

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI BASARABIA (1914-1918)

(Culegere de studii și articole)

Academia de Științe a Moldovei

Institutul de Istorie

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI BASARABIA (1914-1918)

(Culegere de studii și articole)

Chișinău – 2015

Bons Offices

Volumul a fost elaborat în cadrul proiectului 14.819.06.01F „**Basarabeni în timpul Primului Război Mondial (1914-1917)**”, Institutul de Istorie, Academia de Științe a Moldovei.

La baza culegerii de studii și materiale stau comunicările prezentate de autori în cadrul Conferinței „Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)”, reuniune științifică ce s-a întrunit la Chișinău, la 19 septembrie 2014.

Aprobat spre publicare prin decizia Consiliului Științific al Institutului de Istorie al AȘM din 11 decembrie 2014.

Coordonator:

Andrei EMILCIUC, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul de Istorie al AȘM

Recenzenți științifici:

Constantin UNGUREANU, conf.cerc.dr., cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie al AȘM

Ion NEGREI, cercetător științific, Institutul de Istorie al AȘM

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Primul Război Mondial și Basarabia, (1914-1918) : (Culegere de studii și articole) / Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Istorie ; coord.: Andrei Emilciuc. – Chișinău : S. n., 2015 (Tipogr. „Bons Offices”). – 252 p.

Bibliogr. în notele de subsol. – 100 ex.

ISBN 978-9975-4387-3-5.

[94(100)+94(478)]”1914/1918”(082)

P 92

Autorii poartă responsabilitate exclusivă pentru conținutul articolelor științifice. Opiniile autorilor nu reflectă neapărat opinia colegiului de redacție și a echipei proiectului.

Copertă: *Militari căzuți la datorie în tranșeele Primului Război Mondial*. Imagine fotografică din colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei

***Volum dedicat ostașilor basarabeni
căzuți în Primul Război Mondial***

CUPRINS

Nicolae Enciu

Pentru o istorie integrală și integrată românească a participării Basarabiei și României la Primul Război Mondial 8

Andrei Emilciuc

Mobilizarea generală din anii Primului Război Mondial în Basarabia. Planuri și realizări 22

Gheorghe Negru

Contracararea „curentului românofil” din Basarabia în anii Primului Război Mondial. Cazul Daniel Ciugureanu 75

Eugen-Tudor Sclifos

Problema Basarabiei în discursul elitei politice românești în anii neutralității României (1914-1916) 107

Dinu Poștarencu

Asistența acordată frontului rusesc de către Biserica din Basarabia pe parcursul Primului Război Mondial 140

Denis Bulancea

Clerul basarabean în anii Primului Război Mondial 151

Maria Danilov

Vizitele canonice ale Arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului Anastasie pe frontul din Bucovina și de la Dunăre (1916-1918)..... 177

Sergiu Bacalov

Considerații referitoare la strămoșii moldoveni ai amiralului rus Aleksandr V. Kolceak	192
---	-----

Anatol Leșcu

Ofițeri basarabeni din Primul Război Mondial – cavaleri ai ordinului militar imperial Sf. Mare Mucenic Gheorghe, purătorul de biruințe.....	204
---	-----

Valentin Tomuleț

Un monument deosebit ridicat în memoria ostașilor originari din satul Tabani, județul Hotin, căzuți în Primul Război Mondial	213
--	-----

Anatol Petrencu

Urmările Primului Război Mondial – premize pentru declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.....	236
---	-----

Primul Război Mondial în imagini	241
--	-----

CONTENTS

Nicolae Enciu

For an integral and integrated Romanian history of Bessarabia and Romania's participation in the First World War 8

Andrei Emilciuc

General mobilization during First World War in Bessarabia. Plans and realizations 22

Gheorghe Negru

Countering "romanianophile current" in Bessarabia in the years of First World War. The case of Daniel Ciugureanu 75

Eugen-Tudor Sclifos

The problem of the Bessarabia in the discourse of Romanian political elite in the years of First World War (1914-1918)..... 107

Dinu Poștarencu

Assistance given to Russian front by the Bessarabia's Church during First World War 140

Denis Bulancea

Bessarabian clergy in years of the First World War 151

Maria Danilov

Archibishop Anastasie and canonical visits to Bucovina and Danube front battlefields (1916-1918) 177

Sergiu Bacalov

Considerations on Moldovans ancestors of the Russian admiral Alexander V. Kolchak.....	192
---	-----

Anatol Leșcu

Bessarabian officers from First World War – cavaliers of St. George order.....	204
---	-----

Valentin Tomuleț

A proeminent monument erected in memory of the soldiers – natives of Tabani, Hotin county, fallen in the First World War	213
--	-----

Anatol Petrencu

Consequences of the First World War – premises for the outbreak of the Second World War	236
--	-----

First World War in images	241
---------------------------------	-----

PENTRU O ISTORIE INTEGRALĂ ȘI INTEGRATĂ ROMÂNEASCĂ A PARTICIPĂRII BASARABIEI ȘI ROMÂNIEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nicolae ENCIU,
conf.univ., dr.hab. în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

În ziua de 15/28 iunie 1914, în capitala bosniacă Sarajevo, doi patrioți sârbi, Nedjalko Cabrinović și Gavrilo Princip, membri ai organizației Mâna neagră, luptători pentru eliberarea teritoriilor subjugate de Austro-Ungaria, au dat „startul” epocii contemporane, prin asasinarea urmașului la tronul Austro-Ungariei Franz Ferdinand și a soției sale, Sophie von Hohenburg, punându-se astfel capăt „plicticoasei păci capitaliste”, despre care vorbea scriitorul german Hermann Hesse (1877-1962).

În mai puțin de o lună de la atentat, din „vârsta de aur” a „lumii europene” – La Belle Époque, precum fuseseră caracterizați primii ani ai secolului al XX-lea, iar, prin extensiune, și întreaga perioadă de la 1815 și până în 1914, - nu mai rămăsese decât o frumoasă amintire, deoarece, practic, toate țările europene reușiseră „performanța” de a-și declara război reciproc: „La 15 iulie Austria a declarat război Serbiei. La 20 iulie Germania a declarat război Franței și Belgiei. La 22 iulie Anglia a declarat război Germaniei. La 23 iulie Austria a declarat război Rusiei. La 25 iulie Muntenegrul a declarat război Austriei. La 29 iulie Serbia a declarat război Germaniei și Franța Austriei. La 30 iulie Muntenegrul declară război Germaniei și în aceeași zi Japonia declară război tot Germaniei. La 31 iulie Anglia declară război Austriei și Egiptul Germaniei, iar Austria declară război Japoniei și

în același timp și Belgiei”¹. În decurs de o lună, constata ironic ziarul bucureștean conservator-democrat „Opinia”, s-au făcut 15 declarații de război și pare că e locul să adăugăm «va urma»².

Ceea ce a urmat, însă, a depășit limitele oricărei imaginații, deoarece conflictul declanșat în vara anului 1914 a luat, în scurt timp, amploarea unui adevărat război mondial, antrenând în vâltoarea sa circa 60 de state ale lumii, - 32 de țări de partea Puterilor Centrale și 27 de state, de partea Antantei, - extinzându-se pe o durată de 4 ani, 3 luni și 10 zile, respectiv, pe 52 de luni sau pe exact 1831 de zile, - din 28 iulie 1914 și până la semnarea armistițiului de la Rethondes din 11 noiembrie 1918, - și producând în Europa nu mai puțin de 8 milioane de morți, 6 milioane de invalizi, 4 milioane de văduve, 8 milioane de orfani etc.³. Două alianțe internaționale rivale, constituite încă la finele secolului al XIX-lea, - Antanta sau Tripla Înțelegere (Franța, Anglia și Rusia), pe de o parte, și Puterile Centrale sau Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Italia, la care vor adera Turcia, la 12 octombrie 1914, și Bulgaria, la 5 octombrie 1915), pe de altă parte, au devenit, începând cu 1914, protagoniste ale unui război atroce, soldat cu milioane de victime umane, cu ruina economică a puterilor beligerante și cu înlăturarea a patru dinastii domnitoare: Romanovii din Rusia, Hohenzollernii din Germania, Habsburgii din Austro-Ungaria și Sultanii din Imperiul Otoman⁴.

¹ *Știri din străinătate. 15 declarații de război*, în „Opinia. Ziar conservator-democrat”, ediția a II-a, anul X, nr. 2262, 29 august 1914.

² Ibidem.

³ *Istoria secolului XX. Vol. 1: Sfârșitul „lumii europene” (1900-1945)*. Sub redacția: Serge Berstein și Pierre Milza. Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, București, 1998, p. 103.

⁴ Ibidem, p. 98, 110.

Produsă la finele unei intense perioade de dezvoltare și modernizare economică, cu modelul capitalismului liberal și cel al regimului democrației liberale în plină ascensiune⁵, prima conflagrație mondială, - „Marele Război”, cum a fost supranumit de contemporanii săi războiul din 1914-1918⁶, - respectiv, sistemul tratatelor de pace care i-a urmat, au modificat profund geografia teritorială a Europei, consacrand compartimentarea spațiului geopolitic european în unități statale după criterii etnice. Odată cu dispariția imperiilor țarist, austro-ungar, german și otoman, Primul Război Mondial s-a soldat cu un mozaic de noi state apărute pe harta Europei, - Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Ungaria, Austria, Estonia, Letonia, Lituania, în timp ce pentru altele, precum România, cu desăvârșirea procesului unității naționale.

Ceea ce obligă a acorda evenimentului un loc important nu este doar caracterul militar al conflictului, faptul că acesta s-a soldat cu milioane de victime umane și cu ruina economică a puterilor beligerante, ci și că Marele Război a schimbat regimuri politice tradiționale, a bulversat economii și structuri sociale, a răsturnat echilibrul unor sisteme de forță, a avut consecințe asupra stărilor de spirit, a conținutului și istoriei ideilor. Prin toate aceste consecințe nebanuit de largi, Primul Război Mondial, un eveniment tragic în sine, a dobândit dimensiunile unui mare fapt istoric⁷.

Apreciat drept „*piatră de hotar în istoria omenirii*” și „*prologul secolului XX*”⁸, care a pus în fața umanității și a Europei în primul

⁵ *Istoria secolului XX*. Vol. 1: Sfârșitul „lumii europene” (1900-1945). Sub redacția: Serge Bernstein și Pierre Milza. Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, București, 1998, p. 5-25.

⁶ Jean-Marie Le Breton, *Măreția și destinul bătrânei Europe: 1492-2004. Eșeu istoric*. Traducere din franceză de Vlad Russo, Editura Humanitas, București, 2006, p. 152-153.

⁷ Marc Nouschi, *Mic atlas istoric al secolului XX*, Editura Polirom, Iași, 2002, *passim*.

⁸ *Первая мировая война: Пролог XX века*, Отв. ред. В.Л. Мальков. Москва: «Наука», 1999.

rând, probleme majore spre rezolvare, în pofda caracterului complex și chiar dramatic al climatului postversaillesian⁹, a fost firesc, prin urmare, ca Primul Război Mondial – originile, mersul acestuia, consecințele asupra continentului european și a lumii contemporane în ansamblu – să se bucure de o atenție deosebită din partea istoricilor, sociologilor, economiștilor, demografilor, filozofilor etc.

Primele broșuri, memorii și studii privind Basarabia și basarabenii în anii Primului Război Mondial au fost publicate în chiar perioada imediat următoare încheierii acelei conflagrații. Inițiativa redactării unei ample lucrări privind istoria Basarabiei de la 1812 și până la încheierea primei conflagrații mondiale a venit din partea Comisiei de lichidare a Sfatului Țării, care, la începutul anului 1919 a făcut publică o informație prin care, în conformitate cu hotărârea Sfatului Țării din 27 noiembrie 1918 și cu jurnalul Consiliului de Miniștri Nr. 1146 din 29 decembrie 1918, începuse activitatea în vederea redactării și editării unei „istorii a Sfatului Țării și, în general, a Basarabiei în ultimii ani (1917-1919), cu un capitol introductiv „Basarabia sub dominație rusească (1812-1917”¹⁰. Avându-se în vedere „importanța deosebită a activității Sfatului Țării, precum și necesitatea elucidării cât mai obiective a luptei naționale a basarabenilor în anii de dominație rusească, astfel încât faptele acestora să rămână pentru totdeauna în memoria urmașilor și ca un exemplu pentru cei lipsiți de voință”¹¹, Comisia de lichidare a Sfatului Țării îndemna foștii deputați ai Sfatului Țării, foștii directori generali, miniștri și directori în exercițiu,

⁹ I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Institutul European, Iași, 1997, p. 29.

¹⁰ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), Fond 727, inv. 1, dosar 1, fila 2-3.

¹¹ Ibidem.

precum și toți cei care contribuiseră într-un fel sau altul la mișcarea de eliberare națională din Basarabia înainte de 1917, să prezinte respectivei Comisii autobiografii, însemnări personale, amintiri și orice alte documente și materiale relevante pentru realizarea lucrării preconizate¹². Chiar dacă în acea perioadă proiectul respectiv a rămas doar la etapa unor intenții și acumulări cantitative, recenta editare a manuscrisului „O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917-1918)”, grație efortului istoricilor Ion Negrei și Dinu Poștarencu¹³, poate fi considerată drept începutul simbolic al studierii inclusiv a temei privind Basarabia și basarabenii în anii Primului Război Mondial.

Din aceeași perioadă istorică s-a păstrat și o decizie a Prezidiului Sfatului Țării din 16 ianuarie 1918 (Ion Inculeț, B. Epuri, C. Missircov), prin care era aprobat demersul membrului Sfatului Țării, căpitanului de cavalerie Vasile Cijevski (1880-1931), de alocare a sumei de 179 de ruble pentru editarea broșurii „Despre Sfatul Ținutal al Basarabiei” («О Краевом Совете Бессарабии»)¹⁴, decizie prin care a fost inaugurată etapa editării unor memorii și mărturii ale participanților la Primul Război Mondial și la mișcarea de eliberare națională din Basarabia anilor 1917-1918.

Apariția studiilor referitoare la perioada țaristă din istoria Basarabiei, inclusiv la anii Primului Război Mondial, a fost puternic influențată și stimulată de începutul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, evidențiindu-se în

¹² ANRM, Fond 727, inv. 1, dosar 1, fila 2-3.

¹³ *O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917-1918)*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și selecția imaginilor de Ion Negrei și Dinu Poștarencu, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2004, 288p.

¹⁴ ANRM, Fond 727, inv. 1, dosar 3, fila 25.

această privință autori precum Ion G. Pelivan¹⁵, P. Cazacu, Pavel Gore¹⁶, Ion Nistor¹⁷, Sergiu-Victor Cujbă, George Năstase, Ion Șt. Codreanu¹⁸, George Murgoci¹⁹, G. Popa-Lisseanu²⁰ ș.a.

Practic, concomitent cu editarea de articole, studii și memorii, sunt întreprinse și primele încercări de sinteză a istoriei Basarabiei, inclusiv în context general românesc, aparținând unor intelectuali de marcă precum Nicolae Iorga²¹, Ion Nistor²², Petre Cazacu²³, Alexandru Boldur²⁴, Constantin Kirițescu²⁵, Ioan

¹⁵ Ion G. Pelivan, *Le mouvement et l'accroissement de la population en Bessarabie. De 1812 à 1918. Et quelques dates concernant la Géographie de la Bessarabie*, Imprimerie Générale Lahure, Paris, 1919, 28p.; Idem, *La Bessarabie sous le régime russe. 1812-1918*, Imprimerie Générale Lahure, Paris, 1919, 64p.; Idem, *Chronologie de la Bessarabie depuis son annexion à la Russie (1812) jusqu'à la ratification de l'Union de la Bessarabie à la Roumanie par l'Assemblée Constituante de la Grande Roumanie (29 Decembre 1919)*, Imprimerie des arts & sports, Paris, 1920, 30p.; Idem, *Les Droits des Roumains sur la Bessarabie au point de vue historique, ethnique et de l'autodétermination*, Imprimerie des arts & sports, Paris, 1920, 24p. ș.a.

¹⁶ Petre Cazacu și Pavel Gore, *Populația Basarabiei pe naționalități. După isvoare oficiale rusești, „Convorbiri literare”, București, 1919, 12p.*

¹⁷ Ion Nistor, *Populația Basarabiei. 1812-1918*, în „Arhiva pentru știință și reforma socială”, An. I, nr. 1, p. 86-96; nr. 2-3, p. 299-311.

¹⁸ Ion G. Pelivan, Ion Șt. Codreanu, Serge-Victor Coujba, George Nastase, *Les Roumains devant le Congrès de la Paix. La question de la Bessarabie*, Imprimerie Dubois et Bauer, Paris, 1919, 27 p.

¹⁹ George Murgoci, *La population de la Bessarabie. Étude démographique. Avec cartes et tableaux statistiques*. Préface par Em. de Martonne, professeur à la Sorbonne, S.É., Paris, 1920, 80 p.

²⁰ G. Popa-Lisseanu, *Basarabia. Privire istorică*, Editura Casei Școalelor, București, 1924, 95 p.

²¹ *Cuvântarea pentru aniversarea intrării în războiul ținută la Cernăuți în ziua de 28 August 1919*, de N. Iorga, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1919, 34p.; Idem, *Istoria românilor pentru poporul românesc*. Ediția a VI-a, Editura Așezământului tipografic „Datina românească”, Vălenii-de-Munte, 1926, 504p.; Idem, *Istoria românilor și a civilizației lor*. Trad. din franceză de Al. Lascarov-Moldovanu, Editura Fundației „Ferdinand I-iu”, București, 1930, 302p.; Idem, *Acte privitoare la istoria marelui războiu*, F.e., București, 1932, 23 p.

²² Ion Nistor, *Istoria Basarabiei. Scriere de popularizare*, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, București, 1923, 455p.

²³ Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918*, Editura „Viața Românească”, Iași, 1924, 345 p.

²⁴ Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*. Ediția a II-a, Editura Victor Frunză, București, 1992, 544 p.

²⁵ C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*. În 3 vol., Editura

Lupaș²⁶ ș.a. În 1924 apare lucrarea „La răspântie. Moldova de la Nistru în anii 1917-1918”²⁷, aparținând participantului la Primul Război Mondial în calitate de ofițer al armatei țariste, Dimitrie Bogos (1889-1946) și constituind una din primele lucrări de acest gen apărute după 1918. Conform opiniei autorului, „epoca renașterii Basarabiei” din anii 1917-1918 este puțin cunoscută de marele public”, din care motiv „s-a creat mai multe basme și legende, dar adevărul istoric nu este cunoscut”²⁸. O interesantă istorie a Regimentului 250 de Infanterie „Balta”, prezentând interes „nu numai pentru basarabeni, ci și pentru opinia publică de peste Prut, ca un indicator, ce caracterizează pe basarabeanul moldovean în calitate de ostaș”, a redactat Theodor C. Inculeț în 1926²⁹. Completat aproape exclusiv cu rezerviști moldoveni din județele Orhei și Balta de peste Nistru, respectivul regiment a fost, așa cum argumentează autorul memoriilor, „unul din regimentele cele mai brave basarabene”, manifestate pe câmpurile de luptă din anii Primului Război Mondial³⁰. Un la fel de interesant jurnal de campanie a publicat în 1928 Filaret Plămădeală, în calitatea sa de fost ofițer basarabean în armata română în anii 1918-1920³¹.

Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

²⁶ Ioan Lupaș, *Istoria unirii românilor*. Ediția a II-a. Cuvânt înainte: Ioan Scurtu, Editura Scripta, București, 1993, 303 p.

²⁷ D. Bogos, *La răspântie. Moldova de la Nistru în anii 1917-1918*, Tipografia „Glasul Țării”, Chișinău, 1924, 144 p.

²⁸ Ibidem, p. 5.

²⁹ Theodor C. Inculeț, *Basarabeni în războiul mondial*, Tipografia „Dreptatea”, Chișinău, 1926, 12 p.

³⁰ Ibidem, p. 3.

³¹ Filaret Plămădeală, *De la Nistru până la Tisa, Budapesta și granițele Austriei. Jurnalul de campanie al unui ofițer basarabean din armata română (1918-1919-1920)*, Tipografia B.V. Liberol, Chișinău, 1928.

În 1929, revista „Generația Unirii” a găzduit prețioasele memorii ale fostului președinte al Sfatului Țării și membrului titular din 1918 al Academiei Române, Ion C. Inculeț (1884-1940)³², iar cu un an înainte, Porfirie Fală își publicase „Cugetările” sale din timpul războiului mondial și al revoluției ruse³³. Conform opiniei sale, „războiul, cu toată risipa de vieți omenești și pagube grozave aduse, are și el o parte bună: popoarele în luptă își văd neajunsurile, din pricina cărora au suferit și îndată după fiecare război, încep o frământare pentru înlăturarea acestor neajunsuri și înjghebarea unei vieți obștești mai bune. Da! După fiecare bătălie, toată lumea războită se îndreaptă către o prefacere a vieții sale obștești; și cu atât mai mult după acest grozav război, lucrul acesta e încă mai trebuincios”³⁴.

Importante pagini privind trecutul istoric al Basarabiei între 1812 și 1918, inclusiv populația acesteia în anii Primului Război Mondial (L.T. Boga), starea generală a economiei (Const. I. Lungu, T. Al. Știrbu) și, în particular, a agriculturii în aceeași perioadă (H. Celebidachi), conține monografia „Basarabia”, editată în 1926 sub îngrijirea membrului titular al Academiei Române din 1918, Ștefan Ciobanu (1883-1950)³⁵. Același autor, pornind de la considerentul „lipsei unei perspective istorice, care ar da posibilitate să se judece evenimentele și oamenii de atunci *sine ira et studio* și mulțumită faptului că până acum au văzut lumina zilei prea puține materiale din acea epocă”, a editat în 1929

³² Ion Inculeț, *O revoluție trăită*, în „Generația Unirii”, nr. 1-10, 1929.

³³ Porfirie Fală, *Cugetările unui luptător moldovan din timpul revoluției rusești din 1917*, Tipografia Sf. Mănăstiri Neamțu, 1927, 64p.

³⁴ Ibidem, p. 9.

³⁵ *Basarabia*. Monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Imprimeria Statului, Chișinău, 1926, 472 p.

o importantă culegere de documente privind mișcarea națională din Basarabia, însoțită de un amplu studiu introductiv³⁶.

Problematica Primului Război Mondial și a condițiilor în care s-a realizat Marea Unire din 1918 a continuat să se afle inclusiv în anii '30 în aria preocupărilor participanților activi la acele evenimente istorice. Astfel, în anul 1932 apare ediția a II-a a memoriilor fostului deputat în Sfatul Țării, președintelui Comitetului Central Executiv Moldovenesc în anii războiului mondial, Gherman Pânte³⁷, iar în 1938, generalul M.C. Schina publică o lucrare la fel de documentată privind evenimentele derulate în Basarabia în perioada ianuarie 1918 – iunie 1919³⁸.

La o privire de ansamblu, perioada interbelică a pus nu numai începutul studierii obiective și multiaspectuale a problemei privind Basarabia și basarabenii în anii Primului Război Mondial, ci a fost și cea mai fastă din punctul de vedere al atmosferei intelectuale și condițiilor de care au beneficiat cercetătorii preocupați de reconstituirea trecutului istoric în întreaga sa complexitate. Trăsătura caracteristică și definitorie a acelei perioade a fost scrierea istoriei participării basarabenilor la Primul Război Mondial în context general românesc, respectiv, Marea Unire din 1918 apărând drept o încununare a eforturilor tuturor românilor aflați sub stăpânirea ungurească, austriacă sau rusească, „de a-și croi soarta după buna lor pricepere” și de „a se înălța la treapta de putere hotărâtoare în noua întocmire a așezământului de pace europeană” (Ioan Lupaș).

³⁶ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Editura Universitas, Chișinău, 1993, 332 p.

³⁷ Gherman Pânte, *Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul Unirii Basarabiei*. Ediția a II-a, Tipografia „Dreptatea” (Pasaj), Chișinău, 1932, 112 p.

³⁸ M.C. Schina, *Basarabia: ianuarie 1918 – iunie 1919*, Institutul de arte grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1938, 68 p.

Totodată, deja din acea perioadă, s-a conturat tot mai pregnant un curent advers și categoric ostil ideii de unitate românească, întreținut și dirijat de structurile Internaționalei a III-a comuniste cu sediul la Moscova. Astfel, încă până la deschiderea lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, preinșii „delegații ai populației Basarabiei”, A.N. Krupensky și A.C. Șmidt, au editat la Paris o broșură, în care combăteau cu virulență nu numai drepturile istorice ale României asupra Basarabiei, ci și dreptul populației Basarabiei la autodeterminare, ca și aplicabilitatea principiului naționalităților în cazul Basarabiei³⁹. În același an, la Londra a fost editată și o „colecție de documente” precedată de o prefață a prof. Paul Miliukov, în care era contestat dreptul Sfatului Țării de a fi votat unirea Basarabiei cu România⁴⁰. În fine, în 1920, același „șef al delegației basarabene” la Conferința de Pace de la Paris a editat o culegere de documente conținând, între altele, și toate intervențiile delegației ruse în problema Basarabiei la Conferința de Pace – a prințului Lwov, S.D. Sazonov, N.-W. Tchaikovsky și B. Maklakov. Anexa nr. 38 a acelei culegeri conținea intervenția lui B. Maklakov din 24 iulie 1919, cu afirmația acestuia că, „în cazul în care ar fi fost consultată în această privință, Rusia ar fi fost suficient de generoasă pentru a recurge la un astfel de gest” (recunoașterea unirii Basarabiei cu România.- N.n.)⁴¹.

³⁹ A.N. Kroupensky, A.Ch. Schmidt, *Bessarabie et Roumanie*, Imprimerie Générale Lahure, Paris, 1918, 14 p.

⁴⁰ The case for Bessarabia. *A Collection of Documents on the Rumanian occupation*. With a Preface by Prof. Paul Miliukov, London, 1918, 64 p.

⁴¹ *L'occupation roumaine en Bessarabie: Documents*. Avant-propos A.N. Kroupensky, Chef de la délégation bessarabienne à la Conférence de la Paix, Imprimerie Lahure, Paris, 1920, p. 124-125.

Din nefericire, ceea ce părea de neconceput în anii interbelici, - România fiind considerată „hotarul răsăritean al Europei”⁴², respectiv, Nistrul, bătrânul Tyras, „hotar prăpăstios între două lumi cu structură deosebită”⁴³, - a devenit o realitate dezolantă începând cu iunie 1940, când, în consecința raptului teritorial săvârșit de Uniunea Sovietică, viziunea lui I.V. Stalin inclusiv asupra Primului Război Mondial conținută în cursul scurt al Istoriei partidului comunist unional (bolșevic)⁴⁴, a fost impusă drept unica viziune oficial acceptată în prima sinteză de istorie a Moldovei, redactată de pe poziții marxist-leninist-staliniste⁴⁵.

În România, începând mai ales cu abdicarea forțată a regelui Mihai I (30 decembrie 1947) și proclamarea regimului „democrației populare”, cu trupe sovietice staționate pe teritoriul său, stalinismul cultural, ca și cel politic sau economic, a imitat cu fidelitate modelul sovietic. Însuși Gheorghe Gheorghiu-Dej, șef al statului și secretar general al partidului timp de aproape două decenii postbelice, va declara în această privință, în 1951, că „farul luminos care trebuie să călăuzească pe oamenii noștri de știință

⁴² S. Mehedinți, *Frontiera României spre Răsărit*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an. VIII, nr. 8-9, 1941, p. 249-273.

⁴³ Stojan Stanciu, *Sufflet de hotar*, în Almanahul învățătorilor din Cetatea Albă. Întocmit de Mircea Ispir și Lazăr Ștefănescu, F.e., F.I., 1934, p. 49.

⁴⁴ *История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков). Краткий курс*. Под редакцией Комиссии ЦК ВКП (б). Одобрен ЦК ВКП (б). 1938 год. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1945. Гл. VI, VII (Партия большевиков в период империалистической войны. Вторая революция в России. 1914 г. – март 1917 г.; Партия большевиков в период подготовки и проведения Октябрьской социалистической революции. Апрель 1917 г. – 1918 г.).

⁴⁵ *История Молдавии*. Т. I: От древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции. Под ред. А.Д. Удальцова и Л.В. Черепнина. Кишинев, 1951; Т. II: От Великой Октябрьской социалистической революции до наших дней. Под ред. С.П. Трапезникова и Н.А. Мохова. Кишинев, 1955.

este țara culturii celei mai înaintate, Uniunea Sovietică”⁴⁶. Urmare a instaurării regimului comunist de tip sovietic, interpretarea leninist-stalinistă a Primului Război Mondial ca „război imperialist, de jaf și cucerire”, a fost aplicată inclusiv participării României la prima conflagrație mondială, concepție expusă pe larg în lucrările lui M. Roller, „Istoria României”, „Probleme de istorie” sau „Istoria R.P.R.”⁴⁷.

Cu toate acestea, în timp ce stalinismul cultural a fost în egală măsură de dăunător pe ambele maluri ale Prutului, încercările ulterioare de destalinizare au produs efecte contrarii în privința aprecierilor Primului Război Mondial. Astfel, în timp ce în România în perioada comunismului național „evacuarea” aniversării așa-zisei „Mari Revoluții socialiste din Octombrie”, sărbătorită anual la 7 noiembrie, s-a produs prin intermediul sporirii importanței zilei de 1 Decembrie⁴⁸, în RSS Moldovenească, anume prin sporirea apoteotică a importanței „Marii Revoluții socialiste din Octombrie” și a imparatei instaurări a „Puterii Sovietice în Moldova”, s-a încercat diminuarea și chiar anihilarea importanței Primului Război Mondial în realizarea actului unirii Basarabiei cu România din 27 martie / 9 aprilie 1918⁴⁹.

⁴⁶ Cf. Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*. Ediția a IV-a și notă asupra ediției de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1995, p. 266.

⁴⁷ *Istoria României. Manual unic pentru clasa a VIII-a secundară*. Redactor responsabil Mihail Roller, Editura de Stat, București, 1947, 862p.; M. Roller, *Probleme de istorie*, Editura P.M.R., București, 1949, 98p.; *Istoria R.P.R.* Sub redacția acad. Mihail Roller, Ministerul Învățământului Public, București, 1952, 762 p.

⁴⁸ Florin Țurcanu, *Primul Război Mondial a căzut în uitare*, în Revista 22. Ediție online, 11 noiembrie 2008, <http://www.revista22.ro/primul-razboi-mondial-a-cazut-in-uitare-4993.html>

⁴⁹ A.C. Есауленко, М.М. Гициу, *Победа социалистической революции в Молдавии в советской исторической литературе*, Историческая наука Советской Молдавии. К 60-летию образования Молдавской ССР и создания Компартии республики, Кишинев: «Штиинца», 1984, с. 39-51.

În istoriografia sovietică moldovenească, în special, în conformitate cu directivele PCM, a fost cultivată cu insistență o întreagă direcție de cercetare a „luptei pentru Puterea Sovietelor”, imaginându-se și o „etapă proletară” a mișcării pentru victoria „revoluției socialiste în ținut”⁵⁰. Chiar dacă, pe parcurs, au fost operate anumite modificări și ajustări, schema generală inițială „începutul războiului mondial imperialist – ruina economică – starea oamenilor muncii – mișcarea revoluționară – răsturnarea autocrației – desfășurarea revoluției socialiste în Moldova”⁵¹, a rămas neschimbată, practic, până în prima jumătate a anilor '90 ai secolului al XX-lea.

Împlinirea, în anul curent, a 100 de ani de la declanșarea Primului Război Mondial, ar constitui un foarte bun prilej de evaluare critică a căii parcurse de istoriografia românească de pe ambele maluri ale Prutului, în vederea redactării, într-o apropiată perspectivă, a unei istorii comune, integrale și integrate, a celui extrem de important capitol de istorie contemporană a românilor. Redescoperirea adevăratei istorii a participării României la Primul Război Mondial ne va ajuta, în consecință, să ne racordăm la unul din marile domenii ale istoriografiei europene contemporane, - istoria Primului Război Mondial, - redescoperind, în acel război, un foarte important capitol ce ne leagă de istoria întregului continent european, de cultura și civilizația acestuia.

⁵⁰ Я.С. Гросул, Н.А. Мохов, *Историческая наука Молдавской ССР*, Москва: «Наука», 1970, с. 78-87.

⁵¹ *История РСС Молдовенешть дин челе май векь тимпурь пынэ ын зилеле ноастре*. Кол. де ред.: В.И. Царанов (ред. респ.) ш.а, Кишинэу: «Штиинца», 1984, п. 256-260.

FOR AN INTEGRAL AND INTEGRATED ROMANIAN HISTORY OF BESSARABIA AND ROMANIA'S PARTICIPATION IN THE FIRST WORLD WAR

Abstract

This article contains an overview of the path and steps taken by the Romanian historiography on both sides of the Prut on how to interpret the history of the First World War. As a result of this analysis, the author pleads for the accomplishment of an integral and integrated Romanian history of Bessarabia and Romania's participation in the First World War.

MOBILIZAREA GENERALĂ DIN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN BASARABIA. PLANURI ȘI REALIZĂRI

Andrei EMILCIUC

doctor în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

Declanșarea Primului Război Mondial, sub motivul invadării Serbiei de către Austro-Ungaria, a ascuns de fapt în umbră cauze mult mai profunde, cu rădăcini încă din secolul al XIX-lea. Cronologic, evenimentele s-au desfășurat astfel: ca urmare a atentatului de la Sarajevo, din 28 iunie 1914, și a refuzului Serbiei de a se conforma ultimatumului dat de Austro-Ungaria la 23 iulie 1914, Imperiul Austro-Ungar a atacat la 28 iulie 1914 Serbia, iar la 17/30 iulie 1914¹, Rusia, susținând Serbia, decretează mobilizarea generală. Planul Germaniei pentru război (numit Planul Schlieffen) consta dintr-un atac rapid și distructiv contra Franței, astfel încât Germania să-și poată transfera forțele pe Frontul de Est, contra Rusiei, a cărei mobilizare se estima a fi mai lentă. Însă aceste acțiuni au fost precedate de decenii de pregătiri intense, atât din punct de vedere al înarmărilor, cât și al resurselor materiale și umane. Acest aspect este analizat exhaustiv în lucrările unor istorici precum A.M. Zaincikovski², R.A. Doughty³, T. Zuber⁴.

¹ Ucazul împăratului privind mobilizarea generală a fost semnat la 16/29 iulie 1914 și publicat la 17/30 iulie 1914. Prima zi a mobilizării a fost declarată 18/31 iulie 1914.

² A.M. Зайончковский. *Подготовка России к империалистической войне. Очерки военной подготовки и первоначальных планов войны*, Москва, 1926.

³ R.A. Doughty, *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War*, Harvard, 2005.

⁴ T. Zuber, *Inventing the Schlieffen Plan*, Oxford, 2002.

În ceea ce privește Rusia, începutul pregătirii sistematice pentru război a fost pusă de șeful statului major generalul N.N. Obrucev, în strategia prezentată în 1880, denumită „Cu privire la planurile de război cu Germania și Austro-Ungaria”⁵. Ulterior în Rusia au fost elaborate și alte planuri de război: în anul 1883, 1887, 1890, 1897, 1900, 1909. La 6 iunie 1910 Statul Major General rus a dezvoltat un nou plan de mobilizare „№19”, cu două variante de instrucțiuni în caz de război cu puterile Triplei Alianțe⁶. Conform acestui Plan, aprobat la 9 iulie 1910, Basarabia era inclusă în zona de acțiune a armatei a VII-a, care urma să alcătuiască în caz de război șase divizii de infanterie (96000 de militari) și 1 ½ divizii de cavalerie (5100 de militari), în baza recrutărilor efectuate în guberniile Basarabia, Herson, Ekaterinoslav și Taurida. În caz de mobilizare, principalele forțe urmau a fi concentrate: cavaleria, timp de 2-7 zile, în zona Chișinăului, iar infanteria, diviziile 60 (10-12 zile), 69 (17-22 zile), 71 (9-17 zile) în zona Benderului, restul diviziilor menținându-și pozițiile de dislocare. Scopul armatei era de a acoperi flancul român al Armatei a III-a, inclusiv prin susținere cu trupe⁷.

La 25 septembrie 1913, Nicolai al II-lea a aprobat noua versiune a „Considerațiilor generale de desfășurare a Forțelor Armate ale Rusiei în caz de război cu puterile Triplei Alianțe”, dispunând elaborarea Planului de mobilizare nr. 20, cu scopul de a elimina neajunsurile în ceea ce privește concentrarea de trupe în conformitate cu acordurile pe care le avea cu Aliații⁸. Dar, întru-

⁵ А.М. Зайончковский, Подготовка России к империалистической войне..., с. 32.

⁶ Ibidem, p. 42.

⁷ Ibidem, p. 222.

⁸ Ibidem, p. 304.

cât termenul limită de realizare a acestui plan de mobilizare a fost fixat pentru 1 decembrie 1914, la data izbucnirii războiului el nu fusese încă pe deplin pregătit, astfel că armatele rusești au fost desfășurate în baza Planului de mobilizare nr. 19, din 1910, cu completările din mai 1912⁹.

Totuși, până la izbucnirea războiului, cel puțin în cuprinsul Basarabiei, pregătirea efectivelor prevăzute prin Planul de mobilizare nr. 20 fuseseră începută. La 15 aprilie 1914 Șeful Statului Major al Circumscripției militare Kiev îi expedia o circulară guvernatorului Basarabiei prin care-l informa că a fost adoptat Planul de mobilizare nr. 20¹⁰, iar la 15 iunie 1914, tuturor inspectorilor militari din Basarabia li s-au expediat telegrame, prin care li se cerea să pregătească pentru mobilizare instituțiile publice, să mobilizeze funcționarii responsabili și să distribuie spațiile suplimentare pentru activitatea comisiilor medicale militare¹¹.

Din datele Tabelului 1, prezentat în continuare, constatăm că la prima etapă a acțiunilor militare, urmau a fi încorporați din Basarabia (cu excepția jud. Hotin) 55622 de rezerviști și *ratnici*¹².

⁹ A.M. Зайончковский, Подготовка России к империалистической войне..., p. 275.

¹⁰ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), F. 403, inv. 1, d. 165, f. 79, 80 verso.

¹¹ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 6, f. 73-74.

¹² Ratnici (rus. Ратники) – trupe ale miliției de stat în Imperiul rus, care îndeplineau rolul de rezervă al Forțelor Armate. Ratnicii erau considerați drept rezerviști de rândul 2 și 3. Persoanele apte fizic, dar care au beneficiat de scutire de la serviciul militar obligatoriu, precum și rezerviștii, cu excepția ofițerilor, trecuți de vârsta de 38 de ani, formau prima categorie a ratnicilor. Ea era destinată atât pentru formarea unităților speciale de miliție, cât și pentru completarea, în caz de necesitate, a efectivelor armatei permanente. Persoanele inapte fizic pentru a servi în armata permanentă, dar capabile de a purta arme, și cele cu statut social preferențial, formau categoria a doua de ratnici. Ea era destinată exclusiv pentru formarea de unități de miliție, utilizate la executarea funcțiilor auxiliare, precum

Pe lângă aceștia, urmează a fi luați în calcul și militarii care își exercitau serviciul militar activ, a cărui durată era, în dependență de tipul de trupe, între 3 și 5 ani.

Astfel, termenele serviciului militar pe timp de pace erau fixate în armata rusă după cum urmează : 1. În trupele de infanterie și artilerie (cu excepția artileriei călărețe) perioada totală de serviciu era de 18 ani, dintre care 3 ani de serviciu activ și 15 ani de serviciu în rezervă (primii 7 ani în calitate de rezervist de prima categorie, restul în cea de rezervist de categoria a doua). 2. În toate celelalte corpuri ale armatei durata serviciului militar era de 17 ani, dintre care 4 ani de serviciu activ și 13 ani de serviciu în rezervă (primii 7 ani în calitate de rezervist de prima categorie, restul în cea de rezervist de categoria a doua). 3. În flotă durata serviciului militar era de 10 ani, dintre care 5 ani de serviciu activ și 5 ani de serviciu în rezervă. Dar, în toate cazurile, limita de vârstă pentru rezerviști era de 38 ani. Ulterior rezervistul era transferat în rândurile *ratnicilor*. Pe timp de război - perioada serviciului activ nu era reglementată. În general, în conformitate cu normele de pe timp de pace, dar nu înainte de sfârșitul războiului. Cu toate acestea, în cazul în care condițiile permiteau, trecerea în rezervă se făcea începând cu cei mai înaintați în vârstă¹³.

paza obiectivelor militare și civile aflate în spatele frontului.

¹³ Устав о воинской повинности. Со всеми изменениями и дополнениями, Сост.: Я. Ливин, Г. Ранский, СПб, 1913, с. 42-50.

Tabel 1. Efectivul de rezerviști și *ratnici* care urmau a fi mobilizați în Basarabia în caz de război conform „Planului de mobilizare nr. 20”

Județul*	<i>Ratnici</i>			Rezerviști de rang inferior		
	C/SM	F/SM	Total	M.P.**	Suplim. M.G.	Total
Chișinău	977	931	1905	4223	3272	7495
Akkerman	838	1219	2057	4401	2215	6616
Bender	742	810	1552	3237	2920	6157
Bălți	754	816	1570	3252	2174	5426
Ismail	884	810	1694	4088	3668	7756
Orhei	668	469	1137	2929	2101	5030
Soroca	1259	297	1556	2411	3260	5671
Total	6122	5352	11471	24541	19610	44151
Hotin	–	–	1746	–	–	–

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 79 verso – 80.

* Pentru jud. Bălți punctul de mobilizarea era or. Râbnîța, pentru jud. Ismail – or. Bender, pentru jud. Orhei – or. Chișinău.

**Conform legislației militare ruse, în caz de război la hotarul european, în guberniile europene se declara mobilizarea generală, iar în guberniile asiatice – mobilizarea parțială și invers. А.М. Зайончковский, Подготовка России к империалистической войне. Очерки военной подготовки и первоначальных планов войны, Москва, 1926, с. 116.

Prescurtări: C/SM – cu serviciul militar satisfăcut, F/SM – cu serviciul militar nesatisfăcut. M.P. – mobilizare parțială, M.G. – Mobilizare generală.

Dar, pe lângă efectivul uman, populația din Basarabia era obligată să ofere gratuit armatei 973 cai de călărit, 3099 cai de artilerie, 5082 cai de transport¹⁴. De asemenea, proprietarii de automobile și motociclete urmau să le pună la dispoziție armatei la prima solicitare¹⁵. În plus, populația civilă era supusă unor obligații precum încartiruirea militarilor în locuințele proprii

¹⁴ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 86.

¹⁵ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 458, f. 148-149.

și prestarea unor munci în folosul armatei. Acolo unde urma să treacă linia frontului, bărbații nemobilizați erau implicați la săparea tranșeelor. Desigur aceste obligații constituiau o povară suplimentară pentru populația locală, povară de altfel resimțită în câteva rânduri și în secolul al XIX-lea, pe durata războaielor ruso-turce.

În Planul de mobilizare nr. 20 era prevăzută și transportarea rezerviștilor către punctele de încorporare, fapt ce presupunea o imensă muncă organizatorică. Datele privind numărul de rezerviști care urmau a fi transportați prin intermediul căilor ferate au fost sistematizate în Tabelul 2 și 3.

După cum se poate observa în jud. Bender, Bălți, Soroca și Chișinău urmau a fi transportați prin intermediul căii ferate 22139 militari. Un număr mare de rezerviști urma a fi transportat spre punctele de încorporare din județul Ismail – 12228 militari. În total urmau a fi transportați din aceste cinci județe ale Basarabiei 34367 militari, care lucru, evident, implica angrenarea unui numeros material rulant.

Tabel 2. Planul transportării pe cale ferată spre punctele de încorporare a rezerviștilor de rang inferior și a trupelor de miliție (ratnici) din localități județelor Bender, Bălți, Soroca și Chișinău

N/E	Jud. Bender		Jud. Bălți		Jud. Soroca		Jud. Chișinău	
	Localit.	Ef.	Localit.	Efec.	Localit.	Ef.	Localit.	Ef.
401	Telița	601	Bălți	749	Florești	719	Bujor	118
402	C.-Lunga	100	Slobozia	1230	Soroca	379	Vorniceni	313
403	C.-Lunga	1036	Chișcăreni	937	Ocolino	688	Vorniceni	559
404	Cimișlia	647	Cornești	500	Pepeni	583	Novaci	676
405	Abaclia	321	Cornești	372	Târnovo	536	Nisporeni	420

406	–	–	Făleşti	500	Otaci	771	Boldureşti	518
407	–	–	Copanca	1044	Climăuţi	702	Zbîroaia	459
408	–	–	Glodeni	419	Târnovo	500	–	–
409	–	–	Zăbriceni	972	Năduşita	1149	–	–
410	–	–	Făleşti	268	Arioneşti	889	–	–
411	–	–	Ungheni	400	–	–	–	–
412	–	–	Bolotino	973	–	–	–	–
413	–	–	Sculeni	726	–	–	–	–
414	–	–	Ungheni	365	–	–	–	–
Total	–	2705	–	9455	–	6916	–	3063

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 57-57 verso, 59.

Tabel 3. Planul transportării pe cale ferată spre punctele de încorporare a rezerviștilor de rang inferior și a trupelor de miliție (*ratnici*) din localitățile jud. Ismail

N/E	Localitatea	Ef.	N/E	Localitat.	Ef.	N/E	Localitat.	Ef.
401	Tabachi	70	439	Anadolca	61	477	Șamaili	40
402	Bolgrad	399	440	Manta	38	478	Gănăseni	36
403	Curci	107	441	Chirhani	57	479	Lărguța	63
404	Caracurt	81	442	Frecăței	95	480	Cârpești	55
405	Cișmeavăruită	179	443	Giurgiulești	72	481	Porumbesti	32
406	Dormindere	58	444	Chișlița s. 4	52	482	Toceni	52
407	Capaclia	54	445	Caragaci	96	483	Tigheci	51
408	Babelie	132	446	Slobozia	137	484	Congaz	187
409	Hadji-Abdula	103	447	Văleni	91	485	Borceac	95
410	Împuțita	63	448	Chitai	42	486	Burlac	69
411	Vulcănești	249	449	Satul-Nou	95	487	Tartaul	32
412	Găvănoasa	103	450	Vasilievca	28	488	Badic-M.	57
413	Vaisali	135	451	Potcoava	22	489	Ghetești	117
414	Taş-bunar	103	452	Caramahmet	164	490	Țăganca	116
415	Bulboaca	122	453	Enichioi s.1	99	491	Baimaclia	66

416	Çișmichioi	164	454	Vadul-lui-Isac	57	492	Cojdangal	68
417	Erdec-burno	114	455	Furmunca	78	493	Enichioi s.2	47
418	Șichirli-chitai	149	456	Dimitreuca	74	494	Chiselia mică	71
419	Doluchioi	139	457	Careacichi	63	495	Nerușai	140
420	Ismail	695	458	Galilești	164	496	Eschipolos	62
421	Reni	292	459	Çișmea	115	497	Caragaci N.	146
422	Ismail	694	460	Jebrieni	88	498	Zolocari	143
423	Chișlița s. 1	110	461	Draculea	90	499	Șagani	90
424	Pelenei-Mold.	115	462	Nicolaevca	11	500	Borisovca	52
425	Banova	47	463	Baccealia	65	501	Cazangic	46
426	Colibași	120	464	Vilcovo	228	502	Copcui	56
427	Cahul	276	465	Cartal	79	503	Leova	143
428	Barta	98	466	Aluat	40	504	Broscosești	24
429	Brânza	61	467	Albota	46	505	Gănăseni Noi	92
430	Pocrovca Nouă	41	468	Carbolia	78	506	Covurlui	59
431	Fântâna Zânelor	96	469	Tatarbaurci	65	507	Tomai	88
432	Hasan-Aspaga	99	470	Roșa	97	508	Minjir	146
433	Hadji-Kurda	117	471	Baurci Mold	117	509	Voinescu	123
434	Starotroian	83	472	Ghernești	42	510	Sărata Rezeș	63
435	Muravlevca	71	473	Borogan	46	511	Colmățui	68
436	Cimașir	67	474	Vișniovca	51	512	Leușeni	65
437	Chilia	643	475	Cociulia	55	513	Orac	99
438	Petulia	79	476	Capaclia Rezeș	43			

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 165, f. 58-58 verso.

Prescurtări: N/E – Numărul echipei, Ef. – efectivul de militari, s. – sector; N. – Noi; M. – Moldovanca, C. – Ciadâr.

În Basarabia erau concentrate la începutul războiului patru divizii de infanterie (52, 53, 69 și 70) și una de cavalerie (a 8-a) din cadrul armatei a VII-a. Astfel de forțe urmau să fie păstrate până la ajungerea în Odesa a corpului caucazian de armată, după care două divizii intrau în componența grupei de armate Kiev. În caz că România avea să-și păstreze statutul de neutralitate, pe Nistru urmau a fi menținute două divizii de infanterie și una de cavalerie, iar restul diviziilor de infanterie erau direcționate spre necesitățile Statului Major al Districtului Militar Kiev, pe frontul austro-ungar¹⁶.

În baza decretului din 17/30 iulie 1914, privind declararea mobilizării generale, a avut loc completarea armatei ruse cu circa 2,5 milioane de rezerviști. În a cincea zi a mobilizării, pe 22 iulie/4 august 1914, a fost inițiată chemarea sub arme a trupelor de miliție, așa-numiții *ratnici*. Inițial s-a dispus încorporarea *ratnicilor* de prima categorie, mai exact a foștilor rezerviști cu serviciul militar îndeplinit, cu anii de conscripție 1895-1892, precum și a celor cu vârstele de 22-25 de ani, cu anii de conscripție 1913-1910, care nu îndepliniseră serviciul militar. În Basarabia, ordinele de mobilizare au fost telegrafiate de comandantul Circumscripției militare Kiev, pentru județul Hotin, și cel al Circumscripției militare Odesa, pentru celelalte județe. Pe lângă funcționarii din Administrațiile pentru prestație militară, la mobilizare au fost intens implicate și organele de poliție¹⁷. Atestarea medicală a recruților se efectua în Administrațiile județene pentru prestația militară, iar cazurile de recurs se examinau în comisia medicală de pe lângă Administrația gubernială pentru prestația militară, situată la Chișinău¹⁸.

¹⁶ А.М. Зайончковский, *Подготовка России к Империалистической Войне...*, с. 353.

¹⁷ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 6, f. 120.

¹⁸ Ibidem, f. 121.

Însă în scurt timp implementarea planurilor comandanților armatei ruse privind mobilizarea militarilor în rezervă precum și a *ratnicilor* vor scoate la iveală numeroase carențe. Ca rezultat, deja la 22 septembrie/4 octombrie 1914 s-a dispus încorporarea *ratnicilor* de categoria I, fără serviciu militar îndeplinit, cu un an de conscripție mai mic (1913-1909), pentru ca la 20 noiembrie/3 decembrie 1914 limita de vârstă să fie ridicată radical și să se porceadă la încorporarea *ratnicilor* de categoria I, fără serviciu militar îndeplinit, cu anii de conscripție 1913-1903¹⁹. Neîndeplinirea indicilor de încorporare se explica prin faptul că un număr mare de rezerviști și *ratnici* erau găsiți inapți temporar sau total pentru serviciul militar. De asemenea tot mai pregnant se manifesta fenomenul sustragerii de la serviciul militar.

La 6 septembrie 1914 șeful brigăzii locale din Odesa a întocmit un raport în care se menționa că analiza listei rezerviștilor și *ratnicilor*, certificați în Administrațiile Județene, denotă un procent destul de înalt de inapți și că „luând în calcul numărul mare de denunțuri, acest lucru permite a concluziona că eliberarea de serviciul militar s-a înfăptuit foarte larg și cu încălcări”. Ca urmare se solicita o dispoziție în privința controlului medical repetat al persoanelor găsite inapte²⁰. Astfel, la 6 septembrie 1914 Administrației din Basarabia pentru prestația militară i se expedia solicitarea de a emite, în conformitate cu paragraful 40 al Regulamentului de recrutare, o dispoziție în privința controlului medical repetat al rezerviștilor de grad inferior, care au trecut mobilizarea în iulie 1914 și au fost recunoscuți inapți în Administrațiile orășenești și județene pentru prestația militară²¹.

¹⁹ Н.Н. Головин, *Военные усилия России в мировой войне*, Том I, Париж, 1939, с. 76-78.

²⁰ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 5.

²¹ Ibidem, f. 7.

La 25 septembrie 1914 Administrația din Basarabia pentru prestația militară a analizat solicitarea din 6 septembrie²², iar la 3 octombrie 1914 i-a remis Șefului brigăzii locale din Odesa răspunsul său. Se afirma că 1) raportat la numărul total de rezerviști înrolați în cadrul acțiunilor de mobilizare, numărul inapților nu poate fi considerat atât de mare încât să trezească suspiciuni de abuz. În plus, faptul că anual se efectuau întruniri de verificare la fel nu putea întări suspiciunile, deoarece în cadrul acestora erau atestați medical doar militarii care se declarau inapți, a căror număr era mult mai mic decât a celor care nu se declarau astfel; 2) chiar dacă în Administrație parveniseră câteva denunțuri concrete privitoare la atestarea incorectă a unor militari drept inapți²³, la verificarea acestora s-a constatat că nu se poate de vorbit despre abuzuri la scară largă; 3) în condițiile în care avea loc procesul de încorporare a tinerilor recruți, iar Administrația urma să certifice pe toți aceia în privința cărora apăreau incertitudini și păreri divergente ale comisiilor, controlul medical repetat a circa 6000 de rezerviști din rândul rezerviștilor de rang inferior, declarați inapți de aceleași Comisii, era oarecum dificil. Ca urmare, Administrația gubernială hotărâ respingerea demersului, *primo* întrucât nu exista un temei serios, și *secundo* deoarece existau dificultăți importante în efectuarea controlului medical repetat²⁴.

Neacceptând acest refuz, Comandantul brigăzii locale din Odesa îl informa la 7 octombrie 1914 pe comandantul suprem al Circumscripției militare Odesa că, drept urmare a denunțurilor, a solicitat guvernatorilor guberniilor din jurisdicția lui să efectueze

²² ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 9.

²³ Ibidem, f. 1.

²⁴ Ibidem, f. 1 verso.

controlul medical repetat al rezerviștilor găsiți a fi inapți. Și cum un astfel de control medical repetat deja se realiza în guberniile Herson și Ekaterinoslav, iar în Taurida deja se finalizase, acesta insista să se ordone guvernatorului Basarabiei, în care s-au constatat circa 6000 astfel de cazuri, realizarea în măsura posibilităților a unor acțiuni similare²⁵. În consecință, la 14 octombrie 1914, șeful interim al Comandamentului Circumscripției militare Odesa îi ordona guvernatorului Basarabiei să dispună controlul medical repetat al rezerviștilor de rang inferior găsiți inapți, admitând efectuarea acestora în câteva etape²⁶.

Tabel 4. Tabloul rezerviștilor de rang inferior și a *ratnicilor* de categoria întâi, găsiți inapți de comisiile medicale în timpul mobilizării din iulie 1914

Comisia Județeană	Găsiți inapți		Inclusiv evrei	
	Rezerviști	<i>Ratnici</i>	Rezerviști	<i>Ratnici</i>
Akkerman	801	129	26	1
Orhei	1141	130	202	14
Hotin	630	234	155	26
Bălți	648	105	150	15
Chișinău	242	257	64	70
Or. Chișinău	469		149	
Bender	685		167	
Ismail	727		23	
Soroca	1480		378	
Total	7678		1440	

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 3. Lista alcătuită la 27 septembrie 1914.

²⁵ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 2.

²⁶ Ibidem, f. 2 verso.

Ca urmare, la 31 octombrie 1914, discutând ordinul din 14 octombrie, Administrația gubernială pentru prestația militară a decis să se efectueze controlul medical repetat a 20% din rezerviștii evrei găsiți inapți și a 10% din alte categorii etnice pe raza orașului și jud. Chișinău. În baza rezultatelor urma să se procedeze la controlul medical repetat al restului rezerviștilor găsiți inapți, atât din județul și orașul Chișinău, cât și din alte județe²⁷.

Drept consecință a efectuării controlului medical repetat, la 1 decembrie 1914, Administrația gubernială pentru prestația militară a decis efectuarea controlului medical repetat a tuturor rezerviștilor găsiți inapți în timpul mobilizării din iulie 1914 în orașul și județul Chișinău, urmând a se proceda în cazurile de abuz în conformitate cu legea²⁸. La 6 februarie 1915 s-a decis să fie supuși controlului repetat toate persoanele găsite inapte în jud. Orhei²⁹.

La 28 februarie 1915 șeful brigăzii locale din orașul Odesa solicita Administrației guberniale pentru prestația militară din Basarabia să fie informat în privința dispoziției emise drept răspuns la solicitarea sa din 18 decembrie 1914³⁰. Ca urmare, la 17 martie 1915, Administrația informa că, în conformitate cu dispozițiile ei, are loc controlul medical repetat al rezerviștilor inapți din județul și orașul Chișinău și se purcede la aceleași acțiuni și în cuprinsul județul Orhei³¹.

Pentru personalul cuprins în acțiunile de mobilizare generală în anul 1914 a fost instituită medalia „Pentru munca de realizare

²⁷ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 171, f. 12.

²⁸ Ibidem, f. 13.

²⁹ Ibidem, f. 14.

³⁰ Ibidem, f. 17.

³¹ Ibidem, f. 18.

excelentă a mobilizării generale din anul 1914”. Medalia, realizată la Monetăria din Sankt Petersburg, a fost conferită la peste 50000 de persoane, responsabili din cadrul oficiilor de recrutare și rechiziție, inclusiv din Basarabia, unde au fost expediate 800 de exemplare. Sigur că avem motive întemeiate a considera că numărul persoanelor implicate în mobilizarea din 1914 în Basarabia era cu mult mai mare, întrucât doar cei mai vrednici au fost înaintați spre decorare.

Propunerile de decorare parveneau din partea mareșalilor nobilimii și a Administrațiilor pentru prestația militară din Basarabiei, dar și a altor funcționari de rang înalt. Aceste liste sunt edificatoare în a ne crea o imagine concludentă nu doar în privința celor care au participat în persoană la organizarea mobilizării, ci și referitor la modalitatea de desfășurare a acesteia. De aceea includem în anexe listele nominale a persoanelor înaintate spre decorare. Analizând listele respective putem conchide că un rol important în realizarea mobilizării l-au jucat organele de autogestiune ale nobilimii, urmate de cele ale administrației guberniale și locale (de județ, oraș, voloste și satești), instituțiile și organele coercitive, medicale și sanitar-veterinare, Zemstva.

Pierderile umane pe fronturile Primului Război Mondial, dar și necesitatea tot mai stringentă de asigurare a spatelui frontului, au determinat continuarea și în anul 1915 a procesului de mobilizare a *ratnicilor*, trecându-se chiar la cei din categoria a II-a.

Conform datelor existente, numărul *ratnicilor* de prima categorie care urmau să fie recrutați în cadrul mobilizării din 1 august 1915 în Basarabia era de 16845, fiind încorporați doar 9705, iar încă 830 din aceștia fuseseră eliberați în

concediu medical temporar și 66 au fost eliberați conform art. 25A al Regulamentului privind prestația militară. Numărul persoanelor supuse unui control repetat ca urmare a faptului că mulți rezerviști au fost declarați inapți la recrutarea din 1 august 1915 este prezentat în Tabelul 5. Necesită a menționa faptul că, în medie, în Imperiul Rus erau declarați inapți pentru serviciul militar circa 6% din numărul celor chemați sub arme, în plus încă 11%, datorită deficiențelor fizice, erau trecuți în categoria *ratnicilor* de categoria a II-a³².

Tabel 5. Rezultatele controlului medical repetat al celor găsiți inapți la încorporarea din 1 august 1915

Comisia militară județeană	Supuși controlului medical repetat			Declarați sănătoși și încorporați		
	Rezerviști de rang inferior	<i>Ratnici</i> de prima categorie	Total	Rezerviști de rang inferior	<i>Ratnici</i> de prima categorie	Total
Akkerman	1081	965	2046	331	142	473
Bender	500	505	1005	123	59	182
Bălți	522	1104	1626	59	54	113
Ismail	634	422	1056	283	101	384
Chișinău	230	407	637	40	90	130
Comis. or. Chișinău	110	282	392	42	45	87
Orhei	-*	419	419	-*	105	105
Soroca	920	1332	2252	54	62	116
Hotin	-	-	1298	-	-	259
Total			10731			1849

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 462, f. 96.

*au trecut controlul medical repetat în Administrația gubernială pentru prestația militară.

³² Н.Н. Головин, *Военные усилия России в мировой войне...*, с. 38.

Analizând Tabelul 5, considerăm necesar a menționa faptul că exista un număr mare de cei care reușeau să obțină certificate de eliberare pe motiv de sănătate, chiar dacă erau sănătoși. Astfel din acei 10731 militari care au trecut controlul medical repetat, numărul celor găsiți apti a constituit 1849, sau 17,2%. Considerăm că este o rată destul de mare de eschivare de la serviciul militar, care a fost posibilă, probabil, prin mituirea medicilor, sau a membrilor comisiilor județene de recrutare.

La 14 august 1915 șeful Poliției orașului Chișinău îl informa pe guvernatorul Basarabiei despre faptul că la 11.30 noaptea a primit telegrama comandantului armatei a VII-a, generalul Nikitin, despre recrutarea conform dispoziției imperiale a *ratnicilor* de prima categorie cu termenii de conscripție 1898-1916³³. Data începerii mobilizării era fixată pentru 15 august, iar termenul maxim de prezentare – la 3 zile. Categoriile de *ratnici* eliberați anterior erau eliberați și de această dată³⁴.

La 19 august 1915 Statul Major al Armatei a VII-a îi comunica guvernatorului că *ratnicii* cu anul de conscripție mai jos de 1898 nu se prezintă la recrutare deoarece se consideră eliberați. În aceste condiții se solicita a se dispune că la recrutare erau obligați a se prezenta toți cei care au trecut serviciul militar începând cu 1893, și care la 1 ianuarie 1914 nu au atins vârsta de 43 de ani, nefiind scoși de la evidență³⁵. Pe de altă parte, la 29 august 1915 Statul major al circumscripției militare Kiev îi telegrafia guvernatorului Basarabiei că, potrivit notei generalul Mavrin din 1 septembrie

³³ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 464, f. 1.

³⁴ Ibidem, f. 17a -17 b.

³⁵ Ibidem, f. 20.

1915, se preconiza recrutarea *ratnicilor* de categoria a doua cu anii de conscripție 1912-1916 inclusiv, la aceleași condiții cu a *ratnicilor* de categoria întâi, solicitând în acest sens informații despre numărul *ratnicilor* la fiecare punct de recrutare³⁶. Ca urmare la 30 august 1915 guvernatorul interim solicita administrațiilor pentru prestația militară informațiile respective³⁷.

Tabel 6. Numărul *ratnicilor* de categoria a doua aflați la evidență comisiilor militare cu anii de conscripție 1916-1911

Comisia județ.	1916	1915	1914	1913	1912	1911	Total
Akkerman	744	659	453	515	490	540	3401
Bălți	562	437	360	524	434	425	2742
Bender	649	452	462	507	519	447	3036
Ismail	709	731	396	526	521	552	3435
Chișinău	627	515	393	409	416	439	2799
Or.Chișinău	41	122	111	159	152	150	715
Orhei	592	654	472	592	488	495	3293
Soroca	551	601	419	530	465	503	3069
Total	4475	4171	3066	3742	3485	3551	22490

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 461, f. 35.

Încorporarea *ratnicilor* de categoria a II-a genera, însă, o serie de probleme, care au fost discutate aprins în cadrul ședințelor Consiliului de Miniștri între 16-19 iunie și 2-15 septembrie 1915. La 19 august/2 septembrie a început dezbateră proiectului de

³⁶ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 461, f. 45.

³⁷ Ibidem, f. 47-48, 49, 50.

lege privind încorporarea acestei categorii de militari³⁸. În cele din urmă, la 18 septembrie 1915, a fost dispusă încorporarea tuturor *ratnicilor* de categoria a II-a cu anii de conscripție 1916-1912³⁹. Ca urmare, în conformitate cu circulara Ministerului Afacerilor Interne din 2 octombrie 1915, administrațiilor pentru prestația militară din gubernie li s-a solicitat la 16 octombrie 1915 să expedieze pe formularul violet anunțuri de recrutare, în vederea prezentării la punctul de adunare atât a recruților de categoria a doua cât și a *ratnicilor* de categoria a doua, din rândul persoanelor cu vârsta de conscripție 1916-1912 inclusiv⁴⁰.

Între timp, la 6 septembrie 1915, Cancelaria Statului Major al Armatei a VII-a solicita guvernatorului Basarabiei să dispună prezentarea până la 5 octombrie 1915 a informațiilor despre numărul *ratnicilor* de categoria a doua cu anul de conscripție 1904-1911, inclusiv a persoanelor fără viză de reședință în gubernie, cu indicarea numărului celor eliberați de serviciul militar. Informațiile urmau a fi alcătuite separat pe categorii de vârstă⁴¹. Ca urmare la 11 septembrie 1915 guvernatorul interim, vice-guvernatorul Gr. Arseneev, solicita Administrației pentru prestația militară a or. Chișinău, precum și celor județene, cu excepția celei din Hotin, să dispună organelor locale și funcționarilor poliției colectarea datelor privind numărul *ratnicilor* de categoria a doua, pentru a fi prezentate nu mai târziu de 1 octombrie 1915⁴². Datele respective au fost sistematizate în Tabelul 7.

³⁸ Н.Н. Головин, *Военные усилия России в мировой войне...*, с. 91-92.

³⁹ Ibidem, p. 78.

⁴⁰ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 465, f. 18.

⁴¹ Ibidem, f. 1.

⁴² Ibidem, f. 2.

Tabel 7. Tabloul ratnicilor de categoria a doua cu anii de conscripție 1911-1904 din Basarabia*

Județul	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	Total
Chișinău	314	295	395	406	376	364	418	466	3034
Or. Chișinău	127	125	145	124	153	107	130	120	1031
Akkerman	435	400	474	423	428	397	486	530	3573
Bender	355	281	260	319	341	346	391	345	2638
Bălți	421	494	485	447	449	434	464	444	3638
Ismail	500	461	465	498	563	502	603	555	4147
Soroca	413	409	367	418	365	375	390	467	3204
Orhei	417	400	426	474	487	461	443	488	3596
Total	2982	2865	3017	3109	3162	2986	3325	3415	24861

Sursa: ANRM, F. 403, inv. 1, d. 465, f. 16.

* Cu excepția jud. Hotin, care sub aspect militar nu se afla în jurisdicția guvernatorului Basarabiei.

După cum se poate observa din Tabelul 7, pentru Basarabia, cu excepția jud. Hotin, numărul persoanelor cu anumite deficiențe fizice, sau cu un statut social cu totul special, care urmau să completeze rândurile armatei ruse, se ridica la 24861.

La 6 decembrie 1915 în Imperiul Rus a fost adoptată Legea cu privire la măsurile de reducere a amânărilor la încorporarea în serviciul militar și cu privire la măsurile împotriva abuzurilor⁴³. Însă și aceste măsuri nu au putut eradica fenomenul eschivării de la încorporare. Administrația pentru prestația militară a județului Ismail adresa la 2 ianuarie 1916 Administrației guberniale pentru

⁴³ Н.Н. Головин, *Военные усилия России в мировой войне...*, с. 78.

prestația militară un raport, în care atrăgea atenția asupra unei practici a locuitorilor din jud. Ismail, în special etnici evrei, care după anunțarea mobilizării se deplasau din locurile de reședință permanentă, pentru ca peste un timp să fie primite anunțuri din alte administrații județene pentru prestația militară, despre faptul că aceștia au fost eliberați de la serviciul militar în virtutea diferitelor boli, după care aceste persoane se întorceau la locul de trai permanent, deja cu certificatul de eliberare de la serviciul militar. Luând în considerare că la mobilizare persoanele supuse încorporării erau obligate să se prezinte în administrația pentru prestația militară din județul unde își avea locul permanent de trai, o astfel de situație era anormală. De aceea, Administrația județeană pentru prestația militară a solicitat permisiunea supunerii persoanelor în cauză controlului medical repetat *ex abrupto* pentru a se stabili dacă nu cumva erau apte de serviciu militar⁴⁴.

Administrația gubernială pentru prestația militară cerea ca răspuns, la 18 ianuarie 1916, informații detaliate despre persoanele care au fost eliberate de serviciul militar în acest mod, inclusiv de către administrațiile din care județ au fost eliberate, când anume, din care cauză, și unde locuiesc la moment⁴⁵. Ca urmare, la 27 februarie 1916, se răspundea că nume concrete nu se cunosc, dar însăși faptul că mulți locuitori ai jud. Ismail s-au prezentat la administrațiile pentru prestația militară din alte județe și au fost eliberați, a servit motiv pentru elaborarea raportului din 2 ianuarie 1916⁴⁶. La 15 martie 1916 Administrația gubernială

⁴⁴ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 486, f. 94.

⁴⁵ Ibidem, f. 95.

⁴⁶ Ibidem, f. 96.

pentru prestația militară răspundea că persoanele în cauză pot fi supuse controlului medical repetat în baza notei la art. 133a a Regulamentului privind serviciul militar, ediția anului 1915⁴⁷.

Către sfârșitul anului 1916 contingentul *ratnicilor* de categoria a doua se epuiza și el, iar Rusia se afla în fața unor dificultăți majore în completarea cu militari a forțelor sale armate⁴⁸, cu toate că numărul persoanelor scutite temporar de serviciul militar, pentru asigurarea necesităților instituționale și în domeniul apărării se ridica la 2176362⁴⁹. În acest context, chiar și măsurile luate pentru reducerea amânărilor și a abuzurilor din 6 decembrie 1915⁵⁰, precum și noua ediție a *Regulamentului privind serviciul militar* nu au putut soluționa problemele majore la realizarea deplină a planurilor militare.

În baza analizei surselor istoriografice și documentare, putem concluziona că Rusia a anticipat cu decenii de pregătire amănunțită intrarea în război împotriva Germaniei și Austro-Ungariei. Resursele umane și materiale pe care trebuia să le pună Basarabia intereselor imperiale ruse în eventualitatea unui război, erau amănunțit calculate și documentate. Cu toate acestea, izbucnirea războiului a demonstrat o oarecare lipsă de anticipație în multe privințe. În primul rând, planul actualizat de acțiuni în caz de război nu a putut fi pregătit la timp, astfel că s-a impus utilizarea celui depășit de necesitățile reale. În al doilea rând, au ieșit la iveală eșecurile politicii etno-demografice și naționale ale guvernului rus la periferiile imperiului, care nu a reușit să

⁴⁷ ANRM, F. 403, inv. 1, d. 486, f. 97.

⁴⁸ Н.Н. Головин, *Военные усилия России в мировой войне...*, с. 97.

⁴⁹ Ibidem, p. 113.

⁵⁰ Ibidem, p. 109.

implante sentimentul patriotic nici populației autohtone și nici celei colonizatoare. Mai mult decât atât, în rândul generalilor ruși aversiunea față de populația evreiască a continuat să crească, e adevărat pe fundalul sustragerii tot mai frecvente a acestora de la încorporare prin diferite scheme dubioase. Chiar și înăsprirea măsurilor punitive nu a reușit eradicarea fenomenului, în schimb a șubrezit baza socială a regimului autocratic rus.

Nicolai al II-lea face publică intrarea Imperiului Rus în *Marele Război* și anunță mobilizarea generală de la balconul Palatului de Iarnă (20 iulie 1914)

ANEXĂ

Lista persoanelor din Basarabia înaintate spre decorare cu medalia *Vulturul Alb* pentru rezultate remarcabile în mobilizarea din anul 1914⁵¹

JUD. CHIȘINĂU

1. R. Gr. Dolivo-Dobrovolschi, Mareșal al nobilimii din jud. Chișinău, 34220
2. M.S. Glavce, membru al Administrației militare din județ, din partea Zemstvei, 34246
3. M.M. Razu, deputatul al nobilimii, 34245
4. V.I. Cropivnițchi, funcționar, Cancelaria Administrației militare din județ, 34244
5. M.I. Arhipov, funcționar, Cancelaria Administrației militare din județ, 34243
6. N.I. Cara, funcționar, Cancelaria Administrației militare din județ, 34242
7. S.D. Gorobeț, secretarul Mareșalului județean al nobilimii, 34230
8. N.N. Ostrovschi, funcționar, Cancelaria Mareșalului județean al nobilimii, 34230
9. C.M. Hadji-Coli, Ispravnicul de județ, 34241
10. N.N. Chiselev, adjunctul Ispravnicului, 34240
11. N.P. Chevorchean-Popov, executor judecătoresc sectorul I, 34239

⁵¹ Lista a fost alcătuită în baza propunerilor parvenite în Cancelaria guvernatorului Basarabiei pe parcursul perioadei februarie 1915 – februarie 1916, fiind ordonată după criteriul teritorial-administrativ. Întrucât nu toată corespondența s-a păstrat, sau, în unele cazuri, nu a putut fi descifrată de autor, lista nu este completă. Sunt indicate numele și prenumele, funcția, numărul brevetului de conferire (dacă este indicat în sursă).

12. D.I. Lefter, executor judecătoresc sectorul II, 34238
13. A.T. Voico, executor judecătoresc sectorul III, 34237
14. D.I. Dumanschi, executor judecătoresc sectorul IV, 34236
15. E.N. Maimesculov, secretarul Administrației județene a Poliției, 34235
16. L.S. Mălai, șeful Cămarilor Administrației județene a Poliției, 34234
17. M.I. Titoruc, șeful Cămarilor Administrației județene a Poliției, 34233⁵²
18. G.I. Moțoc, ureadnic superior, 34232
19. Z.N. Bodlev, ureadnic inferior, 34229
20. S.T. Benicovschi, ureadnic inferior, 34228
21. G.P. Ganea, ureadnic inferior, 34227
22. V.D. Galat-Cogovoi, ureadnic inferior, 34226
23. V.D. Gubin, ureadnic inferior, 34225
24. I.N. Zuico, ureadnic inferior, 34224
25. Z.A. Coda, ureadnic inferior, 34223
26. G.S. Corobca, ureadnic inferior, 34222
27. I.M. Lozinschi, ureadnic inferior, 34221
28. M.I. Mazurenco, ureadnic inferior, 34220
29. I.S. Naidenov, ureadnic inferior, 34284
30. G.I. Petrov, ureadnic inferior, 34288
31. A.F. Popa, ureadnic inferior, 34287
32. T.I. Smertelinzi, ureadnic inferior, 34286
33. D.C. Suchin, șeful Comisiei de recrutare nr.1 din Chișinău, 34234
34. N.P. Popov, șeful Comisiei de recrutare nr.3 din Chișinău, 34234

⁵² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 14.

35. V.C. Haria, șeful sectorul de cai militari nr. 2, Ialoveni, 34283
36. V.A. Untilov, șeful sectorul de cai militari nr. 3, Costești, 34282
37. P.D. Jitchevici, șeful sectorul de cai militari nr. 6, Lăpușna, 34281
38. A.N. Ugrinovici, șeful sectorul de cai militari nr. 7, Bujor, 34280
39. I.D. Russo-Dimitrescu, șeful sectorul de cai militari nr. 8, Zberoaia, 34279
40. P.A. Grosul, șeful sectorul de cai militari nr. 10, Nisporeni, 34278
41. C.E. Ilinițchi, șeful sectorul de cai militari nr. 9, Boldurești, 34277
42. T.T. Macarescu, șeful sectorul de cai militari nr. 12, Vorniceni, 34276
43. I.A. Gavrilan, șeful sectorul de cai militari nr. 13, Siret, 34275
44. I.I. Arhip, șeful sectorul de cai militari nr. 14, Ciuciuleni, 34274
45. D.F. Surucean, adjunctul șefului sectorul de cai militari nr. 10, Nisporeni, 34273
46. I.G. Garbuz, conțopist de voloste, Vorniceni, 34272
47. R.I. Sobanschi, conțopist de voloste, Siret, 34271
48. N.E. Gojinschi, conțopist de voloste, Budești, 34270
49. T.T. Lucinschi, conțopist de voloste, Costești, 34269
50. N.G. Gheorghievski, conțopist de voloste, Novaci, 34268
51. C.G. Casian, conțopist de voloste, Lăpușna, 34267
52. I.M. Bucico, conțopist de voloste, Văsieni, 34266

53. E.A. Cojuhari, conțopist de voloste, Ciuciuleni, 34265
54. C.I. Zaharov, conțopist de voloste, Zberoaia, 34264
55. G.I. Ețcul, conțopist de voloste, Nisporeni, 34263
56. G.F. Tarlev, conțopist de voloste, Boldurești, 34262
57. T.T. Scurtulencu, conțopist de voloste, Bujor, 34261
58. T.V. Erhan, staroste de voloste, Ialoveni, 34260
59. I.V. Gherța, staroste de voloste, Mereni, 34259
60. T.D. Proca, staroste de voloste, Budești, 34258
61. E.C. Țăgănaș, staroste de voloste, Siret, 34257
62. N.C. Sturdza, staroste de voloste, Vorniceni, 34256
63. I.T. Beregoi, staroste de voloste, Văsieni, 34255
64. A.I. Cociu, staroste de voloste, Hâncești, 34254
65. V.P. Valicov, staroste de voloste, Nisporeni, 34253
66. D.G. Ceban, staroste de voloste, Bujor, 34252
67. H.T. Valean, staroste de voloste, Zberoaia, 34251
68. G.P. Pușcaș, staroste de voloste, Novaci, 34250
69. M.D. Gore, împuternicitul Zemstvei județene pentru colectarea podvoadelor și îmbarcarea subofițerilor și a soldaților de miliție, 34249
70. G.Z. Cecan, împuternicitul Zemstvei județene pentru colectarea podvoadelor și îmbarcarea subofițerilor și a soldaților de miliție, 34248
71. Z.M. Sadovici, împuternicitul Zemstvei județene pentru colectarea podvoadelor și îmbarcarea subofițerilor și a soldaților de miliție, 34247⁵³
72. N.M. Bulat, membru permanent al Administrației guberniale pentru prestația militară, 35390⁵⁴

⁵³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 15.

⁵⁴ Ibidem, f. 46.

73. P.G. Gore, membru Administrației guberniale pentru prestația militară, 35391
74. A.M. Gudevici, șeful Administrației or. Chișinău pentru prestația militară, în locul primarului orașului, 35392
75. V.I. Gheorghiu, membrul Administrației or. Chișinău pentru prestația militară din partea Dumei orășenești, 35393
76. V.S. Ghelibac, membrul Administrației or. Chișinău pentru prestația militară din partea poliției (tăiat⁵⁵)
77. G.T. Bețâv, secretarul Administrației or. Chișinău pentru prestația militară, 35394
78. G.R. Voinorovici, conțopist, Uprava or. Chișinău, f/n
79. D.C. Suchin, șeful Comisiei nr. 1 de recepționare a cailor, 35395
80. N.P. Chevorchean-Popov Șeful Comisiei nr. 3 de recepționare a cailor, f/n⁵⁶
81. D.F. Cara-Stoianov, sectorul nr. 1 de cai militari din or. Chișinău, 35396
82. O.F. Statchevici, sectorul nr. 4 de cai militari din or. Chișinău, f/n
83. M.N. Alexandrov, sectorul nr. 5 de cai militari din or. Chișinău, f/n
84. I.P. Dovgali, adjunctul șefului poliției or. Chișinău (șters), 25995⁵⁷.

⁵⁵ Guvernatorul Basarabiei a respins în mai multe rânduri decorarea polițiștilor, pe motiv că uzul imperial specifica că participarea la mobilizare intră în prerogativele poliției. Cu toate aceste observăm și unele excepții, când unii demnitari ai poliției au fost totuși decorați.

⁵⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 47.

⁵⁷ Ibidem, f. 47 verso.

Adjuncți ai procurorului de circumscripție din Chișinău, delegați în calitate de membri în Administrația gubernială pentru prestația militară:

- 85. P.O. Mitrofanov, 1598⁵⁸
- 86. A.D. Inglezi, 1603
- 87. G.D. Postelnicov, 1600
- 88. A.D. Lugovoi, 1599
- 89. P.V. Cihencheli, 1601
- 90. F.F. Fediuchin, 1602⁵⁹

Funcționari ai Administrației guberniale pentru prestația militară

- 91. H.S. Coșciug, secretar interim, 19943
- 92. I.G. Teselschi, funcționar de cancelarie, 19942
- 93. I.V. Caraiman, funcționar de cancelarie, 19944
- 94. Soția lui M.I. Clichici, funcționar, 19945
- 95. Fiica lui O.D. Faclier, locuitor al or. Bolgrad, 19946⁶⁰

JUD. ORHEI

Administrația județeană pentru prestația militară:

- 96. G.N. Pervozvanschi, șeful Administrației, 35445
- 97. F. P. Loghinov, membru, ispravnic de județ, 35444
- 98. G.M. Sârbu, membru, 35443
- 99. A.A. Babaițev, secretar, 35404

Șefii sectoarelor de cai militari și adjuncții acestora:

- 100. F.B. Bogdasarov, 35405

⁵⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 86.

⁵⁹ Ibidem, f. 87.

⁶⁰ Ibidem, f. 165.

- 101. I.S. Cerchez, 35406
- 102. V.F. Pavlov, 35407
- 103. G.C. Iliașev, 35408
- 104. C.E. Comanețchi, 35411
- 105. P.N. Crasovschi, 35410
- 106. V.P. Dicescul, 35409
- 107. Z.C. Alexandri, 35412
- 108. G.A. Harghela, 35413
- 109. G.I. Busuioc, 35414
- 110. C.C. Chirica, 35415
- 111. I.I. Renner, 35416
- 112. E.O. Gaidamovici, 35417
- 113. I.A. Vodîniuc, 35418
- 114. E.L. Gherciu, 35419

Șefii de voloste din județ:

- 115. G.G. Sclifos, Criuleni, 35440
- 116. D.G. Bujor, Susleni, 35441
- 117. G.T. Malâc, Izvor, 35443
- 118. A.S. Benderschi, Tuzora, 35442⁶¹
- 119. L.I. Găină, Telenești, 35440
- 120. M.I. Ombun Ciocălteni, 35439
- 121. A.S. Vradii, Căzănești, 35438
- 122. A.G. Condurar, Cineșeuți 35437
- 123. V.S. Canțâr, Șercani, 35436
- 124. I.A. Ilieș, Rezina, 35435
- 125. G.C. Godoroja, Isacova, 35434
- 126. F.M. Tolici, Bravicea, 35 433

⁶¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 24.

127. I.F. Țurcan, Căbăiești, 35432
128. I.A. Stratan, Peresecina, 35431

Conțopiștii de voloste:

129. F.A. Cacianovschi, 35429
130. D.A. Crișanovschi, 35428
131. M.F. Socorschi, 35427
132. A.I. Birar, 35426
133. T.N. Gasilin, 35425
134. A.N. Iațcovschi, 35424
135. D.I. Pecerschi, 35423
136. M.S. Voroniuc, 35422
137. G.Z. Racul, 35421
138. C.I. Jmurcov, 35420⁶²

Delegați ai Zemstvei:

139. V.A. Minchevici, secretarul Upravei Zemstvei județene⁶³
140. S.A. Trofimov, asistentul secretarului
141. T.S. Mereuță, funcționar al upravei zemstvei județene, membru al Comisiei 1 din Chișinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914
142. V.C. Lemin-Machedon, funcționar al Comisiei 2 din Chișinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914
143. C.G. Nichitov, funcționar al Comisiei 1 din Chișinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914
144. V.E. Casian, funcționar, delegatul Zemstvei în or. Orhei

⁶² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 24 verso.

⁶³ Ibidem, f. 89.

pentru adunarea și expedierea rezerviștilor și ratnicilor la punctul de recrutare din or. Chișinău. Adjunct al șefului sectorului 16 de cai militari

145. A.E. Crăciunescu, delegatul Zemstvei în or. Orhei pentru colectarea și expedierea rezerviștilor și ratnicilor la punctul de recrutare din or. Chișinău.
146. A.A. Minchevici, medicul veterinar al zemtvei, membru al Comisiei 2 din Chișinău pentru primirea cailor pentru armată între 17-31 iulie 1914
147. A.V. Olișevschi, participant la încorporarea rezerviștilor și ratnicilor în calitate de medic
148. S.A. Jolchevschi, participant la încorporarea rezerviștilor și ratnicilor în calitate de medic
149. C.M. Lesnevici, participant la încorporarea rezerviștilor și ratnicilor în calitate de medic⁶⁴
150. G.C. Ievu, delegatul Zemstvei pentru volostea Bravicea în vederea colectării podvoadelor și însoțirea rezerviștilor și ratnicilor la punctul de adunare din or. Chișinău, 2121
151. G.I. Mălai, similar pentru volostea Ghertensc, 2122
152. I.E. Brânza, similar, 2123
153. G.Z. Racul, similar, 2124
154. A.P. Smolenschi, similar, pentru vol. Izvori, 2125
155. G.I. Șatravca, similar, 2126
156. T.G. Ceban, similar, 2127
157. N.A. Trofimov, similar pentru vol. Isacovo, 2128
158. I.A. Costin, similar pentru vol. Căzănești, 2129
159. F.V. Vasilachi, similar, 2130
160. I.M. Balaban, similar pentru vol. Chiperceni, 2131

⁶⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 90.

161. E.F. Popesco, similar, 2132⁶⁵
162. A.I. Balaban, similar, 2133
163. I.E. Bivol, similar pentru vol. Cobâlca 2134
164. G.C. Iliășev, similar, 2135
165. S.P. Crasnopolschi, similar pentru vol. Criuleni 2136
166. A.F. Caceanovschi, similar, 2137
167. S.G. Sârbu, similar, 2138
168. E.F. Nița, similar pentru vol. Peresecina 2139
169. G.I. Scufinschi, similar, 2140
170. D.S. Ivanov, similar pentru vol. Rezina, 2141
171. I.C. Peasețchi, similar, 2142
172. I.C. Matcovschi, similar, 2143
173. F.P. Gonciariuc, similar, 2144⁶⁶
174. P.M. Tecărciuc similar pentru vol. Samașcani 2145
175. V.C. Adrieanov, similar, 2146
176. D.S. Goroșenco, similar pentru vol. Susleni, 2147,
177. F.C. Boguș, similar, 2148
178. G.D. Nicolaev, similar pentru vol. Telenești, 2149
179. G.F. Savin, similar, 2150
180. I.M. Oprea, similar pentru vol. Tuzora, 2151
181. C.A. Cazac, similar, 2152
182. D.I. Roșca, similar pentru vol. Ciocâlteni, 2153
183. V.I. Glușcov, similar, 2154
184. D.G. Marian, similar, 2155
185. S.N. Pereteatcov , similar pentru vol. Cimișăuți, 2156
186. A.A. Rosset, similar, 2157⁶⁷

⁶⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 90 verso.

⁶⁶ Ibidem, f. 91.

⁶⁷ Ibidem, f. 91 verso.

187. P.F. Talpa, similar, 2158
188. E.S. Medinschi, similar, 2159

Şefii sectoarelor de cai militari:

189. F.V. Levința, adjunctul șefului sectorului 1, 2160
190. F.B. Bogdosarov, șeful sectorului 2, 2161
191. I.S. Cercez, șeful sectorului 3, 2162
192. E.S. Ohanovici, adjunctul șefului sectorului 3, 2163
193. V.F. Pavlov, șeful sectorului 4, 2164
194. C.I. Rașcovan, adjunctul șefului sectorului 4, 2165
195. C.E. Comanețchi, șeful sectorului 6, 2166
196. P.V. Crasovschi, șeful sectorului 7, 2167
197. G.I. Manoli, adjunctul șefului sectorului 7, 2168
198. V.P. Dicescul, șeful sectorului 8, 2169
199. Z.C. Alexandri, șeful sectorului 9, 2170
200. I.C. Alexandri, adjunctul șefului sectorului 9, 2171
201. G.A. Harghel, șeful sectorului 10, 2172
202. D.I. Pecerschi, adjunctul șefului sectorului 10, 2173
203. G.I. Busuioc, șeful sectorului 11, 2174⁶⁸.
204. V.I. Țurcan, adjunctul șeful sec. 11, 2175
205. C.C. Chirica, șeful sectorului 12, 2176
206. F.F. Hinculov, adjunctul șefului sectorului 12, 2177
207. I.I. Renner, șeful sectorului 13, 2178
208. M.F. Sicorschi, adjunctul șefului sectorului 12, 2179
209. E.O. Gaidamovici, șeful sectorului 14, 2180
210. N.S. Dobrovolschi, adjunctul șefului secolului 14, 2181
211. I.A. Vodenic, șeful sectorului 15, 2182
212. D.F. Stati, adjunctul șefului sectorului 15, 2183

⁶⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 92.

213. E.L. Gherciu, șeful sectorului 16, 2184

**Delegați pentru însoțirea *ratnicilor* din or. Orhei la punctul de
adunare în orașul Chișinău:**

214. G.I. Crangaci, 2185

215. N.P. Rachedju, 2186

216. P.C. Hari, 2187

217. I.T. Josan, 2189

218. V.G. Sârbu, 2190

219. A.M. Cossacovschi, 2191⁶⁹

JUD. ISMAIL

**Funcționari ai Administrației pentru prestația militară din județul
Ismail:⁷⁰**

220. P.S. Corobchin, Ispravnic de județ, șeful Administrației,
33876

221. D.C. Ruga, adjunctul său, 33877

222. G.G. Crausgar-Tim, secretar, 33878

223. I.D. Nanov, secretarul Administrației județene a Poliției,
33879

224. P.V. Cletchin, șeful Cancelariei Biroului II, f/n.

225. D.A. Gordcești, registrator, f/n

226. I.D. Cernîi, funcționarul Cancelariei, f/n

227. P.N. Drobeazco, traducător, f/n

Executori judecătorești:

228. N.M. Stocalici, or. Bolgrad, f/n

⁶⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 92 verso.

⁷⁰ Ibidem, f. 26.

229. A.E. Muntean, or. Chilia, 33885
230. I.P. Condratiev, or. Reni, 33884
231. S.L. Curachin, or. Cahul, 33883⁷¹
232. T.I. Anastasiev, loc. Vnucovo, 33882
233. M.A. Calineac, loc. Tuzla 33881
234. R.E. Ianovschi, sectorului I, 33880
235. N.T. Ghenvarschi, sectorului II, 33890
236. I.A. Dudcovschi, fostul executor judecătoresc al sectoru-
lui III, 33891
237. P.E. Culipin, sectorul IV, 33889
238. A.N. Vișneacov, sectorul V, 33892

Asistenți ai executorilor judecătorești:

239. I.G. Trifon, or. Bolgrad, f/n
240. P. Vasiliev, or. Bolgrad, f/n

Secretari ai executorilor judecătorești:

241. M.I. Bereazneacov, or. Bolgrad, f/n
242. A.A. Dihomschi, or. Chilia, f/n
243. P.F. Comniț, or. Reni, f/n
244. C.G. Popov, or. Cahul, f/n

Președinții Comitetelor comunale permanente:

245. D.I. Bodareu, Ismail, 33873
246. N.G. Vulpe, Bolgrad, 33874
247. N.G. Crani, Cahul, 33875

Membrii Comitetelor comunale permanente:

248. I.G. Adler, Ismail, 33864
249. T.D. Borisov, Ismail, 33863

⁷¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 27.

- 250. A.S. Rainov, Bolgrad, 33867
- 251. M.I. Titorov, Bolgrad, 3386
- 252. H.M. Muratov, Cahul, 33865
- 253. S.S. Stianov, Cahul, 33868⁷²

Primari de oraș:

- 254. D.F. Tuliceanov, Ismail, 33870
- 255. G.G. Calandjiev, Bolgrad, 33869
- 256. A.V. Anagnastopulo, Cahul, 33894
- 257. I.P. Gaitani, Reni, 33896
- 258. I.V. Bostan, Chilia, 33896

Primari de orașele (posade):

- 259. S.S. Gnevuș, Vilcovo, 33897
- 260. D.A. Stepanov, Tuzla, 33893⁷³

Administrația Poliției orașului Ismail⁷⁴

Executori judecătorești:

- 261. N.V. Pașcovschi
- 262. D.O. Zubrițchi

Asistenții executorilor judecătorești:

- 263. V.A. Usatenco
- 264. N.A. Maitcov
- 265. G.A. Babițchi

⁷² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 27 verso.

⁷³ Ibidem, f. 28.

⁷⁴ Faptul că nu este indicat la nici unul dintre aceștia numărul brevetului de decorare, ne face să credem că cel mai probabil le-a fost refuzată decorarea, nu tocmai pe motiv că erau funcționari din cadrul Poliției, ci pentru că lista a fost înaintată de către șeful Poliției orașenești, pe care guvernatorul i-a atenționat în câteva rânduri că nu au dreptul să facă astfel de înaintări.

266. I.I. Gațchi

Secretarii executorilor judecătorești:

267. C.M. Veintraube

268. N.C. Doinov

269. A.N. Azmanov

270. A.A. Crâjanovschi

Subofițeri ai poliției orășenești:

271. V.Arhipov

272. A.S. Cobzev

273. V.A. Alexeenco

274. F.G. Levițchi

275. I.V. Cuzimenco

276. P.Zavaliniuc

277. C.D. Gheorghiev

278. L.N. Cravțunenco

279. P.P. Usatenco⁷⁵

JUDEȚUL BENDER

Administrația județeană pentru prestația militară⁷⁶

Membrii Administrației:

280. E.E. Stepanov, membrul Upravei Zemstvei județene,
35575

281. V.N. Zasedov, Ispravnicul jud. Bender, 35577

282. L.M. Rozov, adjunctul acestuia, 35578

⁷⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 39.

⁷⁶ Ibidem, f. 50.

Medici:

- 283. N.P. Petrov, medicul de zemstvă
- 284. N.B. Reinomen, medicul inferior al Spitalului Evreiesc din Bender, 35580

Funcționari din Cancelaria Administrației:

- 285. V.M. Scalețchi, secretar, 35581
- 286. V.V. Ermocliean, 35582
- 287. V.I. Șeremetenco, 35583

Funcționari ai Cancelariei Mareșalului județean al nobilimii:

- 288. A.N. Șvidcovschi, secretar interim, 35584
- 289. P.N. Țetva, funcționar al Cancelariei, 35585
- 290. S.A. Carra, șeful Upravei Zemstvei județene, 35586
- 291. E.A. Melenciuc, membrul Upravei Zemstvei județene, 35587⁷⁷
- 292. M.C. Zoti, membrul Upravei Zemstvei județene, 35576
- 293. A.A. Borovschi, trezorier de Bender, 35588
- 294. V.D. Cacrițchi, executor judecătoresc, Sectorul 1, 35589
- 295. G.C. Chisilev, executor judecătoresc, Sectorul 2, 35590
- 296. M.I. Grecu, secretarul Administrației județene a Poliției, 35591

Comisia de primire a punctului de predare:

- 297. A.P. Efremov, membru, 35592
- 298. F.F. Cernețchi, membru, 35593
- 299. V.A. Lesețchi, medic sanitar de județ, 35594

Executori de lucrări scriptice în comisiile de primire:

- 300. F.P. Tarașchevici, nobil, 35595

⁷⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 51.

- 301. N.P. Fedotov, 35596
- 302. C.V. Panfilov, 35597
- 303. M.M. Joltanovschi, 35598
- 304. P.F. Semenco, mic-burghez, 35599

Şefii sectoarelor de cai militari şi asistenţii acestora:

- 305. A.A. Osadchi, şeful interim al Sectorul 1, 35600
- 306. A.T. Dano, şeful sectorul 2, Varniţa, 35601
- 307. L.I. Chelimenciuc, şeful Sectorului 3, Teliţa, 35602
- 308. I.A. Galaţan, şeful sectorului 4, Căuşeni, 35603
- 309. T.I. Pavlov-Mullear, şeful sectorului 5, Căinari, 35604
- 310. S.T. Sicorschi, şeful Sectorului 6, Taraclia, 35605
- 311. I.I. Juncu, adjunctul acestuia, 35606
- 312. N.I. Bacanari, şeful sectorului 7, Sturdzeni, 35607⁷⁸
- 313. P.C. Mălai, şeful sectorului 8, Iosefsdorf, 35608
- 314. D.I. Corlotean, şeful sectorului 9, Gura Galbenă, 35608
- 315. P.S. Cecati, şef interim al sectorului 10, Cimişlia, 35609
- 316. V.I. Ghemişlievm, şeful sectorului 11, Abaclia, 35610
- 317. F.V. Dulchier, adjunctul acestuia, 35612
- 318. I.N. Sibov, şeful sectorului 12, Cioc-Maidan, 35613
- 319. E.I. Sarioglo, şeful interim al sectorului 13, Comrat, 35614
- 320. N.D. Cozacov, şeful sectorului 14, Avdorma, 35615
- 321. A.A. Draganov, ex-şeful sectorului 15, Ciadâr-Lunga, 35617
- 322. I.N. Gebanov, şeful sectorului 16, Chiriet, 35618

⁷⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 51 verso.

Delegați ai Zemstvei județene pentru colectarea podvoadelor și expedierea rezerviștilor la punctele de încorporare:

- 323. S.I. Chelmenciuc, vol. Telița, 35618
- 324. A.I. Volna, vol. Taraclia, 35619
- 325. A.M. Vâșinschi, adjunctul delegatului, vol. Gura-Galbenă, 35620
- 326. I.D. Cozac-Trofanov, vol. Cimișlia, 35621
- 327. P.A. Vlasov, vol. Abaclia, 35622
- 328. B.I. Volschi, administratorul rețelei de telefonie a Zemstvei județene, 35623

Șefii sectoarelor comunale:

- 329. A.I. Grigoriev, Sectorul 1, 35624
- 330. A.S. Placsin, Sectorul 3, 35625
- 331. S.P. Todorov, Sectorul 4, 35626
- 332. S.I. Djionat, Sectorul 5, 35627⁷⁹

Oficiali ai Administrațiilor de voloste

Sectorul comunal 1:

- 333. E.C. Cara, Varnița, șef de voloste, 35628
- 334. D.G. Galinschi, Varnița, conțopist de voloste, 35629
- 335. S.I. Poalilungi, Telița, șef de voloste, 35631
- 336. P.S. Cornilețchi, Telița, conțopist de voloste, 35630
- 337. E.I. Cropenco, Conțopistul s. Șerpeni 35649

Sectorul comunal 2:

- 338. I.Pipiric, Căușeni, șef de voloste, 35632
- 339. I.D. Cecan, Căușeni, conțopist de voloste, 35644
- 340. M. Pîrvu, Taraclia, șef de voloste, 35633

⁷⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 52.

341. M. Podgornîi, Taraclia, conțopist de voloste, 35643

Sectorul comunal 3:

342. C.A. Cotelea, Abaclia, șef de voloste, 35634

343. V.I. Slavioglo, Abaclia, conțopist de voloste, 35632

344. I.D. Cogut, Ciadâr-Lunga, conțopist de voloste, 35641

Sectorul comunal 4:

345. I. Veleș, Comrat, șef de voloste, 35635

346. Z. Zlatov, Comrat, conțopist de voloste, 35640

347. Dm. Uzun, Comrat, staroste de sat, 35639

348. P. Grigoriev, Cimișlia, șef de voloste, 35634

349. M. Polișciuc, Cimișlia, conțopist de voloste, 35645

350. S. Mihaeș, Cimișlia, asesor de voloste, 35648

Sectorul comunal 5:

351. A.G. Placinta, Gura Galbenă, șef de voloste, 35637

352. T.A. Leontiev, Gura Galbenă, conțopist de voloste, 35646

353. P.A. Inculeț, Căinari, șef de voloste 35638

354. M.C. Hvostov, Căinari, conțopist de voloste, 35647⁸⁰

JUDEȚUL HOTIN

355. P.I. Biberi, adjunctul mareșalului județean al nobilimii, f/n

356. N.S. Baranchin, țăran, adjunctul șefului Sectorului VI de cai militari din județ, f/n

357. I.M. Melnic, țăran, curierul Administrației pentru prestație militară din județ, f/n⁸¹

358. N.M. Crupenschi, președintele Administrației pentru prestație militară, mareșalul județean al nobilimii, f/n

⁸⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 52 verso.

⁸¹ Ibidem, f. 55-56.

Membrii Administrației județene pentru prestație militară:

- 359. N.M. Neceai-Gruzevici, șeful militar al județului, 37070
- 360. S.O. Slivinski, ispravnicul de județ, f/n
- 361. D.A. Oat, șeful Upravei de Zemstvă a județului, 37071
- 362. A.V. Stogodschi, membrul Upravei județene de zemstvă, 37072

Cancelaria Administrației județene pentru prestație militară:

- 363. A.C. Dofoholschi, secretar, 37073
- 364. N.N. Muntean, conțopist, f/n
- 365. N.V. Moscalenco, conțopist, f/n
- 366. C.N. Muntean, conțopist, 37074

Funcționarii din cadrul poliției județene:

- 367. I.I. Sobenevschi, adjunctul ispravnicului de județ f/n
- 368. A.N. Moghilenetchi, executor judecătoresc, sectorul I, f/n
- 369. A.A. Iagreovschi, inspector de poliție al sectorului I al or. Hotin, f/n
- 370. Ș. Z. Sochircă, inspector de poliție al sectorului II al or. Hotin, 37102
- 371. D.I. Derjinski, secretar, Administrația județeană a Poliției, 37101⁸².
- 372. M.F. Semenitchi, conțopist, Administrația județeană a Poliției, 37103

Șefi de voloste:

- 373. T.M. Bobic, Clișcăuți, 37104
- 374. I.F. Evteneev, Noua Suliță, 37104
- 375. N.V. Eremciuc, Drepcăuți, 37105

⁸² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 58.

- 376. V.I. Druganov, Nelipăuți, 37106
- 377. V.I. Balan, Stalinești, 37107
- 378. L.G. Boondelic, Lipcani, 37108
- 379. E.L. Maidanschi, Rotunda, 37109
- 380. N.I. Gaisan, Grozinți, 37075
- 381. S.D. Cecan, Edineț, 37076
- 382. V.I. Breniv, Briceni, 37077
- 383. G.I. Arhip, Secureni, 37078
- 384. I.D. Borodatii, Româncăuți, 37079

Conțopiști de voloste:

- 385. F.F. Somonov, Clișcăuți, 37080
- 386. T.I. Chercinschi, Noua Suliță, 37081
- 387. A.G. Medvețchi, Dăncăuți, 37097
- 388. S.V. Pogfilețchi-Parnițchi, Cheminețu, 37089
- 389. M.G. Camestr, Stalinești, 37099
- 390. P.G. Melnic, Lipcani, 37100
- 391. V.V. Lagoico, Rucșin, 37082
- 392. T.V. Novinschi, Grozinți, 37084
- 393. S.V. Vibodovschi, Briceni, 37083
- 394. D.A. Cvansii, Edineț, 37085
- 395. M.E. Marcoci, Secureni, 37086
- 396. I.M. Gorbulinschi, Româncăuți, 37087⁸³

Șefi ai sectoarelor de cai militari:

- 397. S.G. Gacichevici, Sectorul 1, 37088
- 398. P.I. Colodribschi, Sectorul 2, 37089
- 399. I.F. Iarimețchi, Sectorul 3, 37091
- 400. D.I. Motan, Sectorul 4, 37090

⁸³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 58 verso.

401. P.P. Didecico, Sectorul 5, 37092
402. A.V. Cecan, Sectorul 6, 37093
403. S.C. Conovizco, adjunctul șefului Sectorul 7, 37094
404. I.A. Marazli, Sectorul 8, 37095
405. A.I. Zinga, Sectorul 9, 37096
406. M.G. Tihonov, Sectorul 10, 37068
407. B.B. Ianovici, Sectorul 11, 37122

Medici veterinari:

408. C.I. Zdinovici, 37121
409. C.I. Gnatenschi, 37120
410. M.N. Belobrotțchi, 37119
411. M.O. Ficif, șeful Comisiei 1 de primire, 37118
412. cneazul G.I. Cantacuzino, membrul Comisiei 1 de primire, 37117
413. V.M. Hudominschi, șeful Comisie 2 de primire, 37116
414. V.I. Iuracico, membrul Comisiei 2 de primire, 37105
415. G.N. Miliutin, șeful Comisie 3 de primire, 37114
416. P.I. Popovschi, membrul Comisiei 3 de primire, 37113
417. N.A. Suteghin, membrul Upravei de Zemstvă din Hotin, 37112⁸⁴

Medici:

418. V.G. Dibelds, medicul de județ (decedat în iulie 1915)
419. S.A. Berinieiev, medicul Zemstvei din Hotin, 37111⁸⁵

⁸⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 59.

⁸⁵ Ibidem, f. 59 verso.

JUDEȚUL AKKERMAN

- 420. A.A. Iaroșevici, șeful Upravei de Zemstvă a jud. Akkerman, 38746
- 421. A.I. Secicar, ispravnicul de județ, 38747
- 422. A.D. Zarețchi, adjunctul ispravnicului de județ, 38745
- 423. G.A. Spilioti, primarul orașului Akkerman, f/n
- 424. P.I. Iașnicenco, șeful poliției or. Akkerman, f/n
- 425. N.C. Grebenco membrul Upravei de Zemstvă a jud. Akkerman, 38742
- 426. E.I. Sofianov, membrul upravei orășenești
- 427. C.D. Grobov, membrul upravei orășenești, 38723
- 428. G.F. Telivas, membrul upravei orășenești, 38724
- 429. L.V. Tanasov, secretarul Administrației pentru prestația militară a jud. Akkerman, 38725
- 430. O.V. Boguțchi, funcționar al Administrației pentru prestația militară a jud. Akkerman, f/n
- 431. I.M. Arventi, funcționar al Administrației pentru prestația militară a jud. Akkerman, 38726
- 432. C.D. Bejan, conțopist al biroului administrativ al Upravei de Zemstvă, 38727
- 433. I.F. Rojcov, secretarul Upravei orășenești, 38728
- 434. F.P. Crîjanovschi, ex-secretarul Administrației Poliției or. Akkerman (șters)
- 435. V.G. Iacovlev, secretarul Administrației Poliției or. Akkerman, 38729⁸⁶
- 436. G.I. Guldinschi, secretarul Administrației județene a Poliției, 38730.

⁸⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 62 verso.

Conțopiști din cadrul Poliției județene:

- 437. C.V. Gavaza
- 438. C.N. Colosov
- 439. I.V. Socolov, registrator

Executori judecătorești:

- 440. G.V. Solovchin, Sectorul 1 a or. Akkerman, 38731
- 441. P.P. Granevschi, Sectorul 2 a or. Akkerman, 38732
- 442. G.V. Maslov, Posadul Păpușoi, 38733
- 443. I.M. Gazalabov, Posadul Turlac, 38734
- 444. A.A. Scarjanschi, Posadul Șabo, 38735
- 445. L.G. Iurcenco, sectorul I, 38736
- 446. V.V. Ermolin, sectorul II, 38737
- 447. F.N. Uzunov, sectorul III, 38738
- 448. I.I. Levițchi, sectorul IV, 38739
- 449. I.P. Țerno, sectorul V, 38740
- 450. R.A. Gherșelman, Șeful comisiei I de primire a cailor militari, 38711.

Membri ai comisiei de recrutare din partea Administrației Civile:

- 451. V.M. Dreov, Comisia nr. 1, 38710
- 452. G.I. Smolev, Comisia nr. 2, 38709
- 453. G.E. Eremeev, Comisia nr. 3, 38708

Medici:

- 454. G.C. Țeprinschi-Țecavii, medic de județ, 38709
- 455. V.C. Zubovschi, Spitalul de Zemstvă, 38689
- 456. V.I. Gaiducov, ordinatorul Spitalului orășenesc din Akkerman, 38688

457. G.V. Cunițchi, sectorul medical de zemstvă Bairamcea, 38687⁸⁷
458. G.F. Costiurin, liber profesionist, 38680
459. S.D. Petrov, liber profesionist, 38685

Medici veterinari:

460. A.I. Radzvițchi, Sectorul I, 38684
461. P.I. Luț, Sectorul II, 38683
462. N.A. Lopuhin, Sectorul III, 38682
463. I.P. Ostrjicovschi, medic sanitar județean, 38681
464. N.G. Gafner, Căpitan vaporului *Cosari*, 38680
465. I.G. Adiomamichi, mecanicul vaporului *Cosari*, 38679

Șefi ai sectoarelor de cai militari:

466. A.T. Ivancov, Sectorul 1, 38678
467. G.L. Fornă, Sectorul 5, 38677
468. N.M. Țițiliano, Sectorul 11, 38676
469. E.F. Climovschi, Sectorul 15, 38675
470. D.G. Bittau, Sectorul 24, 38674
471. Z.R. Maliutin, Sectorul 13, f/n
472. D.M. Erdman, Sectorul 28, 38672
473. N.V. Caraghenov, Sectorul 34, 38673
474. G.N. Saracov, Sectorul 35, 38872
475. P.E. Burlacenco, Sectorul 36, 38671
476. D.C. Mohov, Sectorul 37, 38670
477. D.P. Tabunșic, Sectorul 39, 38669
478. V.F. Șevcenco, Sectorul 41, f/n
479. S.C. Zencenco, Sectorul 43, 38667

⁸⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 62.

Conțopiști de voloste:

480. I.F. Burlacov, Alexandrovca, 38666
481. I.T. Podust, Acmanghit, 38665
482. H.M. Erdman, Arțiz, 38664
483. S.V. Gusev, Bolgaria, 38663
484. I.A. Stepanov, Vodeni, 38662
485. S.I. Caroid, Volontirovca, 38661
486. M.V. Semenov, Diviziu, 38660
487. P.V. Mincev, Ivanovca-Bulgară, 38659
488. P.F. Sagatovici, Ivanovca-Rusă, 38722
489. I.I. Șaible, Cleastița, 38654⁸⁸
490. A.A. Erdman, Crasninsca, 38658
491. V.A. Goranovschi, Cubei, 38657
492. V.N. Rîbalca, Culevcea, 38656
493. F.M. Frei, Culm, 38655
494. F.A. Matis, Leipzig, 38653
495. N.I. Ciritter, Malo-Iaroslaveț, 38652
496. I.V. Behtle, Nadejda, 38651
497. A.N. Dodonov, Nicolaevca-Novorosiiscaia, 38649
498. N.C. Malievschi, Palanca, 38650
499. N.D. Draganiuc, Pandaclia, 38678
500. V.V. Clud, Paris, 38646
501. I.M. Salamaha, Plahteevca, 38645
502. E.E. Cnauer, Poștal, 38647
503. I.I. Șnaidt, Sărata, 38644
504. N.I. Cârlig, Starocazacie, 38643
505. S.S. Goloborodico, Staro-Țaricenca, 38642?

⁸⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 63.

- 506. I.I. Savcenko, Talmaza, 38642
- 507. A.V. Palii, Taraclia, 38641
- 508. A.M. Erdman, Tarutino, 38640
- 509. P.T. Saluceai, Tatar-Bunar, 38639
- 510. S.H. Zavrach, Tatar-Copceanca, 38638
- 511. R.A. Raicov, Taşlîc, 38637
- 512. G.V. Cleţ, Tepliţ, 38636
- 513. M.I. Iancovschi, Ciişia, 38635
- 514. G.N. Uzunov, Şabo, 38634
- 515. I.M. Pribe, Eingheim, 38633

Şefi de voloste:

- 516. P.G. Orghiean, Alexandrovca, 38632
- 517. I.I. Murzin, Acmanghit, 38631
- 518. I.M. Raş, Arţiz, 38630
- 519. R.P. Topalov, Bulgaria, 38629
- 520. G.E. Scorochirja, Vodeni, 38628
- 521. M.F. Steoanov, Volontirovca, 38627
- 522. P.S. Bondari, Diviziu, 38626
- 523. P.D. Vasilioglo, Ivanovca-Bulgară, 38625⁸⁹
- 524. G.E. Roşciupchin, Ivanovca-Rusă, 38624
- 525. M.I. Mammel, Cleastiţa, 38623
- 526. A.I. Ghedac, Crasninsca, 38622
- 527. M.G. Boşcov, Cubei, 38621
- 528. C.I. Grozov, Culevcea, 38691
- 529. G.H. Gross, Culm, 38692
- 530. M.D. Radche, Leipzig, 38693
- 531. H.F. Gheier, Malo-Iaroslaveţ, 38694

⁸⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 63 verso.

532. H.I. Gan, Nadejda, 38695
533. N.A. Culicovschi, Nicolaevca-Novorosiiscaia, 38694
534. S.A. Postica, Palanca, 38697
535. D.I. Decev, Pandaclia, 38698
536. V.M. Breitreiț, Paris, 38699
537. I.V. Salamaha, Plahteevca, 38700
538. F.G. Gașche, Poștal, 38701
539. H.I. Rib / M.I. Vincler, ex / în exercițiu, Sărata, 38719
540. F.E. Cotelnic, Starocazacie, 38702
541. D.I. Mangul, Staro-Țaricenca, 38703
542. A.G. Lunga, Talmaza, 38704
543. I.P. Berov, Taraclia, 38705
544. M.F. Miller, Tarutino, 38706
545. V.V. Ilicenco, Tatar-Bunar, 38712
546. A.G. Alexeev, Tatar-Copceanca, 38713
547. A.A. Gheorgiev, Tașlîc, 38714
548. H.M. Șetle, Tepliț, 38715
549. P.V. Doncev, Ciișia, 38716
550. A.M. Loran, Șabo, 38717
551. I.C. Bereiter, Eingheim, 38718⁹⁰

JUDEȚUL BĂLȚI⁹¹

552. P.P. Gojinschi, medic de județ
553. M.A. Puțeața, medic de Zemstvă, sector 3
554. H.M. Șraiver, medic de Zemstvă, sector 2
555. I.I. Vesterman, șeful Spitalului evreiesc din Bălți

⁹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 64.

⁹¹ Ibidem, f. 74.

556. V.I. Tinovschi, ispravnicul de județ
557. V.I. Moscal, șeful sectorul 3 de cai militari
558. D.P. Xenteras, șeful sectorului 4 de cai militar
559. I.V. Moscali, șeful sectorului 5 de cai militari
560. A.S. Ostrovschi, șeful sectorului 7 de cai militari
561. V. Costrițschi, șeful sectorului 8 de cai militari
562. B. Popovici, șeful sectorului 11 de cai militar
563. F.N. Vass, șeful sectorului 12 de cai militar
564. Surdu-Bogat, șeful sectorului 14 de cai militari
565. V.I. Cappa, președintele Comisiei nr. 1 de primire a cailor din loc. Râbnița
566. I.I. Zubrilin, inspector medical, 40178
567. N.V. Vasilevici, asistentul inspectorului medical, 40177
568. S. Țelih, conțopist superior, 40176
569. F. Marchevici, conțopist superior, 40175
570. A. Boburov, secretar interimar, 40174
571. N. Copotienco, adjunct interimar de secretar, 40173
572. I. Carpov, conțopist, 40172
573. Ivan Teut, conțopist, 40171
574. V. Bebello, funcționar de numărare, 40170
575. N. Misianovschi, șeful biroului de ziare, 40169
576. D. Conduli, registrator, 40168
577. P. Buzâla, asistent de registrator, 40167⁹².

JUDEȚUL SOROCA

578. N.N. Buzni, șeful sectorului comunal 2, 1227
579. V.I. Bârca, șeful sectorului comunal 1, 1228
580. V.N. Buharin, șeful sectorului comunal 3, 1229

⁹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 77-77 verso.

- 581. N.A. Henchin, șeful sectorului comunal 4, 1230
- 582. I.I. Neamțu, șeful sectorului comunal 5, 1231
- 583. V.D. Melegghi, șeful sectorului comunal 6, 1232
- 584. E.F. Serbul, secretarul Cancelariei marelui județean al nobilimii, 1233
- 585. P.I. Codrean, funcționar al Upravei de Zemstvă, 1234
- 586. P.I. Coșciug, delegat al Upravei de zemstvă, 1235
- 587. N.M. Soltuz, primarul orașului Soroca, 1220⁹³

GENERAL MOBILIZATION DURING FIRST WORLD WAR IN BESSARABIA. PLANS AND REALIZATIONS

Abstract

Based on analysis of historiographical and documentary sources, we came to conclude that Russia has anticipated with decades of thorough preparation the entering into war against Germany and Austria-Hungary. Human and material resources that Bessarabia was required to offer for Russian imperial interests in the event of war were thoroughly calculated and documented. However, the outbreak of war showed some lack of anticipation in many respects. Firstly the updated plan of action in case of war could not be ready in time, so that it became a must the use of the one outdated with the real needs. Secondly, ethno-demographic and national policy of Russian government in the peripheries of Russian Empire failed to implant patriotic feelings not only into native population, nor into the colonizing. Moreover, among the

⁹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 9455, f. 93.

Russian generals aversion to Hebrew population continued to grow, it's true due to the frequent cases of evading the military service through various ingenious schemes. Even the tightening of punitive measures did not eradicate the phenomenon, in turn, it weakened the social basis of Russian autocratic regime.

The article has as Annex a list of persons decorated with the Medal *White Eagle* for remarkable results in the work of mobilization in 1914. These lists allow us to create a conclusive picture not only on those who participated in person in the organization of mobilization, but also on how it was conducted. The analysis of the lists let us conclude that a major role in the mobilization was played by self-management bodies of the nobility, followed by gubernatorial and local administrations (county, town, volost and village), coercive, medical and sanitary-veterinary institutions and bodies, Zemstvo.

CONTRACARAREA „CURENTULUI ROMÂNOFIL” DIN BASARABIA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. CAZUL DANIEL CIUGUREANU

Gheorghe NEGRU,
conf. cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

După decretarea mobilizării generale a armatei, la 30 iulie 1914, „pentru a proteja Serbia”, și instituirea „stării de război” în guberniile aflate în apropiere de linia frontului, inclusiv în Basarabia, autoritățile Imperiului Rus au inițiat o campanie de incitare a spiritului războinic și a patriotismului imperial rusesc. În Basarabia această campanie a fost orientată inițial nu doar împotriva „nesuferiților nemți”, ci și împotriva „primejdiei românești”. În paralel cu persecuțiile supușilor ruși de etnie germană din Basarabia¹, au fost arestate și anchetate o serie de personalități de etnie română, care apreciau evenimentele politice din regiune altfel decât autoritățile țariste și, deci, reprezentau un „pericol pentru liniștea socială” a Imperiului Rus. Fenomenul nu era nou. Totuși, în perioada războiului, suspiciunea și intoleranța atinsese cote maxime, determinând intensificarea persecuțiilor. Ne vom referi, în rândurile de mai jos, la un caz ce l-a vizat pe Daniel Ciugureanu – viitor prim-ministru al Republicii Democratice Moldovenești (ianuarie 1918), iar apoi, de mai multe ori, ministru în guvernele centrale de la București.

¹ Vitalie Văratec, *Politica Rusiei față de germanii basarabeni în 1914-1915*, Revista Istorică, nr. 9-10, septembrie-octombrie, 1993, p. 879-885.

Cercetările efectuate de Direcția de Jandarmi a Guberniei Basarabia a cazului respectiv, concentrate într-un dosar de peste 20 de pagini, au urmărit să clarifice dacă Daniel Ciugureanu a rostit sau nu o frază considerată a fi ostilă față de Imperiul Rus. Conform procesului verbal din 25 iulie 1915, cornetul Corpului de Jandarmi, Knigovski, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile declarate în stare de război, l-a chestionat pe Arcadi Prohorenko, secretar al Consiliului de Zemstvă din județul Chișinău. Descriind circumstanțele cazului, Arcadi Prohorenko a relatat că, în cadrul unei discuții neoficiale, la care au fost prezenți și funcționarii Zemstvei Serghei Kohanski și Constantin Cristi, l-a întrebat pe Daniel Ciugureanu (toți participanții la discuție știau că D. Ciugureanu citea regulat ziarele românești) despre stările de spirit din România și dacă, eventual, România va intra în război împotriva Rusiei. Daniel Ciugureanu a răspuns: „din păcate, România se va implica în război nu împotriva noastră, ci împotriva Austriei” (doc. nr. 1 și nr. 4). La rândul lui, Serghei Kohanski, șef al Secției Învățământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, interogată la 3 august 1915, a mărturisit: „domnul Cegorean a rostit o frază, a cărui conținut s-a rezumat aproximativ la următoarele: „Cu regret, România este obligată să meargă împotriva Austriei” (doc. nr. 2 și nr. 5). Ultimul martor, nobilul Constantin Cristi, revizor al Poștelor de Zemstvă în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, chestionat și el la 3 august, a relatat: „Cegorean a răspuns: „Din păcate, România se va implica nu împotriva, ci în favoarea noastră” (doc. nr. 2 și nr. 5). În sfârșit, la 25 august 1915 a fost interogată, în calitate de „suspect”, Daniel Ciugureanu, medic de zemstvă din Hâncești, județul Chișinău, care a negat că a rostit fraza incriminată, el

expunând o versiune proprie asupra celor discutate în cabinetul secretarului Consiliului de Zemstvă din Chișinău. „În timpul uneia dintre deplasările mele la Chișinău (când anume, nu-mi amintesc) în biroul de serviciu al secretarului a venit vorba despre război. Erau de față doi sau trei colegi, unul dintre care m-a întrebat ce cred eu că va întreprinde România. Această întrebare mi-a fost adresată, deoarece se știe că eu posed limba română și că citesc ziarele românești care sosesc la Chișinău. La întrebarea ce mi s-a adresat am răspuns că, judecând după publicațiile din ziare, România se va implica în război. Și se va implica împotriva Germaniei. În continuarea discuției am exprimat următorul gând: „Compătimesc România, țară în care locuiește un popor înrudit (moldovenii), pentru faptul că o așteaptă soarta nenorocitei Belgii”. Spunând acestea, am explicat că o țară săracă sub toate aspectele, cum este România, nu va putea rezista în fața dotărilor tehnice avansate ale Germaniei. Cât privește fraza „România se va implica, dar, din păcate, nu împotriva noastră”, aceasta de către mine nu a fost pronunțată.

Trebuie să menționăm că imediat după rostirea frazei respective nimeni dintre cei prezenți nu a catalogat cuvintele mele ca fiind de natură să ofenseze sentimentele patriotice ale cuiva, ba mai mult de atât – discuția a continuat în tonalitate pașnică, fără urmă de controverse sau de iritație. Abia peste circa o lună la urechile mele au ajuns vorbe, precum că mi se incriminează afirmația respectivă. I-am declarat imediat secretarului că nu am pronunțat acea frază și că persoanele care au schimonosit cu bună știință afirmația mea merită pe deplin calificativul de bătășeni. La discuția descrisă mai sus în biroul secretarului au fost prezenți funcționarii Consiliului

Prohorenko, Cristi și Kohanski. Acum nu-mi mai amintesc cine anume dintre ei mi-a adresat întrebarea referitoare la implicarea României în război. Atunci când mi-a comunicat că o parte dintre funcționarii Consiliului își exprimă nemulțumirea în legătură cu fraza pe care, cică, aş fi rostit-o, secretarul a prezentat lucrurile în felul următor: aflând despre fraza rostită, o parte dintre angajați, chipurile, l-au rugat să discute cu mine și să-mi recomande ca, pe viitor, să nu-mi mai permit asemenea afirmații. Atunci l-am întrebat de ce el, secretarul, nu mi-a spus cum că am pronunțat o frază criminală la momentul când s-a produs discuția în cauză. Secretarul mi-a răspuns că nu-și amintește ca eu să fi pronunțat fraze criminale și că personal împărtășește ideile pe care le-am expus în cadrul acelei discuții. Nu-mi amintesc cine a fost de față în timpul celei de-a doua discuții. Și nici cine anume dintre angajați l-a rugat pe secretar să discute cu mine referitor la fraza în cauză.

În general, toate discuțiile referitoare la război au avut caracter privat” (doc. nr.7).

În „Hotărârea” din 5 septembrie 1915, colonelul Nordberg, șef al Direcției de Jandarmi a guberniei Basarabia, efectuând o descriere a cazului respectiv, s-a referit și la alte informații cu privire la activitatea lui Daniel Ciugureanu, conținute în dosarele Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia. Astfel încă în perioada când era student la Kiev, Direcția de Jandarmi a Guberniei Kiev dispunea de informații privind „apartenența lui Cegorean la organizația social-revoluționară din Kiev și participarea acestuia la colectarea mijloacelor destinate studenților exilați”. La 24 mai 1912, în locuința lui Daniel Ciugureanu din orașul Kiev, a fost efectuată o percheziție, în

cadrul căreia au fost confiscate trei broșuri revoluționare, un registru cu notițe și cu procesele-verbale ale Asociației Basarabenilor, trei blocnotesuri și scrisorile ex-judecătorului orașului Bălți, Ioan Pelivan, în care acesta „promova curentul național-moldovenesc”. Cu această ocazie, Direcția de Jandarmi din Kiev a efectuat o investigație, însă, în momentul când colonelul Nordberg elaborează „Hotărârea”, Direcția de Jandarmi din Chișinău nu avea informații referitoare la „modul cum s-a desfășurat și cu ce s-a încheiat aceasta” (doc. nr. 8).

Înainte de a se produce discuția din cabinetul secretarului Consiliului de Zemstvă a județului Chișinău, la 30 ianuarie 1914, Direcția de Jandarmi a Guberniei Basarabia obținuse informații, de la agenții secreți, conform cărora, „în ultimul timp, în rândurile unei anumite părți a intelectualității basarabene, a apărut tendința spre autodeterminare națională și activitate culturală în mediul populației moldovenești din Basarabia. Promotor al acestei tendințe este grupul de persoane, fondat de curând în jurul redacției revistei „Cuvânt Moldovenesc”, editată la Chișinău în limba moldovenească. În calitate de românofil, Cegorean, de asemenea, face parte din grupul respectiv” (doc. nr. 8).

În opinia colonelului Nordberg, informațiile acumulate în cadrul anchetei demonstrează că Daniel Ciugureanu, „din punct de vedere politic, nu poate fi tratat cu încredere”. De aceea, medicului din Hâncești trebuia să i se „interzică aflarea pe mai departe în teritoriul Guberniei Basarabia pe durata funcționării aici a stării de război” (doc. nr. 8).

La 13 octombrie 1915, examinând dosarul anchetei pe marginea cazului lui Daniel Ciugureanu, expediat de șeful Direcției de

Jandarmi a Guberniei Basarabia, guvernatorul Basarabiei, M. Voronovici, a ajuns la cu totul alte concluzii decât colonelul Nordberg. „Luând în cont faptul că în cadrul anchetei afirmația atribuită lui Cegorean nu a putut fi probată din cauza declarațiilor contradictorii ale martorilor nominalizați și a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează, negăsind în conținutul anchetei efectuate temeieri pentru a-l declara pe Cegorean nedemn de încredere politică, hotărâsc:

A încheia corespondența cu privire la anchetarea încrederii politice în cazul lui Daniil Alexandrovici Cegorean în lipsa oricăror consecințe pentru el. În această privință, odată cu returnarea corespondenței, va fi informat șeful Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia” (doc. nr. 10-11).

În aceeași zi, colonelul Nordberg a expediat o adresă secretă directorului Departamentului de Poliție în care, de fapt, își exprima dezacordul cu decizia luată de guvernator în cazul lui Daniel Ciugureanu. După cum se poate deduce, colonelul Nordberg nu a fost de acord cu hotărârea guvernatorului din mai multe motive: martorii erau persoane inteligente, aveau un comportament ireproșabil, nu se aflau în conflict cu Daniel Ciugureanu, nu au venit din proprie inițiativă la Direcția de Jandarmi să depună mărturii, ci au fost citați. În general, contradicțiile în depozițiile martorilor, menționate de guvernator, erau de stil, nu de conținut. În plus, corespondența cu românofilul Ioan Pelivan îl demasca, de asemenea, și pe românofilul Daniel Ciugureanu (doc. nr. 12)

Din păcate, în dosarul de arhivă s-a păstrat doar ciorna, deoarece documentul nu are număr de ieșire, nu este semnat, iar în multe locuri este redactat. Ultimul aliniat al documentului

respectiv este tăiat cu creionul și, deci, nu putem fi siguri că a fost inclus în varianta finală. Îl cităm, totuși, în rândurile de mai jos, fiindcă informația este de interes public și reflectă mentalitatea colonelului Nordberg, șeful unei instituții cu un mare impact asupra vieții sociale din Basarabia. „Cazul respectiv a avut un larg răsunet. Prohorenko a fost supus oprobriului public, punându-se problema excluderii sale, ca denunțator mincinos, din breasla asistenților de avocați. Se presupune că în conflictul iscat în această privință între Prohorenko și Murafa va fi implicată comisia de arbitraj. Astfel, s-a creat situația în care o persoană, autoidentificată ca fiind de etnie rusă, deși consideră că însăși propria conștiință îi dictează să depună mărturii veridice, este prezentată în rol de inculpat, în timp ce o persoană, manifestându-se ca un element ostil statului, chiar dacă are cetățenie rusă, este scutită de pedeapsă într-o perioadă atât de tensionată pentru regiune” (doc. nr. 12).

Acest ultim pasaj, prin care colonelul Nordberg a reclamat, de fapt, situația când un patriot rus a fost nedreptățit, iar un „alogen”, „element ostil statului”, - reabilitat, reflectă exact practica curentă a funcționarilor imperiali din epocă care considerau că „patriotismul rusesc” reprezenta unicul criteriu în aprecierea corectitudinii gândirii și activității sociale, politice sau naționale a tuturor supușilor Imperiului Rus, orice altă opinie fiind catalogată drept antirusească și sancționată. Daniel Ciugureanu, spre deosebire de cazul Elena Alistar sau – Teodor Ciuhureanu, a fost mai „norocos”, el evitând arestarea și fiind anchetat în stare de libertate. Deși, în cele din urmă, toți trei au scăpat de exil, asupra căruia insistase colonelul Nordberg, totuși, Elena Alistar a stat încarcerată 45 de zile în închisoarea din Chișinău, iar Teodor Ciuhureanu a petrecut

șapte luni de zile în închisoarea din Bălți. Nu trebuie scăpat din vedere că finalul favorabil al ultimilor doi s-a datorat nu justiției țariste, ci intervenției unor persoane cu influență și poate, mult mai probabil, în rezultatul mituirii unor funcționari importanți. Or, nu toți cei care sau pomenit în situația lui Daniel Ciugureanu sau a Elenei Alistar și a lui Teodor Ciuhureanu au fost la fel de „norocoși”. „Românofilul” Iustin Frățiman, profesor de istorie și geografie la școala normală din Soroca, de exemplu, după ce în vara anului 1916 a fost arestat și încarcerat la închisoarea din Soroca, a fost exilat în regiunea Turgaisk și a putut reveni în Basarabia doar după revoluția din februarie 1917.

Anexă. Documente

[DOCUMENTUL NR. 1. TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ]

Procesul-verbal nr. 1

La 25 iulie 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile declarate în stare de război, am chestionat persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

Mă numesc Arcadi Grigorievici Prohorenko, am 29 de ani, de confesiune creștin ortodoxă, activez în funcție de secretar al Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău. Sunt domiciliat în Chișinău, în cartierul Mălina Mică, în casa medicului Kozlovski.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Aproximativ la finele lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, în biroul meu de la sediul Consiliului de Zemstvă al

județului Chișinău, în orele de lucru, a intrat cu niște chestiuni de serviciu doctorul de zemstvă din sectorul medical Hâncești, D. A. Cegorean. După finalizarea discuțiilor pe marginea chestiunilor de serviciu eu, cunoscând faptul că Cegorean obișnuiește să citească ziarele românești, l-am întrebat despre stările de spirit din România și despre o eventuală intrare în război a acesteia împotriva Rusiei. La întrebarea în cauză Cegorean a răspuns că, din păcate, România se va implica în război nu împotriva noastră, ci împotriva Austriei. Această afirmație a fost făcută în prezența funcționarilor zemstvei: Serghei Vasilievici Kohanski și Constantin Constantinovici Cristi. După plecarea lui Cegorean, eu și persoanele nominalizate am avut o discuție pe marginea comportamentului revoltător al lui Cegorean. Am decis să-l invităm pe Cegorean și, din numele tuturor angajaților, să-i cerem ca, de acum încolo, să nu-și mai permită asemenea afirmații. În scurt timp l-am invitat pe Cegorean și i-am transmis decizia noastră. Ca răspuns, Cegorean a afirmat că în Zemstvă activează niște bătărani care acționează ca atare. După care a ieșit din birou. De la acest incident Cegorean nu a mai trecut pragul biroului meu. Până la acest caz, nu am avut cu Cegorean decât discuții de serviciu și nu i-am cunoscut convingerile. Însă, din diferite zvonuri, cunoșteam că împărtășește convingeri românofile.

Secretar al Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, A. Prohorenko.

Din câte îmi amintesc, pe Cegorean îl cheamă Daniil Alexandrovici. A. Prohorenko

Semnat: Cornet Knigovski

Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 36-36
verso.

Procesul-verbal nr. 2

La 3 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război, am chestionat persoanele nominalizate mai jos care au depus următoarele mărturii.

1) Mă numesc Serghei Vasilievici Kohanski, am 33 de ani, de confesiune creștin ortodoxă, activez în funcția de șef al Secției Învățământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău. Sunt domiciliat în Chișinău, strada Fiodorov, nr. 67.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Aproximativ acum o lună, în biroul de serviciu al secretarului Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, între mine, secretar, domnii Cristi și Cegorean a avut loc o discuție pe marginea ultimelor evenimente militare. În timpul discuției, domnul Cegorean a rostit o frază, a cărui conținut s-a rezumat aproximativ la următoarele: „Cu regret, România este obligată să meargă împotriva Austriei”. La momentul actual, nu aș putea să spun cărui context i s-a datorat această frază, deoarece a fost rostită în cadrul unei discuții aprinse. Activând împreună cu doctorul Cegorean pe durata unui an și jumătate, nu am întrezărit niciodată în discursurile sale atitudini ostile față de Rusia, de aceea fraza citată mai sus mi-a lăsat impresia că ar fi fost un lapsus dintre cele care, adeseori, pot fi auzite de la unele persoane spre propria surprindere a acestora.

Serghei Kohanski

2) Mă numesc Constantin Constantinovici Cristi, am 47 de ani, de confesiune creștin ortodoxă, de neam nobil, activez în

funcția de revizor al Poștelor de Zemstvă în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău. Sunt domiciliat în Chișinău, strada Kupeceskaia, nr. 35.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Acum o lună, o lună și jumătate, în biroul de serviciu al secretarului Consiliului, în prezența secretarului A. Prohorenko, a lui S. Kohanski și a mea, cineva dintre noi l-a întrebat pe doctorul sectorului medical Hâncești, domnul Cegorean, ce mai scriu ziarele românești și dacă nu cumva România intenționează să intre în război împotriva Rusiei. Cegorean a răspuns: „Din păcate, România se va implica nu împotriva, ci în favoarea noastră”. Am înțeles sensul acestei fraze în felul următor: Cegorean, care consideră că Germania va învinge Rusia, se teme că în aceeași situație se va pomeni și România, dacă se va implica în război de partea Rusiei, ceea ce pentru el, în calitate de românofil, ar prezenta o perspectivă tristă.

Anterior, nu am auzit de la doctorul Cegorean nicio afirmație care m-ar fi făcut să-l suspectez că ar avea o atitudine ostilă față de Rusia, deși întotdeauna și-a exprimat propriile simpatii față de România. În linii mari, doctorul Cegorean împărtășește convingerea că, fiind înzestrată cu tehnică performantă, coaliția germană este cea care va învinge.

Constantin Cristi

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 37-38.

Confidențial

5 august 1915

Către Departamentul Poliției, nr. 13169

Către guvernatorul Basarabiei, nr. 13170

Către procurorul Judecătoriei de circumscripție Chișinău, nr. 13171

Prin prezenta Vă comunic că am intrat în posesia unor informații, conform cărora, acum o lună, în biroul de serviciu al secretarului Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, Arcadi Prohorenko, a avut loc o discuție pe teme militare între secretarul nominalizat, angajații Consiliului Serghei Kohanski, Constantin Cristi și doctorul de zemstvă din sectorul medical Hâncești, Cegorean. În timpul discuției, doctorul Cegorean, fiind întrebat de către cei prezenți despre eventuala implicare a trupelor române în război, a răspuns că România se va implica, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”. Revoltați de acest răspuns al lui Cegorean, cei prezenți la discuție, după ce au analizat incidentul, au hotărât să-i ceară lui Cegorean ca, de acum încolo, să nu-și mai permită asemenea afirmații. Când însă i-au comunicat despre aceasta lui Cegorean, el le-a răspuns cum că „cei ce lucrează în Zemstvă sunt niște bătărași”.

În urma efectuării cercetărilor de rigoare faptele expuse s-au adevărit și, în baza acestora, în Direcția pe care o conduc a fost inițiată corespondența în ordinea stabilită de articolul 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război.

Semnat: Colonel Nordberg

Autentificat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 2-2 verso.

10 august 1915

Nr. 13408

Către Departamentul Poliției

Notificare cu privire la inițierea corespondenței

1. Denumirea corespondenței: corespondența în privința dosarului intentat lui Daniil Alexandrovici Cegorean în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război.

2. Data inițierii corespondenței: 10 august 1915.

3. Locul inițierii corespondenței: orașul Chișinău.

4. Cine efectuează ancheta și cine din Procuratură supraveghează desfășurarea acesteia: cornetul Knigovski din cadrul Corpului Special de Jandarmi.

5. Temeiul inițierii corespondenței: la Direcție au parvenit informații, precum că Cegorean, într-o discuție cu angajații Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, Serghei Kohanski și Constantin Cristi, fiind întrebat dacă România se va implica în acțiunile militare, a răspuns că da, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”.

Șef al Direcției de Jandarmi a

Guberniei Basarabia Colonel Nordberg

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 3.

Procesul-verbal nr. 4

La 13 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet al Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile declarate în stare de război, am chestionat persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

Mă numesc Arcadi Grigorievici Prohorenko, am 29 de ani, de confesiune creștin ortodoxă, activez în funcția de secretar al Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău. Sunt domiciliat în Chișinău, în cartierul Mălina Mică, în casa lui Kozlovski.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

La începutul lunii iulie 1915, în orele de lucru, a intrat în biroul meu cu niște chestiuni de serviciu doctorul de zemstvă care activează în sectorul medical Hâncești, Daniil Alexandrovici Cegorean. După ce am soluționat problemele cu care s-a adresat, știind că Cegorean obișnuiește să citească ziarele românești, l-am întrebat despre stările de spirit din România și despre o eventuală implicare a acesteia în război împotriva Rusiei. Cegorean, în prezența lui Constantin Constantinovici Cristi și Serghei Vasilievici Kohanski, a răspuns că România, din păcate, nu se va implica împotriva Rusiei, ci a Austriei. Atunci, cei prezenți, oarecum derutați, nu au spus nimic, dar ulterior eu și funcționarii nominalizați, după ce am discutat pe marginea celor întâmplăte, am ajuns la concluzia că, pentru a preveni și stopa de acum încolo asemenea vorbe, eu ar trebui să-l invit pe Cegorean și să-i spun că angajații nu vor mai tolera acest gen de afirmații, deoarece ele lovesc în sentimentele noastre patriotice. După un anumit timp, Cegorean a venit din nou la birou și atunci l-am informat despre

decizia angajaților. Drept răspuns, Cegorean a spus că respectivii angajați sunt niște mitocani și că procedează ca atare. După care a plecat. De atunci, Cegorean nu a mai pășit pragul biroului meu. Nu știu ce fel de om este, de asemenea nu-i cunosc convingerile, dar se zvonește că este românofil. La cele comunicate nu mai am nimic de adăugat.

Secretar al Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, Arcadi Prohorenko.

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 45-45 verso.

[DOCUMENTUL NR. 6. TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ]

Procesul-verbal nr. 5

La 13 august 1915, subsemnatul Knigovski, cornet în cadrul Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război, am chestionat persoanele nominalizate mai jos care au depus următoarele mărturii.

1) Mă numesc Constantin Constantinovici Cristi, am 47 de ani, de confesiune creștin ortodoxă, de neam nobil, activez în funcție de revizor al Poștelor Ecvestre de Zemstvă în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

Acum o lună sau o lună și jumătate, în biroul secretarului Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, în timpul unei discuții, doctorul Cegorean a rostit următoarea frază: „Din păcate, România se va implica în război nu împotriva, ci de partea Rusiei”. Această frază a venit ca răspuns la întrebarea unuia dintre cei prezenți (nu-

mi amintesc a cui anume) referitoare la ce scriu ziarele românești, pe care obișnuiește să le citească doctorul Cegorean. Gândul exprimat prin acea frază l-am înțeles în sensul regretului pentru faptul că România va fi zdrobită de Germania și asta deoarece, în procesul discuției, doctorul Cegorean a afirmat că este foarte greu să opui rezistență în fața tehnicii nemțești; dacă, totuși, marile state ar putea să reușească, atunci România, cu siguranță, nu va face față acestei sarcini. Cegorean a mai spus că îi pare rău pentru România, deoarece o iubește. Fraze răuvoitoare în adresa Rusiei nu am auzit să fi spus. Prezenți la această discuție au mai fost secretarul Consiliului de Zemstvă A. G. Prohorenko și S. V. Kohanski.

La câteva zile după acest caz, am aflat de la A. G. Prohorenko cum că atunci când i-a spus doctorului Cegorean că nu mai dorim să auzim asemenea fraze, care ne pot cauza doar neplăceri, el ne-a numit bădărani.

Constantin Cristi

2) Mă numesc Serghei Vasilievici Kohanski, am 33 de ani și jumătate, de confesiune creștin ortodoxă, sunt de neam nobil, activez în funcția de șef al Secției Învățământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău. Sunt domiciliat în Chișinău, strada Fiodorov, nr. 67.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

În primele zile ale lunii iulie a. c., în biroul secretarului Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, A. G. Prohorenko, a avut loc o discuție referitoare la evenimentele curente, la care au participat, în afară de mine, A. G. Prohorenko, C. C. Cristi și doctorul de zemstvă Cegorean. În timpul acestei discuții doctorul Cegorean a rostit o frază, a cărui sens s-a rezumat la următoarele: din păcate, România

va fi nevoită să se implice în război împotriva Austriei. Conținutul exact al acestei fraze nu mi-l amintesc. De asemenea, la momentul de față nu pot să afirm cu exactitate în ce context a fost rostită aceasta. Mie personal, fraza respectivă mi-a lăsat o impresie de lucru absurd și de lapsus, adeseori întâlnite în vâltoarea discuțiilor sau a polemicilor. Cât privește expresia cum că noi, cei care am participat la discuție, suntem niște mitocani și judecăm ca atare, am aflat despre aceasta din cuvintele lui A. G. Prohorenko care a și vorbit cu Cegorean pe marginea acelei fraze, sfătuindu-l să se abțină, de acum încolo, de la asemenea absurdități.

Serghei Kohanski

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 46-47.

[DOCUMENTUL NR. 7. TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ]

Procesul-verbal nr. 3

La 25 august 1915, în orașul Chișinău, subsemnatul Knigovski, cornet în cadrul Corpului de Jandarmi, în temeiul articolului 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război, am interogat, în calitate de suspect, persoana nominalizată mai jos care a depus următoarele mărturii.

1) Numele suspectului: Cegorean

Prenumele: Daniil

Patronimicul: Alexandrovici

(În cazul mai multor nume, apelative, prenume sau patronimice acestea vor fi declarate integral. Persoanele măritate vor indica numele de fată. Evreii vor indica echivalentele creștine ale prenumelor pe care le au)

2) Vârsta suspectului la momentul săvârșirii faptei: 30 ani, 9 decembrie 1885. *(În măsura posibilităților se indică data, luna și anul nașterii.)*

3) Clasa (funcția) suspectului: doctor de zemstvă.

(În cazurile când suspectul este privat de drepturi, se indică clasa din care provine)

4) Viza de reședință a suspectului:

- a) Gubernia Basarabia
- b) județul Hotin
- c) orașul, localitatea sau târgul
- d) satul

(În cazul suspectilor deportați se va indica și locul reședinței inițiale)

5) Locul nașterii suspectului:

- a) Gubernia Basarabia
- b) județul Hotin
- c) orașul, localitatea sau târgul
- d) satul Bălcăuți

(În cazul cetățenilor străini se va indica țara în care s-au născut)

6) Locul domiciliului permanent: târgul Hâncești, județul

Chișinău, Gubernia Basarabia

7) Născut din căsătorie legitimă sau extraconjugal (*în ultimul caz a se preciza faptul adopției*): din căsătorie legitimă

8) Cetățenie: rusă

9) Naționalitate: moldovean

10) Confesiune (*a se specifica în mod deosebit cazurile convertirii la creștinism*): creștin ortodoxă

11) În ce instituții a studiat și în ce ani a absolvit treptele primară, medie și superioară de învățământ (*dacă nu a studiat în instituții de învățământ, se indică „cărturar” sau „necărturar”*): Seminarul Teologic de la Edineț, Gubernia Basarabia; Gimnaziul nr. 3 din Kiev; Universitatea din Kiev.

12) Cauzele care au condus la un eventual abandon al studiilor.

13) Starea civilă (*necăsătorit, căsătorit, văduv, are sau nu are copii, dacă persoana este minoră, atunci trăiește sau nu cu părinții, orfan, abandonat, prenumele și patronimicul tatălui și mamei, numele de fată al acesteia*): necăsătorit; tatăl – Alexandru Grigorievici Cegorean, mama – Ecaterina Vasilievna Dulipovici.

(*Respectivele informații se vor referi la perioada săvârșirii faptei incriminate suspectului*)

14) Relații de rudenie (*părinți, frați, surori, locul de trai al acestora, ocupațiile*): părinții au decedat.

15) Ocupație sau meserie (surse de existență) la momentul săvârșirii faptei: doctor de zemstvă în sectorul medical Hâncești, județul Chișinău.

16) Plecări peste hotare (*unde, când, scopuri*): nu am avut.

17) Serviciul militar (*unde și când l-a satisfăcut, dacă se află în*

rezervă – locul evidenței): soldat apt de încorporare de gradul II; în evidență la Direcția Centrală Militar-Sanitară.

18) Proprietăți imobiliare la momentul săvârșirii faptei incriminate (*dacă a avut, atunci se va indica tipul și locul acestora*).

19) Antecedente penale.

La întrebările ce mi-au fost adresate răspund după cum urmează.

În timpul uneia dintre deplasările mele la Chișinău (când anume, nu-mi amintesc) în biroul de serviciu al secretarului a venit vorba despre război. Erau de față doi sau trei colegi, unul dintre care m-a întrebat ce cred eu că va întreprinde România. Această întrebare mi-a fost adresată, deoarece se știe că eu posed limba română și că citesc ziarele românești care sosesc la Chișinău. La întrebarea ce mi s-a adresat am răspuns că, judecând după publicațiile din ziare, România se va implica în război. Și se va implica împotriva Germaniei. În continuarea discuției am exprimat următorul gând: „Compătimesc România, țară în care locuiește un popor înrudit (moldovenii), pentru faptul că o așteaptă soarta nenorocitei Belgii”. Spunând acestea, am explicat că o țară săracă sub toate aspectele, cum este România, nu va putea rezista în fața dotărilor tehnice avansate ale Germaniei. Cât privește fraza „România se va implica, dar, din păcate, nu împotriva noastră”, aceasta de către mine nu a fost pronunțată.

Trebuie să menționez că imediat după rostirea frazei respective nimeni dintre cei prezenți nu a catalogat cuvintele mele ca fiind de natură să ofenseze sentimentele patriotice ale cuiva, ba mai mult de atât – discuția a continuat în tonalitate pașnică, fără urmă de controverse sau de iritație. Abia peste circa o lună la urechile mele au ajuns vorbe, precum că mi se incriminează afirmația respectivă.

I-am declarat imediat secretarului că nu am pronunțat acea frază și că persoanele care au schimonosit cu bună știință afirmația mea merită pe deplin calificativul de bătărași. La discuția descrisă mai sus în biroul secretarului au fost prezenți funcționarii Consiliului Prohorenko, Cristi și Kohanski. Acum nu-mi mai amintesc cine anume dintre ei mi-a adresat întrebarea referitoare la implicarea României în război. Atunci când mi-a comunicat că o parte dintre funcționarii Consiliului își exprimă nemulțumirea în legătură cu fraza pe care, cică, aș fi rostit-o, secretarul a prezentat lucrurile în felul următor: aflând despre fraza rostită, o parte dintre angajați, chipurile, l-au rugat să discute cu mine și să-mi recomande ca, pe viitor, să nu-mi mai permit asemenea afirmații. Atunci l-am întrebat de ce el, secretarul, nu mi-a spus cum că am pronunțat o frază criminală la momentul când s-a produs discuția în cauză. Secretarul mi-a răspuns că nu-și amintește ca eu să fi pronunțat fraze criminale și că personal împărtășește ideile pe care le-am expus în cadrul acelei discuții. Nu-mi amintesc cine a fost de față în timpul celei de-a doua discuții. Și nici cine anume dintre angajați l-a rugat pe secretar să discute cu mine referitor la fraza în cauză.

În general, toate discuțiile referitoare la război au avut caracter privat.

Daniil Cegorean

Semnat: Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 42-44.

Hotărâre

La 5 septembrie 1915, în orașul Chișinău, subsemnatul, șef al Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia, colonel Nordberg, examinând în ordinea stabilită prin articolul 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război corespondența referitoare la elucidarea gradului de neîncredere politică față de medicul de zemstvă din Hâncești, județul Chișinău, Daniil Alexandrovici Cegorean, am ajuns la următoarele concluzii privind circumstanțele dosarului în cauză.

La sfârșitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, în biroul secretarului Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, între secretarul Consiliului Arcadi Grigorievici Prohorenko, angajații Consiliului Serghei Vasilevici Kohanski și Constantin Constantinovici Cristi, pe de o parte, și doctorul Cegorean, pe de altă parte, a avut loc o discuție pe marginea evenimentelor militare curente. Participanții la discuție cunoșteau faptul că doctorul Cegorean obișnuiește să citească ziarele românești și că se interesează de ceea ce se întâmplă în România, de aceea unul dintre ei l-a întrebat dacă e posibil ca România să intre în război împotriva Rusiei. Daniil Cegorean a răspuns prin următoarea frază: România va intra în război, însă, „din păcate, nu împotriva Rusiei, ci împotriva Austriei”.

După un anumit timp, angajații Consiliului de Zemstvă, analizând cele spuse de Cegorean, l-au împuternicit pe secretarul Prohorenko să-i ceară acestuia ca pe viitor să nu-și mai permită în prezența lor asemenea afirmații. Auzind acest avertisment, Cegorean i-a spus lui Prohorenko: „În Zemstvă toți angajații sunt niște bătărași și procedează ca atare”.

Când a fost întrebat despre acest caz, Daniil Alexandrovici Cegorean a negat faptul că ar fi pronunțat acea frază, explicând lucrurile în felul următor: la întrebarea unuia dintre participanții la discuția nominalizată, referitoare la eventuala intrare în război a României împotriva Rusiei, el a răspuns că, „judecând după publicațiile din presă, intrarea în război a României este posibilă doar împotriva Austriei”. În continuarea discuției Cegorean a spus că o țară atât de săracă în toate privințele cum este România nu poate opune rezistență nivelului înalt de dotare tehnică a Germaniei și Austriei, adăugând: „Compătimesc România, în care trăiește un popor înrudit (moldovenii), deoarece o așteaptă soarta sărmanei Belgii”.

Martorii interogați au făcut următoarele declarații:

1) Prohorenko Arcadi Grigorievici a spus că, la începutul lunii iulie curent, în timpul orelor de lucru, în biroul său de la sediul Consiliului de Zemstvă al județului Chișinău, a intrat doctorul punctului medical din Hâncești, Daniil Cegorean. La acel moment, în afară de Prohorenko, în birou se aflau Constantin Cristi și Serghei Kohanski, angajați ai aceluiași Consiliu. După ce au soluționat chestiunile de serviciu, cei prezenți au prins a discuta despre evenimentele militare curente. Între altele, la întrebarea privind stările de spirit din România și posibilitatea ca aceasta să intre în război împotriva Rusiei (Prohorenko știa că Cegorean citește ziarele românești) Cegorean a răspuns că „România, din păcate, se va implica în război nu împotriva noastră, ci a Austriei”. Auzind această afirmație, cei prezenți s-au arătat contrariați, dar nu i-au reproșat nimic lui Cegorean. Ulterior, însă, ei au decis ca Prohorenko să-l avertizeze pe Cegorean ca, de acum încolo, să nu-și mai permită,

în prezența angajaților Consiliului, asemenea afirmații, deoarece acestea le lezează sentimentele patriotice. Invitându-l pe Cegorean, Prohorenko i-a prezentat acest avertisment, ca reacție acela spunând că „angajații Zemstvei sunt niște bătărași și procedează ca atare”. Prohorenko a auzit opinii despre Cegorean ca despre un românofil cu vederi extreme.

2) Cristi Constantin Constantinovici, revizor al Poștelor Ecvestre din cadrul Consiliului de Zemstvă, a confirmat pe deplin cele spuse de Arcadi Prohorenko.

3) Kohanski Serghei Vasilievici, șef al Secției Învățământ Public în cadrul Consiliului de Zemstvă, a spus că nu-și amintește cu precizie fraza rostită de Daniil Cegorean în biroul de serviciu al lui Prohorenko, însă sensul acelei fraze era următorul: din păcate, România va fi nevoită să intre în război împotriva Austriei.

În privința lui Daniil Cegorean în dosarele Direcției se conțin următoarele informații.

Cegorean Daniil Alexandrovici, doctor de zemstvă. Ca urmare a faptului că Direcția de Jandarmi a Guberniei Kiev dispunea de informații privind apartenența lui Cegorean la organizația social-revoluționară din Kiev și participarea acestuia la colectarea mijloacelor destinate studenților exilați, la 24 mai 1912 în locuința sa din orașul Kiev a fost efectuată o percheziție, în cadrul căreia au fost confiscate trei broșuri cu titlurile „1 Mai”, „Visul în noaptea spre 1 Mai” și „Sărbătoarea muncii”; un registru cu diverse notițe și cu procesele-verbale ale Asociației Basarabenilor; trei blocnotesuri și scrisorile ex-judecătorului orașului Bălți, Ivan Gheorghievici Pelivan, în care acesta promova curentul național-moldovenesc. În cazul dat, la Kiev a fost efectuată investigația de rigoare. Însă Direcția noastră

nu dispune de informații referitoare la modul cum s-a desfășurat și cu ce s-a încheiat aceasta.

La 30 ianuarie 1914 pe calea agenturii au fost obținute informații, conform cărora, în ultimul timp, în rândurile unei anumite părți a intelectualității basarabene, a apărut tendința spre autodeterminare națională și activitate culturală în mediul populației moldovenești din Basarabia. Promotor al acestei tendințe este grupul de persoane, fondat de curând în jurul redacției revistei „Cuvânt Moldovenesc”, editată la Chișinău în limba moldovenească. În calitate de românofil, Cegorean, de asemenea, face parte din grupul respectiv.

Informațiile acumulate în cadrul prezentei corespondențe vin să probeze concluzia că, din punct de vedere politic, Daniil Alexandrovici Cegorean nu poate fi tratat cu încredere, motiv pentru care aş considera necesar să i se interzică aflarea pe mai departe în teritoriul Guberniei Basarabia pe durata funcționării aici a stării de război.

Hotărâsc ca prezenta corespondență să fie pusă la dispoziția guvernatorului Basarabiei.

Șef al Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia Colonel Nordberg

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 17-18.

Confidențial

Lit. G

5 septembrie 1915

Nr. 14698

Către Departamentul de Poliție

Notificare

cu privire la încheierea corespondenței

1. Data și nr. prezentării lit. A: 10 august 1915.

2. Data încheierii corespondenței: 1 septembrie 1915.

3. Data prezentării și nr. anchetei expediate organului de supraveghere din cadrul Procuraturii (a corespondenței privind apărarea – către guvernator): corespondența a fost expediată guvernatorului Basarabiei la data menționată cu nr. 14697.

4. Numărul acuzațiilor: în arest – 0; în libertate – 1.

Lista nominală a acuzațiilor și copia hotărârii de motivare se anexează.

Șef al Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia Colonel Nordberg

Autentificat:

Cornet Knigovski

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 15.

MAI

Guvernatorul Basarabiei

Cancelaria

Secția Specială

13 octombrie 1915

Nr. 3945

Chișinău

Către șeful Direcției de Jandarmi a
Guberniei Basarabia

Drept răspuns la raportul din 5 septembrie curent, nr. 14697, odată cu returnarea corespondenței, expediez Înălțimii Voastre, cu titlu de informare, copia hotărârii subsemnatului din data respectivă referitoare la încheierea corespondenței cu privire la anchetarea gradului de încredere politică față de Daniil Alexandrovici Cegorean, în lipsa oricăror consecințe pentru acesta.

Guvernator

(semnătura)

Șef al Cancelariei

(semnătura)

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 29.

13 octombrie 1915

Subsemnatul, guvernator al Basarabiei, a examinat corespondența expediată de către șeful Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia prin raportul din 5 septembrie curent, nr. 14697 cu privire la ancheta referitoare la încrederea politică în cazul doctorului de zemstvă din sectorul Hâncești, județul Chișinău, Daniil Alexandrovici Cegorean, inițiată ca urmare a declarației parvenite de la secretarul Consiliului de Zemstvă a județului Chișinău, Arcadi Prohorenko. În respectiva declarație se menționează că, la sfârșitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie curent, Cegorean, aflându-se în biroul de serviciu al secretarului Prohorenko, în prezența angajaților Consiliului de Zemstvă Serghei Kohanski și Constantin Cristi, referindu-se la eventuala implicare a României în acțiunile militare, a afirmat că România se va implica, însă, „din păcate, nu împotriva noastră, ci a Austriei”.

Luând în cont faptul că în cadrul anchetei afirmația atribuită lui Cegorean nu a putut fi probată din cauza declarațiilor contradictorii ale martorilor nominalizați și a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează, negăsind în conținutul anchetei efectuate temeieri pentru a-l declara pe Cegorean nedemn de încredere politică, HOTĂRĂSC:

A încheia corespondența cu privire la anchetarea încrederii politice în cazul lui Daniil Alexandrovici Cegorean în lipsa oricăror consecințe pentru el. În această privință, odată cu returnarea corespondenței, va fi informat șeful Direcției de Jandarmi a Guberniei Basarabia.

Guvernator M. Voronovici

Autentificat:

Şef al Cămariei (semnătura)

Verificat:

Pentru asistentul guvernatorului (semnătura)

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, fila 30.

[DOCUMENTUL NR. 12. TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ]

Confidențial

Şeful Direcției de Jandarmi a

Guberniei Basarabia

13 octombrie 1915

Chişinău

Către directorul Departamentului de Poliție

Correspondența privind încrederea politică în cazul doctorului de zemstvă Daniil Alexandrovici Cegorean, efectuată în cadrul Direcției pe care o conduc în ordinea stabilită de articolul 23 al Regulamentului cu privire la localitățile aflate în stare de război, prin hotărârea guvernatorului Basarabiei din 13 octombrie curent a fost încetată, în lipsa oricăror consecințe pentru Cegorean, ca urmare a „declarațiilor contradictorii ale martorilor nominalizați și a negării categorice de către Cegorean a faptelor ce i se incriminează”. Toți martorii interogați în dosarul respectiv sunt persoane inteligente: unul dintre aceștia, și anume Arcadi Grigorievici Prohorenko, este asistent al avocatului; altul, Serghei Vasilievici Kohanski, este șef al Secției Învățăământ Public din cadrul Consiliului de Zemstvă al județului Chişinău; cel de-al treilea, Constantin Constantinovici

Cristi, este de neam nobil și activează în calitate de revizor al Poștelor de Zemstvă. Contradicția semnalată în declarațiile făcute de acești martori constă în următoarele. Martorul Prohorenko a afirmat cum că Cegorean a pronunțat fraza: „Din păcate, România se va implica în război nu împotriva noastră, ci a Austriei”. Martorul Kohanski a expus această frază astfel: „România, din păcate, se va implica împotriva Austriei”. În sfârșit, martorul Cristi a prezentat fraza respectivă în următoarea redacție: „Din păcate, România se va implica nu împotriva Rusiei, ci în favoarea Rusiei”.

În dosarele Direcției se conțin referințe la faptul că, în 1912, Cegorean a fost supus percheziției ca urmare a informației privind apartenența sa la o organizație social-revoluționară. În timpul percheziției a fost depistată corespondența lui Cegorean cu judecătorul orașului Bălți, Ivan Gheorghievici Pelivan, care ulterior, ca urmare a conținutului scrisorilor, din care reieșeau orientarea sa românofilă și faptul propagandei ideilor național-separatiste, a fost demis din funcție. Corespondența în cazul lui Cegorean nu a fost inițiată în temeiul unei eventuale declarații depuse de Prohorenko, ci ca urmare a zvonurilor care circulau prin Chișinău referitor la presupusa afirmație revoltătoare a lui Cegorean. Prohorenko a fost citat și interogat.

În completarea corespondenței în dosarul lui Cegorean, efectuate în cadrul Direcției pe care o conduc, ispravnicul județului Chișinău a constatat că persoanele interogate în acest caz au un comportament ireproșabil și nu s-au aflat în conflict cu Cegorean.

Cazul* respectiv a avut un larg răsunet. Prohorenko a fost supus oprobriului public, punându-se problema excluderii sale, ca denunțator mincinos, din breasla asistenților de avocați. Se presupune

că în conflictul iscat în această privință între Prohorenko și Murafa va fi implicată comisia de arbitraj. Astfel, s-a creat situația în care o persoană, autoidentificată ca fiind de etnie rusă, deși consideră că însăși propria conștiință îi dictează să depună mărturii veridice, este prezentată în rol de inculpat, în timp ce o persoană, manifestându-se ca un element ostil statului, chiar dacă are cetățenie rusă, este scutită de pedeapsă într-o perioadă atât de tensionată pentru regiune.

Despre cele expuse mai sus raportez Excelenței Voastre.

Colonel

(semnătura)

ANRM, fond 297, inv. 1, dosar 358, filele 31-31 verso.

* Ultimele două aliniate ale documentului sunt tăiate cu creionul

COUNTERING "ROMANIANPHILE CURRENT" IN BESSARABIA IN THE YEARS OF FIRST WORLD WAR. THE CASE OF DANIEL CIUGUREANU

Abstract

This study reveals the situation in Bessarabia, after the Russian Empire entering the war, on July 30, 1914, "to protect Serbia" and the declaration of "state of war" in the gubernias located near the front line. In the context of a perpetual campaign of incitement of the warrior spirit and Russian imperial patriotism, cultivation of suspicion and intolerance, tsarist authorities have initiated actions to punish the Germans subjects from Bessarabia, although most were loyal to the Russian Empire. Were subjected to repression also a number of Bessarabian Romanian intellectuals who, despite the official campaign, exposed their opinions on the geopolitical situation in the region. An example of this was Daniel Ciugureanu,

future prime minister of the Moldavian Democratic Republic, and later minister in several governments in Bucharest. In a private conversation in the summer of 1915, he pronounced against the participation of Romania in war on Russian side, considering that this step will be a disaster for Romania. The investigation ended with the proposal of the Chief of Directorate of Gendarmerie of Bessarabia that Daniel Ciugureanu to be exiled from Bessarabia during the war. Luckily for him, the governor of Bessarabia did not agree with this proposal and thus Daniel Ciugureanu avoided the exile. Unlike other cases - Elena Alistar, Teodor Ciuhureanu, Iustin Frățiman - who have either been closed a long time in prison or were exiled, the case of Daniel Ciugureanu had a luckier ending.

PROBLEMA BASARABIEI ÎN DISCURSUL ELITEI POLITICE ROMÂNEȘTI ÎN ANII NEUTRALITĂȚII ROMÂNIEI (1914-1916)

Sclifos Eugen-Tudor,
doctorand,
Institutul de Istorie al AȘM

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la 1812, Basarabia repetat a intrat în vizorul diplomației europene în 1856, când județele Cahul, Ismail, Bolgrad i-au revenit Principatului Moldova, în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856. Un alt moment important a avut loc în 1878, atunci când cele trei județe au fost reîntoarse Rusiei, deși aceasta se angajase să respecte integritatea teritorială a României, prin semnarea Convenției ruso-române din 1877.

Astfel, după lovitura teribilă primită din partea Rusiei în anul 1878, prin luarea celor trei județe din sudul Basarabiei, fapt stipulat în Tratatul de pace de la San Stefano¹, artizanul căreia fusese cancelarul Mihail Gorceacov, care se afla la apusul carierei sale diplomatice, liderii politici români trebuiau să ia o hotărâre privind noua orientare a României în politica externă². După ce se isprăvisese acel moment de tristă amintire, I.C. Brătianu a trebuit să facă față acuzațiilor care i se aduceau și anume faptului că el s-ar face vinovat de cedarea celor trei județe din sudul Basarabiei Imperiului Rus. I.C. Brătianu a reușit să gestioneze cu multă îndemânare relațiile

¹ Sorin Liviu Damean, *România și Congresul de Pace de la Berlin (1878)*, București, Editura Mica Valahie, 2011, p. 105.

² Liviu Brătescu, *Relațiile româno-ruse (1878-1888). Tensiuni, conflicte și încercări de reconciliere*, în „La Frontierele Civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural și religios”, Galați, 2011, p. 120.

sale cu Imperiul Rus, reușind ca acesta să recunoască independența României, după o perioadă scurtă de timp³.

Astfel, este sugestivă relatarea stării de spirit ce domnea în România după cedarea sudului Basarabiei de către un ofițer al Marelui Stat Major din Austro-Ungaria, care întreprinse o călătorie în regat: „după cedarea Basarabiei românești, dictate de Congres, întreaga populație – inclusiv țăranul lipsit de cultură – este stăpânit de o stare de spirit foarte agitată împotriva Rusiei. În timpul prezenței mele, tema Basarabiei și Dobrogei este discutată pretutindeni, iar țarul este acuzat de călcare a cuvântului dat...”⁴.

După ce România se proclamă Regat în 1881, aceasta se îndreaptă iremediabil spre o alianță cu Puterile Centrale, ca urmare a tensiunilor existente cu Imperiul Rus⁵. În 1883 ea v-a adera la Tripla Alianță prin semnarea Tratatului secret cu Austro-Ungaria și Germania⁶. Momentul respectiv a rămas în memoria românilor, de aceea și numărul celor care simpatizau colosul de la Nord s-au împușinat semnificativ. Putem numi printre aceștia pe G. Roznovanu pe N. Blaremburg. În 1887 apărea o broșură cu vădite tendințe rusofile, intitulată *România și viitorul ei*, ce ar fi aparținut lui Scarlat Rosetti⁷, care considera că viitorul Regatului România este alături de vecinul de la răsărit.

³ Liviu Brătescu, *Relațiile româno-ruse (1878-1888) ...*, p. 121.

⁴ 1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe 1879-1916, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 100.

⁵ Dan Berindei, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne*, București, Editura Mica Valahie, 2011, p. 222.

⁶ A se vedea pe larg studiul lui Șerban Rădulescu-Zoner, *Poziția internațională a României după Congresul de la Berlin*. Premisele unei opțiuni, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, 6, 1979, p. 39-65.

⁷ Ion Rusu Abrudeanu, *România și războiul mondial: Contribuțiuni la studiul istoriei războiului nostru*, București, 1921, pp. 55-56.

Sub presiunea celor două tabere: Antanta și Tripla Alianță, care luptau în Marele Război, Regatul României era pus în situația de a face o alegere inspirată, care să aibă ca finalitate realizarea dezideratului național românesc⁸. Promisiunile venite din partea Puterilor Centrale, în special cele cu referire la Basarabia, nu au putut ademeni de partea acestora guvernul României, condus cu mână forte de Ion Brătianu. Regatul României se orienta cu pași înceți, dar siguri spre puterile Antantei⁹. Astfel, problema Transilvaniei avea întâietate în fața problemei basarabene, considerându-se prioritară emanciparea românilor din Ardealul aflat sub administrație maghiară¹⁰.

Conservatorii democrați conduși de Take Ionescu, gruparea conservatoare din jurul lui N. Filipescu și Barbu Ștefănescu Delavrancea, gruparea naționalistă în frunte cu V. Lucaci, N. Iorga și o parte din Partidul Liberal, grupată în jurul lui Ion N. Lahovary, se pronunțau pentru participarea Regatului României de partea Franței și a aliaților acesteia, mizând pe faptul că vor putea obține vaste teritorii românești aflate sub dominație austro-ungară. Conservatorii Alexandru Marghiloman, Titu Maiorescu, T. Rosetti, Petre Carp, V. Arion, D. N. Nenițescu erau pentru alăturarea României Puterilor Centrale pentru stăvilirea expansiunii rusești în estul Europei, având convingerea că Basarabia va putea fi eliberată de sub ruși. Mizau pe ziarele

⁸ *România în anii primului război mondial*, vol. I. București., Editura Militară, 1987, p.102.

⁹ Constantin Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului de întregire. Tratatativele cu Antanta*, București, 1940, p. 22. A se vedea articolul lui N. Iorga privind etapele care au dus ca Regatul României să se orienteze spre Antanta *Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice d'après les documents austro-hongroise et des souvenirs personnels*, „Revue Historique du Sud-Est Européen”, IX-année, nr. 7-9, juillet-septembre 1932, pp. 233- 307.

¹⁰ Nicolas Basilescu, *La Roumanie dans la guerre et dans la paix*, tome I, Paris, 1919, p. 101.

„Moldova”, „Steagul”, „Dreptatea” și „Ziua”, însă se aflau în minoritate, și ideile expuse de aceștia nu aveau ecou în societatea românească, care avea o ură mai mare față de Austro-Ungaria, decât față de Rusia, care a reocupat în 1878 cele trei județe din sudul Basarabiei, retrocedate Principatului Moldovei conform Tratatului de pace de la Paris din 1856.

Astfel, practic s-au constituit două grupări care doreau alăturarea unei tabere sau a alteia, și una care miza pe neutralitate, văzută ca cea mai viabilă soluție pentru România. Nicolae Filipescu, Mihail Cantacuzino, Barbu Delavrancea, împreună cu Take Ionescu au constituit o grupare, care a avut un cuvânt greu de spus pe arena politicii românești intitulată *Acțiunea națională*. Cei care susțineau intrarea în război de partea Puterilor Centrale erau grupați în jurul lui Petre Carp, care considera că pericolul rusesc, politica de rusificare și deznaționalizare dusă de Imperiul Rus în Basarabia, era mai puternică decât procesul de maghiarizare din Transilvania. În jurul său se adunase mai ales intelectuali din regiunea Moldovei care doreau reîntregirea acestui teritoriu, prin revenirea Basarabiei la teritoriul românesc. Pentru a da o importanță mai mare ideilor pe care le susținea Petre Carp este scos ziarul *Moldova*. Directorul periodicului era Virgil Arion, care fusese președinte al Ligii Culturale, constituită în 1892. În linii mari presa românească din acea vreme de neutralitate a României era pentru o intervenție în război de partea Franței. Periodicele „Adevărul” și „Dimineața”, conduse de Constantin Mille susțineau acest lucru. Germanii au reușit să cumpere ziarele *Minerva* și *Seara*, reușind să-l atragă de partea sa pe directorul ziarului „Universul” Dumitrescu-Câmpina, dar nu pentru mult timp. Conservatorii care susțineau neutralitatea

publicau ziarele „Stindardul” și „Ziua”, condus de Ioan Slavici, care avea și el aversiune pentru Rusia¹¹.

Cu puțin timp înainte de Consiliul de Coroană, moldoveanul Petre Carp într-o conversație avută cu Alexandru Marghiloman îi confesa acestuia crezul său politic din acea perioadă: „război imediat; noi alături de Tripla Înțelegere care va birui; Italia va ocupa Tunisia, noi Basarabia de Sud; Austria va ocupa Nordul Basarabiei cu cheia Hotinului, pentru a fi doi spre a o apăra”¹², considerând că trebuie să beneficiem de alianța cu Germania încheiată la 1883, căci după cum se confesa el unor apropiați „era o nebunie să ari și semeni, iar pe urmă să renunți a strânge roadele”¹³.

Omul politic I.G. Duca aprecia faptul că Rusia este o amenințare serioasă la adresa securității Regatului României, dar și în noua configurație geopolitică în cazul victoriei în Primul Război Mondial. El se referea și la faptul că Rusia luase jumătate din Moldova¹⁴.

La Consiliul de Coroană din 21 iulie 1914 regele Carol se afla în fața unei dileme. La 18 iulie 1914, împăratul Germaniei Wilhelm al II-lea i-a adresat lui Carol o telegramă în care își exprima încrederea că „în calitate de Rege și ca Hohenzolern tu vei rămâne credincios prietenilor tăi și că tu te vei conforma

¹¹ Pamfil Șeicaru, *România în Marele Război*, București, Editura Eminescu, 1994, p. 74.

¹² Alexandru Marghiloman, *Note Politice 1897-1915*, vol. I, București, Institutul de arte grafice „Eminescu”, 1927, p. 230

¹³ Ion Petrovici, *Figuri dispărute*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1937, p. 15.

¹⁴ I.G. Duca, *Amintiri Politice*, vol. I, Munchen, 1981, p. 54.

fără rezervă obligațiilor tale de aliat”¹⁵. Instrucțiunile trimise de ministrul de externe austro-ungar Burian contelui Ottokar Czernin sunt sugestive privind orientarea României în război: „În ceea ce privește viitorul României alături de Puterile Centrale, este necesar ca excelența Voastră să insiste asupra faptului că, așa cum noi avem tot interesul de a separa Rusia de Balcani prin existența unei Româнії puternice, tot la fel și Rusia va avea interesul de a ne separa pe noi de Balcani, tot prin existența României. Să nu existe cineva la București care să-și facă iluzia că, cu timpul, Rusia va fi dispusă să tolereze ca zece milioane de români să-i bareze calea spre Constantinopol. Politica multiseclară și consecventă a Rusiei dovedește cât se poate de convingător care va fi soarta României, dacă se va opune la aceste năzuințe rusești, odată ce-și va fi înfăptuit țelul”¹⁶.

În același timp regele primește un raport din partea lui Alexandru Beldiman, ministru plenipotențiar al României la Berlin, în care era scris: „România se află în fața unei probleme hotărâtoare pentru soarta și viitorul neamului românesc. Poziția noastră expusă între Rusia și slavii din sudul Dunării ne-a impus să ne alegem locul alături de Puterile Centrale”. Erau motive suficiente pentru el de a lupta alături de Germania, fapt care ar putea duce la revenirea teritoriului dintre Prut și Nistru la Regatul României. În cadrul primului Consiliu de Coroană regele Carol a declarat cu fermitate: „A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale țării. Să ne pronunțăm numaidecât în favoarea Germaniei și Austriei, cu

¹⁵ Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 29.

¹⁶ *Apud Österreichisch-ungarisches Rotbuch. Diplomatische Aktenstücke betreffend die Beziehungen Österreich-Ungarns zu Rumänien in der Zeit vom 22 Juli 1914 bis 27 August 1916*, Wienn, 1916, p. 17.

care ne leagă un tratat, este ceea ce ne dictează interesele viitorului. Va urma onoare și profit”¹⁷. Regina Maria în „Povestea vieții mele” vorbea de loialitatea regelui român pentru Germania și ura pentru Rusia: „România era, de fapt, însă nu pe față, al patrulea factor în Tripla Alianță. Convingerile cele mai adânci ale unchiului îl legau cu nestrămutată lealitate de acest tratat pe care îl credea folositor țării sale, deși nu fusese niciodată mărturisit în public, nici recunoscut oficial”¹⁸. De asemenea, Regina Maria vorbește despre revendicările pe care le avea România: „până atunci revendicările de căpetenie ale României fuseseră îndreptate împotriva Rusiei, pe care o privea ca pe o asupritoare și ca o prietenă fățarnică de când cu războiul turcesc din 1877-1878, când i se răpise de către puternica sa aliată o parte din Basarabia. Bucata din Dobrogea primită în schimb nu vindecase rănilor României”¹⁹. Petre Carp a fost tranșant la adresa celor care erau pentru lupta alături de Puterile Antantei: „toți sau mai toți ați fost consilierii tronului; toți știați că politica noastră externă merge în calea Triplei Alianțe; toți ați suferit când, la 1877, Rusia, drept răsplată, ne-a luat Basarabia; prin urmare cu toții ați consimțit la această politică. Iar astăzi, când a venit vremea să ne ținem de cuvânt, vă dați la o parte. Cum lăsați pe omul aista singur”²⁰. Astfel, se observa că nu exista o unanimitate de păreri în această problemă și că în politica românească nu exista unitate²¹.

La Consiliul de Coroană s-au diferențiat două curente. Cea a lui Petre Carp, care cerea guvernului respectarea *in stricto* a

¹⁷ Ion Mamina, op.cit., p. 33.

¹⁸ Maria, regină a României, *Povestea vieții mele*, vol. II, București, 1934, p. 454.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ion Mamina, op.cit., p. 36.

²¹ N. Iorga, *La place des roumains dans l'histoire universelle*, III, Époque contemporaine, Bucarest, 1936, p. 172.

tratatului cu Germania, mizând și pe pericolul reprezentat de Rusia, și o altă tabără în frunte cu Take Ionescu, Nicu Filipescu, care erau pentru intrarea imediată a României de partea Franței, Angliei și Rusiei. Take Ionescu nu poate fi considerat un partizan al alianței cu Rusia. El a scris în 1900 un articol intitulat sugestiv *Inamicul natural*, în care prezenta direcțiile politicii externe rusești, și pericolul pe care îl reprezenta pentru România. Era un bun cunoscător în domeniul relațiilor internaționale, privind cu teamă la politica dură de maghiarizare dusă de guvernul de la Budapesta. Acesta i-a declarat într-o conversație privată cu regele Carol I că „o victorie germană – ceea ce era tot una cu o victorie ungurească – nu se putea concepe cu nici un preț cu păstrarea neatârării Regatului României”²². La fel ca și Nicolae Filipescu, el considera problema Transilvaniei mai stringent de soluționat, dar totodată nu alegea sacrificarea Basarabiei²³.

Era însă și o parte din oamenii politici care susțineau neutralitatea. Unul dintre aceștia era Ion N. Lahovary, care era împotriva aderării la Puterile Centrale, deoarece chiar dacă acest lucru ar fi redat României teritoriul dintre Prut și Nistru, „ar indispuce pe vecie imperiul Rusiei”, iar „Basarabia ar fi pentru noi cămașa lui Nessos, căci colosul de la Nord ne-ar înghiți, peste câteva zeci de ani, cu Basarabia cu tot”²⁴. De aceeași părere era și Ion C. Grădișteanu.

Momentul culminant al Consiliului de Coroană îl constituie următoarea afirmație a lui Petre Carp: „Sire, țin să se constate că

²² C. Xenii, *Take Ionescu 1858-1922*, București, s.a., 296.

²³ Pamfil Șeicaru, op. cit., p. 63.

²⁴ Ion Rusu Abrudeanu, *Pacostea rusească. Note istorice, impresii, documente și scrisori în legătură cu Războiul nostru*, București, 1920, p. 48.

în ceasul cel mai grav pentru țară și la sfârșitul unei lungi domnii închinată propășirii naționale, Majestatea Voastră este părăsită de toate partidele și de toți sfetnicii ei”²⁵.

N. Iorga, care după mărturiile sale din timpul războiului, nu ținea nimănui partea în mod deschis, se declara pentru o alianță cu Antanta²⁶. Istoricul, deopotrivă, și omul politic Iorga declară: „personal și fără să vorbesc în numele nimănui într-o vreme în care eu nu-mi permit și nu-mi voi permite a vorbi în numele nici unei grupări și cu atât mai puțin al unei confuzii politice eu sunt pentru o politică externă ținând la Ardeal, cu concursul grupului de puteri beligerante care ni l-a făgăduit”²⁷. N. Iorga este de părere că regele a acceptat decizia Consiliului de Coroană datorită „conștiinței sale care vedea limpede că mai presus de o obligație mai mult decât îndoielnică, în care putea să fie vorba numai de onoarea sa personală este o datorie superioară, față de însuși viitorul poporului său, a cărei unitate, deplorând apăsarea ungurească, o proclamase el mai demult decât odată în ciuda hotarelor trecătoare”²⁸. Istoricul Iorga era de părere că, indiferent ce ar fi votat Consiliul de Coroană, el putea ușor să-l înlocuiască pe Ion Brătianu cu germanofilul Petre Carp, cel care cerea respectarea tratatului cu Germania încheiat în 1883, și se pronunța vehement împotriva Imperiului Rus. Acest fapt s-a datorat și opiniei publice, dar și nemulțumirilor

²⁵ C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, București, Editura ziarului „Universul”, 1936, p. 514-515.

²⁶ Mircea Iosă, *Nicolae Iorga și evenimentele anilor 1914-1918*, în „Studii. Revista de Istorie”, tom. XXIV, nr. 4, 1971, p. 695.

²⁷ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I: 1914-1916, Craiova, 1921, p. 210.

²⁸ Idem, *Supt trei regi, istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, ediția a II-a, București, 1932, p. 186.

românilor la politica externă dusă de Austro-Ungaria în Ardeal: „sforțările regelui de a trage cu sine țara au eșuat până acum din cauza rezistenței miniștrilor și a opiniei publice, care, după cum știți, este din nefericire foarte rău dispusă față de Austria și Ungaria”²⁹ se menționa în scrisoarea lui Wilhelm al II către Francisc Iosif.

La 3 octombrie 1914 are loc întrevederea dintre A.Marghiloman și noul reprezentant al Rusiei în România, diplomatul rus de origine poloneză S.A. Poklewski-Kozielewski³⁰, care afirmă că: „dacă suntem învingători, idealul vostru național se realizează mai lesne”³¹, dar nu menționează nimic despre Basarabia.

La 23 octombrie 1914 a avut loc o manifestare în fața locuinței lui Nicolae Filipescu, condusă de generalul Cocea, lucru care l-a nemulțumit la Alexandru Marghiloman. În acest context antantistul Filipescu ține un discurs despre necesitatea intrării României în război pentru realizarea dezideratului național: „Dorința mea este să intrăm în acțiune, indiferent de timp și împrejurările de pe câmpul de război. Acest lucru se datora faptului că se așteptase zadarnic să se dea drepturi românilor din Transilvania. Dimpotrivă, aceștia erau supuși unor crunte samavolnicii și nedreptăți, urmărindu-se deznaționalizarea lor. În ipoteza că Austro-Ungaria va ieși învingătoare din război, pe transilvăneni îi așteaptă un tratament inuman, vizând distrugerea lor. Eu prefer războiul și, mai bine decât războiul

²⁹ Constantin Giurescu, *România și primul război mondial. Știri noi din Arhivele Vienei*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, București, 1968, pp. 348-349.

³⁰ N. Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. IV, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 212.

³¹ Alexandru Marghiloman, op.cit., p. 311.

peste un an, doi, singuri față de Austro-Ungaria, prefer războiul acum, alături de Franța, de Rusia și Anglia, cu toate perspectivele de a ne împlini idealul național”³².

La 24 octombrie 1914 la întrunirea Comitetului, ca urmare a unei interpelări a lui Grădișteanu, Alexandru Marghiloman a afirmat că: „eu, când se vor face acordurile cu Rusia, nu vreau să mi se zică pentru Dardanele ce mi s-a zis pentru Basarabia”³³.

Pe plan internațional Rusia intra în scenă pentru a atrage România de partea sa, dar știa că va avea o misiune dificilă, ținând cont de relațiile tensionate de după 1878³⁴, dar avea convingerea că după întrevvedere de la Constanța România se va apropia și mai mult de Rusia³⁵. Ministrul Afacerilor Externe al Imperiului Rus Serghei Sazonov dorea ca problema Basarabiei să nu intre în discuție, și în mare măsură să legitimizeze raptul teritorial al Basarabiei, afirmând că teritoriul dintre Prut și Nistru „era de mult obișnuit cu regimul rusesc”, însă nu scotea în evidență cum acest teritoriu românesc a fost anexat într-un mod abuziv de autoritățile țariste³⁶.

Știind că va veni momentul în care românii din Regat vor revendica teritoriul dintre Prut și Nistru, S. Sazonov își dădea seama că pentru Imperiul Rus va fi dificil să atragă România de partea sa, de aceea căuta soluții viabile pentru a compensa teritoriul

³² Nicu Filipescu, *Pentru România Mare. Cuvântări din război 1914-1916*, Galați, 1925, p. 43.

³³ Alexandru Marghiloman, op.cit., p. 338.

³⁴ C.J. Diamandy, *La Grande Guerre vue du versant oriental. II. L'entrevue de Constantza*, în „Revue des deux mondes: recueil de la politique, de l'administration et des moeurs”, tome XLIII, janvier 1928, p. 129.

³⁵ Ester Uribe, *La recontre de Constantza du 14 juin 1914*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VII, nr.2, 1968, p. 234.

³⁶ Pamfil Șeicaru, op.cit., p. 60.

basarabean cu alte teritorii românești, aflate sub stăpânire austro-ungară. În memoriile sale *Anii fatali* S. Sazonov descrie toate demersurile de atragere a Regatului României în orbita sa de acțiune de la neutralitate până la momentul în care aceasta s-a decis să lupte de partea Puterilor Antantei. Încercarea românilor de a cere Basarabia, i se părea acestuia un lucru aproape imposibil de acceptat. În viziunea diplomației imperiale rusești această chestiune era o himeră. Iată ce declară Sazonov cu referire la acest subiect: „Aceste perspective nu se puteau, desigur, realiza, decât cu prețul unui război victorios contra Rusiei, ceea ce depășea mijloacele României. Apropiindu-se de Rusia și de ceilalți membri ai Antantei, România putea, dimpotrivă, spera să-și vadă realizat idealul național, prin alăturarea celor 4 milioane de români ce îndurau jugul unguresc și care doreau sincer unirea cu frații lor. Trebuia să încercăm a face România să priceapă cât de greșită era orientarea pe care o dăduse, sub influența germană, politicii sale externe”³⁷.

S. Sazonov vedea cu ochi buni faptul că guvernul liberal se arăta destul de ostil politicii de apropiere de Germania: „Chiar în momentul în care manifestam un viu interes pentru chestiunea românească, liberalii de la București adoptau o poziție reticentă față de influența germană, predominantă la curte și în unele medii germanofile. Inițiativa acestui reviriment în primul rând revenea șefului guvernului liberal, Ion I.C. Brătianu. Sarcina pe care mi-o asumasem era astfel ușurată de această coincidență fericită”³⁸.

Rusia a privit bine numirea de către Brătianu a lui Constantin Diamandi ca ministru al României la Sankt-Petersburg, considerând-o drept o expresie de apropiere dintre cele două țări.

³⁷ Serghei Sazonov, *Les années fatales*, Paris, Payot, 1927, p. 113.

³⁸ Ibidem, p. 115.

Dacă majoritatea partidelor politice agreeau, în principiu, o alianță cu vecinul de la răsărit, mai trebuia convins și regele Carol I, care era legat de Germania prin tratatul de la 1883, dar și prin dezamăgirea provocată în anul 1878 de către Rusia prin luarea celor trei județe din sudul Basarabiei, ceea ce însemna că Rusia nu-și respectase cuvântul atunci când declarase că Rusia va garanta integritatea teritorială a României. Țarul Nicolae al II-lea acordase lui Carol I bastonul de mareșal, în amintirea războiului cu turcii din 1878. Pentru a-l atrage pe regele român de partea Rusiei, Nicolae al II-lea îl trimite pe marele duce Nicolae Mihailovici la București. El rezuma astfel sarcina importantă pe care o avea de îndeplinit: „doriința împăratului și a guvernului imperial este de a acorda relațiilor noastre un caracter mai apropiat și mai amical decât l-am avut ultima vreme”³⁹. Ducele Nicolae Mihailovici dorea să cunoască și care era poziția oamenilor politici români privind eventualitatea unei alianțe cu Rusia. Iată ce scria Sazonov în memoriile sale despre rezultatele vizitei marelui duce la București: „Marele duce mi-a spus că regele Carol a fost impresionat de atenția împăratului și că atât oamenii politici, cât și opinia publică au apreciat-o la adevărata sa valoare. Mai constata și că tentativa noastră de apropiere de România a fost primită cu simpatie de guvern și marea majoritate a societății românești. Numai Partidul Conservator, prezidat de dl. Carp, făcea excepție și rămânea fidel simpatiilor sale germane, ca și regele, care legase destinele României de cele ale fostei sale patrii. Pe de altă parte, prințul moștenitor, energica și inteligenta sa soție, nepoata după mamă a împăratului Alexandru al II-lea, ca și membrii Partidului

³⁹ Pamfil Șeicaru, op.cit., p. 62.

Liberal, venit la putere prin dl. Brătianu, dădeau semne foarte clare de noi orientări. Marele duce, care a avut ocazia de a se întreține deschis cu ei, profetea numai de bine în relațiile noastre viitoare cu România”⁴⁰.

În timpul neutralității S. Sazonov a avut posibilitatea să se întrețină cu șeful Partidului Liberal și președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu, căruia acesta i-a făcut o descriere favorabilă: „Dl. Brătianu nu înțelegea și faptul că patria sa nu putea obține această moștenire decât cu ajutorul Rusiei”.

În perioada când România s-a aflat în expectativă, A. A. Mosolov, ultimul ministru plenipotențiar al Rusiei țariste în România, își scria memoriile. El ne furnizează o serie de informații privind discuțiile avute cu elita politică românească, în care, însă, lipsea cu desăvârșire punerea în discuție a problemei Basarabiei, ceea ce scoate în evidență faptul că oamenii politici de stat nu au ridicat nici într-un fel această problemă în fața Rusiei. A.A. Mosolov era de părere că obținerea Basarabiei de către Regatul României era imposibil de realizat fără ca Imperiul Rus să fie înfrânt⁴¹.

Dacă atitudinea lui Ion I.C. Brătianu îl mulțumea pe S.Sazonov, alt lucru se poate spune despre atitudinea diplomației austro-ungare. Sugestiv este un pasaj dintr-un raport al contelui Ottokar Czernin, care scoate în evidență noua orientare a lui Brătianu: „nu era nimic altceva nou, în afara nerușinării fără margini din cuvintele domnului Brătianu, aliatul nostru, care mi-a dat a înțelege că România va declanșa atacul împotriva noastră. Apoi s-a pronunțat împotriva Rusiei, subliniind, în mai multe rânduri

⁴⁰ Apud Pamfil Șeicaru, op.cit., p. 63.

⁴¹ A.A. Mosolov, *Misiunea mea în România (Memorii)*, București, Editura Silex, p. 41.

că recucerirea Basarabiei, fără zdrobirea Rusiei, nu avea nici un fel de valoare pentru România⁴².

Ziarul „Moldova”, scos la inițiativa marelui om politic Petre Carp, îngrijit de Virgil Arion a abordat într-o serie de articole chestiunea Basarabiei și importanța acesteia pentru regiunea istorică a Moldovei, dar și pericolul reprezentat de țarism pentru românism. Virgil Arion susținător al idealului național „s-a strămutat dintr-o dată din Ardeal în Basarabia”⁴³, iar Constantin Stere poartă „aureola de martir basarabean”⁴⁴. Acest ziar însă avea o rezonanță redusă pentru opinia publică, reprezentând doar o minoritate neînsemnată, și susținea întreaga activitate sub lozincă *Germania e invincibilă*⁴⁵.

Opțiunea Regatului României de a lupta de partea Rusiei nu era luată în considerație de periodicul menționat mai sus, care a apărut doar în anul 1915. Colaborarea cu Puterile Centrale era văzută ca un mijloc de recuperare a teritoriului anexat, în mod abuziv, de Imperiul Rus prin tratatul de la București din 1812 adică „salvarea a aproape două milioane de români”⁴⁶, dar și îndepărtarea de la granițele României a oricărei presiuni panslaviste. În acest context se înscrie și scrisoarea publicată de Vasile Stroe: „Ce soartă mai avem și noi moldovenii, frate. Biata Bucovină numai foc și sânge; Basarabia adormită de multă vreme. Rămâne Moldova, măcar pe ea s-o scăpați prin înțelepciune ori prin vitejie”⁴⁷. Întrebarea era

⁴² A.A. Mosolov, *Misiunea mea în România (Memorii) ...*, p. 43.

⁴³ Eugen Lovinescu, *Pagini de război*, București, s.a., p. 122.

⁴⁴ Ibidem, p. 125.

⁴⁵ Ion Agrigoroaie, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, Iași, Editura Fundației AXIS, 2004, p.23.

⁴⁶ C.N., *Basarabia sau Transilvania*, în „Moldova”, din 4 martie 1915.

⁴⁷ Vasile Stroe, *Scrisoarea unui basarabeu*, în „Moldova”, din 6 martie 1915.

de ce Petre Carp era un atât de fervent apărător al Moldovei. El considera că teritoriul reunit al Moldovei e mai important decât Transilvania: „E ceva pe lume cu care nu se poate lupta: e puterea adevărului; e simțul de conservare a țării, destinul ei. Cu Rusia în contra României niciodată nu va merge poporul românesc”⁴⁸.

Virgil Arion într-o serie de articole intitulate sugestiv *Basarabia* critică pasivitatea punerii în discuție a problematicii Basarabiei, considerată de acesta o regiune istorică importantă, făcând o analogie cu Alsacia și Lorena, regiuni pe care Franța le pierduse în urma războiului franco-prusac din 1870-1871: „Basarabia! Biata Basarabie! Ea n-are decât 46 de mii de kil. pătrați și numai 1,800,000 locuitori. Pentru atâta lucru să lupte românii de azi? Alsacia și Lorena n-are decât 14,000 kil. pătrați și Franța își pune în primejdie rezistența pentru recucerirea ei”⁴⁹.

Nicu Filipescu, în cadrul unei întrevederi publice de la Brăila, vorbea despre problema Basarabiei, a cărei soluționare nu era văzută cu ochi buni de acesta, referindu-se la deteriorarea relațiilor cu puternicul vecin din răsărit: „ziua când vom lua Basarabia va trebui să o sărbătorim în haine de doliu, și că în acea zi se va naște între Rusia și noi o chestiune ca a Alsaciei și Lorenei”⁵⁰. Autorul articolului critică acest mod de gândire a lui Filipescu și apreciază că „a spune că reîntregirea Moldovei cu Basarabia ar produce o chestie Alsacia-Lorena, însemnează a vorbi ca un rus și nu ca un român”⁵¹.

⁴⁸ R. G., *Petre Carp și Moldova*, în „Moldova”, din 14 martie 1915.

⁴⁹ Virgil Arion, *Basarabia*, în „Moldova”, din 17 martie 1915.

⁵⁰ A.K., *Basarabia: Alsacia și Lorena rușilor*, în „Moldova”, din 12 martie 1915.

⁵¹ Ibidem.

În Regatul României exista un curent, cu aderenți mai puțin numeroși, îndreptat împotriva Rusiei țariste. O parte din intelectualitatea românească, în special cei din Moldova, cerea intrarea în alianță cu Germania pentru realizarea dezideratului național românesc⁵². Față de numărul rusofililor, partizanii colaborării cu Germania se aflau în minoritate. Aceștia aveau convingerea că astfel vor scăpa de „cotropirea muscălească”. Această atitudine este explicabilă. Originile acestui curent antirusesc datează din 1878, când „întreaga suflare românească a înțeles că Rusia este cea mai mare dușmană a neamului nostru”, de aceea se observă din acea perioadă o apropiere vizibilă cu Austro-Ungaria și Germania, culminând cu semnarea tratatului secret din 1883. Pentru români Rusia a rămas „țara întunericului și a despotismului”⁵³. Aceștia ajung la concluzia că rușii nu vor înapoia Basarabia și nu își vor lua nici un angajament cu referire la provinciile românești aflate în componența Imperiului Austro-Ungar.

Într-un articol din 1 aprilie 1915 este menționat că oameni politici ca Take Ionescu, Toma Ionescu, Emil Costinescu, Nicu Filipescu sunt gata de a intra în grațiile Imperiului Rus. Însă aceste aprecieri erau doar intrigi ale rușilor pentru a atrage România de partea Rusiei⁵⁴. Nimeni nu putea crede că „falanga patrioților noștri s-a amoretat în realitate atât de subit de Rusia! Prea îi credem pe d-nii Take Ionescu, Nicu Filipescu, Costinescu inteligenți ca să putem admite un moment că ei să aibă inima plină

⁵² I.G., *România și conflagrația europeană. Curentul rusofil*, în „Moldova”, din 21 martie 1915.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ C.N., *Uneltiri rusești*, în „Moldova”, din 1 aprilie 1915.

de dragoste moscovită”⁵⁵. Mai ales că Take Ionesco a scris niște articole contra politicii rusești cu privire la România, publicate în ziarul „Neue Freie Presse”; Nicu Filipescu, care a susținut cu tărie politica externă a regelui Carol I.

Intellectualitatea din Moldova considera că deși rușii se arătau binevoitori, nu trebuie de avut încredere în ei, în special datorită manierei cum au procedat în anul 1878. Susținătorii politicii de apropiere de Rusia trebuie să fie circumspecți, pentru că puterea de la Petrograd nu își va onora cuvântul. O victorie a Antantei era văzută de aceștia ca începutul hegemoniei rusești în Europa, iar Anglia guvernând cu autoritate mărele. Sunt catalogați drept rusofili N. Iorga, Ioan Brătescu-Voinești, Gheorghe Dragu⁵⁶.

Astfel se făcea o distincție clară între stăpânirea Transilvaniei și a Basarabiei: „pentru Ardeal am sacrificat Basarabia, o veche țară românească, pentru a servi Ardealul am servit interesele statului Român la gurile Dunării, de dragostea Ardealului ne-am împăcat cu ideea unei stăpâniri moscovite exclusive la Marea Neagră și Constantinopol”⁵⁷.

Spre finele anului 1914 Constantin Stere scotea în evidență încă odată poziția sa referitoare la intrarea României în război de partea Puterilor Centrale: „Premisele politicii noastre internaționale se pot rezuma la puține cuvinte: în lupta pentru preponderența în Balcani, între Puterile Centrale pe de o parte și Imperiul Rus de pe altă parte, viitorul nostru de stat și de neam nu este amenințat, sau este amenințat cu mult mai puțin din partea Puterilor

⁵⁵ Kordian, *Idealul național românesc croit după gustul muscălesc*, în „Moldova”, din 21 aprilie 1915.

⁵⁶ Idem, *Civilizația europeană și rusofiliile noștri*, în „Moldova”, din 1 noiembrie 1915.

⁵⁷ Idem, *Interesele Ardealului și politica noastră rusofilă*, în „Moldova”, din 16 noiembrie 1915.

Centrale decât din partea Rusiei; în orice caz, izbânda eventuală a acestor puteri în războiul cu Rusia nu implică compromiterea iremediabilă, în nici o direcție, a aspirațiilor noastre naționale și nici măcar renunțarea cât de mică din partea noastră la aceste aspirațiuni”, iar cu referire la Basarabia remarcă: „în caz de biruință a Rusiei în războiul ei cu Puterile Centrale, noi nu numai că trebuie să renunțăm pentru totdeauna la aceste două milioane de suflete românești din Basarabia, dar și existența noastră de stat și neam, întreagă, va fi la discreția acestei Puteri covârșitoare, pe care nimic nu ar mai putea-o înfrâna”⁵⁸.

La 7 martie 1915 în timpul unei întrevederi dintre generalul Alexandru Averescu și Take Ionescu, cel din urmă era convins că România va intra în acțiune. În Memoriile sale Generalul Averescu considera just punctul de vedere a lui Take Ionescu că Antanta va învinge, dar își punea întrebarea dacă Ion Brătianu nu urmărea și reabilitarea numelui tatălui său legat de pierderea Basarabiei la 1878: „dorința poate ascunsă a lui Brătianu de a șterge, prin cucerirea Basarabiei, pata rămasă pe numele tatălui, prin nedreptatea de la Berlin din 1878; s-ar putea, ca la o eventuală întorsătură favorabilă a soartei războiului în favoarea austro-germanilor, să se hotărască să treacă de partea lor”⁵⁹. Însă, generalul român excludea această posibilitate și nu credea că Ion Brătianu ducea o politică dublă.

În primăvara anului 1915, la 8 martie, la Brăila N. Filipescu a ținut un discurs în care a accentuat din nou importanța

⁵⁸ Constantin Stere, *România și războiul European*, în „Viața Românească”, vol. XXXV, nr. 10-12, 1914, p. 207-230.

⁵⁹ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul 1914-1916 (Neutralitatea)*, București, 1937, p. 68.

Transilvaniei pentru românism⁶⁰. El aprecia că unii din oamenii politici au afirmat că era mai convenabil de mers în război de partea Germaniei, care ar fi promis întreaga Basarabia, dar acest lucru era văzut în concepția sa ca pierderea iremediabilă a Transilvaniei.

La 15 martie 1915 a avut loc o întrevedere a Ligii Culturale la Iași, unde a participat și Nicolae Filipescu, care de asemenea a invocat importanța Transilvaniei pentru regatul României: „Ce este Regatul Român fără Ardeal? O absurditate geografică. O fâșie de pământ întortocheată și frântă în semicerc. La granițele actuale suntem o țară fără viitor?”⁶¹. În discursurile sale N. Filipescu vorbește și despre pericolul rusesc: „trebuie să fie cineva copil să creadă că rușii ar privi cu inima ușoară, o Românie Mare cu o poziție puternică rezemată pe munți, România care în viitor să râvnească Basarabia”⁶².

Într-o cuvântare rostită la Iași, la întrunirea de la clubul conservator-democrat din 5 aprilie 1915 omul politic Take Ionescu afirma: „Nevoia unității naționale nu este numai o chestiune sentimentală, pentru noi este o chestiune vitală”⁶³. De asemenea, el mai adăuga: „Chiar dacă victoria s-ar hotărî într-un chip sdrobitor în favoarea Germaniei și Austriei, eu nu voi merge alături de ele în nici un caz”⁶⁴. Take Ionescu face și un scurt istoric al relațiilor cu Rusia: „s-a comis la 1878 o crimă din partea

⁶⁰ Neculai I. Staicu-Buciumeni, *Nicolae Filipescu. Marele Român*, București, Editura Făt-Frumos, 2004, p. 171.

⁶¹ Ibidem.

⁶² N. Polizu-Micșunești, *Nicolae Filipescu: Însemnări, 1914-1916*, București, 1936, p. 99.

⁶³ Take Ionescu, *Pentru România Mare. Discursuri din războiul 1915-1917*, București, 1919, p. 15.

⁶⁴ Ibidem, p. 20.

Rusiei, dar și o greșală din partea noastră”, iar „luarea Dobrogei nu însemnează pentru mine altceva, decât obligațiunea de a fi în perpetuitate în alianță cu Rusia”⁶⁵.

În luna mai 1915 Tommaso Tittoni, ambasadorul Italiei la Paris, i-a zis lui Raymond Poicare că „Italia își dorește ca România să intre în război cât mai repede. Pentru acest lucru este necesar de făcut presiuni la Petrograd pentru ca Rusia să facă unele cedări. Poate va consimți să cedeze măcar o parte din Basarabia”⁶⁶. Diplomatul italian mai adăuga că este în interesul Rusiei să se arate generoasă. De asemenea acesta i-a mai declarat lui René Viviani că Sazonov ar fi trebuit să facă României anumite cedări la Prut, dacă dorește să atragă România de partea sa, în condițiile în care Rusia avea dificultăți pe frontul de est⁶⁷. Tommaso Tittoni, privind alianța cu România, consemnează următoarele: „În timpul iernii 1915 am sugerat Rusiei să-i cedeze României partea muntoasă a Basarabiei. Aceasta nu însemna numai repararea unei nedreptăți, ci și un act politic. Ce însemna pentru pierderea unui milion de locuitori ale căror priviri sunt fără încetare îndreptate spre București, dacă ea păstra prin Reni accesul la Dunăre. Ea își apropia astfel o țară a cărei prietenie îi este de preț”⁶⁸.

Sesiunea parlamentară a început la 15/27 noiembrie 1915 și și-a încheiat activitatea la 26 februarie 1916. În ședința din 12 decembrie 1915, deputatul Vasile Dumitrescu-Brăila stabilea că

⁶⁵ Take Ionescu, *Pentru România Mare. Discursuri din războiu 1915-1917 ...*, p. 85.

⁶⁶ Raymond Poicare, *Au service de la France: neuf années de souvenirs. VI, Les tranchées*, Paris, 1930, p. 188.

⁶⁷ Ibidem, p. 220.

⁶⁸ Ion Ardeleanu, Ion Popescu-Puțuri, *1918 la români: desăvârșirea unității național-statale a poporului român: documente externe*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 868.

„Ardealul a fost partea cea mai proeminentă în revendicările noastre naționale: întindere mare, populație numeroasă, calități de rasă și energie, căliți de persecuțiile ungurești. Zeci de generații n-au propovăduit alt crez decât că Ardealul este adevărata Alsacie și Lorenă a neamului românesc”, iar cu referire la Basarabia acesta afirmă: nu pot afirma că rana Basarabiei este închisă pentru noi. Desigur că nu, poate că Basarabia e copilul cel mai plâpând și cel mai suferind care să excite o iubire compătimitoare: însă copilul sănătos care a trezit mândria și speranța noastră în viitor nu poate fi decât Ardealul”⁶⁹.

Petre Carp susținea la momentul 1878 două teze, pe care le sprijinea și în perioada în care Regatul României se găsea în neutralitate; că nu era bine să consimțim la retrocedarea Basarabiei și că stăpânirea gurilor Dunării, economic are mai mare importanță decât Dobrogea. În sesiunea 1915-1916 a Camerei Deputaților, la 14 decembrie 1915, Petre Carp a ținut un discurs memorabil despre interesele urmărite de Rusia și de ce este un inconvenient de a lupta de partea sa: „Ce voiește Rusia? Rusia voiește și aceasta nu sunt aprecieri personale: sunt declarații pozitive ale miniștrilor ei – Rusia voiește Țarigradul, Rusia voiește Dardanele, Rusia voiește Marea Neagră ca o *mare clausum*, și Rusia voiește gurile Dunării, ca să stârpească concurența pe care această mare arteră comercială poate să i-o facă”⁷⁰.

În ședința din 18 decembrie 1915 Petre Carp afirma următoarele: „politica românească nu are și nu poate avea preferință, ea nu se poate înfeuda nici unei puteri. Ca

⁶⁹ *Dezbaterile Adunării Deputaților* (în continuare D.A.D.), sesiunea 1915/1916, ședința din 12 decembrie 1915, pp. 53-54.

⁷⁰ C. Gane, op.cit., pp. 530-531.

întotdeauna însă ea va urma pe acela care va desfășura în Europa steagul rezistenței contra cotropirii Nordului. Acest steag glorios este în mâinile Puterilor Centrale. A subordona existența statului român intereselor trecătoare ale românilor celorlalți, ar fi o politică greșită”⁷¹. „De aceea zic, în condițiunile în care se prezintă astăzi idealul și încă acela mărginit al d-voastră că el, în cazul acesta ar părăsi Basarabia, ar fi pentru noi, pentru țara noastră o nenorocire, căci după victorie am fi siliți să primim această umilițiune. Susțin că în condițiunile actuale singura noastră posibilitatea de mărire nu e dincolo de Carpați, e dincolo de Prut”⁷². Petre Carp este tranșant atunci când vorbește despre Transilvania: „Război imediat, trebuie ajutat germanismul să sdrobească slavismul. Românii din Transilvania ne îngrijorează puțin: au manifestat ei oare dorința de a fi încorporați? Cei dintâi care vor trage asupra noastră dacă urmăm altă politică vor fi regimentele române. Regele a vorbit limbajul datoriei și a onoarei. Avem un tratat, România trebuie să-și țină angajamentele”⁷³. Acesta era convins de victoria Germaniei afirmând: „Victoria Triplei Alianțe este pe deplin asigurată. Fiecare dintre noi știm cât de formidabil este înarmată Germania și de câte resurse poate să dispună Tripla Alianță”⁷⁴.

Sugestiv este discursul lui Take Ionescu din 18 decembrie 1915, care într-o oarecare măsură combătea spusele lui Constantin Stere și Petre Carp: „D-nii Carp și Stere au spus că Rusia este un vecin

⁷¹ *Chestiunea neutralității și viitorul statului român, ședința camerei din 18 decembrie 1915*, în P. P. Carp, *Discursuri parlamentare*, București, 2000, p. 614.

⁷² *Ibidem*, p. 618.

⁷³ Alexandru Marghiloman, *op.cit.*, p. 132.

⁷⁴ Romulus Seišanu, *Take Ionescu*, București, 1930, p. 244.

așa de puternic încât existența noastră poate fi o jucărie în mâinile ei”. Take Ionescu consideră că „Dacă Rusia e așa de puternică sunteți nelogici și nesinceri dacă admiteți că va putea fi învinsă în acest război”⁷⁵. El a mai declarat următoarele: „din punct de vedere moral prefer să merg cu Rusia, care ne-a smuls o parte din țară luptând, decât cu Austria, care ne-a luat Bucovina fără luptă”. Take Ionescu era de părerea că „idealul nostru, după 18 secole de viață, după veacuri de suferințe, să fie să trecem din vasalitatea turcească în vasalitatea ungurească? Ferească-ne Dumnezeu de domnia birocrăției austriece”⁷⁶.

În acest context este interesantă schimbarea de optică politică a lui Take Ionescu. În anul 1891 el scotea în evidență faptul că pericolul cel mare vine din partea Rusiei și că principala preocupare a României pe plan extern este redobândirea teritoriului dintre Prut și Nistru. El declara atunci: „din Basarabia nu se mai aude nimic. Totul ne dovedește că dincolo de Prut trebuie să ne întoarcem ochii... Ce a făcut Rusia din Basarabia? Ea nu a economisit nici un mijloc de a o desnaționaliza cu deosebită repeziciune...”⁷⁷. Peste aproape un sfert de veac Take Ionescu ținea memorabilul său discurs despre politica instinctului național, rostit de la tribuna parlamentului, în octombrie 1915. Același om politic Take Ionescu nu mai pomenea nimic despre românii din Basarabia, ci ținea mai mult partea Transilvaniei, care trebuia eliberată de sub austro-ungari, cu referire la teritoriul dintre Prut și Nistru făcea doar aprecieri generale.

⁷⁵ B., *În slujba Țarului. Discursul lui Take Ionescu*, în „Moldova”, din 18 decembrie 1915.

⁷⁶ Take Ionescu, *Amintiri. Discursuri pentru România Mare*, București, Editura Fundației PRO, 2005, p. 255.

⁷⁷ Idem, *La politique étrangère de la Roumanie*, Bucarest, 1893, pp. 12-13.

Privitor la declarațiile lui Take Ionescu, Constantin Stere face unele observații interesante. Astfel, el afirmă că Basarabia nu va mai reveni României. Totodată, remarcă: „Ne e scumpă Basarabia! Cum să nu ne fie scumpă o bucată de pământ ruptă din trupul nostru! El mai adaugă că teritoriul dintre Prut și Nistru este prețul plătit pentru eliberarea de sub suzeranitatea turcească: „Țara dintre Prut și Nistru a plătit pentru ceea ce au câștigat toate popoarele din Balcani în emanciparea lor”⁷⁸.

Petre Carp, stabilind starea lucrurilor, observă: „La urma urmei, trebuie să ne dăm seama ce este acest război?” Acesta vedea o confruntare dintre germanism și slavism: „Dacă este așa, care este interesul statutului român, să triumfe slavismul sau să triumfe germanismul? Evident, germanismul. Izbânda slavismului ar fi moartea noastră!!”⁷⁹. Ioan Lahovary s-a declarat pentru neutralitatea României, afirmând: „Gândiți-vă ce ar fi soarta noastră între o Ungarie puternică, o Serbie dușmănoasă, o Bulgarie întărită de Austria la sud, și o Rusie cu o sută cincizeci de milioane de slavi la Răsărit, căutând să ne ia Basarabia, pe care Triplicea ne-o oferea azi ca să mergem alături de ea, gândiți-vă”⁸⁰.

Basarabeanul Constantin Stere în luarea sa de cuvânt remarcă faptul că nu există decât o singură direcție de urmat în actualul război: politica idealului românesc integral: „împotriva Rusiei și pentru Basarabia. Astfel vom pierde și Basarabia și vom rămâne și fără Ardeal. Ardealul nu a pierit într-o mie de ani, nu va pieri nici de acum înainte”⁸¹.

⁷⁸ Constantin Stere, *Din carnetul unui solitar, III (Discursul d-lui Take Ionescu)*, în „Viața Românească”, nr. 10-12, 1915, p. 189.

⁷⁹ I.G. Duca, op.cit., p. 54.

⁸⁰ Ibidem, p. 55.

⁸¹ D. A. D., sesiunea 1915/1916, ședința din 16 decembrie 1915, p. 72.

Constantin Stere făcea întregii audiențe o mărturie destul de interesantă auzită de la un ministru plenipotențiar rus, care ar fi zis: „poporul acesta, românii, are un caracter deosebit și nu pot ascunde că, uitându-mă pe hartă, mă cuprinde ciuda că aceste 8 milioane de neam străin slavilor s-au așezat aici pe frumoasele coaste ale Carpaților, intrând ca o pană între triburile slave din Balcani și împiedică unirea noastră”⁸². De asemenea i-a răspuns la aprecierea lui Take Ionescu: „toate dușmăniile istorice pot dispărea, dar nu dușmănia Imperiului rus, fiindcă e incompatibilă existența României cu puterea și înflorirea Imperiului rus”⁸³.

Constantin Stere la ședințele din 15, 16 decembrie 1915 făcea următoarea afirmație: „Victoria rusească pe care o doriți, nu va însemna numai imposibilitatea materială pentru recuperarea pentru veci de a mai revendica Basarabia, dar înseamnă și consacrarea, sancțiunea morală din parte-ne a păcatului rusesc din 1812 și 1879. Politica pe care d-voastră o sprijiniți duce la știrbirea idealului național, la renunțare,... nu aveți dreptul de a dispune de sufletele românești”⁸⁴.

„Alianța austro-germană face din Imperiul German principalul adversar al Rusiei. Pentru Rusia chestiunea balcanică nu este *une guerre de luxe*, nu este un vis de aventură al slavofililor: rezolvarea ei este fără îndoială o necesitate economică și politică”⁸⁵. „În caz de biruință a Rusiei noi trebuie să renunțăm pentru totdeauna la

⁸² *Politica externă a României. Cuvântările rostite în discuția răspunsului la mesaj în ședințele din 14, 15, 16 și 18 decembrie 1915 ale Camerei Deputaților de d-nii P. P. Carp și C. Stere, Iași, Editura Revistei Viața Românească, 1915, p. 33.*

⁸³ Ibidem, p. 38.

⁸⁴ Constantin Stere, (ed. Iurie Colesnic), *Documentări politice*, Chișinău, Editura Museum, 2002, p. 159.

⁸⁵ Ibidem, p. 171.

cele două milioane de suflete din Basarabia și suntem cel puțin condamnați să ajungem o enclavă rusească, să cădem în vasalitatea de fapt a puternicului imperiu, care va avea în stăpânirea sa cheile Mării Negre și va domina Balcanii. Acesta, repet, e minimul de rele ce ne așteaptă”⁸⁶.

„Nouă ni s-a răpit Basarabia de Sud cu nouă ani mai târziu de către un aliat pe care, la un moment dat, noi l-am scăpat de o înfrângere rușinoasă. Și noi astăzi să luptăm pentru Alsacia și Lorena și nu pentru Basarabia răpită? Să dăm astfel sancțiune postumă feloniei de la 1879? Să o dăm cu entuziasm, făcând abstracție de tot ce au simțit, ce au gândit și ce au făcut conducătorii țării timp de treizeci și cinci de ani de la 1879 încoace?”⁸⁷.

De menționat că în cursul anului 1915 îl găsim pe Constantin Stere la Iași în calitate de profesor de drept, dar și rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza”. De asemenea, el era mobilizat cu gradul de consilier judiciar prin ordinul nr. 901 al Marelui Stat Major al Armatei⁸⁸. Ca rector al Universității din Iași a dorit ca aceasta să rămână „un focar de cultură națională”⁸⁹, în special pentru studenții basarabeni și bucovineni. Faptul că era apreciat de basarabeni se observă în momentul când acesta a fost suspendat de la catedră, iar cercul studențesc a cerut repunerea în funcție a acestuia în cursul anului 1921. Iată ce conținea scrisoarea adresată Ministrului Instrucțiunii Publice de la București: „senatul universitar, luând în discuție adresa nr.

⁸⁶ Constantin Stere, (ed. Iurie Colesnic), *Documentări politice ...*, p. 177.

⁸⁷ Ibidem, p. 178.

⁸⁸ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași (ANDJ Iași), Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Fond rectorat, dosar 849/1915, f. 15.

⁸⁹ ANDJ, Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Fond rectorat, dosar 807/1913, f. 44.

87/1921, a cercului studenților basarabeni de la Universitatea din Iași, prin care roagă a se interveni pe lângă guvern, a se considera nule învinuirile aduse la adresa d-lui profesor C. Stere, și a-l reintegra în postul său, pentru a da curs progresului cultural și a satisface necesitatea intelectuală ce se simte între studenți”⁹⁰.

Constantin Kirițescu a explicat existența celor două curente care existau în România. Cei care erau adepții curentului germanofil opinau în felul următor: „noi n-avem nici un interes ca rușii să iasă învingători; ar fi triumful autocratismului... Dimpotrivă, Rusia înfrântă însemnează redobândirea Basarabiei. E adevărat că frații noștri din Ardeal suferă; dar mai mult încă suferă cei din Basarabia și mai mult sunt amenințații în existența lor”. Cei care erau pentru lupta alături de Antanta nu abandonau definitiv problema Basarabiei, afirmând că „era mai ușor de câștigat și de păstrat Ardealul, decât Basarabia. Aceasta nu însemna renunțarea la Basarabia; întregirea deplină a neamului rămânea o chestiune de viitor și de conjuncturi favorabile”.

În cursul anului 1915 Petre Carp va scoate broșura *România și Războiul European*. În aceasta omul politic conservator făcea următoarea remarcă: „În caz de victorie rusească, România va deveni o simplă provincie rusească, fără acces la mare, iar încoronarea de la Alba-Iulia va fi a unui Poniatowski, și nu a unui Mihai Viteazul. Regatul întărit prin luarea Basarabiei, românii de dincolo scăpați de dezmembrare și fericiți în exercițiul noilor drepturi. Neamul ne va fi recunoscător”⁹¹. Dacă Carp aprecia

⁹⁰ ANDJ, Fond Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Fond rectorat, dosar 976/1921, f. 7.

⁹¹ P.P. Carp, *România și războiul european*, București, Tipografia Dorneanu, s.a., pp. 3-10.

în mod deosebit Germania, Constantin Stere nutrea ură față de Imperiul Rus.

Era pusă în discuție mai mult problema Transilvaniei, ceea ce însemna renunțarea, cel puțin pentru următoarea perioadă, la teritoriul dintre Prut și Nistru. Justă este în acest sens afirmația lui Lucian Boia care apreciază că idealul național urmărit de oamenii politici români de la acea vreme este un „ideal național trunchiat”⁹² cu Transilvania și cu Bucovina, dar fără Basarabia.

Este sugestivă afirmația lui Florin Constantiniu: „s-au înfruntat atunci partizanii securității naționale Carp și Stere și cei al unității naționale (Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, N. Iorga). Evident și unii și alții voiau securitatea țării și nimeni nu respingea idealul național; era prin urmare vorba de prioritatea acordată securității sau unității naționale”⁹³.

În perioada neutralității Iașul era un important centru cultural al României, având un cuvânt de spus în orientarea politicii externe a României. Periodicele „Evenimentul” și „Mișcarea”, care reprezentau punctul de vedere al partidului de guvernământ, erau pentru intrarea în război de partea Antantei, pe când publicația „Opinia” condusă de Alexandru A. Bădăreu și de Calman Blumfeld susțineau alăturarea de partea Puterilor Centrale⁹⁴.

La Iași se desfășoară o intensă activitate publicistică în paginile revistei „Viața Românească”. În aceste articole se observa vădit o atitudine antirusească. Se critica o eventuală alianță cu

⁹² Lucian Boia, *Primul război mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, Editura Humanitas, 2014, p. 70.

⁹³ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997, p. 223.

⁹⁴ Ioan Dafin, *Iașii cultural și social. Amintiri și însemnări*, vol. II, Iași, Editura Viața Românească, 1929, p. 88.

dușmanul secular Rusia, apreciindu-se că „începutul umilirii românismului înaintea Rusiei datează din momentul întrevederii de la Constanța”⁹⁵, văzut de cancelaria germană și austriacă ca un moment semnificativ în relațiile dintre cele două state⁹⁶. Alexis Nour scria despre importanța teritoriului dintre Prut și Nistru: „Și când veți pronunța acest cuvânt Basarabia, vă rog să nu cugetați la un popor abstract și la o țară abstractă”⁹⁷. Alexandru Corteanu, care de asemenea publica la revista „Viața Românească”, era de părere că pentru moment poziția de neutralitate era cea mai viabilă soluție pentru Regatul României. El era adeptul unei alianțe cu Puterile Centrale pentru a elibera Basarabia, apreciind că legăturile dintre Regat și Transilvania nu au fost rupte vreodată, însă situația din Basarabia era foarte dificilă pentru românii de aici: „izolați de lumea românească până într-atât încât să nu mai știm nimic, nici chiar despre județele care au făcut parte odată din România. Nici o legătură sufletească nu s-a putut stabili cu ei, nici un răsunet, nici un semn, care să arate că peste Prut mai pulsează viața românească”⁹⁸. De asemenea tot acesta manifesta îngrijorare de poziția nefavorabilă în care se găsea România din punct de vedere geografic, dar era de părere că „forțați a alege între ruși și între germani, vom face această alegere potrivit cu împrejurările, însă națiunea și nevoile neamului nostru ne arată că, oricare ar fi rezultatul acestui război, noi nu vom putea coopera cu rușii, chiar în caz de victorie a lor”⁹⁹.

⁹⁵ Alexis Nour, *Alsacia-Lorena româno-rusă*, în „Viața Românească”, nr. 4, 1915, p. 114.

⁹⁶ Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, București, 1980, p. 38.

⁹⁷ Alexis Nour, op.cit., p. 123.

⁹⁸ Alexandru Corteanu, *Psihologia politicii neutrale române, evoluția opiniei publice și eventualitățile intrării în acțiune*, în „Viața Românească”, nr. 4, 1915, p. 88.

⁹⁹ Ibidem, p. 109.

În articolele sale publicate în „Viața Românească” sub titlul sugestiv *Din carnetul unui solitar* Constantin Stere opina despre importanța realizării idealul național întreg: „Nu pot admite însăși concepția problemei naționale, care se afirmă tot mai mult în opinia publică: nu pot admite opunerea Ardealului Basarabiei, nici trocul unei provincii românești pentru alta – acest dezgustător negoț al sufletelor românești”¹⁰⁰. El era sigur că „în adevăr, triumful Quadruplei Alianțe, care pentru noi înainte de toate înseamnă triumful Rusiei, nu poate aduce, în cazul cel mai bun, decât la vasalitatea de fapt a Regatului României, la subjugarea lui colosului moscovit și, în același timp, la renunțarea pentru totdeauna la cele două milioane de români, ai căror părinți și strămoși au contribuit și ei, făcând parte din Moldova, la înălțarea României”¹⁰¹.

Spre sfârșitul războiului problema Basarabiei și-a găsit ecou în publicația lui Garabet Ibrăileanu „Momentul” de la Iași, care a apărut o perioadă scurtă de timp, între 4 aprilie și 18 mai 1918. Acesta considera că liberalii sunt principalii vinovați pentru situația în care se găsea România la momentul instalării guvernului lui Alexandru Marghiloman. Istoricul N. Iorga e criticat în termeni duri de criticul literar ieșean, precum că „nu s-a simțit dator să articuleze un singur cuvânt împotriva acelor care spuneau că Basarabia nu mai este românească”¹⁰².

Problema Basarabiei în anii războiului, după cum s-a văzut, a fost pusă de multe ori în discuție de oamenii politici români, dar

¹⁰⁰ Constantin Stere, *Din carnetul unui solitar. I. Pentru ce sunt trădător*, în „Viața Românească”, nr. 5-6, 1915, pp. 183-184.

¹⁰¹ Ibidem, p. 189.

¹⁰² Garabet Ibrăileanu, *Pentru d-I Iorga*, în „Momentul”, din 17 aprilie 1918.

din păcate nu i s-a găsit o rezolvare. Transilvania avea întâietate în comparație cu Basarabia, considerându-se mai dură politica de maghiarizare decât cea rusă de deznăționalizare. Dar acest lucru nu însemna că problema Basarabiei era abandonată pentru un timp indefinit, deoarece oamenii politici români credeau că și această problemă va fi soluționată în urma unui concurs de împrejurări favorabile poporului român, pentru că, până la urmă, cum se exprima Petre Carp, România a avut atât de mare noroc, încât a reușit să-și realizeze dezideratul național românesc la 1 decembrie 1918 la Alba-Iulia.

THE PROBLEM OF THE BESSARABIA IN THE DISCOURSE OF ROMANIAN POLITICAL ELITE IN THE YEARS OF FIRST WORLD WAR (1914-1918)

Abstract

The problem of the Romania entry into the First World War was intensely debated by Romanian politicians who had different opinions on which side to fight the Entente or the Central Powers. King Carol I of Hohenzollern had to comply with the decision of the Crown Council in August 1914 that proclaimed neutrality. During the period of neutrality 1914-1916 the Romanian politicians rarely discussed the issue of territory between the Prut and Dniester, as it were negotiating with Russia, which would not cede this territory. Instead Russia promised territories of Bukovina and the Banat. The Bessarabia question was discussed especially by Germanophile elite, who demanded that Romania fight with the Central Powers to free Bessarabia from Tsarist rule. Romanian politician Petre Carp published the newspaper *Moldova*, where

during 1915 there were published articles emphasizing the danger and the need to release Bessarabia from Tsarist Empire. Constantin Stere argued Bessarabia issue with ardour in a series of articles in *Romanian Life* published throughout the World War, and his speeches in Parliament for advocating the liberation of Bessarabia from Russian yoke. The problem of Bessarabia was speculated intensely by Central Powers. We know now that in the beginning of August 1914, Kaiser Wilhelm II wrote to King Charles I, assuring him the immediate support for the liberation of Bessarabia and even in perspective, support for improving the situation of the Romanians populations in Transylvania.

Finally it turned out that the alliance with the Entente proved to be a real success in the sense that Romania has managed to reunite all historical Romanian territories.

ASISTENȚA ACORDATĂ FRONTULUI RUSESC DE CĂTRE BISERICA DIN BASARABIA PE PARCURSUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Dinu POȘTARENCU,
conf.cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

În numerele din 20-27 iulie (2-9 august, stil nou) 1914 ale organului oficial al Eparhiei Chișinăului și Hotinului este publicată înștiințarea din 20 iulie/2 august 1914, prin care împăratul Rusiei, Nicolae al II-lea, le-a comunicat „credincioșilor” săi supuși că Germania, aliata Austro-Ungariei, a declarat război Imperiului Rus, din care motiv, pentru a-și menține „poziția printre marile puteri”, Rusia declanșează acțiuni militare împotriva Austro-Ungariei și Germaniei¹.

Concomitent, în paginile acestui organ ecleziastic a fost plasat avizul, semnat la 19 iulie/1 august 1914, de către guvernatorul Basarabiei, M. Ghilhen, prin care locuitorilor provinciei li s-a adus la cunoștință că din ziua de 18/31 iulie 1914, în virtutea decretului imperial din 17/30 iulie 1914, gubernia Basarabia este declarată pe picior de război².

La 21 iulie/3 august 1914, adică chiar a doua zi după anunțarea de către împărat despre intrarea Rusiei în război, arhiepiscopul Platon al Chișinăului și Hotinului a cerut preoților basarabeni să execute următoarele: 1. Dispozițiile pe care el le-a emis cu privire

¹ Кишиневские епархиальные ведомости (în continuare KEB), 1914, nr. 29-30, p. 325-327.

² Ibidem, p. 336.

la participarea Bisericii din Basarabia „la marile evenimente care încep în viață” Rusiei. 2. În prima zi de duminică, înainte de a oficia serviciul divin, să citească manifestul imperial despre începerea războiului. 3. Deoarece în acele zile mulți țărani basarabeni erau mobilizați și, prin urmare, au fost ruși de la gospodăriile sale, nereușind să termine lucrările agricole, să-i îndemne pe enoriași să ajute familiile rezerviștilor mobilizați ca să-și rezolve problemele gospodărești³.

Înainte de a enumera dispozițiile pe care le-a emis, arhiepiscopul a atenționat clerul să țină cont de împrejurările create de război, și anume: 1. Basarabia este situată la frontiera cu una dintre puterile beligerante adversare (Austro-Ungaria). 2. Prin Basarabia se vor deplasa spre teatrul de operații militare unitățile armatei ruse, iar de acolo vor fi aduși aici răniți și mutilați. 3. În Basarabia vor staționa forțe considerabile ale armatei ruse. 4. Printre militarii trimiși pe câmpurile de luptă se vor număra și zeci de mii de fii și frați ale enoriașilor din parohiile clerului basarabean⁴.

În același timp, Consistoriul Duhovnesc din Chișinău a făcut cunoscut enoriașilor și slujitorilor bisericilor din Eparhia Chișinăului și Hotinului că din ordinul arhiepiscopului Platon a fost instituit sub președinția sa un Comitet Duhovnesc, autorizat să acorde ajutor ostașilor din armata activă a Rusiei și familiilor basarabene ale persoanelor mobilizate⁵.

În circumstanțele excepționale care surveneau în viața bisericii și a imperiului, clerul din Basarabia a fost obligat: 1. Să binecuvânteze

³ KEB, 1914, nr. 29-30, p. 327-328.

⁴ Ibidem, p. 332.

⁵ Ibidem, p. 336.

persoanele chemate sub arme și să coordoneze ajutorarea familiilor acestor persoane. 2. Pentru a satisface necesitățile spirituale ale armatei active, clerul urma să aleagă câte un preot din partea fiecărei circumscripții. Preoții aleși aveau să constituie „detașamentul duhovnicesc”, subordonat Comitetului Duhovnicesc, care avea misiunea să-i trimită acolo unde prezența lor era necesară. Acești preoți trebuiau să-i însoțească pe militarii răniți, să-i prohodească pe cei decedați, să se afle în cadrul spitalelor și detașamentelor sanitare. De asemenea, clerul Eparhiei Chișinăului și Hotinului a fost însărcinat să acorde ajutor statului prin organizarea asistării militarilor răniți și bolnavi. În acest scop, arhierul a recomandat ca pe lângă instituțiile de învățământ teologic din Chișinău să fie deschise două infirmerii pentru militarii răniți. Evident, sublinia el, în vederea îndeplinirii acestei „datorii patriotice și preoțești” sunt necesare mijloace bănești. De aceea, arhipăstorul a dispus ca pe durata războiului să fie impozitate pământurile mănăstirești și bisericești. Jumătate din acest impozit anual să fie transmis imediat Comitetului Duhovnicesc. În plus, egumenii mănăstirilor urmau să doneze pentru necesitățile războiului, în măsura posibilităților, din sumele mănăstirești. Afară de aceasta, el a poruncit ca în toate bisericile, mănăstirile și schiturile din provincie să fie introduse colecte de bani pentru necesitățile Comitetului Duhovnicesc, iar banii colectați să fie expediați acestui comitet nu mai târziu de data de 10 a fiecărei luni. Totodată, el a mai prescris ca un anumit procent din salariile angajaților serviciului eparhial și al sistemului de învățământ teologic să fie reținut și pus la dispoziția Comitetului Duhovnicesc⁶.

⁶ KEB, 1914, nr. 29-30, p. 333-335.

Curând, indicațiile date de arhiepiscopul Platon au fost traduse în viață. Astfel, în luna august 1914, la Chișinău a fost deschis Spitalul Duhovnesc, cu 100 de paturi. La sfârșitul anului 1915, în cadrul acestei instituții curative activa următorul personal medical: medicul superior Toma T. Ciorbă, I. Baluță, medicul M.N. Eghiazarov, medicul L.P. Tumarchin, V. Babcenko, A. Reșnikova, felcerița superioară A.A. Vasileva, I. Hrobceal, A. Cușnir, L. Tartamuș, sora superioară de caritate E. Hartia, A. Ciachir, E. Șahineanț, I. Dobroșenko, F. Podpreatov, S. Papuc și N. Miroljubova⁷.

Anterior datei de 18/31 decembrie 1915, adică până la încheierea perioadei de aflare a arhiepiscopului Platon în fruntea Eparhiei Chișinăului și Hotinului, în acest spital au fost tratați mai mult de 500 de militari răniți și bolnavi⁸. Acești militari erau aduși periodic cu trenul la Chișinău.

Data sosirii la Chișinău a militarilor răniți și bolnavi	Internați în Spitalul Duhovnesc din grupul răniților și bolnavilor sosiți
30 decembrie 1914.	În gara Chișinău au sosit câteva sute de militari răniți. Nu este precizat numărul celor internați.
22 februarie 1915	50
3 mai 1915.	Comitetul Duhovnesc a întâmpinat în gara Chișinău un nou grup de militari răniți și bolnavi. Nu este precizat numărul celor internați.
17 august 1915	65

⁷ KEB, 1915, nr. 37, p. 974 (sunt menționați câțiva membri ai colectivului medical); KEB, 1916, nr. 1-2, p. 18.

⁸ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 21.

10 septembrie 1915	O parte dintre cei sosiți au fost dați spre îngrijire personalului medical de la Spitalul Duhovnicesc.
1 octombrie 1915	25
20 iulie 1916	52
27 august 1916	62
27 octombrie 1916	21

Surse: *KEB*, 1915, nr. 1-2, p. 48; 1915, nr. 9-10, p. 301; 1915, nr. 19-20, p. 520; 1915, nr. 37, p. 974; 1915, nr. 41, p. 1120; 1915, nr. 43, p. 1211; 1916, nr. 34, p. 612; 1916, nr. 37-38, p. 673; 1916, nr. 50, p. 841.

Ulterior, oficialitățile eparhiale au întemeiat și alte spitale. La 25 mai/7 iunie 1915, arhiepiscopul Platon a sfințit noul spital pentru 300 de militari răniți și bolnavi, amenajat în incinta Seminarului Teologic din Chișinău⁹.

Comitetul Duhovnicesc al Basarabiei a înființat la Chișinău și o magazie de efecte¹⁰, unde erau predate donațiile: pânză, albituri, cojoace, pielicele, cereale, crupe, fructe, vin, tutun și alte produse alimentare. De aici, la anumite intervale de timp, lucrurile acumulate erau trimise pe front pentru necesitățile militarilor. Bunăoară, la 2 iulie 1915, Comitetul Duhovnicesc a expediat Marelui Cartier General al 14-lea vagon cu rufe și alte lucruri, iar la 23 iulie 1915, – al 15-lea vagon cu bunuri materiale, inclusiv 3 000 de Evanghelii, 3 000 de sticle de vin, 20 de puduri de tutun și 3 000 de țigări¹¹. De la începutul războiului până la data de 18/31

⁹ *KEB*, 1915, nr. 21-22, p. 578.

¹⁰ În rusește: Вещевой склад.

¹¹ *KEB*, 1915, nr. 29-30, p. 755, 759.

decembrie 1915, din acest depozit au fost expediate pe front mai mult de un milion de albituri, până la 50 000 puduri de pânză, zeci de mii de îmbrăcăminte calduroasă, sute de vedre de vin, sute de puduri de tutun și altele¹².

Conducerea eparhială a organizat la Chișinău un azil pentru militarii schilodiți, cu scopul de a-i învăța diferite meserii, ca aceste victime ale războiului să-și poată dobândi în viitor mijloace de existență. Către data de 18/31 decembrie 1915, în azil erau găzduiți 22 de schilozi¹³. Totodată, la Chișinău a fost fondată Frăția de Muncă a Basarabiei de pe lângă Mitropolie¹⁴, care întrunea meșteri din Chișinău și călugări de la mănăstirile din eparhie, aceștia având sarcina să confecționeze îmbrăcăminte calduroasă pentru soldați. Atelierul își avea sediul într-o încăpere din Casa Arhierească¹⁵.

Din ordinul arhiepiscopului Platon, clerul a demarat o campanie de acumulare a unui fond destinat pentru construcția clădirii Azilului de Orfani din Basarabia¹⁶. La 21 aprilie/4 mai 1915, în cadrul ședinței Comitetului Duhovnicesc, a fost adoptată hotărârea de a tipări în limbile rusă și română 20 000 de exemplare a apelului arhiepiscopului Platon către populația Basarabiei de a dona pentru construcția acestui azil¹⁷. În 1915, cu mijloacele bănești acumulate a fost cumpărat un teren cu suprafața de 138 de desetine, situat în preajma orașului Chișinău, cu intenția de a înălța aici clădirea

¹² KEB, 1916, nr. 1-2, p. 22.

¹³ Ibidem.

¹⁴ În rusește: Бессарабское Трудовое Братство при Митрополии.

¹⁵ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 23.

¹⁶ În rusește: Бессарабский Сиротский Приют.

¹⁷ KEB, 1915, nr. 17-18, p. 478.

viitorului azil. Proiectul clădirii a fost elaborat de academicianul, arhitectul Alexei V. Șciusev, originar din Chișinău¹⁸, care, fiind invitat de către arhiepiscopul Platon, a venit din Moscova. În ziua de 6/19 septembrie 1915, arhiepiscopul și arhitectul au vizitat terenul de 138 de desetine și au stabilit locul unde urma să fie ridicate un locaș sfânt și clădirea azilului. Până a fi zidită clădirea azilului¹⁹, Comitetul Duhovnicesc a închiriat o casă, în care, la 20 decembrie 1915/2 ianuarie 1916, a fost inaugurat azilul, cu 50 de orfani. Casa închiriată pentru adăpostirea temporară a azilului se afla la colțul străzilor Pușkin și Fiodorov²⁰, fiind proprietatea lui Gornștein. Ea avea două nivele și 27 de camere²¹.

În organul oficial al Eparhiei Chișinăului și Hotinului *Buletinul Eparhiei Chișinăului* se publicau dările de seamă cu privire la colecta pentru Comitetul Duhovnicesc. Rapoartele conțin lista instituțiilor, clericilor și mirenilor care au donat bani într-o anumită perioadă și sumele donate²².

De asemenea, prin intermediul buletinului eparhial erau aduse la cunoștința publică rapoartele privind bunurile donate Comitetului Duhovnicesc pentru necesitățile militare într-un anumit interval de timp. În rapoartele expuse sunt enumerați donatorii, obiectele donate (cămăși, indispensabili, șervete, pânză, cearșafuri) și greutatea acestor obiecte²³.

¹⁸ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 23-25.

¹⁹ KEB, 1915, nr. 39, p. 1045-1046.

²⁰ Fosta stradă Podolskaia, numită, în 1912, Fiodorov. Actualmente, strada București.

²¹ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 25, 48.

²² Înșiruim numerele buletinului în care sunt inserate asemenea dări de seamă: KEB, 1915, nr. 3, p. 15-23; 1916, nr. 10, anexă, p. 1-6; nr. 12, anexă, p. 1-16; 1916, nr. 27-28, anexă, p. 1-8; 1915, nr. 36, p. 456-472; 1915, nr. 38, p. 507-510; 1916, nr. 45, anexă, p. 1-8; 1916, nr. 52, anexă, p. 1-16.

²³ Enumerăm numerele buletinului în care sunt publicate asemenea rapoarte: KEB, 1915, nr. 4, p. 34-

Pentru a spori suma de bani destinată frontului, arhiepiscopul Platon a majorat taxa pe care parohiile o achitau conducerii eparhiale.

Prin decretul imperial din 5/18 decembrie 1915, arhiepiscopul Platon a fost numit în postul de arhiepiscop al Kartaliniei și Kahatiniei și exarh al Gruziei²⁴. El a plecat la noul său loc de slujire din orașul Tiflis în ziua de 21 decembrie 1915/3 ianuarie 1916²⁵. La 16/29 decembrie 1915, Nicolae al II-lea l-a desemnat în scaunul eparhial de la Chișinău rămas vacant pe episcopul Anastasie²⁶, care a sosit la Chișinău pe data de 23 decembrie 1915/5 ianuarie 1916²⁷. Noul arhieru a promovat în continuare opera de ajutorare a armatei ruse începută de predecesorul său.

În zilele de 1-9 aprilie 1916, cu binecuvântarea episcopului Anastasie, magazia de efecte a Comitetului Duhovnicesc a expediat: armatei ruse de pe frontul din Bucovina – cel de-al 18-lea vagon cu vin; în orașul Ufa, pentru refugiați – cel de-al 19-lea vagon cu albituri și haine; în orașul Berdicev – cel de-al 20-lea vagon cu albituri și vin²⁸.

La 9/22 mai 1916, arhiepiscopul Anastasie i-a înmănat suveranului Rusiei și membrilor familiei sale, sosiți la Bender, suma de 40 000 de ruble pentru necesitățile războiului²⁹.

39; 1915, nr. 6, p. 57-62; 1915, nr. 7-8, p. 111-122; 1915, nr. 9-10, p. 150-160; 1915, nr. 11-12, p. 193-202; 1915, nr. 13-14, p. 212-220; 1915, nr. 15-16, p. 231-237; 1915, nr. 17-18, p. 265-278; 1915, nr. 23-24, p. 351-365; 1915, nr. 27-28, p. 395-403; 1915, nr. 34-35, p. 442-450; 1915, nr. 42, p. 524-532; 1915, nr. 43, p. 536-540; 1916, nr. 32-33, anexă, p. 1-16; 1916, nr. 36, anexă, p. 1-16; 1916, nr. 39, anexă, p. 17-32.

²⁴ KEB, 1915, nr. 50, p. 599-600; KEB, 1916, nr. 1-2, p. 2.

²⁵ KEB, 1915, nr. 51-52, p. 1506.

²⁶ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 2.

²⁷ KEB, 1916, nr. 1-2, partea neoficială, p. 1. La 6 mai 1916, episcopul Anastasie a fost ridicat la rangul de arhiepiscop (KEB, 1916, nr. 20-21, p. 385).

²⁸ KEB, 1916, nr. 20-21, p. 417.

²⁹ KEB, 1916, nr. 20-21, p. 95-97; nr. 24, p. 473.

În cadrul ședinței din 11/24 mai 1916 a Comitetului Duhovnesc, prezidat de arhiepiscopul Anastasie, s-a decis ca până la 15/28 mai, orfanii să fie transferați într-un local nou, aflat la colțul străzilor Reni și Inzov³⁰.

În luna mai 1916, pe lângă cele 100 de paturi de care dispunea, Spitalul Duhovnesc și-a sporit capacitatea cu încă 50 de paturi, plasate la catul al treilea al clădirii vechi de pe strada Aleksandrovskaia³¹ a Seminarului Teologic din Chișinău. În septembrie, când a început noul an de studiu în seminar, această secție cu 50 de paturi a fost mutată în localul spitalului seminarului, situat în curtea acestei instituții de învățământ, în timp ce elevii bolnavi, după cum a propus medicul superior al spitalului orășenesc, Toma Ciorbă (care era și medic superior al Spitalului Duhovnesc), urmau să fie tratați în spitalul orășenesc³².

Așadar, situată în imediata apropiere a frontului, Basarabia a participat în mod substanțial la I Război Mondial atât prin jertfa sa umană, basarabenii fiind înrolați masiv în rândurile armatei ruse, cât și prin aportul său material. Printre instituțiile basarabene care au acordat ajutor material armatei ruse s-a numărat și Biserica din Basarabia, ea contribuind, concomitent, și la organizarea asistenței medicale oferită militarilor răniți și bolnavi.

³⁰ KEB, 1916, nr. 25, p. 491. Strada Reni – astăzi, Kogălniceanu; strada Inzov – în prezent S. Lazo.

³¹ Actualul bulevard Ștefan cel Mare și Sfânt.

³² І.П., В *Духовном Лазарете*, KEB, 1916, nr. 45, p. 765.

Arhiepiscopul Platon al Chișinăului și Hotinului
22.03.1914 – 5.12.1915

Arhiepiscopul Anastasie al Chișinăului și Hotinului
10.12.1915 – 20.06.1918

ASSISTANCE GIVEN TO RUSSIAN FRONT BY THE BESSARABIA'S CHURCH DURING FIRST WORLD WAR

Abstract

The article addresses the problem of the assistance given to the Russian front by Church of Bessarabia during World War I. This assistance materialized in the accumulation of funds for the necessities of war, dispatch of various objects and food to the front, treatment of the wounded and sick soldiers.

CLERUL BASARABEAN ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Denis Bulancea,
doctorand,
Institutul de Istorie al AȘM

Clerul ortodox din Basarabia a avut propria contribuție în perioada Primului Război Mondial. Contribuția clerului a fost una solidă, manifestându-se în două direcții, atât ajutorarea celor răniți și încurajarea ostașilor luptători de pe linia frontului, cât și ajutorarea celor rămași acasă, a familiilor ostașilor, prin strângerea de ajutoare de la enoriași pentru nevoile de război, sau chiar prin contribuții proprii la întreținerea spitalelor sau a altor instituții de ajutorare, în dese rânduri chiar patronate de ei.

Încă de la începuturile războiului, mai exact la 21 iulie 1914, Arhiepiscopul Platon a venit cu un manifest către „Iubitorii de Dumnezeu Păstorilor-părinți ai pământului Basarabiei” prin care cerea următoarele lucruri:

„1. vă trimitem prin Consistoriul Duhovnicesc invitația noastră cu privire la participarea la marile evenimente din viața țării noastre.

2. a se citi poporului chiar în prima zi după primirea acestui manifest înaintea tedeumului de la Sf. Liturghie cuvântul de la Mt. versetul XXIV, cap. 6: „veți auzi de războaie și vești de războaie, vedeți să nu vă înspăimântați, căci toate aceste lucruri trebuie să se întâmple. Dar sfârșitul tot nu va fi atunci”

3. așa cum la ziua de azi foarte mulți țărani basarabeni au fost luați la datorie și în acest chip au fost rupți de la gospodăriile lor

nereușind să finiseze lucrările de câmp, așa că repartizați enoriașii voștri să acorde ajutor familiilor rămase ale ostașilor în treburile de gospodărie.

Soldații vor fi mulțumiți fără măsură, știind că familiile și rudele lor nu trăiesc în sărăcie și din lipsa lor ei flămânzesc.

Știind acest lucru ei vor fi mai entuziasmați în lucrul lor.

În scârbe e necesar să ne consolăm unul pe altul, în nevoi să ne ajutăm unul pe altul și bucuria să fie de obște”¹.

Tot în acest context, conform dispoziției Arhiepiscopului Platon, în legătură cu tendința pregătirii clerului basarabean în vreme de război, Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău recomanda clerului eparhiei Basarabiei să țină cont de următoarele lucruri: 1. că Basarabia se află la hotar cu Austro-Ungaria, împotriva căreia luptă Imperiul Țarist; 2. că prin Basarabia se vor desfășura lupte active cu participarea armatei ruse și de acolo vor fi aduși răniți și decedați; 3. că aici își vor afla prezența un număr semnificativ de forțe ale armatei noastre și că între cei trimiși pe câmpul de luptă, se află zeci de persoane care vor fi sub supravegherea clerului basarabean².

Responsabilitățile clerului basarabean, în contextul dificil al războiului în care s-a pomenit statul și viața bisericească, pot fi clasificate după cum urmează:

I. Cele în legătură cu chemarea soldaților la luptă și a familiilor lor. În urma mobilizării au fost încorporați mulți soldați, în unele familii au fost luați chiar mai mulți membri, iar în cazul decesului

¹ Кишиневские епархиальные ведомости (în continuare KEB), 1914, nr. 29-30, p. 328.

² Ibidem, p. 332.

unuia dintre soldați, familia sa avea mult de suferit.

a) în afară de adresarea clerului către enoriași în limba înțeleasă de ei, preoții trebuie să îndemne pe cei plecați în luptă să se spovedească și să le administreze sfintele taine iar apoi după oficierea unui tedeum vor primi binecuvântări cu cruciulițe și iconițe, iar intelectualii vor fi binecuvântați cu Evanghelia. Se recomandă a adresa mai des familiilor de militari cuvinte de îmbărbătare și consolare. În zile de duminică și sărbători la ectenii³ de inclus rugăciuni cu pomenirea soldaților pentru ajutor de învingere în luptă și acordare de sănătate, iar pentru cei căzuți să se săvârșească parastasele cuvenite.

b) în datoria părintelui duhovnicesc, de asemenea cade responsabilitatea grijii sub aspect material al familiei soldaților plecați la luptă. În acest context clerul, împreună cu doi sau trei enoriași mai vrednici aleși din parohie, urmează să sfătuiască aceste familii, în legătură cu găsirea unei soluții, pentru a intra în posesia unui ajutor material, să primească de la ei petiții, să-i îndrume în problemele lor și din contul donațiilor colectate în parohie să le acorde ajutor. De asemenea mai au obligații față de orfani, ca să aducă la cunoștința Autorității Eparhiale despre aceștia pentru a fi repartizați spre educație prin mănăstiri, evident cu acordul familiilor lor.

II. Responsabilități în legătură cu soldații antrenați pe câmpul de luptă. Experiența timpurilor trecute a arătat că în vreme de război prezența preotului este absolut necesară pe câmpul de luptă. Astfel că, în afară de preoți care deja au fost repartizați în diferite

³ Rugăciune de cerere sau de mulțumire rostită de către preot sau diacon, la care se răspunde prin: „Doamne miluiește” ori „Dă, Doamne”.

părți ale frontului, urma să fie numit în plus câte un preot dintr-un anumit cerc bisericesc, pentru cutare loc unde se desfășurau acțiunile militare. Anume acești preoți constituiau detașamentul duhovnicesc care, fiind în subordinea Comitetului Duhovnicesc, urma a fi trimis acolo unde era nevoie. Ei trebuiau să însoțească pe cei răniți, să-i îngroape pe cei morți, de asemenea să se afle în preajma spitalelor și a detașamentelor sanitare. În timpul desfășurării operațiunilor ei supuneau celui mai mare ales de către ei sau de Autoritatea Eparhială, căruia i se vor supune. Cei aleși își păstrau dreptul la venitul bisericii și în afară de aceasta, clerul din parohii avea grijă ca prin intermediul unor anumite taxe impuse parohiilor lor, potrivit numărului de gospodării și cantității pământului bisericesc, să asigure financiar pe preotul ales pentru detașamentul duhovnicesc. Fiecare preot din detașamentul duhovnicesc trebuie să aibă cu sine *darohranitelniță*⁴ cu sfinte daruri de rezervă, veșminte, ceaslov, molebnic, trebnic, Evanghelie, cădelniță și, dacă Comitetul Duhovnicesc recomanda, antimis⁵.

În obligațiile clerului din acele localități care erau traversate de calea ferată, intra sarcina de a întâmpina trenul cu militari și mai ales a celor cu răniți, în scopul de a-i consola și încuraja pe soldați și ale distribui cărți cu cele patru Evanghelii, cruciulițe, foi volante și broșuri. La acest lucru urma să dea ajutor și Frăția „Nașterea Domnului”. Anume ea era cea care edita în limba rusă și română foi volante cu referire la necesitatea și importanța acțiunilor câștigătoare a armatei, asigurând bisericile cu iconițe, cruciulițe la prețuri minimale. Pe linia căii ferate Bender – Slobodka – Noua

⁴ Chivot pentru păstrarea Sf. Taine, adică trupul și sângele lui Hristos.

⁵ Pânză specială ce conține o părtică din sfintele moaște ale unui sfânt, accesoriu obligatoriu pentru săvârșirea Sfintei Liturghii.

Suliță, Frăția avea doi-trei învățăcei. În afară de aceasta, ea urma a detașa misionarii săi pe acea linie, sau la acele stații unde exista concentrație mai mare de oameni.

Mănăstirile și schiturile de bărbați urmau a delega din rândurile monahilor, în conformitate cu decizia Autorității Eparhiale, câte un ieromonah, iar unde se poate câte doi sau trei, asigurându-i adecvat cu cele necesare. Cei detașați urmau a face parte din detașamentul duhovnicesc.

Este necesar ca clerul Eparhiei Chișinăului să vină în întâmpinarea situațiilor dificile ale statului și de asemenea în organizarea ajutorului acordat răniților și soldaților bolnavi.

E necesar ca din numele clerului să se deschidă în Chișinău în școlile duhovnicești două spitale pentru soldații răniți. De a sensibiliza cât mai multe persoane aflate în serviciul Eparhial sau din cadrul familiilor lor, dar și alte persoane binevoitoare, pentru antrenarea lor în activitatea Comitetului Duhovnicesc, în vederea pregătirii pansamentelor, acumularea medicamentelor, a necesarului de lenjerie și a altor lucruri, precum și în cea de strângere de ajutoare. Punerea în viață a sarcinilor propuse avea să fie făcută și prin concursul școlii eparhiale de fete, al mănăstirilor de femei, a școlii bisericești de două clase, precum și a școlilor bisericești de fete.

Evident, nu se putea face excepție de sursele financiare necesare animării acestor responsabilități, puse pe umărul clerului, astfel că se recomanda monahilor și clerului alb al eparhiei să fixeze un impozit obligatoriu pe pământul mănăstiresc și bisericesc pe parcursul desfășurării războiului. Această impozitare trebuia să

însumeze o rublă pe an pentru o desetină⁶, iar pentru pământul schiturilor de femei – câte 50 de copeici pe desetină. O jumătate din acest venit urma a fi adus prin intermediul blagocinilor și mănăstirilor Comitetului Duhovnesc din Chișinău. În plus, pe umerii stareților de mănăstire cădea responsabilitatea supravegherii strănerilor de ajutoare pentru necesitățile de război. În afară de aceasta se impunea de a stabili în toate bisericile, mănăstirile și schiturile eparhiei Chișinăului încasarea de ajutoare pentru trebuințele Comitetului Duhovnesc și împrăștierea acestor ajutoare în cadrul slujbelor bisericesti. Venitul din această jertfă trebuia trimis la fiecare dată de întâi a lunii blagociunului unui anumit cerc bisericesc, pentru ca acesta să-l pună la dispoziția Comitetului Duhovnesc, nu mai târziu de data de zece a fiecărei luni, însoțit și de un registru de evidență.

Chiar din prima zi a angajării Basarabiei în teatrul operațiunilor de război, la 18 iulie 1914, în scopul acordării ajutorului soldaților armatei active și familiilor lor rămase acasă, la Consistoriul Duhovnesc din Chișinău s-a convocat Comitetul Duhovnesc, prezidat de Arhiepiscopul Platon, în componența: preot Nicolae Lașcov, secretarul Consistoriului; Vasile Gheorghe Reșetnicov, trezorierul Consistoriului; preot Vasile Gumă, preot Eugen Cozachevici și preot Grigore Glovatinski – membri⁷.

Scopul convocării Comitetului Duhovnesc a fost acela de a veni în ajutor nevoilor ostașilor și familiilor lor, prin buna organizare în întreaga eparhie și distribuirea ajutoarelor colectate pentru familiile soldaților și, de asemenea, pentru soldații răniți

⁶ Măsură agrară egală cu 1,09 ha.

⁷ KEB, 1914. nr. 29-30, p. 336.

și bolnavi⁸. Contribuțiile financiare adunate pentru trebuințele de război trebuiau să fie adresate pe numele trezorierului Comitetului Duhovnicesc Vasile Gumă⁹.

Arhiepiscopul Platon, intuind din experiența altor vremuri cu războaie necesitatea prezenței clerului ca o consolare ce putea fi oferită soldaților pe câmpul de luptă, a hotărât să fie instituit un detașament al preoților din eparhie – câte unul din fiecare cerc, pentru îndeplinirea responsabilităților pastorale în acele locuri de luptă unde nu erau preoți militari după state și acolo unde, din cauza pricinii des întâlnită așa cum a arătat experiența trecută, să îndeplinească cerințele pastorale absolut stringente ale nevoilor de război, chiar în defavoarea activității pastorale de zi cu zi¹⁰. Astfel la 18 iulie 1914 s-a făcut un demers către Consistoriul Duhovnicesc ca să se aleagă un număr necesar de preoți dintre cei mai destoinici, și anume câte un delegat din fiecare cerc, pentru participarea la îndeplinirea sarcinii pastorale în cadrul operațiunilor de război, în conformitate cu decretul Sf. Sinod din 12 ianuarie 1911¹¹. Acest detașament trebuia să fie format din 50 de persoane, întrunind preoți de mir, ieromonahi și cântăreți bisericești¹².

La 31 iulie 1914, pentru a lega cumva activitatea diferitelor instituții laice cu activitatea populației, Autoritatea Eparhială a dispus ca aceste două să conlucreze prin județele Basarabiei, acolo unde exista nevoia soluționării unor probleme serioase. De

⁸ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 20.

⁹ KEB, 1914, nr. 29-30, p. 336.

¹⁰ Ibidem, nr. 7-8, p. 67.

¹¹ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 65.

¹² KEB, 1914, nr. 34-35, p. 355.

asemenea tot atunci a fost inaugurată adunarea blagocinilor și a supraveghetorilor județeni ale școlilor parohiale din cadrul Eparhiei Chișinăului. La această întrunire, cu participarea Comitetului Duhovnesc și în scopul ușurării acordării ajutorului pentru trebuințele de război, s-a hotărât: a) a deschide în fiecare parohie sub patronajul preotului paroh un „consiliu” în conformitate cu dispoziția Sf. Sinod, care urma să fie însărcinat cu grija materială pentru familiile celor plecați în război. Acest lucru trebuia să fie asigurat prin strângerea de bunuri de la credincioși și acordarea anumitor sfaturi, ce puteau ajuta aceste familii să primească o anumită întreținere, dar și pentru ceilalți nevoiași; b) A iniția un detașament duhovnesc din rândurile preoților eparhiei, câte unul din fiecare cerc protopopes, pentru trebuința celor duhovnicești ale armatei. Acest detașament urma să fie supus Comitetului Duhovnesc, care prin decizia protoprezbiterului maritim și militar era trimis să activeze acolo unde era necesar. Clericii aleși formau un cerc duhovnesc, supus comitetului de la centru. Fiecare cleric urma să primească prin Comitetul Duhovnesc 150 ruble pe lună, bani proveniți de la clerul basarabean, cu condiția ca preotul care îl va înlocui să primească jumătate din venituri frățești, iar cealaltă jumătate, împreună cu venitul de la pământ, pământul și salariul său, să revină pentru nevoile militarilor sau a familiilor lor. Ei urmau a se prezenta la 15 august 1914 la Chișinău, pentru a primi instrucțiunile de război, luând cu ei cele necesare în afară de anitimis; c) clerul eparhiei trebuia să vină în ajutorul Comitetului Duhovnesc prin contribuții proprii și de asemenea să îndemne pe enoriași să contribuie.

Tot în cadrul acestui adunări s-a hotărât crearea imediată a detașamentului clerical format din 35 de preoți, câte unul din fiecare cerc duhovnicesc. Astfel că în primele zile ale lunii august în toată eparhia au avut loc ședințe ale cercurilor parohiale, la care s-au ales delegați pentru detașamentul duhovnicesc. Cei aleși s-au prezentat la 15 august în or. Chișinău pentru a fi gata ca în orice moment să fie trimiși pe teatrele de luptă ale războiului. Și cum li se încredința și acordarea primului ajutor, ei au luat lecții timp de 10 zile, între 18-25 august, pentru a învăța practici medicale elementare în acordarea primului ajutor celor răniți, întru-cât aceasta solicita pe lângă devotament și anumite cunoștințe. Aceste cursuri au fost deschise la 21 august de către patru medici din or. Chișinău, în frunte cu medicul F. F. Ciorbă, responsabil de serviciul sanitar militar, și avându-i ca membri pe A. Tumarchin, instructor la acordarea primului ajutor medial, N. Eliazar, neuropsiholog, și N. Babenco, instructor la aplicarea pansamentelor. Toate cursurile s-au desfășurat în casa eparhială Sf. Serafim și au inclus: 1) organizarea militar-sanitară; 2) supravegherea celor cu boli de nervi și psihice; 3) acordarea primului ajutor până la venirea medicului; 4) bandajarea răniților. Lecțiile practice s-au desfășurat prin asistarea la operații sau acordarea primului ajutor în spitale¹³.

La 14 și 18 august 1914, detașamentul de preoți a mers pentru binecuvântare la Arhiepiscopul Platon, care i-a încurajat pentru munca ce-i așteaptă¹⁴. La această întâlnire Arhiepiscopul Platon a afirmat: „*Sunt foarte bucuroși că propunerea mea a fost întâmpinată cu așa mare dragoste de către cler, ca să servească și să se sacrifice cu*

¹³ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 68.

¹⁴ KEB, 1914, nr. 36, p. 1461.

bunăvoință la acest mare lucru, bine plăcut lui Dumnezeu. Alegerea Sf. Voastre îmi spune mult, nu doar ca despre niște preoți, ci mai mult ca despre niște oameni. Marea încercare trimisă asupra Rusiei presupune că în rânduielile aprigilor luptători vor fi răniți și bolnavi, cărora le este absolut necesară mângâierea spirituală și susținerea morală și chiar ajutoare cât de mici pentru suferințele fizice”¹⁵.

La 22 august 1914 detașamentul de preoți în frunte cu principalul preot al flotei militare și maritime, Protoprezbiterul Gheorghe Șavelschii, a fost împărțit în patru grupe, după numărul localităților pentru care erau destinați: Vilna, Brest, Pinsk și Berdicev¹⁶. Au fost trimiși după cum urmează: cei din jud. Akkerman, Ioan Moșneaga în Brest, Iacov Gavrilov la Vilna, Ioan Dimitriev la Pinsk și Nicolae Baljaraschi la Vilna. Din jud. Bălți : Pavel Gheorghianov la Brest, Ioan Popesco la Brest, Ioan Baidan la Vilna și Iacov Serbov la Brest. Cei din jud. Bender : Vladimir Gheorghianov la Vilna, Teodor Chișca și Victor Crupschi la Brest. Cei din jud. Ismail : Andrei Berov, Ignatie Macrițchi, Pavel Zdetovețchi și Dimitrie Dimov toți în Brest. Cei din jud. Chișinău : Mihail Neaga, Gheorghe Csifti în Brest iar Vasile Donos și Ioan Gromicov la Vilna. Din or. Chișinău Ioan Curbet la Brest. Din jud. Orhei : Gheorghe Jereghi la Berdicev, Mihail Suhomlinov, Vladimir Aronov, Andrei Nagacevschi și Vasile Tucicovschi la Vilna. Din jud. Soroca: Vladimir Baltaga în Vilna, Gheorghe Secrieru și Grigore Podgurschi la Brest, iar Mihail Sofronovici la Vilna. Din jud. Hotin Gheorghe Zagorschi¹⁷ la Berdicev¹⁸.

¹⁵ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 68.

¹⁶ KEB, 1914, nr. 36, p. 1462.

¹⁷ Preot militar care a luptat în războiul ruso-japonez.

¹⁸ KEB, 1914, nr. 37, p. 1498.

La 25 august 1914, a doua zi după ce or. Lvov a căzut în mâinile Armatei ruse, Arhiepiscopul Platon a oficiat în mitropolie Tedeumul de plecare al cercului duhovnicesc și i-a binecuvântat pe fiecare în parte cu icoana Mântuitorului și i-a stropit cu agheasmă. În aceeași zi cercul duhovnicesc compus din 30 preoți a părăsit or. Chișinău, fiind petrecut la gară de o mulțime de clerici în frunte cu Platon și guvernatorul provinciei M.E. Ghilhin, având ca destinație or. Brest.

Ulterior, în legătură cu dorința câtorva clerici de a fi alături de soldați, au mai fost trimiși tot în subordinea protoprezbiterul militar și maritim G. Șavelschi încă zece clerici. Iar pe parcursul anului 1916 pe câmpul de luptă activau 50 de preoți basarabeni.

Fiecărui preot i se dădea pentru drum câte 100-200 de ruble. Fiecare cleric trebuia să aibă la el: un chivot cu sf. daruri de rezervă, veșminte, liturghier, molitvelnic, trebnic, cădelniță, antimis etc., precum și foi volante aparținând frăției *Nașterea Domnului*, și în general literatură duhovnicească destinată soldaților¹⁹.

Conform statelor de personal în fiecare regiment se afla câte un preot și cântăreț, care era obligat să efectueze serviciul divin, să mărturisească și împărtășească pe cei răniți, să îngroape pe cei morți și să înștiințeze rudele de cei morți. Preoții au fost prezenți în cadrul corpurilor statului-major, ale armatei și a fronturilor. De asemenea au participat la săparea tranșeelor, ridicarea întăriturilor, transportarea mijloacelor de rezistență. În urma dispoziției Consistoriului Duhovnicesc, la 7 august 1915, clericii de pe front au fost obligați să facă ei toate cotizațiile pe cercuri și nu ajutorii lor, iar partajarea lor trebuia a se face de

¹⁹ KEB, 1915, nr. 21-22. p. 536.

către ei și nu de Comitet, iar cei nemulțumiți se puteau întoarce la parohiile lor²⁰.

La mijlocul anului 1915 numărul de preoți în armată a ajuns la 1800²¹. Pe parcursul războiului în cadrul armatei ruse au activat mai mult de cinci mii de preoți. La sfârșitul războiului, în Armată și Marină figurau 700 de preoți permanenți și circa 3000 de preoți recrutați din eparhii²². Pe durata Primului Război Mondial, după cum menționa protoprezbiterul Gheorghe Șavelschi în adresarea Comisariatul Poporului pentru Afaceri Militare din 29 ianuarie 1918, au fost uciși sau au murit de răni 40 de preoți, mai mult de 200 de preoți au primit leziuni și lovituri și mai mult de 100 au fost luați în captivitate²³. În plus, 14 preoți ortodocși au primit Ordinul Sf. Gheorghe de clasa a 4-a, 227 – cruce pectorală pe panglica Sf. Gheorghe, 85 – Ordinul Sf. Vladimir de gradul al treilea cu sabie și 203 – Sf. Vladimir de gradul patru, 304 – Ordinul Sfânta Ana de gradul doi și 239 – Sf. Ana de gradul trei²⁴.

Detașamentul duhovnicesc pe câmpul de luptă s-a impus cu o activitate deosebită, exact cum a fost intuit de către Arhiepiscopul Platon, după cum rezultă din telegrama trimisă Arhiepiscopului de către Protoprezbiterul Gheorghe Șavelschi în luna septembrie 1914, activitatea detașamentului clerical pe

²⁰ КЕВ, 1915, nr. 25-26, p. 385.

²¹ Митрополит Евлогин (Георгиевский), *Путь моей жизни: Воспоминания*, Москва, 1994, с. 241.

²² С.Ю. Чимаров, *Русская православная церковь и вооруженные силы России в 1800 – 1917 гг.*, СПб, 1999. с. 173.

²³ Ibidem, p. 174.

²⁴ К.А. Пахалюк, *Православное духовенство на защите империи*, <http://histrf.ru/ru/biblioteka/pamyatniki-geroyam-pervoy-mirovoy/100-let/pravoslavnoie-dukhovienstvo-na-zashchitie-impierii>.

câmpul de luptă era mai presus de orice laudă²⁵. În luna octombrie același protoprezbiter anunța că clerul basarabean își desfășoară activitatea pe câmpul de luptă mai bine ca alte societăți²⁶. Ca exemplu în ședința Comitetului Duhovnesc din 29 mai 1915 a fost dată citirii scrisoarea comandantului batalionului 69 de rezervă despre prestația exemplară pastorală a preotului din detașamentul duhovnesc Vladimir Gheorghianov²⁷. Mai mult decât atât, protoprezbiterul G. Șavelschi și-a exprimat printr-o telegramă, adresată Arhiepiscopului Platon, mulțumirea cu privire la sânguința și activitatea sânguincioasă în ajutorul acordat de către preoți soldaților răniți și bolnavi din spitale²⁸.

Nevoia de cler a fost simțită permanent pe parcursul războiului astfel că la 13 martie 1915 protoprezbiterul Gheorghe Șavelschi a cerut Autorității Eparhiale să-i trimită preoți pentru nevoile armatei²⁹. În cadrul vizitelor canonice făcute de către Arhiepiscopul Platon între 11 și 19 octombrie 1914, la o adunare a clerului în școala de pe lângă soborul din or. Bălți, s-a citit telegrama Marelui Cneaz Nicolai Nicolaevici și a protoprezbiterului G. Șavelschi, în care se lauda activitatea preoților pe front și se solicita încă trei preoți. Și, deși și-au exprimat dorința de a pleca patru clerici, totuși Arhiepiscopul a ales doar trei și anume: preotul Bulancea, preotul Burcovschi și preotul Gribenco³⁰.

Alegerea și completarea numărului de clerici în detașamentul duhovnesc a fost un lucru firesc și permanent pe parcursul

²⁵ KEB, 1914, nr. 40, p. 1614.

²⁶ KEB, 1914, nr. 43, p. 1717.

²⁷ KEB, 1914, nr. 23-24, p. 610.

²⁸ KEB, 1915, nr. 21-22, p. 536.

²⁹ Ibidem, nr. 11-12, p. 349

³⁰ KEB, 1915, nr. 25-26, p. 629.

războiului, ei fiind aleși dintre cei mai energici, din propria voință, de Arhiepiscopul Platon sau prin tragere la sorți. Astfel că la 26 iunie 1914 în locul ieromonahului Serafim este delegat în armată preotul Nicolae Erimicioia din s. Țareuca³¹. La 8 august 1914 adunarea cercului 3 bisericesc al jud. Bălți, care s-a desfășurat în s. Cuhnești a luat în dezbatere alegerea unui cleric pentru a fi trimis pe frontul de război la dispoziția Comitetului Eparhial. Din cei vre-o cinci-șase clerici care și-au exprimat această dorință, a fost ales prin tragere la sorți preotul Ioan Baidan Pantelimon, parohul bisericii din s. Cuhnești³².

Preotul Andrei Nagacevski, preot din Tg. Lăpușna, și-a exercitat activitatea în detașamentul duhovnicesc de la 29 august 1914 până la 20 septembrie 1915, participând în activitatea obștii ruse a Crucii Roșii în cadrul operațiunilor militare³³.

La 22 mai 1915, în cadrul ședinței Comitetului Duhovnicesc, preotul militar Aronov, din motiv că era bolnav a fost înlocuit cu preotul D. Grimalschi din s. Vădeni³⁴. Iar la 7 august 1915 au fost trimiși pe front doi preoți – Nicolai Lupan din s. Bumbăta, jud. Bălți și preotul V. Cozac din s. Vadul lui Isac, jud. Ismail³⁵.

La 16 septembrie 1915 în cadrul ședinței Comitetului Duhovnicesc au fost investiți ca preoți responsabil de săvârșirea sfintelor taine în cadrul armatei ieromonahul Nicolae, preotul V. Guma, preotul N. Glovatinski și preotul Alexei Mateevici³⁶, care

³¹ KEB, 1915, nr. 25-26, p. 629.

³² KEB, 1914, nr. 34-35, p. 1399.

³³ ANRM, Fond 208, inv. 12, d. 211, f. 3 verso.

³⁴ KEB, 1915, nr. 21-21, p. 576.

³⁵ KEB, 1915, nr. 36, p. 939.

³⁶ Alexie Mateevici cel ce s-a impus conștiinței noastre ca poet, îndeosebi prin nemuritoarea

la acel moment era propovăduitorul Seminarului Teologic³⁷.

În afară de preoții trimiși direct pe câmpul de luptă, este cunoscută și practica de a alege candidați destinați activității în cadrul detașamentului duhovnicesc. Astfel în ședința Comitetului Duhovnicesc din 24 iulie 1914 au fost înscriși în calitate de candidați în detașamentul duhovnicesc preoții F. Curmei și Z. Arnăutov din s. Hârtop și respectiv din s. Chirsovo, jud. Bender³⁸. În cadrul ședinței Comitetului Duhovnicesc din 29 mai 1915 au fost introduși în lista candidaților pentru detașamentul duhovnicesc încă doi preoți, conform voinței lor proprii, și anume: Z. Grimalschi din s. Zelena, jud. Hotin și Nicolai Lupan din s. Bumbăta, jud. Bălți³⁹.

La 26 iunie 1915 este înscris în lista candidaților pentru armata activă pr. Vasile Cozac, parohul bisericii din s. Vadul lui Isac, jud. Ismail⁴⁰. La 31 august 1915 au fost înscriși ca candidați pentru detașamentul duhovnicesc, din propria voință, preoții P. Hohora și S. Haritonov din s. Cimișlia, jud. Bender și respectiv s. Olișcani,

poezie-imn „Limba noastră” a fost mobilizat în toamna anului 1915, începând cu data de 16 septembrie, ca preot militar în armata rusă. În anul 1917 i s-a aprobat dorința să fie mutat într-o mare unitate rusească ce lupta pe frontul românesc, într-o structură militară de artilerie ce acționa pe frontul din Moldova, în zona Tecuci-Mărășești, și anume în brigada rusă nr.71. Spre marea sa bucurie, preotul militar basarabean a ajuns să lupte pe acest teatru de război în momentul în care se desfășura glorioasa bătălie de la Mărășești (24 iulie – 6 august 1917), acțiune militară care este apreciată de către unii analiști militari de valoare internațională. Activitatea militară pentru cel care a participat efectiv la bătălia de la Mărășești își va găsi sfârșitul, în ziua de 13 august 1917, pe un pat de spital militar, fiindcă se îmbolnăvise de tifos pe front. Marele poet, patriot și preot militar Alexie Mateevici a fost înmormântat la Cimitirul Central Municipal Chișinău de pe strada Armenească.

³⁷ KEB, 1915, nr. 36, p. 1167.

³⁸ KEB, 1915, nr. 31-32, p. 791.

³⁹ KEB, 1914, nr. 23-24, p. 610.

⁴⁰ KEB, 1915, nr. 27-28, p. 718.

jud. Orhei⁴¹. Un alt candidat în detașamentul duhovnicesc a fost preotul G. Ursul din s. Glingeni, ales la 17 noiembrie 1915⁴². Alt preot candidat cunoscut este preotul satului Lunga, jud. Lăpușna, Al. Plămădeală⁴³.

Pe parcursul desfășurării operațiunilor din cadrul Primului Război Mondial, clerul bisericesc din componența detașamentul duhovnicesc s-a învrednicit de anumite decorații bisericești sau chiar ordine, ca rezultat al activităților desfășurate cu o deosebită sânguință. Astfel la 3 martie 1915 la solicitarea protoprezbiterului regimentului militar și maritim Gheorghe Șavelschi, preotul infanteriei regimentului de Podolia, Serghei Țurcan, a fost decorat cu scufie de către Arhiepiscopul Platon. Preotul s. Singureni, jud. Bălți Nicolae Gridenoc, la solicitarea aceluiși protoprezbiter, pentru sânguința exemplară și slujire fructuoasă pe teatrul operațiunilor de război a fost decorat la 21 februarie cu *nabedrenic*. Preotul spitalelor de rezervă 134 și 138, Grigore Podgurschi, la solicitarea preotului principal al armatei de pe frontul de sud-vest, a fost decorat cu *nabedrenic* la 25 februarie⁴⁴.

Prin dispoziția Sf. Sinod din 28 octombrie 1915, preotul spitalului central de rezervă Nr. 6 din Dvinsk, Dionisie Gomciaruc, a fost decorat cu dreptul de a purta camilafcă, iar prin dispoziția Sinodului dintre 6 decembrie preotul detașamentului de infanterie 283 Pavlogradsk, Ioan Dolișcinski, a fost decorat cu dreptul de a purta cruce pe piept, iar preotul spitalului central Nr. 2 din Berdicev, Pavel Zdetovețchi cu camilafcă. În

⁴¹ KEB, 1915, nr. 27-28, p. 794.

⁴² KEB, 1915, nr. 48, p. 1393.

⁴³ KEB, 1915, nr. 36, p. 1173.

⁴⁴ KEB, 1915, nr. 9-10, p. 123.

aceeași ordine de idei, preotul Iacov Serbov de la spitalul 128 și preotul de la spitalul 171 de rezervă, Andrei Grosu, au fost decorați cu camilafcă⁴⁵. La 12 martie Arhiepiscopul Anastasie a decorat personal pe preotul spitalului 394 de pe lângă punctul central de evacuatie, Mihail Suhomlinov, cu dreptul de a purta nabadrenic⁴⁶. La 3 aprilie, la insistența protoprezbiterului Gheorghe Șavelschi, preotul regimentului de infanterie 293 din Ijorsk, Pavel Matvievici, și preotul regimentului de infanterie 318 din Cernoarsk, Alexandru Tarnoruțchi, au fost decorați cu scufie, iar preotul regimentului de frontieră Gheorghe Jereghi cu nabadrenic⁴⁷.

În afară de decorații bisericești anumiți clerici s-au ales și cu ordine. Astfel, la 25 septembrie 1914, pentru activități deosebite pe front, preotul regimentului 249 Dunărean, Nicolae Bolboceanu, a fost decorat cu ordinul Sf. Ana, categoria a 2-a. Același ordin l-au primit și preotul spitalului de rezervă 129, Nicolae Gridenocu, și cel al spitalului de rezervă 24, Ioan Popescu⁴⁸. Cu ordinul Sf. Ana de gradul 3 a fost decorat la 10 decembrie 1915 Ieromonahul Augustin al mănăstirii Hârbovăț, pentru activitate sânguincioasă în cadrul operațiunilor de luptă⁴⁹.

Activitatea desfășurată de clerul basarabean s-a desfășurat nu numai pe câmpul de luptă, dar și prin purtarea de grijă pentru cei bolnavi. Dovadă a rolului clerului în acordarea asistenței este și faptul că timp de trei ani, cât a existat spitalul duhovnicesc, a

⁴⁵ KEB, 1915, nr. 9-10, p. 4-5.

⁴⁶ KEB, 1916, nr. 12, p. 59.

⁴⁷ KEB, 1916, nr. 15-16, p. 72.

⁴⁸ KEB, 1915, nr. 45, p. 544.

⁴⁹ KEB, 1916, nr. 1-2, p. 3.

fost doar un singur caz în care militarul grav rănit a decedat la o lună după operație. Preoții se aflau întotdeauna lângă soldații răniți și bolnavi. Drept exemplu poate servi preotul Grigorie Xifti, care a decedat din cauza tifosului, de care s-a molipsit aflându-se în preajma celor bolnavi⁵⁰.

Uneori clerici ai bisericii pot fi găsiți în fruntea liniei întâi de război. Ca exemplu îl avem pe preotul Ioan Dolișcinski⁵¹, care în primele zece luni ale desfășurării operațiunilor de război s-a manifestat prin energie și entuziasm deosebit. Anume acesta din urmă în timpul unei lupte crâncene l-a însoțit pe comandant și, sub presiunea gloanțelor și a teatrului de război, a binecuvântat armata și animat-o spre luptă. Iar când comandantul a fost rănit, preotul Dolișcinski i-a acordat primul ajutor medical. Pentru aceste acțiuni vitejești a fost decorat cu camilafcă și cruce⁵².

Alt preot militar cu o activitate deosebită a fost Mihail Neaga⁵³, care de la începutul lunii februarie 1915 a activat în cadrul unui punct de pansament, încurajând mereu pe ostași. Între 19 și 30 iunie preotul Neaga a ținut zilnic lângă sătucul Grabskie-Budî discuții cu ostașii, aflându-se în tranșee și riscându-și viața. În timpul unei astfel de discuții, cu militarii din regimentul 12, germanii au deschis focul artileriei. În urma bombardamentului, o mare parte din șanț s-a surpat, dar părintele a scăpat nevătămat, continuând să încurajeze ostașii. Pentru aceste merite îndeplinite

⁵⁰ Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești, 1929, vol. 19, p. 14.

⁵¹ Absolvent al seminarului teologic în anul 1900, în ultimul timp a fost paroh al bisericii din s. Parcova, jud. Bălți.

⁵² KEB, 1916, nr. 7, p. 158-159.

⁵³ Absolvent al seminarului teologic în anul 1896. În ultima vreme a fost paroh al bisericii din s. Lozova, jud. Chișinău.

cu mult entuziasm a fost decorat, la 2 ianuarie 1916, cu dreptul de a purta cruce pe piept cu panglica Sf. Gheorghe⁵⁴.

Un alt exemplu de acest gen este cel al preotului Alexandru Grigore Tarnoruțchi, rănit mortal de un glonț la 14 octombrie 1916, în momentul când se avântase în fruntea regimentului cu crucea în mână contra unui atac neașteptat al inamicului⁵⁵.

Un fenomen întâlnit în timpul Primului Război Mondial, de altfel caracteristic pentru toate războaiele, a fost luarea în captivitate, în cazul dat clericii basarabeni s-au pomenit în lagărele din Germania și Austro-Ungaria. În virtutea condițiilor insuportabile, mulți preoți nu au supraviețuit. Alții, terminați din punct de vedere moral și fizic, au fost luați drept persoane cu handicap și au fost trimiși acasă⁵⁶. Alimentația era foarte modestă, iar ajutorul din afară nu era admis. Deseori se murea de tuberculoză, sau de bronșită. Trebuințele pastorale erau îndeplinite cu mare dificultate, deși în anumite cazuri li se permitea să construiască chiar paraclise și clopotnițe. Cei de o naționalitate cu gardienii erau avantajați. Li se permitea săvârșirea slujbelor cu anumite condiții și uneori chiar zilnic, fără a li se pune piedici. Însă, de regulă, neîncrederea germanilor față de preoți era așa de mare, încât li se acorda ajutor deja când aceștia erau fără cunoștință.

Pe parcursul războiului au nimerit în captivitate din tot cuprinsul Imperiul Rus peste 100 de preoți⁵⁷. Nu știm exact câți din aceștia erau din Basarabia, cunoaștem numele doar a

⁵⁴ KEB, 1916, nr. 11, p. 241.

⁵⁵ ANRM. Fond 208, inv. 3, d. 5338, f. 101.

⁵⁶ http://e-vestnik.ru/analytics/voennoe_duhovenstvo_v_pervoy_mirovoy_voyne_8185.

⁵⁷ <http://histrf.ru/ru/biblioteka/pamyatniki-geroyam-pervoy-mirovoy/100let/pravoslavnoie-dukhovienstvo-na-zashchitie-imperii>.

câtorva. Astfel încă de la începutul războiului în captivitate au nimerit preoții Constantin Timuș și Vichentie Popescu, clerici ai bisericii din s. Colencăuți, jud. Hotin. Aceștia au fost luați de austrieci în or. Grossau, la 124 km vest de Viena. În anul 1916, conform unei dispoziții venite din Viena, Constantin Timuș a fost eliberat de ministerul militar austriac, pe când Vichentie Popescu a rămas în Grossau⁵⁸. Alt preot căzut în captivitate a fost Ioan Sorocean⁵⁹. Preotul s. Vărzărești, jud. Chișinău Ioan Gromicov, aflat și el în captivitate în Germania, printr-o scrisoare adresată Consistoriului Duhovnicesc în 1915, își anunța familia că este viu și sănătos⁶⁰. Alți clerici basarabeni se aflau în captivitate în Galiția, Imperiul Austro-Ungar. În afară de preoți, în captivitate au nimerit și cântăreți de biserică, cum e cazul lui A. Bencovschi din s. Răchitna din jud. Hotin⁶¹.

Situația acestor clerici nu a fost lipsită de atenție, astfel că în iunie 1915 a fost inaugurat Comitetul pentru ajutorarea celor luați în captivitate⁶², iar prin dispoziția Sf. Sinod, între 13-20 ianuarie 1916 a fost convocată comisia „pentru satisfacerea nevoințelor morale și spirituale ale soldaților captivi ruși”⁶³.

În afară de participarea la operațiunile de război, clerul din Basarabia s-a manifestat în perioada Primului Război Mondial și prin însuflețirea credincioșilor pentru strângerea de contribuții financiare pentru cei răniți și pentru trebuințele de război. Mai

⁵⁸ KEB, 1916, nr. 6, p. 136.

⁵⁹ KEB, 1915, nr. 17-18, p. 478.

⁶⁰ KEB, 1915, nr. 23-24, p. 610.

⁶¹ KEB, 1915, nr. 42, p. 1166.

⁶² KEB, 1915, nr. 25-26, p. 385.

⁶³ http://e-vestnik.ru/analytics/voennoe_duhovenstvo_v_pervoy_mirovoy_voyne_8185.

mult decât atât, instituțiile de ajutorare ale ostașilor, ale celor răniți, ocrotirea orfanilor, ocrotirea bolnavilor și ale familiilor ostașilor plecați pe câmpul de luptă erau întreținute de multe ori pe cheltuiala clerului basarabean. De asemenea spitalul duhovnicesc era întreținut pe cheltuiala clerului⁶⁴.

Clerul a fost acea instituție care a intervenit sistematic către Comitetul Duhovnicesc pentru acumularea de ajutor pentru armată. Astfel, la 10 februarie 1915, în cadrul ședinței Comitetului Duhovnicesc au fost puse în discuție diverse întrebări ale clerului basarabean cu referire la armată, hotărându-se: 1) Zemstva Basarabiei să expedieze 1000 de schimburi de lenjerii din Comitetul Duhovnicesc în or. Brody din Galiția; 2) a elibera din contul Comitetului și a expedia protoprezbiterului G. I. Șavelschi 50 de exemplare ale cărții bisericești Triod în color pentru ale oferi clerului militar; 3) a face cunoscut prin Registrele Eparhiale dosarul preotului din s. Ciocana⁶⁵, jud. Chișinău, P. Lașcov despre necesitatea absolut trebuincioasă a clerului și a poporului pentru recoltarea pământului soldaților plecați la război⁶⁶. Tot în cadrul ședinței acestui Comitet s-a pus în discuție rugămintea preotului Lașcov de acordare a permisiunii folosirii banilor bisericilor pentru arendarea pământului familiilor nevoiașe ale căror bărbați au fost luați la război⁶⁷.

În anul 1915, odată cu venirea primăverii și deschiderea lucrărilor de câmp, pentru ca terenurile agricole ale soldaților să nu rămână neprelucrate, iar familiile lor fără hrană, Comitetul

⁶⁴ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 70.

⁶⁵ Azi parte a or. Chișinău.

⁶⁶ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 267.

⁶⁷ Ibidem, p. 270.

Duhovnicesc s-a adresat clerului cu rugămintea de a avea grijă de loturile de teren ale celor plecați pe câmpurile de luptă, iar pământul să fie pregătit pentru semănat, ca familiile lor să nu sufere din lipsa bărbaților plecați⁶⁸.

În anul 1916 a început înscrierea populației la împrumutul statului pentru nevoile armatei la rata de 5½ %, iar responsabilitatea explicării necesității acestui lucru a căzut tot pe umerii clerului⁶⁹.

Aproape toate instituțiile de ajutorare erau conduse de clerul basarabean, inclusiv orfelinatul din or. Chișinău, în fruntea lui fiind numit în anul 1916 preotul Gheorghe Roșca⁷⁰. Ei împărțeau hrana și ofereau ospitalitate celor ce aveau nevoie. Autoritatea Eparhială nu a rămas insensibilă la activitatea clerului în scopul ajutorării trebuințelor de război, astfel că a acordat chiar distincții unor anumiți preoți care s-au manifestat mai pronunțat⁷¹.

Grija clerului se arăta uneori și prin donații bănești. Bunăoară în luna mai 1916 Împăratul Nicolai II, vizitând frontul și făcând inspecție trupelor noi formate, a sosit la Tighina. În adunarea extraordinară la care a luat parte și clerul - membri ai Comitetului Duhovnicesc și ai Consistoriului Duhovnicesc și administrația fabricii eparhiale de lumânări, a fost oferită Maiestății Împărătești de către cler suma de 25000 de ruble, 5000 de ruble urmașului la tron, 5000 ruble principesei Olga Nicolaevna și 5000 ruble – principesei Tatiana Nicolaevna, toate pentru trebuințele de război⁷².

⁶⁸ KEB, 1915, nr. 7-8, p. 109.

⁶⁹ KEB, 1916, nr. 46, p. 252.

⁷⁰ *Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești*, 1929, p. 78.

⁷¹ KEB, 1916, nr. 18-19, p. 84.

⁷² KEB, 1916, nr. 20-21, p. 96.

Biserica prin clerul ei a contribuit la crearea unor anumite instituții concrete de ajutorare, astfel că pentru ostașii răniți și bolnavi s-a înființat pe contul orașului în cele două clădiri ale Seminarului Teologic din str. Alexandru cel Bun, un spital cu 189 paturi, aranjate potrivit nevoilor. Acest spital a fost sfințit la 12 septembrie 1914, iar la 22 septembrie în Chișinău au sosit din Kiev cu trenul sanitar 225 ostași basarabeni bolnavi și răniți. Aproape 100 de răniți au fost instalați în spitalul clerului, iar restul în spitalele Zemstvei și ale Crucii Roșii. Pe măsură ce se eliberau spitalele din guberniile limitrofe de soldați basarabeni, acolo se instalau soldați din guberniile îndepărtate ale Rusiei, din Serbia și din alte părți⁷³.

Cei răniți pe câmpul de luptă au început a fi aduși la Chișinău direct de pe câmpul de luptă, până la sfârșitul anului 1914 fiind documentat că: la 21 septembrie au fost aduși 150 de răniți⁷⁴, iar la 30 decembrie alte câteva sute⁷⁵. Paginile buletinului oficial al revistei eparhiale⁷⁶ oferă aceste informații, precum și numele celor răniți⁷⁷. De aceea, în anul 1915 s-au înființat mai multe spitale în clădirile noi ale Seminarului Teologic, pentru 300 bolnavi și răniți, iar în locul școlii spirituale un spital pentru 400 de persoane. Aceste spitale au fost sfințite la 5 mai⁷⁸. Iar în ce privește venitul pentru clădirile de ajutorare, doar în primul an de activitate a acesta constituit în jur de 5 milioane de ruble⁷⁹.

⁷³ KEB, 1917, nr. 38, p. 389.

⁷⁴ KEB, 1914, nr. 39, p. 378.

⁷⁵ KEB, 1915, nr. 1-2, p. 48.

⁷⁶ *Кишиневские епархиальные ведомости*.

⁷⁷ KEB, 1915, nr. 15, p. 84.

⁷⁸ Ibidem, 1915, nr. 21-22, p. 547.

⁷⁹ KEB, 1914, nr. 39, p. 365.

De asemenea, la 26 octombrie 1914, s-a înființat din inițiativa Arhiepiscopului Platon o „frăție muncitoare” de croitori, compusă din frații de la mănăstiri și croitori din oraș, pentru a coase lenjerie calduroasă și îmbrăcăminte pentru ostași. Frăția se afla sub președinția protoiereului N. V. Lașcov, și era amplasată în Casa Arhierească a mitropoliei. Peste o sută de croitori au fost instalați în primele zile ale lui noiembrie 1915, punându-li-se la dispoziție și o parte din clădirile de la via arhierească⁸⁰.

Biserica nu s-a limitat să ajute doar pe cei răniți, ci s-a îngrijit și de invalizii rămași în urma războiului. Astfel, în anul 1915 s-a înființat un „atelier-orfelinat”, pentru ostașii invalizi, sau vindecați, dar care nu mai erau apți pentru serviciul militar. Localul a fost pus la dispoziție de primăria orașului pe str. Constantinov lângă birtul „Șmidt”. Atelierul avea 50 de paturi. Aici invalizii sub conducerea școlii de meserii „Alexandru” învățau: cizmăria, croitoria, tâmplăria și împletitul coșurilor, iar unii chiar să citească. Inițiativa a aparținut Arhiepiscopului Platon, care la ședința din 5 mai a Comitetului Duhovnicesc a hotărât să acorde câte 2000 de ruble pe lună pentru întreținerea lui din sumele ce se adunau lunar la Comitet⁸¹.

Creștinismul a condamnat războiul și l-a prezentat ca un rău ce apare în viața credincioșilor. Iar pe de altă parte, încă de la începuturile creștinismului, adepții săi au răspuns îndatoririlor militare, iar Biserica primară nu a cerut acestora să părăsească armata romană nici chiar în timpul persecuțiilor. Biserica a fost întotdeauna, prin clerul ei, aproape de nevoile statului

⁸⁰ KEB, 1915, nr. 43-45, p. 890.

⁸¹ KEB, 1915, nr. 21-21, p. 687.

din care însăși ea face parte. Astfel că și în perioada Primului Război Mondial biserica prin clerul ei s-a implicat foarte activ. Acești clerici „responsabili” de simțul duhovnicesc al ostașilor s-au resemnat și au depășit toate ororile războiului, rugându-se fierbinte pentru înlăturarea inamicilor, îndemnând pe soldați la rugăciune și păstrarea vieții duhovnicești, iar alții chiar au avut de suferit detenția în diferite lagăre din Austro-Ungaria, Germania etc. Unii în urma maltratărilor din temnițe au cunoscut moartea.

BESSARABIAN CLERGY IN YEARS OF THE FIRST WORLD WAR

Abstract

The role and personality of the clergy of Bessarabian Church is particularly important in the discussed matter. By the early twentieth century the Church of Bessarabia was the religious institution of the middle and upper middle classes. Considering that these men were supposed to be ministering to all classes of Romanian society, the difficulties can be imagined. Many priests, particularly those in rural parishes, played an enormous role in the community, both in religious and social life. They were available to help with day to day affairs, such as obtaining references for jobs, but could also play a more paternal role of chastising errant members.

During First World War several priests have suffered detention in various camps in Hungary, Germany etc, while others have suffered maltreatment, and even death on the battlefield. These priests were responsible for the spiritual resignation of soldiers, in order to overcome all the horrors of war, by praying for the loss of enemies, helping central administrative authorities, urging soldiers to prayer and keeping their spiritual life.

VIZITELE CANONICE ALE ARHIEPISCOPUL CHIȘINĂULUI ȘI HOTINULUI ANASTASIE PE FRONTUL DIN BUCOVINA ȘI DE LA DUNĂRE (1916-1918)

Maria DANILOV,
conf.cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

Implicarea clerului ortodox în evenimentele Primului Război Mondial, atât în latura sa militară, cât și în cea politică a fost un fapt evident. Arhiepiscopul Anastasie fusese numit la catedra episcopală din Chișinău în baza Ucazului sf. Sinod din 10 decembrie 1915¹. Nu vom lua în dezbatere acele motive care au stat la baza deciziei sinodale de numire a episcopului de Holmsk Anastasie în fruntea Eparhiei Chișinăului și Hotinului². Cert este că până la venirea acestuia în noua eparhie, chiriarhul își însușise o anumită experiență misionară în zonele de front ale Eparhiei de Holmsk și Liublen, cuprinse chiar din primele zile ale războiului în raza acțiunilor militare ale armatelor imperiale. În memoriile sale de mai târziu, episcopul Anastasie avea să noteze că, în acele clipe de grea cumpănă de la începutul războiului mondial, eparhia Holmskului se pomenise părăsită, atât de militari, cât și de reprezentanții puterii civile. Pe umerii lui a rămas toată

¹ Кишиневский Епархиальные Ведомости (în continuare KEB), № 50-51, 1915, с. 850; Arhiepiscopul Anastasie (n. 6 august 1873, gub. Tambov, Rusia) în lume Alexandr Gribanovski, din părinți clerici; în 1897 a absolvit Academia Duhovnicească din Moscova; tuns în monahism (1898); rector al Seminarului Teologic din Moscova (1901); ridicat la rangul de arhimandrit (1901); episcop de Serpuhov (1906); episcop de Holmsk și Liublen (14 mai 1914-5 decembrie 1915).

² În mai puțin de cinci luni – după numirea lui Anastasie la catedra episcopală din Chișinău, acesta va fi ridicat la treapta de arhiepiscop (6 mai 1916). Se prea poate, pentru a-l ridica la o mai înaltă treapta ierarhică a fost schimbat la o alta catedra episcopală.

responsabilitatea pentru cei oropsiți de grozăviile războiului. Casa eparhială din Holmsk fusese transformată în lazaret pentru răniți. Zilnic săvârșea panahide, ținea predici și-i îmbărbăta la lupte pe ostașii de pe câmpul de luptă. Pentru aceste deosebite merite va fi decorat în 1915 cu ordinul *Alexandr Nevski*, o distincție foarte înaltă pentru un nemilitar³.

Ultimul ierarh trimis de Sinodul rusesc în Basarabia Anastasie Gribanovski (1873-1965)⁴ și-a continuat misiunea sa duhovnicească în zonele de front ale războiului⁵. Abia venit în Basarabia la finele anului 1915 (23 decembrie 1915)⁶, chiriarhul deja își pregătește vizitele canonice în zona de nord a eparhiei, preconizate pentru începutul lunii februarie 1916. De reținut că una din primele vizite a fost cea din 25 decembrie 1915, la răniții ce se aflau internați în lazaretul din Chișinău. Episcopul Anastasie a avut o întrevedere cu medicul F.F. Ciorbă, care l-a întâmpinat cu pâine și sare⁷.

Anul 1916. Vizitele canonice⁸. În scurta sa ședere la catedra din Chișinău (1915-1918), episcopul Anastasie a reușit să

³ Numit episcop de Holmsk pe 14 mai 1914, odată cu declanșarea operațiilor militare, Anastasie a întreprins o muncă misionară direct pe frontul de luptă, încurajând ostașii la lupte cu rugăciuni și predici elogiante în duh patriotic. Mai avea convingerea că pentru Rusia, scopul principal al războiului era unirea teritoriului din Galiția și a „Rusiei subcarpatice”.

⁴ În anul 1919, arhiepiscopul Anastasie era la Constantinopol. Ulterior, avea să preia cârma așa-numitului Sinod arhieresc rus din diasporă, fiind recunoscut ca întâiul arhieru al Bisericii ruse din diasporă. A fost înmormântat testamentar (decedat la 22 mai 1965) la mănăstirea Sfintei Treimi din Djordaville (SUA).

⁵ Episcopul Anastasie Gribanovski avea vârsta de 42 de ani când a venit în Basarabia. A rămas în amintirea basarabenilor ca un riguros ascet, care dormea cu capul pe o piatră.

⁶ *Епархиальная хроника*, KEB, № 3, 1916, с. 77.

⁷ Василий Гума, *Высокопреосвященный Анастасий в тылу армии*, KEB, № 21-22, 1917, с. 416-432; *Епархиальная хроника*, KEB, № 3, 1916, с. 78.

⁸ *Отбытие его преосвященства из Кишинева в епархию*, KEB, №11, 1916, с. 1.

organizeze cinci vizite canonice în eparhie, două dintre acestea fiind în zonele din nordul și sudul provinciei în parohiile afectate de urgiile războiului. Prima vizită canonică a fost întreprinsă în județul Soroca (8-25 februarie 1916)⁹ Chiriarhul a pornit cu trenul din Chișinău spre Bălți, Ocnița, Moghilev-Podolsk, Otaci, Călărășeuca, Noua-Suliță și Hotin¹⁰. În parohia de la Otaci, a fost întâmpinat de preotul S. Grimalski cu o memorabilă cuvântare: „În a treia zi (3 februarie 1916) am primit vestea că veți vizita parohia noastră și am rămas surprins, deoarece asemenea vizite după tradiția locală erau din vreme anunțate prin ucazul special al Consistoriului Duhovnicesc, erau alcătuite rutele speciale [...]. Nouă ne este cunoscută munca plină de jertfire în zonele de front ale Eparhiei de Holmsk [...]. Venit nu demult în Basarabia, ați lăsat viața tihnită de catedrală și va-ți grăbit să veniți în ajutor cu Sfânta cruce și să-i liniștiți pe cei din zona frontului din Bucovina [...]. Cei din Călărășeuca sunt speriați de faptul că locul va fi transformat într-o fortificație de luptă [...]. Lumea este agitată că au fost scoase multe clopote de pe turlile bisericilor și li s-au împărțit cartele de refugiați”. De asemenea, preotul Evghenie Gherbanovschi (Călărășeuca) și-a exprimat părerea de rău că, din cauza războiului, chiar dacă aveau toate materiale de construcție adunate, n-au putut începe construcția bisericii de piatră¹¹. Episcopul Anastasie a mai vizitat și mănăstirea Călărășeuca. O atenție deosebită a acordat școlii parohiale, având discuții cu elevii. De asemenea a vizitat și azilul pentru copiii orfani de război, îndemnând enoriașii să jertfească ajutoare pentru orfeline. În

⁹ С.Грималский, *Посещение преосвященным Анастасием, Епископом Кишиневским и Хотинским, приходов Сорокского уезда*, КЕВ, № 9, 1916, с. 189- 195.

¹⁰ Actualmente Mănăstirea Adormirea Maicii Domnului, Călărășeuca, raionul Ocnița

¹¹ С.Грималский, *Посещение преосвященным Анастасием...*, КЕВ, №. 9, 1916, с.191-193.

Noua-Suliță, protoiereul Polenski l-a întâmpinat pe vlădica „cu lacrimi de bucurie”. Pentru că în acele locuri distruse de război, care nu o data au văzut dușmanul în față, biserica rămase fără clopote, fără icoane și alte odore. Lumea era plină de teamă, era speriată de acele lupte, de împușcăturile care se auzeau neconținut de multă vreme. Pe 15 februarie 1916, chiriarhul a mers la biserica din Rânhaci distrusă de armele austrieșilor, singur supunându-se pericolului din zona frontului. Câteva obuze au căzut chiar în preajmă locului unde se afla chiriarhul¹². Protoiereul Vasile Guma, cel care ne-a lăsat o impresionantă cronică a vizitelor canonice ale episcopului Anastasie, a descris cu lux de amănunte multe alte detalii din viața parohiilor basarabene aflate, fie în spatele frontului, fie în zona acțiunilor militare ale Primului Război Mondial¹³.

Cea de a doua vizită în eparhie, chiriarhul a întreprins-o în zona de sud a provinciei. Pe 5 martie 1916, episcopul Anastasie a pornit din Chișinău spre Bolgrad cu trenul. În drum a mai vizitat biserica din satul Tabac și casa preotului Ion Nutam, atrăgând atenția celor din parohie că biserica e veche și ar trebui construită alta din piatră. La Bolgrad s-a îndreptat direct pe bulevardul ce ducea spre Sf. Catedrală a orașului. Oștirile în frunte cu „generalul K.N.A.”, aranjate în mai multe rânduri, l-au întâmpinat cu mult entuziasm pe vlădica Anastasie, care a mai fost salutat și de elevii din liceele orașului. În fața catedralei era o mare aglomerație de lume. Protoiereul M. Novakov, care a ținut o cuvântare, a subliniat, între altele: „Î.P.S. Anastasie, se vede că ați intuit starea noastră

¹² С.Грималский, *Посещение преосвященным Анастасием...*, с. 4.

¹³ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии, Буковинского и Дунайского фронтов Высокопреосвященным Архиепископом Анастасием в 1916-1918 г.*, Кишинев, 1918, с. 1-96.

și Dumnezeu va trimis către noi să ne întăriți sufletele în aceste clipe grele. Prin exemplul propriu, de atâtea ori ați fost pe câmpul de luptă, printre ostași, pentru ai susține și ai întări cu duhul”¹⁴. După Sf. Liturghie, chiriarhul a mulțumit tuturor pentru că s-au îngrijit de buna orânduire a Catedralei orașului, atât de bine păstrată. A mai vizitat liceul de băieți și de fete, școala parohială și biserica Sf. Nicolai.

Pe 7 martie 1916, episcopul Anastasie, însoțit de preoții F. Ciachir și M. Sadovici a pornit cu vaporul pe Dunăre spre Reni, unde a fost întâlnit de generalul M. Veselkin. A înnoptat la Statul Major al armatei. A doua zi i-au pus la dispoziție un automobil militar, care l-a dus pe la bisericile din localitate – cea a *Înălțării Domnului* și a Sf. *Constantin și Elena*. De asemenea a vizitat Școala militară superioară din Reni, progimnaziul și mai multe școli parohiale. A mai avut o convorbire cu preotul Nicolae Parfeniev din s. Giurgiulești. Localnicii s-au arătat mulțumiți că Î.P.S episcopul Anastasie „în asemenea clipe de grea cumpănă a vizitat clerul basarabean de la periferie”.

Între 19-23 martie episcopul Anastasie a vizitat județul Akkerman¹⁵. Cu o deosebită evlavie a vorbit chiriarhul către mulțimea adunată în Catedrala orașului: „Lumânările din mâinile voastre sunt ca o mărturie a primilor Apostoli care au dat credința pe aceste meleaguri”. Episcopul s-a arătat a fi un bun cunoscător al muzicii bisericești. Și-a exprimat admirația față de cântarea psalmică a corului din Catedrală, comparând-o cu cea din hramul de la Ierusalim: „Darul vocii este unul sfânt, este un

¹⁴ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 4.

¹⁵ *Отбытия его Преосвященства из Кишинева в епархию*, КЕВ, № 13, 1916, с. 1.

dar al inimii, al sufletului, este unul de la Dumnezeu”, - susținea episcopul Anastasie. A lansat un apel către membrii Societății Arheologice să descifreze inscripția de pe plita de marmură instalată în Catedrală. Un cuvânt de mulțumire din numele enoriașilor l-a avut preotul P. Sinițin. Episcopul Anastasie a mai vizitat și unele instituții de învățământ, de caritate, mai multe spitale, case de bătrâni, închisori, dar și biserica gimnaziului de băieți și cea a gimnaziului de fete. Directoarea acestui gimnaziu E. Buriabova, raporta că „din cele 400 eleve, 112 erau evreice, însă erau ascultătoare și respectau Legea”. Chiriarhul peste tot a ținut cuvântări patriotice, chemând elevii să lupte pentru patria sfântă¹⁶.

În 23-29 martie 1916, episcopul Anastasie întreprinde cea de-a treia vizită canonică în eparhie, îndreptându-se cu trenul spre Movilău, Larga și Hotin, apoi cu trăsura trasă de cai. Protoiereul Vasile Guma nota, precum că în timpul când episcopul Anastasie slujea Sf. Liturghie în altarul Catedralei din Hotin, pe de asupra acoperișului șuierau gloanțele și bubuiau luptele de aeroplane. De la catedrală, condus de mareșalul nobilimii M.N. Krupenski, a vizitat Casa Nobilimii și școala bisericească cu 4 clase. La Hotin, pe 29 martie 1916, episcopul Anastasie a avut o întrevedere cu țarul Nicolai Alexandrovici¹⁷. În aceeași zi a vizitat biserica din Otaci cu hramul *Sfântul Nicolae*, foarte bine păstrată (sec XVIII) și spitalul militar din Ocnița cu peste 118 ostași răniți. Pe 17 aprilie 1916, episcopul Anastasie trece linia frontului spre stația Lipcani. De astă dată, chiriarhul a purces la drum cu Sfânta icoană de la mănăstirea Hârbovăț, adusă special de la mitropolie

¹⁶ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 15.

¹⁷ Vasile Guma nu relatează alte amănunte.

pentru zona frontului din Bucovina. Vlădica se oprea de fiecare dată în unitățile militare din zona frontului pentru a săvârși Sfânta rugăciune împreună cu preoții și corul militar de unitate. După cum nota protoiereul Vasile Guma, unul dintre oratorii militari (s. Mămăliga) ar fi adăugat la cele spuse de către episcopul Anastasie că „Sf. Maica Domnului îi va apăra de gloanțe și le va trimite înapoi dușmanului”¹⁸.

În 20 aprilie 1916, la miezul nopții, episcopul Anastasie a ajuns la Catedrala din Hotin, unde se aflau câteva sicrie cu morți (aviatorul Bociarski și ofițerul Alexin). A doua zi lângă mormintele ostașilor căzuți chiriarhul avea să predice: „Războaiele mari cer mari jertfe. Ofițerii au ales un asemenea serviciu, care și în zilele de pace este supus pericolului. De când natura a ieșit de sub ascultare, ea cu greu se supune omului. Înainte jertfele erau doar pe mare, acum și în aer. Faptele celor căzuți nu sunt fără rost, ele aduc biruință armatei. În ajutor va veni Sf. Icoana de Hârbovăț la care se închină toți basarabenii. În timpul invaziei tătarilor, polonezilor, întotdeauna i-a ajutat. Vă închinați și voi, ca să puteți trece peste greutățile luptelor”¹⁹.

În drum spre Bălți (22 aprilie 1916), episcopul a vizitat mai multe spitale și lazarete cu răniți. De asemenea a vizitat parohiile din Lipcenii și Glinjenii, unde a găsit o biserică nouă în care corul bisericesc a cântat românește (chiriarhul avea să-i laude pe moldovenii pentru arta cântecului plin de evlavie)²⁰. Vizita chiriarhului a continuat în parohiile de la Cușmirca și Cuhurești,

¹⁸ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 16-19 (toată corespondența i se expedia la Hotin).

¹⁹ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 18.

²⁰ Ibidem, p. 20.

la mănăstirea Japca și Dobrușa²¹. După cum se relatează în Buletinul eparhial – pe 26 aprilie, orele 11.00, episcopul Anastasie s-a reîntors la Chișinău. În aceeași pagină era plasată știrea oficială privitor la hotărârea Sf. Sinod din 6 mai 1916, în baza căreia episcopul Anastasie a fost ridicat în treapta de arhiepiscop²².

Pe 31 mai 1916, chiriarhul basarabean, însoțit de protodiaconul T. Ursachi revine în zona frontului din Bucovina, unde găsi multe sate pustii. În localitatea Stroești, spre exemplu, nu era nici preotul, nici sătenii. Se dădeau lupte cu austriecii. La fel și în s. Săncăuți era pustiu, încât arhiepiscopul Anastasie a fost nevoit să slujească Sfânta Liturghie numai cu ostașii și preotul O. Strădulescu²³.

În localitatea Mălinăuți a vizitat sala de pansamente, unde se găseau peste 2000 de răniți aduși de pe câmpul de luptă. Tabloul războiului era înfiorător. Răniții erau peste tot împrăștiați în ogradă: pe stoguri de paie sau în bălți cu apă murdară, fără pansamente, fără medici și surori de caritate, fără hrană și medicamente²⁴. Printre ei erau de diferite neamuri: ruși, austrieci, români, cehi și nemți. Localnicii le veneau în ajutor. Printre cei ce le acordau ajutor sanitar erau preotul I. Krokos cu preoteasa și ficele lor. Arhiepiscopul Anastasie cu învoirea medicului militar M.G. Pinkovski a telegrafiat către serviciul Crucii Roșii ca să vină urgent în zonă²⁵. Și în localitatea Balamutovca erau multe morminte proaspete, iar de jur-împrejur se vedeau câmpii

²¹ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 21-22.

²² *Возвращения преосвященного Анастасия*, КЕВ, № 18-19, 1916, c. 1; pentru strângerea de ajutoare pentru front, prot. Nicolae Lașcov și Vasile Guma au fost decorați cu palîțe (vezi p. 84).

²³ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 29.

²⁴ КЕВ, № 22-23, 1916, c. 103; Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 29.

²⁵ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 29-30.

pustii, nesemănate. Doar biserica mai rămase întreagă (semn de orientare pentru inamic), deși fără geamuri, uși, poartă și fără odoare în interior. Un bătrân de peste 90 de ani i-a povestit chiriarhului despre luptele crunte ce s-au petrecut pe acele locuri. Doar bătrânul și câțiva alți locatari întorși la baștină locuiau în bordeie și peșteri, iar soldații curățau locurile de schije și obuze²⁶. Și alte sate din zona frontului au avut de suferit. În localitatea Rjavineț biserica era arsă, iar din copacii seculari din jurul bisericii au rămas doar vreascuri. Pământul era rămat de gropi amestecat cu resturi de obuze. În data de 4 iunie 1916, însoțit de preotul G. Cunițki chiriarhul a intrat în zona de carantină a lazaretului din Lipcani, unde a vizitat primii ostași și ofițeri răniți în luptele de la Prut în România. Lazaretul era construit după modelul elvețian, fiind unul mobil, care timp de două ore putea fi demontat și mutat în altă parte. Era utilat cu cameră japoneză de dezinfectare și cu băi mobile de marca *Ivanov*. Chiriarhul a mai vizitat și alte localități din nordul eparhiei, precum Colincăuți, Bălăsănești, Corjeuți, Trinca, Târnova și Edineț²⁷.

În toamna anului 1916, arhiepiscopul Anastasie a mai întreprins câteva vizite canonice în eparhie. A vizitat mai multe parohii din sudul Basarabiei (Chilia, Ismail), din județul Bălți și Chișinău, în special cele de frontieră din zona Prutului: Pârlița, Ungheni, Florițoaia, Unțești, Sculeni și Petrești. Proprietarul Vasile Vartic din Petrești a donat 6 mii de ruble pentru orfelinatul de copii. În casa acestuia arhiepiscopul Anastasie a fost invitat la o masă de prânz,

²⁶ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 30

²⁷ *Посещение Высокопреосвященным Анастасием Румынского фронта, Кишиневския Епархиальные Ведомости*, №21-22, 1917, с. 423; Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 32-33.

împreună cu dascălul V. Malanețchi și cântăreața A. Doina²⁸. Chiriarhul a remarcat în mod deosebit cântecele interpretate cu multă măiestrie artistică. La Sculeni, un alt sat de frontieră, toată lumea era agitată, însă, după cum remarcase chiriarhul, „de acum înainte, cei de o credință cu noi – Românii – cu care voi, cei de prin aceste locuri, sunteți foarte aproape, fiind vecini și prieteni, apoi, ei sunt cu noi. De acum înainte vom avea o armată unică, de aceea noi îi vom susține cu rugăciuni²⁹.”

Între 23-26 septembrie 1916 a vizitat mănăstirile Călărașeuca și Japca, iar pe 7 octombrie a plecat din nou pe frontul de la Dunăre. A vizitat biserica *Sfântului Nicolai* din Chilia, una dintre cele mai vechi biserici, construită în anii de domnie a lui Ștefan cel Mare, pe la 1455, dar și Catedrala din Vilkov. Pe 12 octombrie a vizitat lazaretul din Reni, dăruind pentru ostași *Evangheli*i, cărți de rugăciune și cruciulițe³⁰.

Cronica anului 1917. Nu este deloc lipsit de interes să consemnăm succint cronologia evenimentelor care au marcat viața bisericească a provinciei în urma răsturnării regimului țarist în luna februarie a anului 1917, dar și reconfigurarea dramatică a situației de pe frontul de vest a Primului Război Mondial. Pentru că este important să punem în lumină care a fost locul și rolul arhiepiscopului Anastasie în contextul celor amintite, vom remarca că anul 1917 aduce mari schimbări în viața bisericească a provinciei. Problema emancipării naționale a pătruns pe larg în rândurile clericilor basarabeni. În perioada 19-25 aprilie a anului

²⁸ Soția unui ostaș din Chirileni, după cum a consemnat protoiereul Vasile Guma; vezi Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 64.

²⁹ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 64.

³⁰ Ibidem, p. 72.

1917, a avut loc Adunarea extraordinară a clerului și mirenilor din Eparhia Chișinăului, care trebuia să se pronunțe asupra viitorului Bisericii ortodoxe³¹ într-o Basarabie care, deocamdată, se dorea autonomă în cadrul Imperiului Rus³². În ultima zi a Adunării (25 aprilie 1917), arhiepiscopul Anastasie s-a adresat clericilor: „Ceea ce se întâmplă în aceste timpuri este un semn de sus. Voi, cei întruniți în această Adunare veți decide destinul de mai departe al administrării Bisericii și statului. La fel și eu sunt ispitit și știu cât este de greu să stăpânești acel ideal de a fi păstor de suflete în aceste timpuri rele. Prorocii salvează Lumea. Cei mai înțelepți se adună ca să salveze lumea și să lupte cu forțele negre. Din acest haos trebuie să nască pacea în lume”³³.

În seara zilei de 1 mai 1917 în Casa arhierescă din Chișinău s-au întrunit clericii și mirenii, convocați de arhiepiscopul Anastasie. Cronicarul acestor evenimente, protoiereul Vasile Guma, n-a consemnat nimic mai mult în această privință. Putem doar presupune că, arhiepiscopul Anastasie era foarte agitat de amploarea mișcării de emancipare a clerului basarabean, odată ce a convocat doar o parte a clerului din Chișinău la „cina cea de taină” în incinta Casei arhieresti. Avea el, chiriarhul, unele soluții de a despica cumva această mișcare, de a câștiga teren pentru o

³¹ *Чрезвычайное епархиальное собрание духовенства и мирян Кишиневской Епархии, состоявшееся в г. Кишиневе 19-25 апреля 1917 г.*, Епархиальная Типография, Кишинев, 1917, с. 3.

³² Se afirma deocamdată păstrarea legăturilor canonice cu Biserica Ortodoxă Rusă, însă alegerea ierarhilor basarabeni urma să fie făcută de o adunare eparhială extraordinară, compusă din reprezentanți ai clerului și mirenilor. Basarabia întreagă urma să fie o mitropolie cu mai multe episcopii sufragane; toți episcopii urmau să fie oameni ai locului, cunosători ai limbii „moldovenești”. În toate parohiile curat „moldovenești” slujbele urmau să se facă în limba română, iar în parohiile mixte, în română și slavona.

³³ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 79.

eventuală schimbare în favoarea intereselor imperiale de altădată. Toate aceste manifestări se înscriau în procesul reformativ prin care trecea întreaga Biserica Ortodoxă Rusă.

Pe 3 august 1917 în Casa eparhială din Chișinău (casa lui Serafim), arhiepiscopul Anastasie a binecuvântat deschiderea Congresului eparhial³⁴. În ședința din 8 august 1917 deputații Congresului eparhial au ales reprezentanții săi în Soborul bisericesc de la Moscova pe A. Vâlkov, P.N. Gurski și G.A. Moțak. Pe 11 august 1917, arhiepiscopul Anastasie, membru al Sf. Sinod, însoțit de protoiereul Vasile Guma pleacă la Moscova. Arhiepiscopul a revenit la cârma eparhiei basarabene abia după patru luni, în 16 decembrie 1917³⁵. A doua zi (duminică), a oficiat Sfânta Liturghie la Catedrală. Primirea la catedrală a fost făcută de protoiereul Vasile Guma, care a rostit un cuvânt de salut adresat Preasfințitului. Dincolo de mesajul teologic transmis, se deslușea acea stare de neliniște în care se frământa viața bisericească din Imperiul Rus. Erau timpuri grele de mari încercări, de ispite, când „se luptau frate cu frate”. Unde sunt astăzi „Apostolii trimiși de Domnul?”, - se întreabă protoiereul Vasile Guma³⁶. De reținut, între altele, că în lipsa chiriarhului, vicarul Gavriil (Cepur)³⁷ a dat dovadă de multă toleranță față de manifestările și actele de emancipare națională care au precedat Unirea Basarabiei³⁸.

³⁴ La 24 august anul 1917 s-a constituit Sfatul Superior Eparhial din Chișinău, organism cu replici în toate eparhiile din Rusia, expresie a spiritului revoluționar al timpului.

³⁵ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, c. 84-85; Ședințele sinodale s-au ținut între 8 august-16 decembrie 1917.

³⁶ Ibidem, p. 88.

³⁷ Din 27 martie 1918 acesta va difuza în eparhie formula de pomenire la slujbe a familiei regale române.

³⁸ *Cuvânt de hiritisire Sfatului Țării de părintele Arhimandrit Gurie*, Luminătorul, nr. 12, 1917, p. 24-26; М. Чакир, *Значение св. Кирилла и Мефодия для славян и молдован, и к чему они*

Anul 1918. În condițiile noilor schimbări intervenite în viața politică a provinciei la începutul anului 1918, arhiepiscopul Anastasie va încerca să realizeze o viață bisericească autonomă. Totodată, predicile susținute de chiriarh scot la iveală poziția vădit antibolșevică. În legătură cu evenimentele petrecute pe 6-7 ianuarie 1918, chiriarhul, în cuvântul adresat către mulțimea din Catedrală, susținea că „alți frați de-ai noștri bolșevici au împușcat, poate dintr-o greșeală”. De altfel, pe 14 ianuarie 1918 (ziua în care armata Română a intrat în Chișinău), arhiepiscopul Anastasie în predica susținută după Sfânta Liturghie de la Catedrală (după învățăturile din Vechiul Testament), va atrage atenția, cu luare aminte: „Astăzi, ca și la Iova au venit prietenii noștri aliați, braviu Români, ca să întărească acea Putere, fără care nu putem trăi. Cât nu ne-ar fi de greu, însă trebuie să recunoaștem slăbiciunea noastră. Noi binecuvântăm venirea lor. Să vină la noi și să ne întărească mâinile și genunchii noștri slăbiți. Noi ținem minte când s-au aliat cu noi, când România se sprijinea pe Rusia încă puternică, iar acum ultima se reazemă pe cea dintâi. Trimiteți-vă frații cu dragoste de frate!”³⁹.

În ziua de 24 ianuarie chiriarhul a oficiat o Sfântă Liturghie solemnă la Catedrală împreună cu Preasfințitul Gavriil⁴⁰, iar pe 27 ianuarie din nou pleacă la Moscova pentru a participa în ședințele Sfântului Sinod. A revenit la Chișinău în ajunul sărbătorilor pascale, mai exact, pe 14 aprilie 1918. În contextul amintit este evocator discursul adresat chiriarhului de către preotul de

нас призывают, КЕВ, № 21-22, 1917, с. 390-392.

³⁹ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 92-93.

⁴⁰ Generalul Broșteanu, prezent la Sf. Liturghie, și-a exprimat mulțumiri pentru cuvântul sincer rostit la adresa armatei române.

garnizoană (Chișinău) Ioan Gheorghiu, în timpul mesei pascale (22 aprilie 1918). Acesta din urmă s-a adresat chiriarhului cu următoarele cuvinte: „Se vede, împărățiile pământești, unele se desfac, iar altele se nasc. Stă neclintită doar Biserica Domnului. El prin păstori săi conduce și Biserica Basarabiei, care este încredințată Înaltei Preasfințenii Voastre [...]. Iubirea întru Christos este acea punte de unire a moldovenilor de aici cu frații lor români din cealaltă parte”. Răspunsul chiriarhului nu s-a lăsat mult așteptat: „Scumpe confrate, părinte Ioan, noi toți împreună suntem o Biserică plină a lui Hristos, sub cupola căreia în acest univers fiecare popor își aduce darurile sale. Bisericii, la fel, îi sunt aproape, atât bunii români, rușii, cât și alte neamuri”⁴¹.

În concluzie. În urma vizitelor întreprinse, atât în parohiile Basarabiei, cât și în zona frontului din Bucovina și de la Dunăre (1916-1918), episcopul Anastasie a reușit să cunoască starea dramatică provocată de dezastrul războiului, contribuind la susținerea morală a clerului și a ostașilor de pe front. Implicarea arhiepiscopului Anastasie s-a manifestat nu numai în viața bisericească a Basarabiei, ci și în cea politică. Deși, aparent arhiepiscopul Anastasie manifesta o atitudine de loialitate față de schimbările intervenite în viața politică și bisericească a Basarabiei în urma actului de Unire cu România (27 martie 1918), împreună cu o bună parte din clerul superior a părăsit definitiv Basarabia la sfârșitul lunii iunie 1918.

⁴¹ Протоиерей Василий Гума, *Обозрение Епархии...*, с. 96.

ARCHBISHOP ANASTASIE AND CANONICAL VISITS TO BUCOVINA AND DANUBE FRONT BATTLEFIELDS (1916-1918)

Abstract

The last hierarch delegated by Russian Synod in Bessarabia, Anastasie Gribanovski (1915-1918) continued his spiritual mission during First World War along western and south-western borders of the Russian Empire. We have to notice that hierarch had previous missionary experience on the battlefield of Holmsk and Liublen eparchy, before coming to Bessarabia.

During his visits in Bessarabia, Bucovina and Danube eparchies, the archbishop Anastasie observed critical situation caused by the war disasters, and contributed to the moral support of clergy and soldiers. Archbishop Anastasie was involved not only in religious, but also in political life of Bessarabia. As he could not accept the changes in Bessarabia after union with Romania (March, 27, 1918), archbishop has left Bessarabia definitely at the end of June, 1918.

CONSIDERAȚII REFERITOARE LA STRĂMOȘII MOLDOVENI AI AMIRALULUI RUS ALEKSANDR V. KOLCEAK

Sergiu BACALOV,
conf.cerc., dr. în istorie,
Institutul de Istorie al AȘM

Primul Război Mondial a fost investigat în special prin prisma relațiilor politico-diplomatice, a operațiunilor militare, cauzelor care l-au provocat și a efectelor pe care le-a generat. În acest context, un loc aparte în istoriografie îl dețin biografiile conducătorilor de oști și a luptătorilor de rând, ofițeri sau ostași. Cei patru ani ai războiului (1914-1918), ocupă, într-o viață de om, doar un restrâns segment cronologic, însă ei au avut o încărcătură emoțională deosebită, cu efecte marcante pentru participanți. Investigarea biografiilor militarilor participanți la conflagrația mondială, oferă noi perspective de cercetare a Primului Război Mondial. Acesta, împreună cu întregul spectru de fenomene social-economice și politice pe care le-a cauzat sau stimulat, a determinat schimbări cardinale în destinele multor militari. Printre ei se remarcă amiralul rus Aleksandr V. Kolceak (1874-1920), personalitate cunoscută în trei ipostaze: om de știință, militar, politician.

Deși s-a născut într-o familie cu tradiții militare, apoi urmând studii militare, Aleksandr V. Kolceak în perioada antebelică a fost cunoscut mai mult ca om de știință, atât ca teoretician (hidrografie și oceanografie) cât și practician (exploatare al Arcticii; participant, în calitate de magnetologist și hidrolog, la expediția navală polară

(1900-1901), condusă de baronul E.V. Tolly¹). Excepție a făcut perioada războiului ruso-japonez (1904-1905), când Kolceak a activat, în grad de locotenent, pe navele „Askold”, „Amur”, și în calitate de comandant al navei „Serditîi”. A participat la apărarea Port-Arturului, fiind luat prizonier de japonezi în timpul capitulării cetății. A revenit în patrie în aprilie 1905².

După reîntoarcerea la Sankt Petersburg, Aleksandr V. Kolceak s-a concentrat asupra activității științifice (a participat, între anii 1909 și 1910, la o nouă expediție polară). Până în 1912 a activat în cadrul statului major al flotei imperiale, iar ulterior s-a transferat în Flota Baltică.

Pe durata Primului Război Mondial a activat pe Marea Baltică, blocând cu succes acțiunile flotei germane. În iunie 1916, grație meritelor deosebite, Aleksandr V. Kolceak a fost avansat în grad de contraamiral. Puțin timp mai târziu a fost trimis să conducă flota de pe Marea Neagră, cu avansarea în grad de vice-amiral³. Sub supravegherea lui nemijlocită spațiul acvatic a fost minat sistematic, ceea ce a diminuat semnificativ activitatea flotei dușmane pe Marea Neagră. În mai 1917, în legătură cu situația revoluționară din Rusia, Kolceak a demisionat din funcție.

În istoriografie, contribuțiile lui Aleksandr V. Kolceak în sfera științei și a artei militare n-au fost puse la îndoială, ceea ce nu putem spune și despre activitatea politică, în care amiralul s-a încadrat efectiv începând cu anul 1918. Caracterul controversat al aprecierilor date activității politice este determinat de faptul că Kolceak și-a început cariera de politician într-o perioadă foarte

¹ C.B. Дроков, *Александр Васильевич Колчак*, Вопросы Истории, 1991, № 1. c. 52-53.

² Ibidem, c. 53-54.

³ Ibidem, c. 54-58.

complicată pentru Rusia (în calitate de lider al mișcării albgardiste, pe fondalul războiului civil), de metodele sale de acțiune (a fost adeptul măsurilor dure împotriva susținătorilor bolșevicilor), și, nu în ultimul rând, datorită faptului că a fost cel învins (se știe că „istoria”, frecvent, o scriu anume învingătorii).

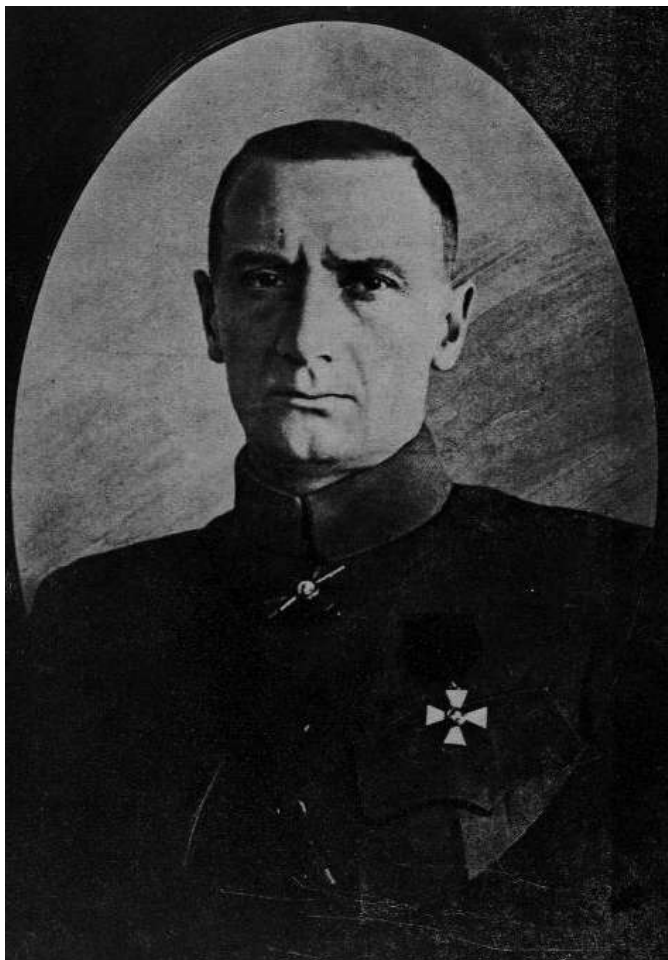
Aleksandr V. Kolceak s-a încadrat activ în viața politică la 17-18 noiembrie 1918, în orașul Omsk, când, în contextul unei răsturnări de putere, a fost avansat în rang de amiral și proclamat *Conducător Suprem* al Rusiei. A condus lupta armatelor albe împotriva bolșevicilor: în timpul ofensivei spre Permi, Ufa, Kazan și Samara (decembrie 1918 – toamna 1919) și în defensivă, în direcția Ekaterinburg, Celeabinsk, Omsk, până la Irkutsk (mai 1919 – ianuarie 1920)⁴.

La 9 ianuarie 1920 Aleksandr V. Kolceak a demisionat din funcție, iar la 15 ianuarie a fost arestat de către esero-menșevici și predat, ulterior, bolșevicilor. A fost executat prin împușcare la 7 februarie 1920⁵.

Genealogia oficială a lui Aleksandr V. Kolceak, bazată pe tradiție și documente de familie, a fost trasată de către Rostislav Kolceak, fiul amiralului, încă în anul 1959. În mare parte informațiile publicate cu acea ocazie au fost reproduse în cadrul mai multor lucrări științifice și publicații de popularizare, referitoare la biografia și activitatea lui Kolceak. Ulterior, mai multe file din activitatea reprezentanților familiei Kolceak, precum și privind relațiile de rudenie pe linie feminine, au fost evidențiate de cercetătorii S.V. Drovkov și O.V. Konovalova.

⁴ С.В. Дроков, Александр Васильевич Колчак ..., с. 59-64.

⁵ Ibidem, p. 64-65.

Amiralul A.V. Kolceak⁶

Primul strămoș cunoscut al familiei Kolceak este Lukian Kolceak, sotnic în oastea căzăcească de la Bug, care a activat în

⁶ Imagine reprodusă după: М.И. Смирнов, *Адмирал Александр Васильевич Колчак (Краткий биографический очерк)*, Париж, 1930. Vezi și: Г.К. Гинс, *Сибирь, союзники и Колчак, 1918.1920 гг.* (Впечатления и мысли члена Омского Правительства), том II, части II и III, Пекин, 1921.

timpul împăraților Pavel și Alexandru I. Lukian Kolceak a fost înzestrat cu pământ în „ținutul Ananiev, gubernia Herson, nu departe de Balta, Jerebkovka și Kantakuzinka”. El a avut doi fii: Ivan și Fiodor. Ivan L. Kolceak s-a strămutat în orașul Odesa și s-a încadrat, ca funcționar, în activitatea civilă. A fost căsătorit cu dvoreanca Ekaterina Avksentievna Barkareva. În Odesa Ivan L. Kolceak, între 1833 și 1843, și-a construit trei case, iar în anul 1843, a obținut reconfirmarea nobleței⁷.

Ivan L. Kolceak a avut trei fii, care au făcut carieră militară: Vasile (1837), Aleksandr (1839-1911), Piotr (1843-1903) și mai multe fiice⁸.

Vasile I. Kolceak a fost căsătorit cu Olga, fiica negustorului de ghilda I Ilya Mihailovici Posohov (1810-1886), cetățean de onoare al Odesei. Copiii lor au fost: amiralul Aleksandr V. Kolceak, (4(16) noiembrie 1874, în satul Aleksandrovka, județul Petersburg – 1920), și Ekaterina (n. 1875), căsătorită cu Nikolai N. Krâjanovski (din 1913, general-maior de artilerie), cu care a avut doi copii, Serghei și Olga.

Aleksandr V. Kolceak s-a căsătorit, în martie 1904, cu Sofia Fedorovna Omirova (1876-1956), originară din Kamenet-Podolsk, dintr-o familie de dvoreni pravoslavnici. În 1910 s-a născut fiul lor, Rostislav (1910-1965)⁹.

⁷ С.В. Дроков, О.В. Коновалова, *К истории рода адмирала Колчака*, Отечественные архивы, 1992, № 5, с. 96-98.

⁸ Ibidem, № 5, с. 98.

⁹ Ibidem, с. 98-99.

**Părinții amiralului A.V. Kolceac:
general-maiorul Vasilii I. Kolceac și Olga I. Kolceac, născută Posohova¹⁰**

Referitor la originea neamului Kolceac, tradiția de familie (neconfirmată documentar), pedalează, fără formulări categorice, asupra descendenței din Ilias-pașa Kolceac, un bosniac musulman aflat în serviciul Imperiului Otoman în calitate de pașă de Hotin. În anul 1739, în contextul unui război ruso-turc (1736-1739), Ilias-pașa Kolceac¹¹, împreună cu fiul său Mehmet-bei, au fost făcuți prizonieri și duși în Rusia, la Sankt Petersburg. Ulterior ei s-au stabilit cu traiul în Ucraina poloneză,

¹⁰ Imagini reproduse după: А.С. Кручинин, *Адмирал Колчак. Жизнь, подвиг, память*, Москва, 2010.

¹¹ С.В. Дроков, *Александр Васильевич Колчак*, Вопросы Истории, 1991, № 1. с. 50; А.С. Кручинин, *Адмирал Колчак...*, с. 8.

din dreapta Niprului, pe moșia unui magnat prieten. Conform tradiției de familie, neamul Kolceak a dobândit supușenia și noblețea rusă în anul 1745¹².

În sursele moldovenești, Ilias-pașa Kolceak este numit „Colceagu-bei pașa”. Cronicile confirmă faptul luării lui de către ruși în prizonierat, în septembrie 1739: „Moscul au lovit Hotinul, care puțină bătaie s-au făcutu și au luat pe Colceagu-bei pașa în robie și multu norodu din turcii ce erau acolo, măcaru că luase și pe Ean-pașa în robie, care pe amândoi i-au trimisu înlăuntrul la Împărăteasă”¹³. Însă, în primăvara anului 1740, a revenit din prizonierat și a fost învrednicit cu dregătorii, inițial fiind desemnat ca pașă de Vidin, iar mai târziu, iarăși pașă de Hotin: „au datu Împărăția lui Colceagu-beiu sârhatul Hotinului, după ce s-au întorsu din robie de la Moscu, după cum sau scris mai înapoi, măcaru că întâiu l-au rânduitu la Vidinu, și nelăsându-l multă vreme l-au rânduitu la Hotinu”¹⁴. Colceac-bei fiind în trecere prin Moldova, în drum spre Hotin, în 1740, a avut un conflict cu autoritățile țării, care a deranjat mult pe domnul Grigore vodă Ghica¹⁵. După acest episod neplăcut, cât n-ar părea

¹² Павел Зырянов, *Адмирал Колчак, верховный правитель России*, СПб., Серия «Жизнь замечательных людей», 2006, 637 с., глава 1.

¹³ Enachi Cogălniceanu, *Leatopiseșul Țerei Moldovei de la domniea întâiu și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V.V.*, Cronicile României sau letopiseștele Moldaviei și Valahiei, editate de Mihai Kogălniceanu, tom. III, București, 1874, p. 199.

¹⁴ Enachi Cogălniceanu, op. cit., p. 201.

¹⁵ Ibidem, p. 202. Colceag-bei pașa, în drum spre Hotin, a trecut prin Țara Muntenească, intrând în Moldova pe „la Focșeni”. La Focșani a fost întâmpinat de „Antonie pârcălabul, omul Măriei Sale [Grigore vodă Ghica], ca să-i fie purtătoru de grijă la cele trebuitoare pașei și înpreunându-se cu pașa, i-au arătat câte în sunt trebuitoare pașei, care între altele cerea 300 care de boi. Ce dzicându Antonie că nu se poate, că se face multu zulumu țarei, îndată s-au mâniatu și l-au pusu giosu, și l-au bătutu la talpe forte rău, avându pismă pe stăpânu său pe Grigorie vodă, fiindu că orânduire pe Lupul aga acolo la Hotinu lăsându moscalii, ș-au luat multu biru dela lipcanii ce se aflau ședzători pin sate. De care audzindu Grigorie

de straniu, Colceag-bei a murit la trei zile din momentul sosirii sale la Hotin¹⁶.

Constatăm că informațiile din izvoarele documentare moldovenesti referitoare la Colceac-bei, pașa de la Hotin, sunt în contradicție cu tradiția de familie a neamului Kolceak.

Noi date privind la originea neamului Kolceak ne oferă un document referitor la nobilii moldoveni care locuiau, la începutul secolului al XIX-lea, în gubernia Herson a Imperiului Rus.

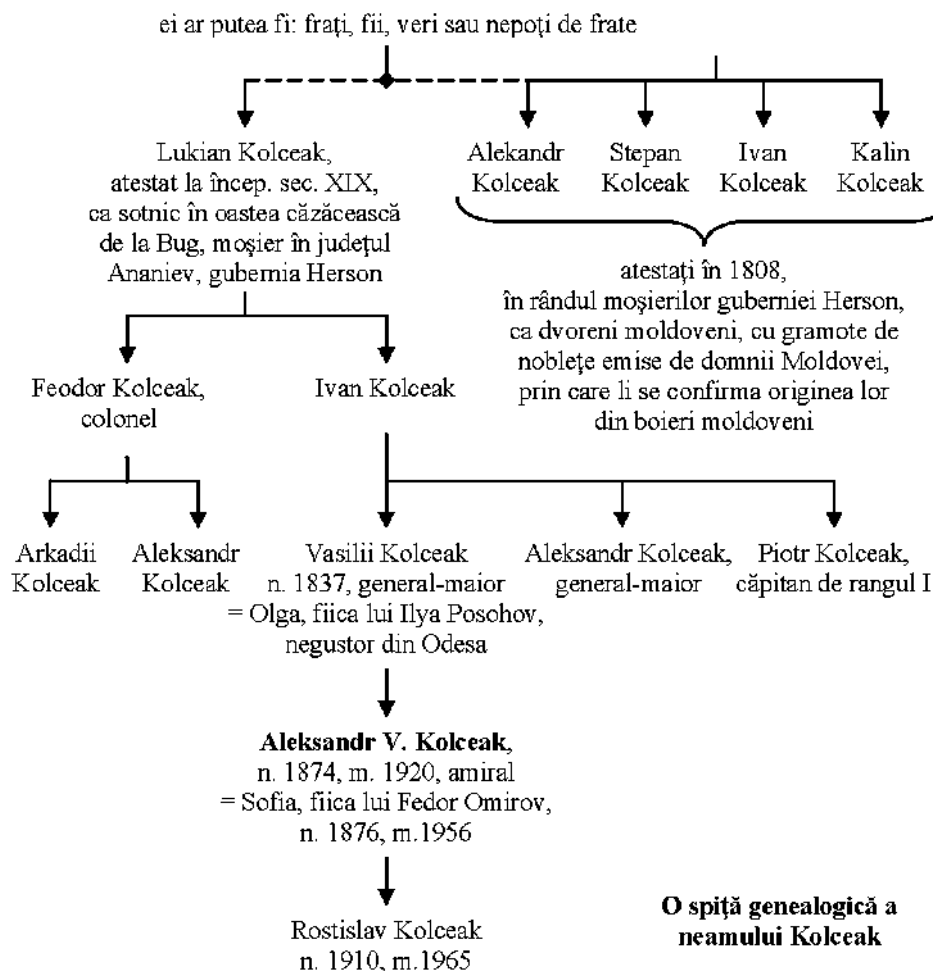
La 4 iulie 1808, Departamentul Heraldic al Senatului s-a expus asupra nobleței mai multor familii de dvoreni moldoveni din gubernia Herson (majoritatea reprezentanților acestora erau angajați în calitate de militari în diferite unități de cazaci dislocate în acea regiune). Printre dvoreni moldoveni menționați cu această ocazie figurează „Alexandru, Stepan, Ivan și Kalin Kolceak”¹⁷. Departamentul Heraldic al Senatului specifica că, toți dvoreni nominalizați în document, inclusiv celor din familia Kolceak, au prezentat „gramote de noblețe emise de domnii Moldovei, prin care li se confirma că au slujit acelei țări din vechime”, și „mărturii de la Divanul Cnejeiei Moldaviei”¹⁸.

vodă de ce s-au tămplatu lui Antonie, nu putemu arăta câtă grijă avea domnul trămițându-i peșcheșuri și bani, dându-i tote deplinu câte au cerutu”.

¹⁶ Enachi Cogălniceanu, op. cit., p. 202: „eră acelu pașă cumu au agiunsu la Hotinu n-au trăitu trei dzile și au muritu, de care înțelegându Grigorie vodă forte s-au bucuratu, căci nu da credință în elu”.

¹⁷ Arhiva Națională a Republicii Moldova. Fond 88, inventar 1, dosar 1601, filele 15, 15 verso, 16, 16 verso, 17, 17 verso, 18, 18 verso, „...Черноморского полкового хорунжского Романа Бабалича, капрала Дыми, и Андрона Ревенковых, прапорщика Ивана Керстина, Александра, Степана, Ивана и Калины Колчаковых...”.

¹⁸ *Ibidem*, „доказательство о древнем их дворянстве грамоты молдавских господарей о подтверждении прописанным в них лицам за службу в древнейшия времена земель, свидетельства Дивана Княжества Молдавского”

Reamintim că Lukian Kolceak, strămoșul amiralului Aleksandr V. Kolceak, a activat ca militar în unitățile de cazaci, a locuit și a stăpânit pământ în gubernia Herson, întocmai ca și dvoreni moldoveni Kolceak. Și unii și alții erau dvoreni, însă cărțile genealogice ale guberniei Herson nu atestă două neamuri de nobili purtătoare a numelui Kolceak. De aceea, presupunem

că Lukian Kolceak a fost rudă cu Aleksandr, Stepan, Ivan și Kalin Kolceak. Din păcate, deocamdată nu ne putem pronunța cu exactitate asupra gradului lor de rudenie: fii, frați, veri, nepoți de frate.

Etimologic, numele de familie „Kolceak” indică o proveniență turanică („qolčaq” = „mâncă”, derivat din „qol” = „mână”¹⁹). Remarcăm faptul că, la moldoveni, se întâlnesc relativ frecvent antroponime de origine turanică (tătară²⁰, cumână, pecenegă, oguză). Nu întotdeauna numele de origine turanică indică și o asemenea ascendență genealogică a purtătorilor lor (deși, în știință, se recunoaște importanța²¹ acestui element etnic la formarea moldovenilor, cum de altfel și a găgăuzilor), pentru că, în perioada dominației otomane, mulți moldoveni au adoptat porecle turcești, transformate ulterior în nume de familie (Beșleagă, Bostan, Harabagiu, Deliu, Demirgiu, Cheibaș etc.).

CONSIDERATIONS ON MOLDOVANS ANCESTORS OF THE RUSSIAN ADMIRAL ALEXANDER V. KOLCHAK

Abstract

Among the leaders of the army during the First World War (1914-1918) stands out the Russian Admiral Alexander V. Kolchak (1874-1920), a known personality in history in three hypostases:

¹⁹ С.В. Дроков, *Александр Васильевич Колчак*, Вопросы Истории, 1991, № 1. с. 50.

²⁰ Sergiu Bacalov, *Despre proveniența neamului Cantemireștilor (I) Considerații privind originea tătărească*, Prutul. Revistă de cultură, Huși, Serie nouă, Anul II (XI), Nr. 1 (49), 2012, p. 27-42.

²¹ Neagu Djuvara, *Iarăși despre Negru Vodă și „Descălecătoare”*, Magazin Istoric, 2000, nr. 8; Neagu Djuvara, *Thocomerius-Negru Vodă. Un voivod de origine cumână la începuturile Țării Românești. Cum a purces întemeierea primului stat medieval românesc dinaintea de „descălecătoare” și până la așezarea Mitropoliei Ungrovlahiei la Argeș. Noi interpretări*. București, 2007.

a scientist (hydrographer, oceanographer and explorer of Arctic), commander (during the Russian-Japanese war (1904-1905), in the First World War and the Civil War in Russia), politician (Supreme Ruler of Russia during the Civil War, the leader of the White movement).

During the First World War Alexander V. Kolchak operated on Baltic Sea, successfully blocking the actions of German fleet. In June 1916, due to the special merits, Kolchak was promoted in Counter Admiral rank. A short time later, he was sent to lead the fleet on the Black Sea, with advancement in rank of Vice-Admiral. Under his direct supervision, the Pontic water area was mined systematically, thus significantly decreasing the activity of enemy fleet on the Black Sea. In 1917, connected to the revolutionary situation in Russia, Alexander V. Kolchak resigned.

The official genealogy of Alexander V. Kolchak, based on tradition and family documents was drawn by Rostislav A. Kolchak, Admiral's son, back in 1959. The disclosures published at that time were referenced in different scientific and popular publications on biography and work of Alexander V. Kolchak. Subsequently, several pages of Kolchak family history and kinship in the female line were highlighted by researchers S.V. Drovkov and O.V. Konovalova.

The first known ancestor of Kolchak family was Lukian Kolchak, centurion of the Cossack troops in Bug area, who served during the time of Emperors Pavel I and Alexander I, in the early nineteenth century. Lukian Kolchak has owned the estates in „Ananiev county, Kherson guberniya, not far from Balta,

Jerebkovka and Kantakuzinka”.

The new data on the origin of Kolchak descent are offered by a paper on Moldovan nobility from Kherson guberniya of the Russian Empire. On July 4, 1808, the Heraldic Senate Department expounded on nobility confirmation of several representatives of Moldovan nobles families (most of them being employed as a Cossack military units) of Kherson guberniya. Among them were „Alexander, Stepan, Ivan and Kalin Kolchak”. In the decision of the Senate Heraldic Department stated, that all nominated nobles in the document, including those of Kolchak family, presented „nobility certificates issued by the rulers of Moldova, which confirmed that they served that country from ancient times” and „testimony from Moldova Principality Divan”.

We underline the fact that Lukian Kolchak, ancestor of Admiral Alexander V. Kolchak, served in Cossack military units, lived and ruled an estate in Kherson guberniya, just as Kolchak Moldovan nobles. Yet, genealogical books of Kherson guberniya do not attest the existence of two noble families bearing Kolchak surname. We assume that Lukian Kolchak was a relative of Alexandr, Stepan, Ivan and Kalin Kolchak without being able to decide on degree of their kinship: brother, cousin, nephew brother.

OFIȚERI BASARABENI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – CAVALERI AI ORDINULUI MILITAR IMPERIAL SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE, PURTĂTORUL DE BIRUINȚE

Anatolie LEȘCU,
conf.univ., dr. în istorie,
Academia militară „Alexandru cel Bun”

Printre cele mai valoroase și prețioase distincții de stat din lume un loc de frunte îi aparține ordinului militar imperial Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruințe. De la apariția sa în Rusia ordinul Sf. Gheorghe era unul pur militar și se conferea numai pentru fapte eroice săvârșite pe câmpul de luptă. În statutul ordinului era stipulat, că: „...nici originea, nici meritele precedente, nici rănilor primite pe câmpul de bătălie nu se iau în considerație pentru decorarea cu ordinul Sf. Gheorghe... ordinul este conferit numai persoanelor, care... au săvârșit... o faptă excepțională”¹. Decorarea cu ordinul Sf. Gheorghe se efectua foarte rar și numai pentru fapte eroice excepționale săvârșite pe câmpul de luptă. Ordinul se deviza în patru clase, ceea ce permitea oricărui ofițer să devină cavalerul acestuia în cazul unui comportament eroic, dar de regulă, ordinul Sf. Gheorghe de clasa a III-a, a II-a și I-a se conferea doar generalilor și ofițerilor de rang superior².

De menționat este faptul, că printre cavalerii ordinului se numărau și mulți din compatrioții noștri, care prin faptele lor eroice, arătate în diferite bătălii și războaie, își glorificau nu doar

¹ Г.А. Мурашев, *Титулы, чины, ордена*, СПб., ООО Издательство «Полигон», 2003, с. 166.

² А.А. Кузнецов, *Ордена и медали России*, М., Издательство МГУ, 1985, с. 45.

numele său, dar și numele patriei sale. Vitejia acestor oameni a immortalizat numele lor în istorie, faima lor demult a depășit hotarele înguste ale Țării, devenind patrimoniul universal a spiritului uman și istoriei militare. Un exemplu elocvent în acest sens îl poate servi comportamentul eroic al ofițerilor originari din Basarabia pe câmpurile de luptă din Primul Război Mondial. Unul dintre primii cavaleri ai ordinului militar în cauză la acest război a fost locotenent-colonelul Vladimir Cantacuzino, comandantul bateriei 18 de artilerie călăreață. Originar din Chișinău, el în lupta din 11 august 1914 de lângă satul Lapî-Polsky, rămânând singur, fără acoperirea infanteriei, numai cu bateria sa, a respins toate atacurile husarilor unguri, salvând de la nimicire efectivul și tunurile din dotare, pentru care lucru a și fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a.

Din voia sorții mulți moldoveni, cavaleri ai ordinului Sf. Gheorghe au luptat în cadrul diviziei 48 de infanterie. Divizia 48 de infanterie „Suvorov”, pe lângă divizia 14 de infanterie, era considerată una dintre cele mai strălucite și glorioase divizii din cadrul armatei imperiale ruse. Divizia a participat în anul 1914 la ocuparea Galiției, ocuparea și apărarea în iarna 1914-1915 a pasurilor din Carpați. În aprilie 1915 divizia a participat în luptele sângeroase de apărare a liniei Carpaților, în urma cărora ea a fost încercuită și, împreună cu comandantul său generalul L. Kornilov, capturată, păstrând totodată intacte toate drapelele de luptă. Pe parcursul acestor evenimente în rândurile diviziei se afla colonelul Leon Dumbrova (Dumbravă), șeful statului major al diviziei. Originar dintr-un neam de moldoveni din Podolia, absolvent a școlii ținutale nr. 2 din Chișinău, în 1882 el intră la studii la Școala

militară de iuncheri din Odesa. După absolvirea studiilor militare a urmat serviciul militar în Basarabia, în cadrul regimentelor 54 de infanterie *Minsk* și 56 *Jitomir*. În anul 1901 porucicul L. Dumbrova absolvește cu mențiune studiile în Academia Statului Major General, fiind detașat către această instituție militară supremă. În perioada anilor 1904-1909 a continuat serviciul în cadrul Marelui Stat Major și a Direcției principale a Statului Major General. La 5 octombrie 1910 el a fost numit în funcția de Șef al Statului major al diviziei 48 de infanterie. În luna iulie 1915 a fost înaintat la gradul militar „general-maior”, cu numirea în anul 1916 în funcția de Șef al Statului major al diviziei 28 de infanterie. Pentru meritele deosebite arătate în luptele împotriva austro-germanilor a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a. În urma rănilor primite pe câmpurile de bătălie a decedat subit la 9 mai 1917³.

În luptele de pe pasul Dukla s-a evidențiat prin eroismul său și porucicul regimentului 189 de infanterie din Ismail Tudor Corobcean, care pentru faptele eroice manifestate în lupte împotriva inamicului a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a, ucis într-o luptă la 4 iulie 1915.

Cavaler al ordinului militar a fost și general-maiorul principe Mihai Cantacuzino-Speranski, comandantul regimentului Maiestății Sale de cuirasieri de gardă.

De un curaj ieșit din comun era și colonelul Ștefan Știrbu, născut la 11 august 1881 în Ialoveni. Participant la războiul ruso-japonez, Șt. Știrbu a întâmpinat începutul Marelui război în cadrul regimentului 54 infanterie *Minsk*, divizia 14 infanterie. Pentru

³ В.Юшко, 48-я пехотная дивизия, <http://grwar.ru/library/>.

bravură și curaj arătate în luptele cu austro-germanii el a fost decorat cu patru distincții militare. În luna iulie 1917 în fruntea detașamentului de asalt diviziei 14 infanterie a străpuns apărarea inamică lângă satul Voloșcani frontului Românesc, pentru ce a și fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a⁴.

În timpul ofensivei generalului A. Brusilov s-a evidențiat și ștabs-căpitanul Alexandru Savciuc⁵, comandantul batalionului regimentului de infanterie din Minsk. La 25 mai 1916, în timpul asaltului pozițiilor inamice lângă satul Krupî, s-a aruncat cu batalionul său asupra rețelei inamice de sârmă ghimpată, ocupând o redută inamică, impunându-i pe austrieci să se retragă peste râul Stîri. În urma atacului victorios au fost capturate 5 mitraliere, 60 ostași și 4 ofițeri. Pentru această faptă eroică Alexandru Savciuc a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a și înaintat la gradul următor militar „căpitan”⁶.

Tot în cadrul acestui regiment lupta și ștabs-căpitanul Petru Vărzaru, originar din Băcioi. Intrând în serviciul militar în anul 1912 în regimentul 54 infanterie *Minsk* în calitate de militar prin contract, el a urmat toate treptele ierarhiei militare, de la soldat până la cel de ștabs-căpitan. Fiind sublocotenent, în anul 1914 a participat în bătălia pentru cucerirea Galiției, fiind decorat cu două Cruci Sfântului Gheorghe (insigna ordinului militar Sfântul Gheorghe). Pentru eroismul arătat în luptele de pe frontul Românesc, Petru Vărzaru a fost decorat în anul 1916 cu ordinul

⁴ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), F. 1588, inv. 1, d. 233, f. 2.

⁵ Despre acesta cunoaștem că în 1914 locuia la Chișinău pe str. Kiev, colț cu str. Bulgară, iar la 1 mai 1947, prin Decretul Regelui Mihai I, colonelul Alexandru Savciuc este trecut în rezervă. *Monitorul Oficial*, anul CXV, nr. 113, București, 1947.

⁶ *Русский инвалид*, 1917, №116.

Sf. Gheorghe clasa a 4-a. Evenimentele revoluționare din anul 1917 l-au găsit pe P. Vărzaru în orașul Roman, în cadrul armatei 9 ruse de pe frontul Românesc. Sosind la Chișinău el s-a dedicat luptei de emancipare națională, participând activ la formarea Armatei Naționale a Republicii Moldovenești și a regimentului 1 Moldovenesc de infanterie⁷.

Cavalerul ordinului Sf. Gheorghe era și căpitanul Gheorghe Andronache, originar din satul Chiperceni, ținutul Orhei. Absolvent școlii militare de infanterie din Odesa, el din primele zile ale Marelui război s-a evidențiat ca un brav ofițer. În pofida rănilor multiple (a fost rănit de 6 ori) întotdeauna se reîntorcea în trupe, însuflețindu-i pe subalterni prin propriul exemplu. Pentru eroismul, bravură și curaj arătate în luptele împotriva inamicului Gh. Andronache a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a⁸. În perioada existenței Republicii Moldovenești din anii 1917-1918 a fost comandantul detașamentului ecvestru de gardă a Sfatului Țării.

Printre cavalerii acestui ordin prestigios se numără și locotenent-colonelul Semion Gurschi. Originar din Durelești, el este absolvent al Liceului Real din Chișinău, „Alma mater” a multor militari de vază, inclusiv și a lui M. Molcoceanu și Gr. Kotovsky. Participant din primele zile la Primul Război Mondial, pentru eroismul arătat în luptele împotriva inamicului, Semion Gurschi a fost decorat cu șapte ordine de luptă, inclusiv și cu Sf. Gheorghe clasa a IV-a. Către anul 1917 el a fost numit comandant al regimentului 10 de pușcași. Cu declanșarea revoluției s-a

⁷ ANRM, F. 1588, 1, 25, f. 1-16.

⁸ *Figuri contemporane din Basarabia*, Chișinău, 1939, p. 26.

întors în Basarabia și s-a încadrat în procesul organizării forțelor armate naționale, în cadrul cărora a intrat la 20 octombrie 1917, fiind numit în funcția de comandant de batalion în regimentul 1 Moldovenesc de infanterie, dislocat la Chișinău. În continuare a fost numit comandant al regimentului până la desființarea acestuia, survenită la 15 iunie 1918⁹.

Cu cea mai înaltă distincție militară au fost decorați și frații Nicolae și Anton Turcul. Dacă biografia fratelui mai mare Nicolae Turcul este, din păcate, încă puțin cercetată, atunci cea a lui Anton Turcul este destul de bine cunoscută. Originar dintr-o familie de obârșie moldovenească, de o statură și forță uriașă, el se deosebea printr-un curaj excepțional manifestat în luptă¹⁰. Cu începerea *Marelui Război* el s-a înrolat ca voluntar în regimentul 75 de infanterie *Sevastopol*, parcurgând toate treptele ierarhice militare, de la ostaș de rând până la cea de ștabs-căpitan. Pentru curajul arătat în multiple bătălii a fost de două ori decorat cu Crucea Sfântului Gheorghe. În timpul ofensivei pe frontul de Sud-vest din iulie 1917, ștabs-căpitanul Anton Turcul, comandantul batalionului de asalt al diviziei 164 infanterie a atacat pozițiile inamice aflate în preajma orașului Stanislavov. În urma acestui asalt el a cucerit prima linie a tranșeelor inamice și pe spatele inamicului aflat în retragere a cucerit și cea de a doua și a treia linie de tranșee. Regrupându-se în adâncul dispozitivelor sale, inamicul a organizat o contraofensivă, îndreptată împotriva batalionului ștabs-căpitanului A. Turcul. Respingând ofensiva, A. Turcul în atac cu baionete a alungat inamicul din a cincea

⁹ ANRM, F. 1588, inv. 1, d. 8, f. 1.

¹⁰ Б.Н. Александровский, *Из пережитого в чужих краях. Воспоминания и думы бывшего эмигранта*, Москва, 1969, с. 119.

și a șasea linie de tranșee. Continuând ofensiva, el a înaintat asupra pozițiilor de artilerie ale inamicului și tăind cu baionetă apărătorii bateriei a capturat 5 tunuri. În total, în timpul acestui atac batalionul lui A. Turcul în afară de cele 5 tunuri a capturat 6 mitraliere și 1142 militari, inclusiv 14 ofițeri. Pentru această faptă eroică el a fost decorat cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a.

Conform datelor incomplete de care dispunem, în perioada Primei conflagrații mondiale cu ordinul Sfântul Gheorghe au fost decorați 32 compatrioți de ai noștri, care sunt:

1. general-maior Cantacuzino Vladimir;
2. general-maior Cantacuzino Mihail;
3. căpitan Vasiliu Leonid;
4. locotenent-colonel Beldevscul Leon;
5. *podporucicul* Zagardan Vladimir;
6. *podporucicul* Varzari Vsevolod;
7. general-maior Dumbrova (Dumbravă) Leon;
8. colonel Batraneț (Batrâneț) Nicolae;
9. *podporucicul* Corobcean Tudor;
10. colonel Știrbu Ștefan;
11. locotenent-colonel Gurschii Semion;
12. locotenent-colonel Bulățel Arcadie;
13. căpitan Savciuc Alexandru;
14. căpitan Vărzaru Petru;
15. căpitan Andronache Gheorghe;
16. căpitan Turcul Nicolae;
17. general-maior Turcul Anton;
18. colonel Cotruța Nicolae;
19. locotenent-colonel Caracuța Ignatie;

20. general-maior Muruzi Alexandru;
21. colonel Abaza Victor Ion;
22. locotenent-colonel Caracuța Tudor;
23. căpitan Abaza Vladimir Nicolae;
24. porucicul Baltaga Vasile Ion;
25. colonel Botezat Afanasie Mihail;
26. rotmistrul Bebdraga Vladimir;
27. colonel Benescul Tit Onufrie;
28. ștab-căpitan Malai Grigorie;
29. ștab-căpitan Muntean Vasile;
30. colonel Musteața Eugen;
31. căpitan Hadji-Coli Vladimir;
32. ștab-căpitan Cintulov Dmitrie.

BESSARABIAN OFFICERS FROM FIRST WORLD WAR – CAVALIERS OF ST. GEORGE ORDER

Abstract

This article is devoted to Bessarabian officers from World War I – cavaliers of St. George Order. They represented the intellectual elite of the region and fought in the Russian army for the aggressive interest of tsarism, but by their heroism demonstrated in the battlefield, they contributed in the decisive mode on the birth of new Europe, based on the principles of national state.

UN MONUMENT DEOSEBIT RIDICAT ÎN MEMORIA OSTAȘILOR ORIGINARI DIN SATUL TABANI, JUDEȚUL HOTIN, CĂZUȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Valentin TOMULEȚ,
prof.univ., dr.hab. în istorie
Universitatea de Stat din Moldova

*Nu-l uitați pe cel căzut în război,
Lăsați-i din când în când un loc liber la masă
Ca și cum ar fi viu între noi,
Ca și cum s-ar fi întors acasă.
(Nichita Stănescu)*

Înainte de a vorbi despre monumentul eroilor tăbăneni căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial trebuie să precizăm că locuitorii satului Tabani, ținutul Hotin, de fapt ca și din celelalte localități din întreaga Românie, au dat dovadă de o prezentare activă la acțiunile militare, însoțită de un suport material substanțial.

Este cu adevărat omenește și în același timp creștinește să porți grija memoriei, dar mai cu seamă să înveșnicești numele eroilor care prin gloria și jertfa lor au păstrat intacte hotarele Patriei. Cinstirea memoriei celor care și-au jertfit viața pentru România, protejarea mormintelor lor din țară sau din străinătate sunt datorii sacre ale statului și ale fiecărui cetățean în parte. În majoritatea statelor există, de asemenea, tradiția de a respecta mormintele cetățenilor străini căzuți la datorie pe teritoriul unde aceștia au fost înmormântați, indiferent dacă ne-au fost aliați sau inamici în război.

În fiecare an, la 40 de zile de la Sfintele Sărbători de Paști, în întreaga Românie se sărbătorește Înălțarea Domnului și Ziua Eroilor. În această zi românii îi pomenesc pe toți cei căzuți la datorie, care și-au jertfit viața pe câmpul de luptă, în lagăre de concentrare și în închisori pentru apărarea Patriei, neamului românesc și a credinței strămoșești, pentru libertatea și demnitatea poporului român.

Pe parcursul anilor grozăvia dezastrului provocat de Primul Război Mondial a sensibilizat opinia publică mondială, dar și cea din România, comemorarea celor căzuți pe altarul interesului național (circa 300.000 de romani morți) fiind reglementată juridic de statul român. Comemorarea eroilor români căzuți în anii Primului Război Mondial a devenit o problemă națională, căreia autoritățile publice și întreaga societate românească i-au acordat atenția cuvenită. Pe parcursul anilor '20-'30 ai secolului trecut au demarat acțiuni comemorative dedicate eroilor căzuți în anii Primului Război Mondial, care, cu unele întreruperi, au continuat până în ziua de azi.

După încheierea războiului pentru întregire statală și eliberare națională (1916-1919), pe întreg teritoriul României se aflau mormintele ostașilor români înhumați, care căzuseră la datorie pe câmpul de luptă în anii Primului Război Mondial. Conducerea statului român a emis Decretul-Lege nr. 715, din 14 ianuarie 1919, prin care terenurile unde erau înhumați ostașii decedați în anii războiului de întregire a neamului românesc, au fost expropriate, pe ele amenajându-se cimitire, mausolee, troițe și monumente ale eroilor¹.

¹ Ioan Timofte, *95 de ani de la înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”*,

În baza Decretului nr. 4106, din 12 septembrie 1919, statul român a înființat Societatea „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”², cu statut de persoană juridică, având misiunea nobilă de a îngriji și păstra mormintele și operele comemorative de război, care s-au realizat sau care urmau să se realizeze pe parcursul anilor, de a descoperi noi morminte ale ostașilor căzuți pentru patrie, în perioada 1916-1921, de a aduce îmbunătățiri cimitirelor eroilor și de a organiza ceremoniale religioase și militare la mormintele eroilor. Comitetul Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război” a avut ca președinte de onoare pe Regina Maria și ca președinte executiv pe Miron Cristea, Episcop de Caransebeș, Mitropolit primat și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române din anul 1925³, care „a avut de avizat construirea de monumente, edificii, cimitire etc., pentru comemorarea celor căzuți în război sau glorificarea eroismului românesc pretutindeni și în toate timpurile”⁴.

De la început Societatea „Mormintele Eroilor Căzuți în Război” a fost condusă de Ministerul de Război (după demobilizarea armatei și trecerea ei la statutul de pace, la data de 1 aprilie 1921 s-a reînființat Ministerul Apărării Naționale) și de Biserica Ortodoxă Română. Societatea și-a desfășurat activitatea sub această denumire până la 31 mai 1927, când, în conformitate cu prevederile Legii

Curierul de Iași, 12 septembrie 2014; Constantin Chiper, *Ziua Eroilor* <http://www.rft.forter.ro>.

² Referitor la conținutul decretelor adoptate de statul român a se vedea detaliat în: Pavel Oțelea, *95 ani de la înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”* <http://elevenemil.files.wordpress.com/2014/03/95-ani-de-istorie-nationala.pdf>.

³ Ioan Timofte, *95 de ani de la înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”*, Curierul de Iași, 12 septembrie 2014.

⁴ Cristina Tănase, *Mateiaș (județul Brașov), geneza unui monument al eroilor din Primul Război Mondial*, Sesiunea științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXIV-a). 16-17 octombrie 2014. Program. Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2014, p. 75.

asupra mormintelor de război din România, decretată cu nr. 1699, și-a schimbat denumirea în Societatea „Cultul Eroilor”, care a activat sub acest nume până în anul 1940. La 27 iulie 1940 a fost adoptată Legea Regimului Mormintelor și Operelor Comemorative de Război, iar Societatea „Cultul Eroilor” s-a transformat (la doi ani de la decesul Reginei Maria) în Așezământul „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor⁵.

Pe parcursul anilor, aceste societăți au făcut propuneri și solicitări Casei Regale și Guvernelor României pentru a omagia și comemora eroii neamului românesc căzuți în anii Primului Război Mondial. Astfel, Guvernul României, prin Decretul-Lege nr. 1693, din 20 aprilie 1920, a aprobat propunerile făcute de Biserica Ortodoxă Română și Ministerul de Război pentru a se sărbători în fiecare an Ziua Eroilor, în ziua când se sărbătorește Înălțarea Domnului Iisus Hristos la ceruri, la 40 de zile după Sfintele Paști, în general în luna mai, „când floarea este mai bogată”, așa cum preciza Decretul din 4 mai 1920. Toate actele normative ulterioare, au menținut prevederea sărbătoririi Zilei Eroilor în Ziua Înălțării Domnului și au acordat acestei zile statut de sărbătoare națională. Legiferarea acestei comemorări a fost determinată atât de tradiția creștină, proprie poporului român, cât și de prevederile unor articole ale Tratatului de pace de la Versailles care, printre altele, impuneau națiunilor foste beligerante întreținerea mormintelor tuturor ostașilor îngropați pe teritoriile statelor respective. Ziua Eroilor era sărbătorită atât pe teritoriul țării, cât și în străinătate de autoritățile române, în mod demn și solemn, prin organizări de Te-Deumuri, procesiuni și

⁵ Ioan Timofte, *95 de ani de la înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”*, Curierul de Iași, 12 septembrie 2014.

serbări cu un înalt caracter național și patriotic, la care participau toate instituțiile de stat și particulare, fără deosebire de religie sau etnie. Manifestările dedicate Zilei Eroilor nu reprezentau numai îndeplinirea unei îndatoriri de pietate și recunoștință față de cei căzuți în război, ci și de concentrare a acestor pilde în locuri de onoare, cu valoare educativă pentru tânăra generație⁶.

După propunerea Comitetului Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”, guvernul României a aprobat în luna mai 1923 procedurile pentru stabilirea „Eroului Necunoscut”, care a fost stabilit dintre osemintele a zece ostași, căzuți în luptele de pe Valea Jiului, Valea Prahovei, Transilvania, București-Argeș-Neajlov, Mărăști, Mărășești, Oituz, Târgu Ocna, Dobrogea și Basarabia, dispuse în zece sicrie de stejar, căptușite cu tablă zincată⁷. În ziua de 15 mai 1916 aceste sicrie au fost aduse în Biserica „Buna Vestire” din Mărășești și, pentru a stabili prin premoniție eroul necunoscut, a fost desemnat elevul Amilcar Săndulescu de la Liceul Militar „Dimitrie A. Sturza” din Craiova, născut în localitatea Mădulari, comuna Beica, județul Vâlcea, orfan de război (tatăl a fost învățător și sublocotenent de rezervă, care a căzut în luptele de la Mărăști)⁸. După ceremonialul religios, acest tânăr s-a oprit în dreptul sicriului cu nr. 4, exprimându-se:

⁶ *Ziua eroilor*. <http://www.mapn.ro/traditii/ziuaeroilor.htm>.

⁷ Alexandru Tincu, *Ziua eroilor – scurt istoric*, Eroii neamului. Serie nouă, Anul II, nr. 3 (4), sept. 2010, Satu Mare, 2010, p. 6.

⁸ Operațiunea de alegere a copilului care urma să desemneze Eroul Necunoscut al României a început pe data de 1 mai 1923, când Ministerul de Război emite Ordinul 567 către Direcția Școli din cadrul acestei structuri militare. Ordinul stipula că va fi ales un copil de clasa I, orfan de război, din liceele militare, având cele mai bune rezultate la învățătură. La acel timp în România erau patru licee militare – la Iași, Craiova, Chișinău și la Mănăstirea Dealu, lângă Târgoviște. Răspunsul vine după numai cinci zile. Direcția Școli îl desemnează pe Amilcar Săndulescu drept cel mai bun elev din toate cele patru licee militare.

„Acesta este tatăl meu”. Așa a fost stabilit eroul necunoscut. Sicriul cu osemintele „Eroului Necunoscut” a fost transportat în capitală, depus în Biserica „Mihai Vodă” și înhumat în fața Muzeului Militar Național din Parcul Carol I, din inima Bucureștilor, în ziua de 17 mai 1923 (era Înălțarea Domnului și Ziua Eroilor)⁹.

Pe placa Mormântului Eroului Necunoscut, străjuit de flacăra veșnică, au fost încrustate următoarele cuvinte: „Aici doarme fericit întru Domnul Ostașul Necunoscut, săvârșit din viață în jertfa pentru unitatea neamului românesc. Pe oasele lui odihnește pământul României întregite. 1916-1919”¹⁰.

În virtutea legilor adoptate, în perioada interbelică, Societatea „Cultul Eroilor” a adunat în cimitirele definitive ale eroilor osemintele a 200.000 de eroi români și străini, care se aflau în morminte izolate sau grupuri de morminte răzlețe; a repatriat din și în străinătate rămășițele a peste 1.500 eroi, pe baza convențiilor stabilite; a construit 106 cimitire militare definitive și 14 mausolee; s-au asimilat mormintele de război și cele ale ostașilor și civililor căzuți în timp de pace în luptele pentru apărarea granițelor, a ordinii publice și a siguranței de stat.

La 29 mai 1948, Așezământul „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor a fost desființat (Decretul nr.48/1948 al Marii Adunări Naționale din Republica Populară Română).

Instituția, înființată în 1919 (inițial sub denumirea Societatea „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”), a realizat, până în anul 1948, un număr de 118 cimitire definitive, 84 cripte, 11 mausolee,

⁹ Ioan Timofte, *95 de ani de la înființarea Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război”*, Curierul de Iași, 12 septembrie 2014.

¹⁰ Alexandru Tincu, *Ziua eroilor – scurt istoric ...*, p. 6.

503 troițe, a identificat și amenajat 529.713 morminte, dintre care 72.870 în străinătate¹¹.

În 1948, regimul comunist a desființat Așezământul, iar Mormântul Ostașului Necunoscut a fost strămutat, în 1959, din Parcul Carol I la Mărășești. Comemorarea eroilor și-a pierdut importanța și semnificația de până atunci, stabilindu-se ca Zi a Eroilor ziua de 9 mai, astfel fiind abrogate prevederile anterioare care stabiliseră ca Ziua Eroilor să fie sărbătorită în Ziua Înălțării Domnului¹². În 1991, Mormântul Ostașului Necunoscut a fost readus la București¹³.

În activitatea de comemorare a eroilor români căzuți în anii Primului Război Mondial s-au implicat și fețele religioase, care au organizat colectarea de fonduri, organizarea unor spectacole comemorative, precum și mobilizarea locuitorilor pentru atingerea scopului propus. La această acțiune au contribuit, după posibilități, văduvele, familiile eroilor, camarazii de arme ai acestora, alți locuitori, dar și administrația locală sau județeană. În acest mod au fost ridicate monumente în mai multe comune urbane și rurale din întreaga Românie, inclusiv în Basarabia. Pe

¹¹ 90 de ani în slujba cultului eroilor. Șoim Roman – Omagiu Eroilor Pentru România: <http://roncea.ro/> 2009/09/12/90-de-ani-in-slujba-cultului-eroilor-soim-roman-omagiu-eroilor-pentru-romania/#sthash.YzsMmfK2.dpuf.

¹² Decretul nr. 117/1975 privind regimul mormintelor și operelor comemorative a preluat reglementarea care prevedea sărbătorirea Zilei Eroilor în data de 9 mai „concomitent cu sărbătorirea independenței de stat a României și a victoriei asupra fascismului”. Revenirea la tradiția sărbătoririi Zilei Eroilor în Ziua Înălțării Domnului s-a realizat în anul 1995 prin adoptarea Legii nr. 48 privind proclamarea Zilei Eroilor. Art.1 al acestei legi prevedea: „Se proclamă Ziua Eroilor, sărbătoare națională a poporului român, cea de-a patruzecia zi de la Sfintele Paști – Ziua Înălțării Domnului Iisus Hristos –, potrivit tradiției românești”.

¹³ 90 de ani în slujba cultului eroilor. Șoim Roman – Omagiu Eroilor Pentru România: <http://roncea.ro/> 2009/09/12/90-de-ani-in-slujba-cultului-eroilor-soim-roman-omagiu-eroilor-pentru-romania/#sthash.YzsMmfK2.dpuf.

aceste monumente, mai modeste sau mai somptuoase, au fost reprezentate simbolurile vitejiei și ale victoriei: vulturul, casca, arma, baioneta, spada, frunzele de laur sau stejar. Monumentele erau amplasate în zonele centrale, în curțile școlilor, bisericilor, cimitirelor, dar și la marginea localităților, exprimând prin aceasta respectul comunităților față de eroii căzuți în Război pentru integritatea neamului (1916-1919).

Multe monumente de valoare, dedicate eroilor români din Primul Război Mondial, au fost ridicate în așezările urbane și rurale din Basarabia, inclusiv din județul Hotin. Respectul locuitorilor din satul Tabani față de concetățenii lor căzuți în Primul Război Mondial s-a manifestat prin ridicarea Monumentului eroilor tăbăneni. Unii istorici susțin că trebuie să ne cinstim eroii pentru că rolul lor a fost mare nu doar prin jertfa pe care au făcut-o, ci și prin elementul de cultură și de vigoare a poporului român, de consolidare a sentimentului unității sale și a realizărilor ce au culminat cu crearea României Mari în 1918, și chiar cu menținerea în continuare a statului român în împrejurările dificile ale celui de-al Doilea Război Mondial. Datorită eroilor, în lumea românească s-a întărit sentimentul de unitate și de respect față de valorile trecutului, fără de care nu poate exista viață culturală și națională autentică.

După instaurarea regimului totalitar-comunist cinstirea de către români a eroilor căzuți în Primul Război Mondial a scăzut în intensitate. Unii consideră că există o atitudine de respect și de cinstire a eroilor, dar acest lucru nu mai are profunzimea de altădată. Înainte era o legătură intrinsecă a fiecărui om, mai cu seamă a lumii rurale cu pământul pe care era așezată. Acum a scăzut mult din cauza dezrădăcinării populației rurale, ca și a

celei urbane, de valorile tradiționale. S-ar impune o revalorizare a acestor lucruri, dar sigur că pentru aceasta ar fi necesare schimbări în structură, schimbări în viața social-economică dominată la ora actuală de împrejurările internaționale și de marea finanță din afara țării. În contextul actual, se acordă întâietate procesului de mondializare, de integrare europeană și în mod implicit de scădere a sentimentului național.

Pe 28 iulie 2014 s-a împlinit un secol de la declanșarea Primului Război Mondial, iar evenimentul a trecut fără comemorări și fanfară în majoritatea satelor și orașelor din Republica Moldova. Deși au trecut 100 de ani de la începutul acestui conflict armat, până astăzi nu știm câți ostași basarabeni și-au pierdut în el viața. Cunoaștem doar că 300 de mii de bărbați au fost ridicați la luptă. Osemintele a peste 100 de militari moldoveni și străini sunt îngropate în Cimitirul Eroilor și în cel Central din Chișinău. În anul 1936, în Cimitirul central, la inițiativa primarului capitalei Ion Costin, au fost restaurate cele 50 de morminte ale ofițerilor-eroi austrieci, francezi, ucraineni, ruși și basarabeni căzuți în anii Primului Război Mondial.

Despre ridicarea monumentului în cinstea tăbănenilor căzuți în Primul Război Mondial aflăm din informațiile consilierului eparhial, protoiereul Dionis Iavorschi publicate în Buletinul Episcopiei Hotinului, datat cu 15 august 1930. Începând cu 14 iulie 1930 episcopul Visarion, însoțit de consilierul eparhial protoiereul Dionis Iavorschi, protoiereul cercului I Hotin, părintele Alexandru Munteanu și misionarul eparhial Silvestru Vatrîci vizitează cele mai îndepărtate parohii din nordul Basarabiei, așezate pe malul Nistrului la granița Poloniei, iar coborând spre Prut au cercetat

cele mai neîndemânatic puncte, din care majoritatea n-au fost vizitate până atunci de niciun chiriarh. În cadrul vizitei au fost inspectate 29 de parohii: Malineț, Balamutovca, Rjavineți, Revcăuți, Rângaci, Cruglic, Pașcăuți, Nesfoaia, Tulbureni, Larga, Catelna, Cotiujeni, Rosoșeni, Volcineți, Sulița Nouă, Nelipouți, Văscăuți, Grimăncăuți, Briceni, Bălășinești, Corjeuți, Caracușeni, Tabani, Colicăuți, Trebisăuți, Bolboca, Mândăcăuți, Gvozdăuți și Hodărăuți¹⁴. Vizitând biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul Tabani consilierul eparhial protoiereul Dionis Iavorschi scria în Buletinul Episcopiei Hotinului la 15 august 1930 că în curtea bisericii „...s-a ridicat un monument din piatră pentru eroii din localitate căzuți în războiul mondial, cu inscripția numelor și având ca epitaf în versuri ale lui Eminescu. Lângă acest monument se fac serbările în ziua eroilor”¹⁵. Dionis Iavorschi constată că „acest lucru ar fi de recomandat și pentru alte parohii ca o amintire frumoasă”¹⁶, dedicată eroilor basarabeni căzuți în anii Primului Război Mondial.

Despre istoria monumentului înălțat în curtea bisericii în cinstea eroilor tăbăneni căzuți pe câmpul de luptă în anii Primului Război Mondial nu știm nimic, în afară de existența lui la momentul vizitei la 14 iulie 1930 a episcopului Visarion. Putem presupune că monumentul a fost ridicat de către săteni, autoritățile satești și parohiale în a doua jumătate a anilor '20 ai sec. al XX-lea, grație activității și inițiativei Societății „Mormintele Eroilor Căzuți în Război” sau Societății „Cultul Eroilor”, care

¹⁴ D.Iavorski, *Vizite canonice* (Seria a III-a), Buletinul Episcopiei Hotinului, anul VII, nr. 16, Bălți, 15 august 1930, p. 15.

¹⁵ Ibidem, p. 15-16.

¹⁶ Ibidem, p. 16.

aveau menirea de a ridica monumente, edificii, a amenaja cimitire etc., pentru comemorarea celor căzuți în război sau glorificarea eroismului românesc. S-a păstrat însă descrierea detaliată a înălțării și dezvelirii, la 9 iunie 1932, a monumentului eroilor căzuți în Primul Război Mondial din satul Cotiujeni, județul Hotin, sat situat nu departe de satul Tabani.

Pregătirile pentru înălțarea și dezvelirea monumentului în satul Cotiujeni au început încă din toamna anului 1931. În acest scop a fost organizată o colectă, apoi o listă de subscriere pentru strângerea banilor necesari executării monumentului, care a fost cioplit „din piatră, vopsit și lăcuit în negru, cu inscripțiile bronzate de jur-împrejur”. Pe partea din față a monumentului era scris „Întru amintirea eroilor neamului”, „un text din Sf. Evanghelie, Ioan XV, 12-13” și „vecinica lor pomenire”. Pe părțile laterale erau trecute numele tuturor celor 71 de originari din Cotiujeni căzuți pe câmpul de luptă și locurile unde au decedat – Mărăști, Mărășești, Oituz – și data instalării monumentului: „9 iunie 1932, parohia Cotiujeni, jud. Hotin”. Costul monumentului s-a ridicat la circa 3000 de lei. Slujba sfințirii monumentului s-a făcut la 9 iunie. Deși vremea s-a arătat ploioasă, la eveniment a participat tot satul. Au ținut cuvântări un învățător, un ofițer de rezervă, notarul comunei și un student, originar din localitate. Orchestra a intonat cântece de rugă și marșuri militare. Au declamat și au cântat elevii, s-au depus coroane și flori. Comitetul de inițiativă a redactat un act constatator de instalare a monumentului¹⁷.

Probabil, după un asemenea scenariu, dar cu câțiva ani înainte, a avut loc colectarea banilor, instalarea și inaugurarea

¹⁷ Mihai Tașcă, *Un monument al eroilor căzuți în Primul Război Mondial la Cotiujeni*, Timpul, 18 februarie 2011, an, 10, nr. 31, p. 25.

monumentului eroilor căzuți în anii Primului Război Mondial din satul Tabani.

Monumentul dedicat eroilor din satul Tabani, căzuți la datorie, în anii Primului Război Mondial este amplasat în curtea bisericii cu hramul „Sf. Nicolae”, în partea dreaptă, la câțiva metri de intrarea în biserică. Monumentul este alcătuit din cruce, susținută de un soclu de piatră, piramidal alcătuit din patru trepte. Pe fațada celei de a doua trepte a soclului, de sus, probabil era scris epitaful în versuri ale lui Mihail Eminescu, despre care scrie consilierul eparhial protoiereul Dionis Iavorschi, șters de către comuniști, din cauza caracterului patriotic românesc al versului, sau poate că conținea cuvântul „român”, care era pe atunci sperietoare pentru instituțiile sovietice. Mai jos, pe fațada celei de a treia și celei de a patra trepte a soclului și în partea laterală a celei de a treia trepte din stânga sunt încrustate următoarele nume de familii și prenume: fațada treptei a treia a soclului: 1. Teodor BUREA, 2. Nicolai BUREA, 3. Dumitru BUREA, 4. Ion ROBU, 5. Nicolai ROBU, 6. Ion ROBU, 7. Teodor ROBU, 8. Mihail GAINA, 9. Vasile TRAISTA, 10. Ion BLAJIN, 11. Ion CUZMENCO, 12. Nicolai CUZMENCO, 13. Vasile SÂTARI, 14. Gheorghe SÂTARI, fațada treptei a patra a soclului: 15. Hariton BUȚCO, 16. Ion CHICAROȘ, 17. Mihail CHICAROȘ, 18. Gheorghe CEMÂRTAN, 19. Vasile ABABI, 20. Vasile VELNICER, 21. Teodor LEAȘOC, 22. Vasile DODU, 23. Ion DODU, 24. Ion GRINCO, 25. Teodor DRUCIOC, 26. Dumitru TRAISTA, 27. Sârghi SÂRBU, 28. Pentelei GAINA, 29. Ion GAINA, 30. Vasile GAINA, 31. Onofrei MELINTE, 32. Ștefan GANIȚCHI, 33. Gheorghe CHICAROȘ, 34. Nicolai GANIȚCHI, 35. Petrea DUPLACHI, 36. Vasile DUPLACHI,

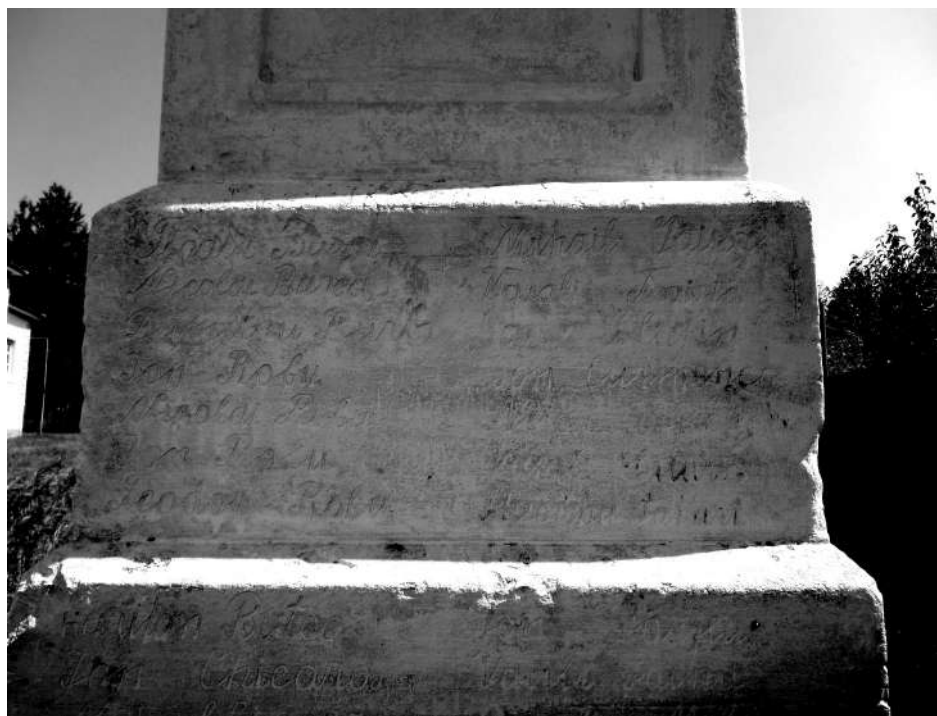
Locuitori ai satului Tabani,
prezenți la inaugurarea Monumentului eroilor căzuți la datorie
în anii Primului Război Mondial
(a doua jumătate a anilor '20 ai sec. al XX-lea)

Locuitori ai satului Tabani, posibil, participanți la inaugurarea Monumentului eroilor căzuți
în anii Primului Război Mondial (Fotografie din anul 1934)

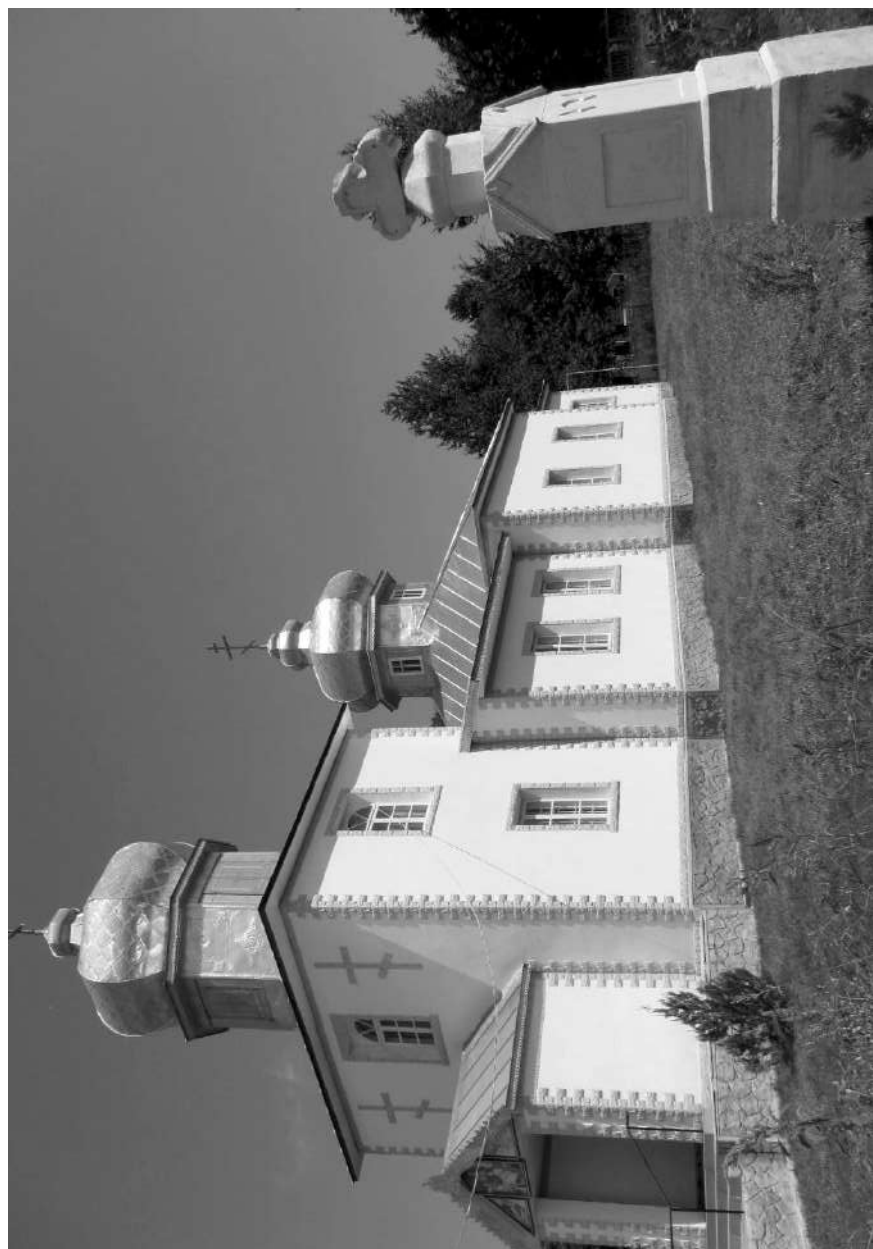
Biserica cu hramul Sf. Nicolae, închisă de comuniști și Monumentul eroilor din satul Tabani căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial
(Fotografie din anii '50-'60 ai sec. al XX-lea)

Fragment din soclul Monumentului pe care sunt încrustate numele eroilor din satul Tabani căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial
(Fotografie – august 2011)

Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial (Fotografie – august 2014)

Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial (Fotografie – august 2014)

Biserica cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” și Monumentul eroilor din satul Tabani, raionul Briceni, căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial (Fotografie – august 2014)

37. Teodor LAVRIC, 38. Dumitru TRESTIAN, 39. Dumitru CEMÂRTAN, 40. Gheorghe CENUȘ, 41. Teodor GHIMPU, 42. Nichifor GAINA. Numele de familii și prenumele de pe treapta a treia laterală din stânga, a soclului nu mai pot fi descifrate. Pot fi numărate doar 10 familii nedescifrabile. În total pe monumentul ridicat în cinstea eroilor căzuți în Primul Război Mondial din satul Tabani sunt încrustate 52 de familii de tăbăneni.

Soarta monumentului a depins în mare măsură de soarta bisericii din sat. Biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul Tabani, raionul Lipcani, a fost închisă de către comuniști în 1944 și către anul 1961, când s-a făcut inventarierea bisericilor din raion, era pustie¹⁸. În raionul Lipcani funcționau doar 7 biserici: în Briceni, Lipcani, Larga, Beleavineț, Bălăsinești, Trebisăuți și Colicăuți¹⁹. Din cauza că pe parcursul anilor biserica nu a fost îngrijită, în 1973, în urma unei furtuni, a fost distrusă crucea și acoperișul turnului-clopotniță²⁰. Ca rezultat, biserica a început să prezinte pericol, ținând cont de faptul că în apropiere funcționau două școli – medie și auxiliară, cu un contingent de 730 de elevi, unii din care se jucau în curtea și în interiorul bisericii. De aceea, a fost instituită o comisie din 5 persoane (I.B. Burea, președintele comitetului executiv de deputați Tabani, M.D. Duplachi, deputat în sovietul sătesc, I.D. Trestian, brigadier al brigăzii de construcții din colhozul „Viața Nouă”, T.G. Sâtari, deputat al consiliului sătesc și S.B. Kovalciuk, constructor tehnic, arhitect al raionului Briceni) care urmau să decidă soarta bisericii. La 4 martie 1974, în urma unei inspecții, membrii comisiei instituite special pentru

¹⁸ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 3046, inv. 1, d. 111, f. 398.

¹⁹ Ibidem, f. 380-386.

²⁰ Arhiva de Stat din raionul Briceni (ASRB), F. 112, inv. 1, d. 433, f. 19.

examinarea stării bisericii au constatat că fundamentului bisericii este crăpat și se dărâmă, pereții din lemn sunt putrezi, iar ferestrele sunt sparte și putrede, crucea, acoperișul turnului-clopotniță și podul s-au prăbușit, iar stâlpii ce sprijină cea de-a doua turlă sunt putrezi și creează pericol de prăbușire și a celei de a doua turle. Membrii comisiei au hotărât ca clădirea bisericii să fie demolată²¹. Decizia comisiei a coincis cu politica pe care o promova statul sovietic de închidere și demolare a bisericilor.

La 5 martie 1974 comitetul executiv al sovietului sătesc de deputați din satul Tabani a luat decizia de a demola biserica, ținând cont de starea ei avariata²². La 13 martie 1974 decizia comitetului executiv al sovietului sătesc de deputați din satul Tabani a fost confirmată de Comitetul executiv al Sovietului de Deputați din raionul Briceni²³. La 16 martie decizia respectivă a fost adusă la cunoștință președintelui comitetului executiv de deputați Tabani I.B. Burea²⁴. A urmat demolarea bisericii (după unele informații ale locuitorilor în 1975), în timpul căreia a fost deteriorat monumentul eroilor. Crucea de pe soclu a fost ruptă. Peste câțiva ani, unul din locuitori a instalat pe soclu partea de sus rămasă a crucii. Monumentul și-a pierdut din grandoearea și frumusețea lui de altădată.

Credem, că a existat și mai există încă un cult deosebit pentru acești bravi eroi ai neamului căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial. Nu există comună sau raion care să nu aibă măcar

²¹ Deși era putredă, cum constată membrii comisiei, sătenii își amintesc că patru tractoare puternice (tip T-74) nu o puteau demola.

²² ASRB, F. 112, inv. 1, d. 433, f. 18.

²³ Ibidem, f. 6.

²⁴ Ibidem.

o placă comemorativă pentru a cinsti memoria eroilor căzuți la datorie în anii Primului Război Mondial, astfel ca posteritatea să nu uite de faptele de vitejie și sacrificiu ale acestor bravi eroi ai neamului. În fața noastră, generația de astăzi, stă sarcina de a cultiva tinerei generații sentimentul de mândrie, demnitate și gratitudine pentru consătenii, conaționali noștri care și-au jertfit viața pentru binele țării și al neamului românesc.

A PROEMINENT MONUMENT ERECTED IN MEMORY OF THE SOLDIERS - VILLAGERS OF TABANI, HOTIN COUNTY, FALLEN IN THE FIRST WORLD WAR

Abstract

In this article, based on already known information and unpublished archival sources, the author analyzes the measures taken by the Romanian State for the organization of the Society “Tombs of heroes fallen in War”, and later of the Society “The Cult of Heroes”, which were to approve the construction of monuments, edifices, cemeteries, etc., to commemorate the heroes fallen in the First World War, or the glorification of Romanian heroism everywhere and at all times. The author establishes with approximation the time of inauguration of the monument, analyzes its composition, deciphers the names of heroes from Tabani village fallen on the battlefields during the First World War, and describes the fate of the monument and of the church under the Soviet domination regime.

URMĂRILE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL – PREMIZE PENTRU DECLANȘAREA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

[teze]

Anatol PETRENCU,
prof.univ., dr.hab. în istorie
Universitatea de Stat din Moldova

În 2014 s-au împlinit 100 de ani de la prima în istoria omenirii conflagrație mondială. Conferința de Pace de la Paris (1919-1920) a totalizat urmările războiului și a impus o nouă realitate geo-politică în Europa și în lume. Cât de juste au fost deciziile țărilor învingătoare în acel război și cum acele decizii au motivat dezlănțuirea altui război, de asemenea mondial, cu urmări și mai dramatice decât cele din Primul Război Mondial – este întrebarea la care vom încerca să formulăm un răspuns.

Mai întâi două remarci.

Există opinii, conform cărora nu au fost două războaie mondiale, ci un singur război cu o întrerupere de 20 de ani¹. Considerăm că în realitate au fost două războaie mondiale – Primul Război Mondial, 1914-1918, încheiat cu semnarea tratatelor de pace între țările învingătoare și cele învinse și cel de-al Doilea Război Mondial (1 septembrie 1939 – 2 septembrie 1945), încheiat, de asemenea, cu tratate de pace între învingători și învinși.

¹ Eric Hobsbawm, *Epoca extremelor*, <http://www.scribd.com/doc/88905613/E-J-Hobsbawm-Secolul-Extremelor>, p. 33-237.

Și a doua remarcă: în istoriografie există unele opinii, conform cărora cel de-al Doilea Război Mondial ar fi început, chipurile, mai devreme de 1 septembrie 1939. Adevărul este altul: la 1 septembrie 1939, prin ofensiva trupelor militare germane în Polonia și declararea la 3 septembrie 1939 a stării de război între Marea Britanie și Franța, pe de o parte, și Germania, pe de alta, s-a declanșat cea de-a doua conflagrație mondială.

1. La baza lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920) a stat principiul naționalităților, adică fiecare popor să locuiască în statul său național.

În cadrul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris rolul principal l-a avut delegația franceză în frunte cu primul ministru al Franței Georges Clemenceau, președintele sedințelor conferinței. El a jucat un rol determinant în slăbirea economică și politică a Germaniei: a impus demilitarizarea regiunii Renania, a dictat reparații de război, care, odată anunțate, „au cutremurat Germania” (132 mlrd. mărci-aur sau 33 mlrd. dolari ai SUA) – sumă pe care poporul german nu o putea plăti). Mai mult: Germania nu pierdea doar coloniile de peste mări, ei îi erau înstrăinate teritorii cu populație majoritar germană.

2. Unul din articolele Tratatului de pace de la Versailles stipula cum că Germania se făcea vinovată de declanșarea Primului Război Mondial. Parlamentul german a ratificat Tratatul de la Versailles cu o singură excepție – cea în care Germania a fost învinuită de începerea războiului. Astăzi este deja demonstrat: nu Germania a fost instigatoarea Primului Război Mondial, ci Austro-Ungaria. Mai mult: documentele demonstrează că

Berlinul a făcut tot ce a fost posibil pentru a determina Viena să nu pornească operațiuni militare.

3. Unul din cele „14 puncte” ale președintelui SUA Woodrow Wilson (punctul 13) prevedea acordarea Poloniei dreptul de a ieși la Marea Baltică, ceea ce s-a realizat pe calea creării Coridorului polonez prin Silezia Superioară, coridor care, însă, delimita Prusia Orientală de restul Germaniei și crea în perspectivă probleme de comunicare intergermană. În plus, la gurile Vistului era situat orașul german Danzig (astăzi Gdańsk) care obținuse statutul de „oraș liber”, însă cu multe poziții incerte, interpretabile.

4. Clauzele umilitoare pentru Germania au provocat nu doar nemulțumiri, ci și ample mișcări revanșarde, precum și constituirea unor partide extremiste (între care și Partidul muncitoresc național-socialist german). În 1933 Partidul național-socialist, condus de Adolf Hitler, vine la putere și declară revizuirea prevederilor Tratatului de pace de la Versailles, zdrobirea Franței și asigurarea „spațiului vital” pentru germani în direcția Est. În martie 1938 Austria a fost unită Germaniei, astfel încălcându-se flagrant una din prevederile Tratatului de pace de la Versailles.

5. În urma destrămării Imperiului Austro-Ungar, alături de alte state, s-a constituit și Cehoslovacia care a înglobat o minoritate germană, situată în Regiunea Sudetă. Folosindu-se de libertățile constituționale, pe parcursul timpului, fiind influențată din exterior, comunitatea germanilor a cerut separarea de Cehoslovacia și unirea cu Germania. Revendicările germanilor din Regiunea Sudetă au fost susținute de Adolf Hitler, care a invocat dreptul popoarelor la autodeterminare (principiul naționalităților) și pentru nemții din Sudeți.

Un loc important în declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial l-a avut Conferința de la Munchen (septembrie 1938), numită încă de ideologii sovietici „Cârdășia” de la München. La conferința dată, în prezența primilor miniștri ai Marii Britanii și Franței, precum și a dictatorului Italiei B. Mussolini, Hitler a cerut și a dobândit trecerea Regiunii Sudete în componența celui de-al Treilea Reich. În loc să se împotrivescă dictatului german, Garanții sistemului de tratate de la Versailles au cedat presiunilor. În perspectivă scurtă, Cehoslovacia va dispărea de pe harta politică a Europei. Politica de împăciuire a Germaniei a falimentat.

6. Polonia a fost următoarea țară față de care Germania a înaintat pretenții teritoriale. Deja în octombrie 1938 ministrul afacerilor externe al Germaniei I. von Ribbentrop cerea polonezilor să întoarcă celui de-al treilea Reich orașul-port Danzig și să cedeze o fâșie de pământ pentru construirea unei căi ferate și a unei sosele ce ar un Germania cu Prusia orientală. Polonezii s-au adresat Marii Britanii și au primit asigurări din partea Londrei și Parisului că vor fi ajutați în situația în care vor opune rezistență armată trupelor germane invadatoare.

7. La 23 august 1939, la Moscova, Germania și URSS semnează Tratatul de neagresiune și un Protocol adițional secret prin care împart Europa de est în sfere de interese, Germania asigurându-și astfel libertatea de a cuceri Polonia. Ceea ce s-a și întâmplat la 1 septembrie 1939.

CONSEQUENCES OF THE FIRST WORLD WAR – PREMISES FOR THE OUTBREAK OF THE SECOND WORLD WAR

Abstract

Paris Peace Conference (1919-1920) totaled the consequences of the war and imposed a new geo-political reality in Europe and worldwide. How fair were the decisions of victorious countries in that war and how those decisions motivated the unleashing of another war, also on a worldwide scale, with more dramatic consequences than in the First World War – is the question we attempted to formulate an answer in this paper.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN IMAGINI¹

¹ Imagini din colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Aducem mulțumiri pentru selecție dnei Ana Grițco, șef secție Istorie Modernă și Contemporană, și dnei Vera Serjant, cercetător științific în aceeași secție.

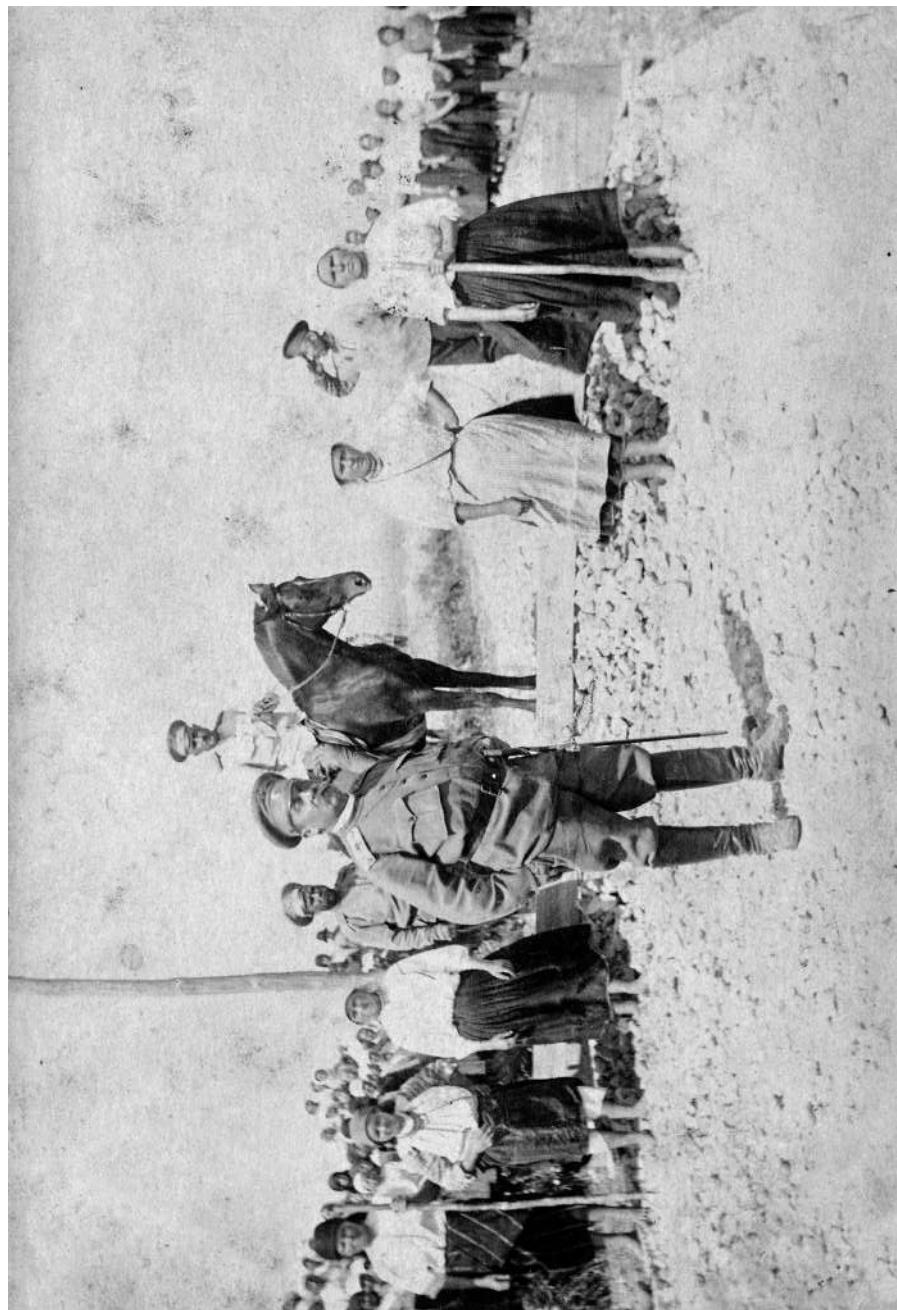
Grenadieri din Regimentul 73 de infanterie Crimeea, 1916

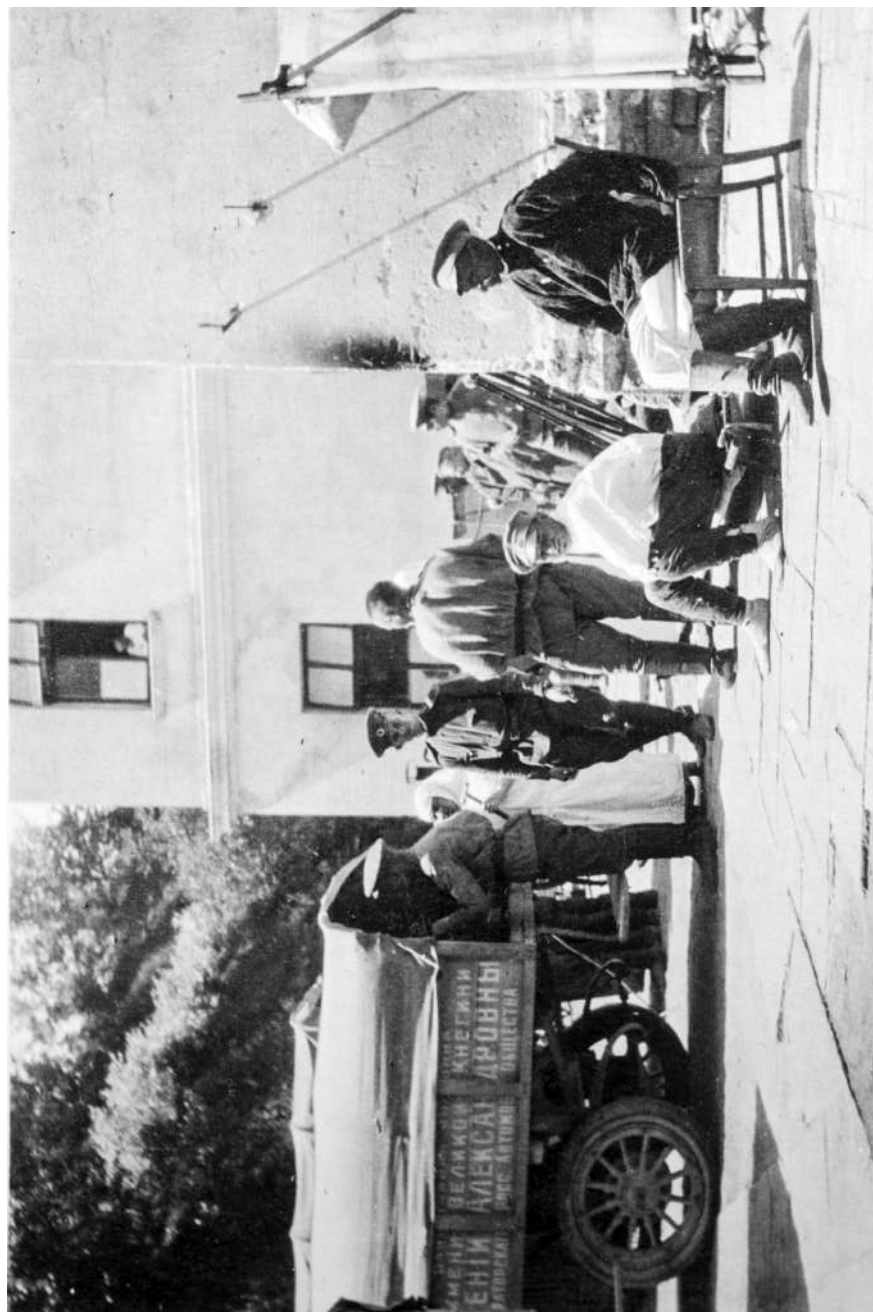
Militari răniți ai armatei ruse într-un spital de campanie, 1916

Conducerea unui spital de campanie al armatei ruse, 1916

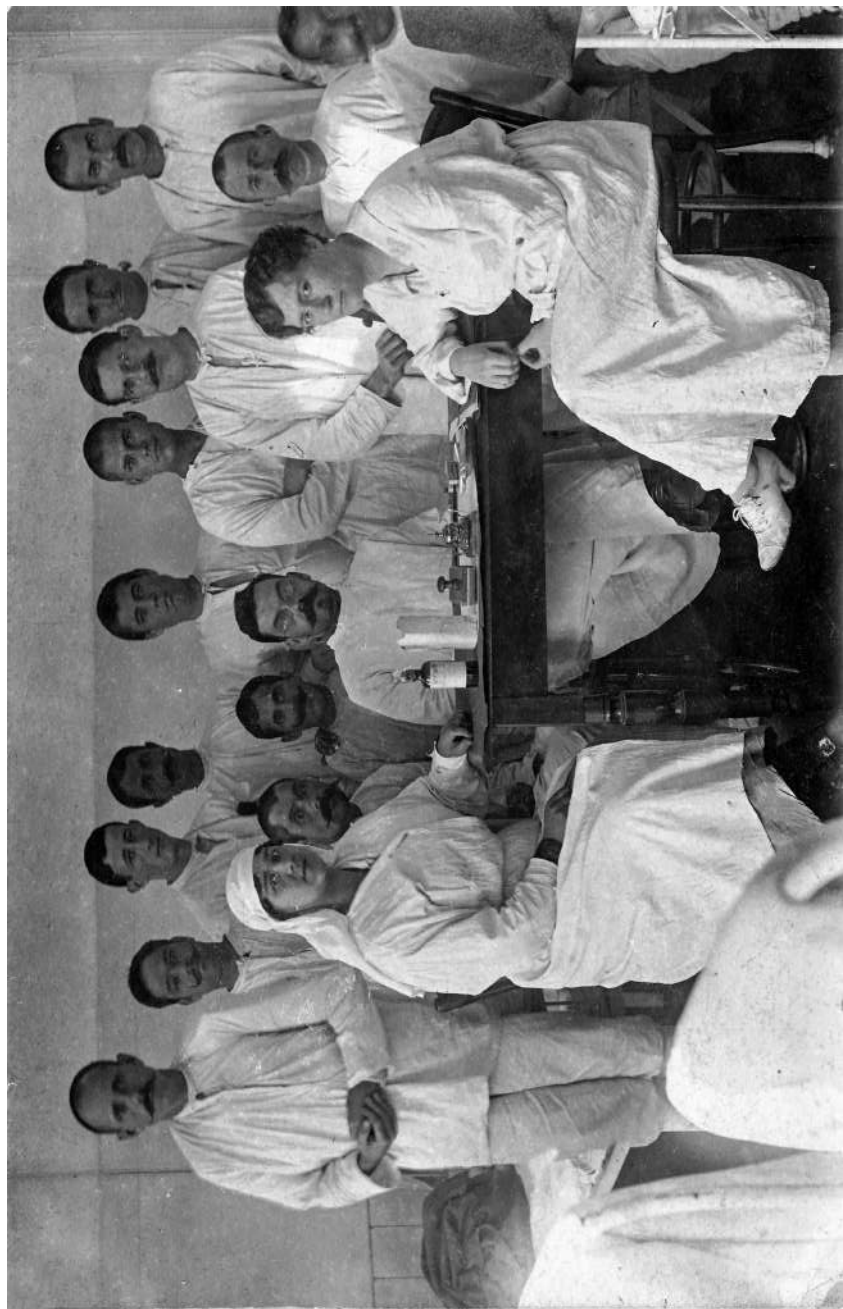
Construirea drumului strategic Hotin-Malinți în anii Primului Război Mondial (01.01.1916 - 15.09.1916)

Internarea răniților în Spitalul Militar din Tiraspol, 1916

Militari răniți în spitalul militar din Tiraspol, 1916

Personalul medical al spitalului de Zemstvă din Chișinău, 1916

Aviatorul Ion Spătărel (al treilea din stânga), originar din Basarabia, lângă alți aviatori din armata rusă, 1916

Aviatorul Ion Spățarel (în centru) cu soția sa Elena, soră de caritate, și un camarad de arme, 1916

Demobilizarea armatei ruse în Basarabia (1917)

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI BASARABIA (1914-1918)

(Culegere de studii și articole)

Asistența computerizată – Boțolan Alexandru

Bun de tipar 24.12.2014.

Formatul 145x200 mm.

Tirajul 100 ex.

Casa Editorial Poligrafică

„Bons Offices”

Chișinău, str. Feredeului 4/6, MD-2005

Consacrat marcării a 100 de ani de la declanșarea Primului Război Mondial, volumul este o lucrare ce acoperă un spațiu istoriografic rămas nevalorificat, din varii motive, de cercetătorii din domeniul istoriei din Republica Moldova. Majoritatea autorilor sunt savanți cu mare experiență în domeniul cercetării istorice, dar alături de aceștia se regăsesc și câțiva cercetători în formare. Tematica volumului dezvăluie, prin aportul celor 11 autori, atât dimensiunea istorică, cât și cea general-umană a primei conflagrații mondiale în spațiul pruto-nistean. Volumul include contribuții originale, care, în baza valorificării unui imens material bibliografic și documentar, permit extinderea ariei contextuale de cunoaștere a războiului sub aspect militar, politic, ideologic, diplomatic, național, spiritual, confesional, instituțional, precum și din perspectiva memoriei colective.

Dedicated to marking of the 100th anniversary from the outbreak of First World War, the volume is a work that covers a historiographical space remained untapped, for various reasons, by the researchers in the field of history from the Republic of Moldova. Most authors are scientists with extensive experience in the field of historical research, but among them there are several forming researchers. The thematic of the volume reveals, by the contribution of 11 authors, both historical and the general human dimension of “the Great War” in the Prut-Dniester territory. The volume includes original contributions, which, based on a huge bibliography and documentary sources, allow extending the contextual area of knowledge of the war in various aspects, such as military, political, ideological, diplomatic, national, spiritual, religious, institutional, and from the perspective of collective memory.